SALÂH BİRSEL

HACİVAT GÜNLÜĞÜ

Miro

ADA YAYINLARI

HACİVAT GÜNLÜĞÜ

YAZARIN
ÖBÜR KİTAPLARI

Dünya İşleri *(1947)*
Şiirin İlkeleri *(1952)*
Hacivatın Karısı *(1955)*
Günlük *(1955)*
Sen Beni Sev *(1957)*
Ases *(1960)*
Kikirikname *(1961)*
Dört Köşeli Üçgen *(1961)*
Fransız Resminde İzlenimcilik *(1967)*
Kendimle Konuşmalar *(1969)*
Haydar Haydar *(1972)*
Goethe *(1972)*
Şiir ve Cinayet *(1975)*
Kahveler Kitabı *(1975)*
Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu *(1976)*
Kuşları Örtünmek *(1976)*
Kurutulmuş Felsefe Bahçesi *(1979)*
Boğaziçi Şıngır Mıngır *(1980)*
Köçekçeler *(1980)*
Paf ve Puf *(1981)*
Halley Kimi Kurtarır *(1981)*
Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi *(basılıyor)*

Salâh Birsel

HACİVAT GÜNLÜĞÜ

ADA YAYINLARI

HACİVAT YILLARI

(1893 - 1906)

Gecenin ortasında KAMER HANIM
Uykulardan uyku beğeniyor
Dönmüş arkasını bütün düşüncelere
Yatıyor

HACİVAT ise bir minderceğizde
Yastıklar yastıklarla boğuşuyor
Yesarî Zade'nin şarkısındaki gibi
Ömrüm seni sevmekle nihayet bulacaktır diyor

Ömrüm seni sevmekle nihayet bulacaktır diyor
HACİVAT ateşler içinde
Ama pirelerine karşı memleketin
KAMER HANIM horluyor

(Hacivat ile Kamer Hanım)

1949

20 Ocak

Şimdi otuza ya da kırka yaklaşmış irili ufaklı sanatçıları, şu bizim kuşağı aklımdan geçirdim de içim burkuldu. Düzme olan ile olmayanı aynı havanda döven edebiyat simsarlarından bu kuşağı hor görmelerinden başkası beklenemez ama, insan, ne de olsa bunca emeğin, bunca uğraşın bir karşılığı olmasını istiyor.

Bizim kuşak: salonlarda, topluluklarda aşağılanan o; gazetelerde, dergilerde alay konusu edilen o; söylevlerde, edebiyat kitaplarında kale alınmayan o!

O! O! O!

Oktay Akbal adımızı da koymuş: Öksüz Kuşak! Şimdilerde oyununu da yazıyor.

Bence bu kuşağın yalnız oyunu değil; şiiri, romanı da yazılmalı. Heykeli de dikilmeli. Doğrusu, bunca aşağılamaya karşı koyan ve sanat alanında salt kendi gücü, kendi ağırbaşlılığıyla bir şeyler yapmaya savaşan bir avuç sanatçıya —ama iyi, ama kötü sanatçıya— en çok bu yaraşır.

22 Ocak

Bizim kuşağın deyişlerinde görülen bir kendini beğenmişlik, bir yukardan bakış da hep bu tepizlenmenin bir tepkisi olarak ortaya çıkıyor.

Bu davranışı yeni kuşağın, hemen, hemen her yazısında —benimkileri de unutmayın— bulabilirsiniz.

27 Ocak

Bugün Suut Kemal Yetkin'in Gide'den, Gide'in *Prétextes, Nouveaux Prétextes* ve *Incidences* kitaplarından pek ustaca derlediği ve çevirdiği *Seçme Yazılar*'ını yeniden okudum. Bu kitap benim her zaman hatırlayacağım bir eserdir, buna inanın var.

Ben bu yazıların evvelce Fransızcasını da okumuştum. Nedir, Türkçesi beni daha da duygulandırdı. Öyle: iyi çeviriler asıllarından çok sarıyor beni. Ataç'ın *Tehlikeli Alâkalar*'ı için de aynı şeyi söylemek isterim.

Ama Ataç'ın hangi çevirisi böyle değil ki?

30 Ocak

Fikirler dergisinde bir şiir: Güneşlik. Öyle hoşlaştım, öyle hoşlaştım ki her önüme çıkana ondan laf açıyorum.

Hele dizelerin bir tanesi hiç mi hiç, dilimden düşmüyor:

"Kumral sarışın kumral sarışın ve erkek."

Nesini beğendim bu dizenin? Hiç kusuru yok, ya da bir ustaca mı düzülmüş? Değil elbet. Ama öyle bir yönü var ki insanı altüst ediveriyor.

Ben, bütün yaşamımda bu denli süssüz, bu denli yalın şiirlerden yana oldum.

9 Şubat

Dün akşam genç bir şairin evinde toplandık.

Konuklardan biri kitaplıktan çekip çıkardığı bir kitaba daldığı, bir başkası da limonata ve böreklerin ver-

diği hoşlukla gevşediği sıra, ev sahibi, bana, taslak halindeki bir şiirini okuyarak şiir üzerindeki düşüncemi sordu. Ben, şiir bitmeden, bir şey söylemeye olanak olmadığını anlattım. O üsteledi ve taslak halindeki şiiri değil de içindeki düşünceleri nasıl bulduğumu söylememi isedi. Ben, yeniden, önemli olanın, düşünceler değil de şiir olabileceğini açıkladım. Ama ev sahibi gene, bir önceki sözü üzerinde inat edince ben de ona Mallarmé'nin Degas'ya olan yanıtını yineledim:

— Şiir, düşüncelerle değil, sözcüklerle yazılır.

18 Şubat

Türkçenin gelişmesi için çabalayan aydınlarımıza, dilcilerimize içerleyenlere ben de iyiden iyiye köpürüyorum. Bunlar bilgi edinmenin okuldan ayrılmakla sona erdiğini sanan yaşamı kolaya almış kişizadelerdir.

Hani bu gibilerin beğeniden yana da pek öyle zenginlik göstermedikleri söylense yeridir. Siz bunlara *taşıt* sözcüğünün neden *nakliye vasıtası*'ndan daha güzel olduğunu hiç bir türlü anlatamazsınız.

6 Kasım

Goethe'nin *Şiir ve Gerçek* adlı eserinden aldığım şu parça bugünkü Türk şairleri için de söylensin, gene de doğruluğundan bir şey yitirmez:

"Alman şairleri, bir birliğin üyeleri olarak dayanışma halinde bulunmadıklarından halk arasında en ufak bir ayrıcalığa bile eremiyorlardı. Ne koruyucuları, ne saygı görür bir yerleri ne de kendilerine azçok yararlı olabilecek kimselerle ilişkileri vardı. Bu yüzden de yeteneklerinin parlaması ya da sönüp gitmesi sadece raslantıya bağlı kalıyordu. Zekâsına ve yeteneğine güvenen her yeryüzü çocuğu, yoksulluk içinde yaşamak ve ilham perilerinden edindiği güçleri, günlük gereksinmelerinin baskısı altında yitirmek zorundaydı."

9 Kasım

Dün akşam J. B. Priestley'in *Bir Komiser Geldi* oyununu seyrettim. Eve dönerken çoktandır bu denli usta bir oyunla karşılaşmadığımı kendi kendime açıkladım. Doğrusu, Priestley insanı altüst edecek kadar güçlü bir tiyatro yazarı. O, yaşamı çok yakından tanıdığını belli ettiği gibi birinci ve ikinci perdede kusur dediğimiz yönlerden bir üçüncü perde çıkarmasını da bilmiş.

Bu oyun bana Pirandello'nun *Size Öyle Geliyorsa Öyledir* oyununu da hatırlattı. Ben o oyunu da baştan sona kadar büyük bir hazla kovalamıştım.

10 Kasım

J. B. Priestley'in oyunu bana daha önce de düşündüğüm bir düşüncenin artık adamakıllı doğru olduğunu anlattı.

Doğrusu bir yazar, oyununun başarılı olmasını isterse (bunu kimileri gerçekten istemiyor), onu son perdesinden düşünmeye yani kurmaya başlamalıdır. Son yanıt ya da olaydan ilerleyerek oyunun çıkış noktasına varmak, oyunun daha hareketli olmasını sağlayabileceği gibi, yazar eserinin seyrini her dakika oyunun sonuyla karşılaştırmak durumunda olduğundan gereksiz yanıt ve olayların konu dışında kalmasına da kolaylıkla varabilir. Bu da oyunun *tiyatro sanatı*'na göre ayarlanması demektir.

24 Kasım

Bu günlüğü neden tutuyorum? Yatarken aklıma bu geldi. Evet bunu şimdiye kadar düşünmemiş olsam da beni bu işe iteleyen bir neden olmalı.

Doğrusu edebiyat alanında gerçek adına konuşanlar o kadar azaldı, gerçek dediğimiz ışık yalanla dolanla o kadar bezendi ki her aydının ya da aydın olmak düşüncesini güdenin ortaya atılıp bir şeyler yapması ya da yapmak üzere didinmesi kaçınılmaz bir hal aldı.

Karşıma bir soru çıkıyor: Benim bu atılışım ortalığı büsbütün karıştırmaktan başka bir işe yarar mı?

Bunu şimdiden kestiremem ama ortalık o denli karışık ki benim karıştırmam belki biraz durulmasına yol açabilir.

1950

4 Mart

Cahit Külebi'nin o yeni çıkan şiir kitabında Bâki için yazdığı övgü son zamanlarda sağlam ve içten bir şiirle karşılaşamaz oluşumuzun verdiği bütün sıkıntıları bir anda eritiverdi. Ben geçen sene Oktay Rifat'ın *"Kervan"* şiirini de aynı ateşle okumuştum. Bizde bu derece güçlü şiirler artık az yazılıyor. Şairlerin çoğu sanata aykırı birtakım düşüncelerin peşinde koşmak yüzünden şiirin iyisini unutur gibi oldular. Oktay Rifat'ın *Yaprak* dergisinde yayımladığı düşünceleri ben sanata yararlı olmaktan hayli uzak görürüm. Gelgelelim bu düşünceler, şairin *"Kervan"* gibi belleklerden çıkmayacak bir şiir yazmasına engel olmamış. Demek Oktay Rifat şiir düşünürken bu düşüncelere bağlanmamayı da biliyor.

Ben Külebi'nin Ataç için yazdığı şiiri de bir çoklarından üstün tutarım. Ama Külebi'nin o sözünü ettiğim şiirindeki:

Bir lütfü çok mürüvveti çok padişah idi
Bâki efendi de

ikiliği yok mu, aradığım, beklediğim bir şeydi benim. Sanatçının, şairin hor görüldüğü bir çağda Bâki efendinin sultanlık katında gösterilmesi toplumun suratma indirilmiş bir tokat gibi geldi bana. Ama işin en acıklı yanı bu denli şiirleri eleştirmen geçinenlerimizden hiç birinin kale almayışıdır. Gerçi bu yazarların şimdiyedek el uzattıkları eserleri gözden geçirirsek Külebi'yi rahat bırakmalarına sevinmemek olanaksızdır ama insan ne de olsa vurdumduymazlığın da, anlayışsızlığın da bir sınırı bulunacağına ve bu bayların böyle üstün değerdeki şiirlere ilgisiz kalamayacağına inanmak istiyor.

Gönül dilerdi ki Ataç, İnönü armağanını dağıtacak olanlara sanatı ve sanat eserlerini tanıtırken, sanatın ne olduğunu bile anlamamış kişilerin şairliğinden dem vuracağına, Oktay Rifat'ın, Külebi'nin adları üzerinde dursun. Doğrusu, bu adlar, Ataç'm şimdiyedek savunduğu düşüncelere de aykırı düşmemiş olurdu.

25 Mart

Okurların çoğu şiirin ille de bir haz vermesini beklerler. Oysa, sanat eserine bütün duygu ve anlayış kapılarını sıkı sıkıya kapamış bir adam karşısmda o alçakgönüllü şiirin elinden ne gelir ki?

7 Nisan

Destanları herkesin tuttuğunu bilirim. Bilirim de gene şiirin bu türlüsünü yermekten kendimi alakoyamam. Yalnız onu mu, lirik şiiri, öğretici şiiri de sık sık kötülemişimdir. Çokları bu yüzden beni aykırı düşünce meraklısı sanıyor. Oysa ben, bu düşüncenin temelinde, sanat alanını öbür alanlardan üstün tutmayı bulurum. Sanata özgür ve bağımsız bir alan gözüyle bakan herkes de benden yanadır sanırım. Ne yapayım, ben böyle

yaratılmışım. Ben, bir şairin, şiir yazmak dururken, destan yazmak için çaba harcamasına katlanamam.

Benim *Yeditepe*'de destam küçümsemek için yazdığım o küçük deneme de hep sanatı unutmak yolunu tutturan şairlerin bana verdiği üzüntülerin bir sonucundan başka bir şey değildir. O yazının beğenilmesini doğrusu pek isterdim. Çünkü bizde büyük bir gözüpeklikle destana karşı yazılmış ilk yazı odur.

2 Mayıs

Bugün karar veriyorum:

Artık coşkuları, kalbimi tıkayan çarpıntıları bir yana itelemeli, yeniden yazılarıma dönmeliyim.

Bu, gönlümün yanaşmadığı bir düşüncedir. Ama hatırlanması bile, beni, üzüntüler üzüntüsüne sürükleyen birtakım olaylardan sonra gene de bu yolu tutmamak ömrüm boyunca yapmaktan kendimi alıkoyamadığım bönlüklere bir tanesini daha katmak olurdu. Şu şimdiki anda bile bunu iyiden iyiye sağladığımı söyleyemem.

Doğrusu iki yılı tutan günler içinde bellediklerimi bana hiç bir bilim kitabı veremezdi.

Öğrendim.

Ama bu, hiç de ucuza mal olmadı.

Yitirdiklerimin bir bilançosunu yapmaya kalksam, elbet altından çıkamam. Yalnız, 20 aydır kendi varlığımın dışında giriştiğim, benim için unutulmaz coşkular saklayan, o dağdağalı yolculuğu bitirirken, hesaba sığar yanım kalmadığını, bu günlükte bir kez daha ya da ilk kez herkese duyurmak isterim.

Elbet benim durumumda bir insan, kanını şarap gibi dağıtmaya kalkan o Nâsıralı peygamber ağzıyla "Yitiren kazanacaktır" yollu iri lâkırdılar eder; yada bunun böyle olacağı, ilk anda, birçoklarının aklına gelebilir. Ama madem yitirilen, yitirilmiştir, bu acıları eşelemek neye yarar?

Gerçeği şu ki, benim perişanlığımda bir çile taşıyıcısına kazançtan laf açmak, onu sarakaya almakla bir değil de nedir?

Şu halde gene yazılarına, gene güneşin ayak basmadığı o yapmacık ülkeme dönüyorum.

Masamın üzerinde defterim; pırıl, pırıl yontulmuş kalemim duruyor.

Az sonra Ahmet Muhip'in, Behçet Necatigil'in bir şiirine dalar, bulutlara doğru uçmaya başlarım. Hele, çoktandır güzelliklerini unuttuğum, o akıl ve sağduyu gücümün topraklarına yeniden ulaşabilirsem, keyfime hiç bir türlü sınır yok demektir.

Haydi iş başına!

Yaşamdan başka bir yaşam beni bekliyor.

14 Haziran

Ben "*Pencerede Kadınlar*" şiirimi yazdığım zaman, tanıdığım bir profesör, bu kadar sarışına, esmere, hallice ve dilliceye nerede rastladığımı sormuştu.

Aradan bunca zaman geçti, hâlâ bir kişi çıkıp da "Sen o şiirinde, halliceler, dilliceler, sütlücelerle ne güzel bir yapı örmüşsün. Ya da, sen halliceleri, dilliceleri hiç de iyi düşürememişsin." demedi.

Demiyorlar.

Onlar sanatın bu demek olacağını düşünmüyorlar.

Biz sanatçılar da kalkmış, sanatın, kalabalıklara, yığınlara açılmasını savunup dururuz.

2 Ağustos

"Bir bakışla, ey güzel, mecnuna döndürdün beni" dizesinde bayağılıktan ya da hafiflikten başka bir şeye rastlayamazsınız ama, gerek sanat alanında, gerekse günlük olaylar alanında insan, kimi zaman, duygularını ancak bu denli bir çıplaklıkla ortaya koymak istiyor.

Ben bu kaba yanların, kişioğlunun benliğinde, büyük bir yer tuttuğuna inanıyorum.

Bence, yaşamı olduğu gibi yakalamayı dileyen bir sanatçı bu "avamfirip üslûb"un geçer akçe olduğu bucaklara sokulmaya bakmalıdır.

Ben bu gerçeği çok geç anladım.

Şimdi düşünüyorum da, kendi halinde insanların başına gelenler, bu hafifliklere, bu hoppalıklara yönelmek isteyemeyişlerinden gelir diyorum.

24 Ağustos

Evet yaşayışım huysuzcadır.

İçimden gelmiyorsa yazı yazmaya bile katlanamam.

Hoşlanmadığım bir insanla oturup çene yarıştırdığım pek yoktur.

Keyfime göre dost tutar ya da bozuşurum.

Birçokları beni bencillikle, kendini beğenmişlikle suçlandırır. Doğrudur. Kendini beğenmişlere, bencillere, kendini beğenmişlikle, bencillikle karşı korum.

Gerçekte, dikbaşlı görünüşüm, hak bellediğim ilkelere sıkı sıkıya bağlanışımdandır.

Bakın, gidişi gidişime uyan alçakgönüllü kişiler katında küçülmek, silinmek beni ürkütmez. Hele şiir lafı edenler önünde yerle bir olmaktan çekinmem. Benim terbiyesizleştiğim, kabalaştığım kimseler sanat düşmanı olanlar, şiire, resme, heykele, sinemaya arka çevirenlerdir. Ama sözde sanatçılara bunlardan da çok içerlerim. Yığınları sanattan soğutan, sanat alanındaki değerleri altüst eden bu gibilerdir, bu apikurya maskaralarıdır.

1951

15 Mayıs

Sabahattin Kudret'in geçen yıl Ankara, bu yıl da İstanbul ve İzmir sahnelerinde oynanan *Şakacı* oyunu kitap halinde çıktı. Bu 3 perdelik oyunu bir de yüzünden okuyunca eserin değerini daha iyi anladım.

Sabahattin, bu oyunuyla bir tiyatronun ne olduğunu ve ne olmadığını pek derinden kavramış bir yazar görünümüyle çıkıyor karşımıza.

Ben, 3 yıl önce, onun *Evin Üstündeki Bulut*'unu da seyretmiş ve okumuştum. *Şakacı* ona hiç benzemiyor. *Evin Üstündeki Bulut*'un çokça yapmacık, çokça dağınık oluşuna karşılık, bu sonuncusu daha derli toplu, daha gerçeği kavrayan bir temel üzerine oturtulmuş. Gerçi düşlerin, zaman zaman, gerçeği ortadan kaldırdığını görüyoruz. Ama, bunun da olayların daha iyi belirmesi için oyuna katıldığı anlaşılıyor.

Buna karşılık, tipler, o kadar keskinlikle çizilmiş değil. Şu var ki, oyunun bütünü, gene de zekice dokunmuş bir eser karşısında olduğumuz duygusunu veriyor.

Sonra, şunu da unutmamalı ki, biz bu ayarda oyunlara, bu ayarda şiirlere, hikâyelere daha uzun zaman değerli eser gözü ile bakmak zorundayız: Özel bir düşünce.

16 Mayıs

Sık sık tekrarlıyorum:

İyi bir şiir, sağlam bir şiir, çokluk, ilk bakışta kendi değerini, kendi ağırlığını belli etmeyen şiirdir.

Sanım o ki, tadı, okundukça ortaya çıkan şiir, yüzyıllara da karşı koyacak bir nefes ve güç taşıyordur.

Öyle şiirler bilirim, okurlar onlarla ilk burun buruna geldiği vakit akıllarının kamaştığını duymuşlardır. Nedir, aradan zaman geçince, o şiirleri, değil okumak, bir daha görmek bile istememişlerdir.

16 Haziran

Türk köyünü kalkındırma işinin sağlam bir temele oturtulmasına çalışıldığı şu son yıllarda Türk köyü üzerine yazılan kitaplar da biribirini kovalamaya başladı. Bunların çoğu inceleme eserleridir. Edebiyat eseri olarak sanıyorum ki Mahmut Makal'ın *Bizim Köy*'ü, Muhtar Körükçü'nün de *Köyden Haber*'i var.

Gerçi, daha önce Ebubekir Hâzım Tepeyran *Küçük Paşa;* Yakup Kadri *Yaban;* Samim Kocagöz de *Bir Şehrin İki Kapısı* ile köyü anlatmak istemişler ve bunda bir hayli de başarı göstermişlerdir. Ama gerek Makal'ın, gerekse Körükçü'nün kitapları bilimsel monografileri hatırlatan bir nesnellikle hazırlandıkları için edebiyat eseri olmaktan başka toplumbilim araştırmalarına yardım edici eser niteliğini de taşımaktadırlar.

Bu kitaplara yalnız bu gözle bakmak, bu konudaki çalışmaların yetersizliği ya da hiçliği yanında, onların ne kadar devce bir işin üstesinden geldiklerini açıkça ortaya koyacaktır.

Makal bir köy çocuğudur. Köyden yetişmiştir. Köyün dertlerini daha dünyaya gözlerini açtığı andanberi

bilmektedir. Bu yüzden, bize, köyünü anlatırken, yapmacık olana değil, özden, gerçek ve acı olana yöneliyor.

Körükçü ise şehirde büyümüştür. Köye şehirli bir aydın olarak bakıyor. Ama kültürden geçmiş bir zekâ ile Makal'ınkinden hiç de aşağı kalmayan bir gözlem gücü bize, köyün bir başka açıdan incelenmesindeki yararı da kabul ettiriyor.

Bence bu iki kitabın bir arada okunması okurların yararınadır. Böylece, hem ayrı ayrı köyler hakkında bilgi ediniliyor, hem de Türk köyüne ayrı ayrı açılardan bakma olanakları beliriyor.

Doğrusu ya, Makal'la Körükçü'nün işini hiç de küçümsememek gerek. Unutmayalım ki, Türk köyünün kalkındırılması da buna dayanıyor: Köyü tanımak.

21 Kasım

Windsor Dükünün anıları!

Bu açılmalar, bu boşalmalar beni evvelce o olayların geçtiği günlerde olduğu gibi iyice sarstı. Hele Edward'ın "Kral olarak üzerime düşen ağır sorumluluk yükünü taşıyabilmeme, sevdiğim kadının desteği olmaksızın olanak göremedim." sözleri bana insanoğlunun en dokunaklı iç dökmelerinden biri gibi göründü.

Anlaşılmak!

Sizi seven bir kadının yanı sıra geleceğe güvenle bakmak! Ondokuzuncu yüzyıl Fransız ressamlarından Delacroix da günlüğünde bunun özlemini çekiyor.

3 Aralık

Şiir dilinin kuralları düzyazıdan çok ayrıdır.

Yeni bir sözcük, yığınların henüz içine sindiremediği bir sözcük, hikâyede, denemede kullanılabilir de, şiirde, bu yapılamaz.

Şair sözcüklerin üzerinde çok durmak, az bilineni, sözlüklerde unutulmuş olanı değil de yığınların diline yerleşmiş olanı seçmek zorundadır.

9 Aralık

Tanım kılıklı adlar.

Doğrusu ya, bu denli bileşik adlar bizim dilimizde çoktur. Kapı mandalı, kafa kâğıdı ve bunun gibi...

Çoktur ya, bunlar cümleye bir ağırlık, bir tutukluk vermekten başka işe yaramazlar. Kimi zaman, kullanılmalarında kimi zorluklar bile belirir.

Sözgelişi, siz gelin de "kafa jimnastiği" tamlamasında, eski deyimiyle izafet terkibinde, jimnastik yerine "terbiye-i bedeniyye" ya da "beden eğitimi" sözcüklerini kullanın bakalım.

Bana kalırsa, Türkçemizin olanaklarını genişletir, bizde esintisi bile bulunmayan birçok yabancı dil sözcüklerine Türkçe karşılıklar koymaya çalışırken dilimizi, bu tanım kılıklı adlardan da kurtarmaya çabalamalıyız.

17 Aralık

Bugün pazar.

Hava açık mı açık.

Evden çıkıyor, N...'ye gitmeyi tasarlıyorum.

Tozkoparan'dan geçip, Unkapanı'na iniyorum. Yolu uzatmak beni eğlendiriyor. Köprünün üzerinde bir ara mavnaları seyrediyorum. Geçmiş günlerden kopup gelen bir anı beni kıskıvrak yakalayıveriyor.

N...'ye ancak saat ikide varabiliyorum. Dışarda imiş; bekliyorum, geliyor. Kendisini sık sık aramadığım için sitem ediyor.

Derken, konuşma, dönüp dolaşıp şiire ve şiirin dörtlüklerle mi, yoksa, dize sayısı sınırlı olmayan parçalarla mı yazıldığı vakit daha olanaklı sayılabileceği konusuna yöneliyor.

N... ile dörtlüklerin özgür biçimlere karşılık usu şaşırtmayan ve işlenmesi büyük bir sabır ve incelik isteyen kimi güzellikleri bulunduğunu ama bunun değ-

şik ve hiçbir öndüzenle ilgisi olmayan bir yapı karşısında çokça bir önem taşıyamayacağını düşünüyoruz.

N..., Dilthey üzerine hazırladığı doktora tezinden de laf açıyor; kimi parçalar okuyor. Şiir tekniklerinin, olgunluk bakımından klasik diye gösterilen şiirlerin bile, belli bir hayat içeriğini dile getirdikten sonra aşınmış olabileceği düşüncesine Dilthey'de de rastlamak beni sevindiriyor.

Sanatın ve beğeninin göreli olduğunu ve güzelliklerin yüzyılların yıpratıcı silleleri karşısında artık hoşlaşılmaz nesneler haline geleceğini anlatmaya varan bu görüş benim sanatın moda olduğu üzerine surada burada çiziştirmeye çalıştığım düşüncelerime de pek uyduğu için ilgim bütün bütüne artıyor. Giderek, İtalyan estetikçisi Croce'nin de beğenilerin göreli oluşunu savunduğunu N...'ye hatırlatıyorum.

Akşam evdeyim.

Masamın başında "sanat modadır" sözünden işkillenen ve modaya sanat eserinin dışına bağlı birtakım hafiflikler ve iğretilikler gözüyle bakan sanatçılarımızı aklımdan geçiriyorum.

1952

12 Ocak

Dün gece Melek Sinemasında *Savaştan Sonra* filmini seyrettim. Filmde Greer Garson şunları söylüyor: "Ben sanattan anlamam. Resimde neyin çizilmiş olduğuna, musikide ise melodinin kulağa hoş gelip gelmediğine bakarım."

Temeli olan bir açıklama.

Biz, gerçekten, sanat eserinde neyin anlatılmış olduğuna saplanırız da nasıl anlatılmış olduğu üzerinde durmak gerekeceğini düşünmek bile istemeyiz.

Destanlara, o son yılların yapmacıklar ve bayağılıklarla dolu eserlerine olan düşkünlüğümüz de buradan gelmiyor mu?

13 Ocak

Tarık Buğra *Milliyet*'te yazdığı bir yazıda şöyle diyor:

Sanata çelme takmak isteyenler birleşiyor da, sanatı sevdiklerini, sanat için çırpındıklarını söyleyenler birleşemiyor.

Evet birleşemiyorlar, birleşemiyoruz.

Sanatı hiç birimiz gereğince sevmiyor, sanata hiç birimiz gereğince saygı beslemiyoruz da ondan.

23 Ocak

Sanatçı bizde, rençber, kalem efendisi, mühendis gibi işini yürütürken kalbini pek o kadar kullanmaya gerek görmeyen bir adam sanıldığı için onun, her ne koşul ve yer içinde olursa olsun eser verebileceği düşünülmektedir.

Buna yüzdeyüz inanıldığı için de, sanatçının devlet ya da toplumca korunması gerekeceği düşüncesine kimsecikler yanaşmıyor.

25 Ocak

Çarşıya çıkarken kocasını şiir yazması için düşünceleri ve düşleriyle başbaşa bırakan bir yavuz kadın pazar dönüşü kocasına şunu sormuştur: Şiirini bitirdin mi?

Bunu kafamı zorlayıp uydurmuyorum. Bu gerçek bir olaydır. Cüceler ve devler memleketinde dolaşan Gulliver'in uğradığı felâketlere benzemiyorsa da bir şairimizin başından geçmiştir.

Mayonezin ya da soğan salatasının hazırlanması bile daha fazla zaman gerektirirken, sanat eserinin yaratılmasını dakikaya vuran bu anlayış önünde, doğrusu ben, korku duymaktayım.

Ne var, öte yanda, Bay Cevat Fehmi *Soygun* adlı o müthiş eserini (!) bir hafta içinde tamamladığını söylemekten çekinmemektedir. Ama, dikkat edin, hiç çekinmemektedir.

26 Ocak

Liva sokağından geçerek eve dönüyorum. "Liva" sözcüğü bana Emin Bülent'in, bu sözcüğün çokça tekrarlandığı şiirini hatırlatıyor. Oradan, Emin Bülent'e,

Emin Bülent'in edebiyatı pek erken bırakmış olmasına atlıyorum.

Emin Bülent'in dili bugün için eskimiştir. Ama şiirinin sağlamlığı, çağının birçok şairlerini gölgede bırakacak ya da imrendirecek bir güç taşır. Duygularının çeşitliliğine gelince; onunla bu alanda boy ölçüşebilecek sanatçı pek azdır diyebilirim.

Şu var ki, hayatın güçlükleri, bu şairi, körpe yaşında, şiirden uzaklaştırmaya itelemiştir.

Birçokları, hayatın acıları yüzünden sanatı bırakan sanatçıları anlamıyorlar. Ben bu gibileri özürlü sayarım. Hoşgörüyle davranmayanlar, zaten, sanatçının birtakım yoksunluklar ve açmazlar içinde bulunmasını sanat eserinin yaratılması için gerekli sananlardır.

Gerçi, hayatın indirdiği şamar, sanatçıya, hayatın bu yönünü de tanıtmak bakımından gerekli olabilir, olabilir ama, belli bir sınırdan sonra, yoksulluk, sanatçının yaratma gücünü ortadan kaldırmaktan başka bir işe yaramaz.

28 Ocak

Bir zamanlar Faik Baysal'ın Yenikapı için söylediği şeyin, zaman zaman şiir için de ileri sürüldüğünü görüyoruz. Aradan iki ay geçmiyor ki, biri çıkıyor, şiir öldü, şiir tarihe karıştı yollu laflar ediyor.

Kimisi ise bugünkü şiirimizi kötüleyip geçmiş çağ özlemiyle yanıp yakınmaktadır.

Bana öyle geliyor ki, bu denli düşünenler şiiri sevmeyenler, ona arka çevirmiş olanlardır.

Ben *İlkeler*'de "Bugünkü şiiri beğenmeyenlerin eskisini beğendikleri de çok su götürür" diye bir şeyler yazmıştım.

Bu söz, doğruluğunu eksiltmeden, daha uzun süre yaşayacağa benzer.

2 Şubat

Oktay Akbal, *Vatan* gazetesinde, Fransa'daki edebiyat ödüllerinden, onların bolluk ve çeşitliliğinden laf açtıktan sonra sözü bizim memlekete getiriyor; birkaç yıl önce Devlet Ödülleri Yasasının çıktığını, ama bunun, üç sanatçımıza üçer bin lira sunulduktan sonra, bir daha ağza alınmadığını, şimdilerdeyse bu yasanın kaldırılacağı söylentilerinin ortalarda dolaştığını söylüyor ve diyor ki:

"Evvelce, armağanların kendisi yoksa da bir gölgesi vardı, şimdi o gölge de silinecek demektir. Bu durumda gene de didinen, Türk edebiyatını bir adım daha ileri götürmek için her türlü zorluklar karşısında ezilmeden eser yaratan insanlara, kahraman adını vermekten başka çıkar yol yoktur."

Akbal'ın düşüncesi, göz kırpmadan katılacağım bir düşüncedir. Doğrusu, böylelerine, yalnız *"kahraman"* değil, "gerçek milliyetçi" adını da vermek gerekir.

Hem, bu denli bir davranış "gerçek milliyetçi kime derler?" sorusunu yamtlamak kapısını da aralamış olur.

3 Şubat

Montaigne, alışkanlığın ne yaman şey olduğunu açığa vurmak için şöyle bir hikâye anlatır:

"Bir köylü kadın, bir danayı doğar doğmaz kucağına alıp sevmiş, sonra da bunu âdet edinmiş, Tanrının günü danayı kucağına alır taşırmış; nihayet buna o kadar alışmış ki dana büyüyüp koskoca öküz olduğu zaman, onu yine kucağında taşıyabilmiş."

Bugünlerin şiirini sevebilmek için, kimileri, bu öküzü, kucaklarından silkip atmalıdır artık.

10 Mart

Son yıllarda, dergilerde, iyi şiirlere rastlamak bir hayli güçleşti. Bunun nedenini kestirmek oldukça kolay: Bir kez, şairlerimiz, ucuz edebiyat yapmayı, nedense,

moda haline getirdiler. Sonra dergi çıkaranların yani dergicilerin, öyle iyi şiirmiş, sağlam şiirmiş, buna pek aldırdıkları yok. Dergide yer dolsun da, ne olursa olsun diyorlar.

Nedir, bütün bu kargaşalık içinde, zaman zaman, bir derginin köşeceğizinden, dergicinin, öteki yazıların altında bunalttığı bir köşeceğizden, öyle bir şiir parlıyor ki, bu, karamsar düşüncelerimizi bir parçacık olsun, umuda, aydınlığa ulaştırıveriyor. *Yeditepe*'nin Mart sayısında yayınlanan Arıburnu'nun *"Onu Tanımak Lâzım"* şiiri işte böyle bir şiirdir:

"Tabanları yarılmış
Yol yürümekten
Kolu kanadı kırılmış
Sapan sürmekten
Dünyayı insanca görmekten
Gözlerinin bebeği çatlamış..."

Orhon'un daha iyi şiirleri vardır. Sözgelişi: *"Püf"*. Ama bunda da, son iki dizede duyulan acılı seste de sağlam, dünyayı kucaklayıcı bir yön var.

Hüsamettin Bozok, dergisinde, o şiire gereken yeri ayırmamış, ayırmak istememiş ama, şiir, gene de okurların yakasına yapışmasını, kendini zorla okutturmasını bilmiş.

19 Mart

Yazarların çoğunu üslûpçu olup olmadığına göre değerlendiririz. Bizde olduğu kadar, Batı'da da bu böyledir.

Değirmenine çekilip yazdığı mektuplar yüzünden Alphonse Daudet'ye "Güneyin bir üslûpçusu" denildiğini bilirim. Üslûp, hiç şüphe yok, iyi yazar olmanın ilk adımıdır. Flaubert'i Flaubert, Proust'u Proust yapan elbet deyiş özellikleridir ilkönce.

Aynı şeyi Ataç için de düşünebiliriz.

Gelgelelim, üslûbun eseri boğmasından, yazarı tekdüzeliğe düşürmesinden de sakınmalıdır.

Dikkat edin: Üslûpçu geçinen hikâyecilerimizin, düzyazıcılarımızın çoğu kendilerini bu tekdüzelikten, sözcüğün hiç bir anlamında kurtaramamaktadırlar.

Şu yüzdeyüz ki, bu üslûp, bu anlatış özelliği şimdilerin şiirini de yolundan çıkaran ya da çıkarmaya savaşan bir nesne olarak görünüyor.

Düzyazıda neyse ne; ama şiirde, bu, hiç mi hiç, çekilmiyor.

12 Nisan

Günlük tutmak hoşuma gidiyor.

Bu hevese, Delacroix'nin *Günlük*'ünden kimi parçalar çevirdiğim 1948 yılında yakalandım galiba. O tarihtenberi, arada bir içimi boşalttığım küçük bir defterim var.

Ama bakıyorum da, defterimi pek boş bırakmış oluşuma üzülüyorum. Gerçi bu kısırlık, bu dolu dizgin at koşturmaktan kaçış, yanılmalarımın da, o oranda az olmasını sağlıyor.

Ne var ki ben, "Bu günlük benim bütün değişmelerimi gösterecek" diyen Delacroix gibi, çelişkilere ve değişmelere yer veren bir günlüğüm olsun isterdim.

7 Haziran

Zekânın şiirdeki yerini anlarım ya, nükteye, o sulu, o tatsız mantık cambazlığına akıl erdiremem.

Bana öyle geliyor ki, çoğu sanatçı işi ters tutmaktadır. Bunlar şiirde, nükteye yer vermemek için zekâya da arka çıkıyorlar. Bu gibiler Verlaine'in:

Nükte belâsından kurtulmaya bak,
Acı zekâ, sulu gülüş neyine?
İşe karıştı mı bu cins sarmısak
Maviliğin yaş dolar gözlerine.

dizelerini zekânın kötü bir şey olduğu biçiminde yorumladıkları gibi duygunun bulunduğu yerde zekâ olmadığı incisini yaymaktan da çekinmemektedirler. Oysa, zekâ ürünleri, geçici bir parlaklık demek olan nükteyle karıştırılmadıktan sonra zekâyla dokunmamış, zekâyla yaratılmamış bir şiir, sadedilliğin, bönlüğün ta kendisi diye gösterilebilir.

27 Temmuz

Folklordan yararlanılarak yazılan eserlere ses çıkarmam. Her büyük yazar böyle bir şeye başvurabilir. Ama "Ben folklorla besleneceğim" derken kendini folklorun sınırları içinde bunaltan şairleri başarıya ulaşmış sayamıyorum.

29 Temmuz

Biz çoğu zaman, başkalarının huyuna, başkalarının aklına, bizimkine benzemiyor diye kızarız. Nedense hayatın gücünü ve büyüklüğünü yapan huydaki ve akıldaki çeşitlilik bizi çokça ürkütür.

Oysa bu çeşitliliği görüp de öfkelenmeyen, bunu ilerlememiz, uygarlık kurmamız için gerekli sayan her insan hayata bir bilgenin gözleriyle bakıyor demektir.

Fransız yazarlarından Alain bu konuda diyor ki: "Bir Sezar'ın, bir İskender'in kuvveti, her şeyden önce, mizaçlar arasındaki farkları sevmelerine dayanıyordu. Onlar armut ağacına, erik vermiyor diye, hiç mi hiç çıkışmıyorlardı."

Şunu da katabiliriz: "Sezar ile İskender'in zamanında düşünce ve söz özgürlüğü, bizim çağımızdakinden çok daha geniş, çok daha temelliydi."

6 Ağustos

Bekir Sıtkı'nın *Ayrı Dünya*'sını okuyorum.

Onun daha önceleri *Talkınla Salkım*'ını da okumuş ve sevmiştim.

Bekir Sıtkı'nın canlı bir anlatışı var. Türkçesi renkli. Tipleri iyi çizilmiş. İnsan onun hikâyelerini okurken kendini, sokakları, kahveleri, daireleri dolduran kalabalığın ortalık yerinde sanıveriyor.

Ayrı Dünya'yı karıştırırken aklım Memduh Şevket Esendal'a da uzandı. Türkçenin renkliliği, tiplerin canlılığı M. Ş. E.'ın da özelliklerindendir.

Bence, bu iki yazar, Ömer Seyfettin hikâyeciliğini, genç kuşak yazarlarından çok önce dürtüklemiş, yerinden kımıldatmış iki sanatçıdır. Bu ikisiyle Türk hikâyesi, "hayatın içinde dolaşan bir gerçekçilik"e ulaşmıştır.

Bunlara, bir de Sadri Ertem'in adını ekleyebiliriz.

7 Ağustos

Bir sanatçıyı olduğuyla, yapmacığa kaçmamış haliyle yakalamak için, onun eserlerine değil de mektuplarına bakmak gerekeceğini düşünüyorum.

Mektuplar hiç bir kaygı ya da etki altında kalınmadan tam bir özgürlük havasıyla yazılmış olmakla sanatçının duyduklarını en gerçek biçimde gün ışığına çıkaran bir yazı türüdür.

Voltaire, Diderot, Gide ve Francis Jammes'ın en canlı düşüncelerini, en canlı izlenimlerini mektuplarında bulabilirsiniz.

Napolyon en özden anlarım, en duygulu davranışlarını mektuplarına dökmüştür.

Ressamların sanat üzerindeki düşüncelerini belirten yazıları pek yoktur denilebilir. Ama birçoklarının mektuplarından sanat anlayışlarını ve düşüncelerini en açık biçimde öğrenebiliriz. Gauguin'in mektuplarıyla Van Gogh'un kardeşi Theo'ya yazdığı mektuplar unutulmaz boşalmalar ve iç dökmeleriyle doludur.

Mektuplar kimi eserlere temel olarak da kullanılmıştır. Choderlos De Laclos'nun *Tehlikeli Alâkalar*, Rousseau'nun *Yeni Héloise*, Daudet'nin *Değirmenimden Mektuplar* adlı eserleri ilk akla gelenler arasındadır.

Gerçeği şu ki, mektuplar, yapıları ve olanakları bakımından öteki edebiyat ürünlerinden daha başarılı, daha içten olabiliyorlar.

Flaubert'in mektupları *Madam Bovary*'yi, dahası, *Education Sentimentale*'i kat kat gölgede bırakabilecek bir keskinlik ve renklilliktedir.

Schiller'in mektuplarını ise Goethe felsefe eserlerinden daha güçlü bulur.

9 Ağustos

Yazıda açıklık ve seçikliği ötedenberi savunurum.

Doğrusu, düşü geniş ve zengin olan bir sanatçı bu genişlik ve zenginliği apaçık göstermesini de bilmelidir.

Şairin yaratma gücü kısırsa, onun, kusurunu örtmek yolunda, durgun ve lekesiz suyu bulandırmak isteyeceği ve dizelerini bir sürü karanlık ve belirsiz sözcüklerle bezeyeceği pek doğaldır.

Eckermann'la konuşmalarında Goethe der ki:

"Felsefedeki düşünce oyunları Almanlar için çokluk bir engel oluyor. Bu, üslûplarına soyut, anlaşılmaz, bitip tükenmek bilmez, boş ve gereksiz şeyler karıştırıyor onların."

Ama Goethe bütün Almanlar için söylediklerini Schiller karşısında tekrarlamaz. Hele Schiller'in mektuplarını çok açık bir anlatımla yazılmış bulur.

İngilizler, Fransızlar ve özgür düşünceli Alman kadınları üzerinde de iyimser düşünceleri vardır Goethe'nin.

10 Ağustos

Dün akşam yazdıklarıma bu sabah bir göz gezdirdim. Açıklıktan açmışken, defterime, Boileau'nun adını geçirmeyişime üzüldüm.

Yazıdaki açıklık ve seçikliği savunanların başında ilk Boileau gelir elbet. Daha XVII. yüzyılda sanatın doğru olana yönelmesini isteyen o, "İyi kavranan şey, iyi de

anlatılır" sözüyle hem kendi çağının sanatçıları üzerinde, hem de öteki yüzyılda yetişecek olan Rousseau'lar, Voltaire'ler ve bütün aydınlıkçılar üzerinde derin etkiler uyandırmıştır.

Son yüzyıllık Fransız şiirine bakarsak, bir ara gerçeküstücüler, dadacılar ve daha önce de Lautréamont ile karanlık ve içinden çıkılmaz bir yola düşen Fransız edebiyatının, şu son 20 yıl içinde, Supervielle, Prévert, Eluard ile yeniden eski, gerçek ve aydınlık yoluna döndüğünü, yeniden Fransız klasisizmasına sarıldığını görürüz.

12 Ağustos

Köşeyi dönerken rastladığım, renk ve çizgiye boyanmış bir duvar afişi bana sadelik üzerinde durmak gerektiğini hatırlattı.

Sanatın sadeliğe erişmesi, yani sanat eserinin her türlü süs ve yapmacıktan kaçınması, öyle kolayca elde edilebilecek şeylerden değil herhalde. Buna sanatçı, uzun emeklerden, uzun ter dökmelerden sonra varabilir ancak.

Bir ressama tablosunun pek sade olduğunu söylemişler.

"Siz de benim gibi tabloyu yüz kez bozup boyarsanız, böyle sade olur elbet," karşılığını vermiş.

Biz sadeliği çok başka türlü anlıyoruz. Çokluk, bir iki kalem ya da fırça oynamasıyla elde edilen eseri sadelikle değerlendiriyoruz. Üstelik asıl sadeliğin birtakım uğraşmalar, didişmelerden sonra belirebileceğini söyleyenlere de kıs kıs gülmekten çekinmiyoruz.

16 Ağustos

Hayatlarında düş ve gerçeği dengede tutamayan insanlar, ömürleri boyunca acı çekiyorlar.

Böyleleri günlük olay ve davramşlarda düşlerinin

buyurduğundan geçmek istemediklerinden, sonunda, başlarını gerçeğin eğilmez kayasına çarparlar.

XIX. yüzyıl Fransız şairlerinden Gérard de Nerval de böyle biriydi. Onun *Doğu Yolculuğu* adlı eseri büyülü dünyalara olan özlemini belirttiği gibi *Aurélie* adlı hikâyesi de çılgınlığının, dengesizliğinin izlerini taşımaktadır.

Ama Nerval, bütün hayatınca, düşün pençesinden kurtulmak için çabalamıştır. Gelgelelim, önceden beliren sonuç onu her yerde, adım adım kovalamış ve Paris halkı, bir sabah uyandığı vakit, onu bir fenere asılı olarak bulmuştur.

Théophile Gautier onun için der ki: "Düşlerin gittikçe artan taşkınlığı, gerçeklerin kımıldandığı yerde, yavaş yavaş, Nerval'in yaşamasını olanaksızlaştırıyordu."

Nerval'i, bir antolojide rastladığım bir şiirini okudum da düşündüm:

Nerde bizi seven kızlar?
Hepsi kara topraklarda
Daha şen daha gamsızlar.

17 Ağustos

Yazı işi bir eğitim işidir.

Kişioğlu, kendini birtakım kurallardan, zorluklardan geçirmeden, iyi yazının, dörtbaşı bayındır yazının üstesinden gelemez.

Flaubert olsun, Proust olsun, bütün büyük sanatçılar, sağlam ve oturaklı düzyazıya, kendilerini bir sıkıya, bir düzene sokmakla varmışlardır.

Flaubert, her gün, penceresinin önüne oturur, gördüklerini yazarmış.

Balzac da öyle.

Balzac'ın, Tanrının günü, iki bin sözcük yazmadan masasından kalktığını işiten olmamış.

22 Ağustos

İnsan ruhu ve yaşamı, bilimden çok uzak birtakım felsefe ve düşünce oyunlariyle incelenmek istendiğinden, bugün artık, insan yaşamı üzerindeki bilgimizin çok çapraşık bir yola saptığını kabul etmeliyiz.

Felsefe kavramlarının, hemen her yerde, yaşam kavramlarını bir yana itmeleri yüzünden, insanoğlunun mutluluğunu, insan ruhuna aykırı ilkeler düzenlemektedir.

Yaşam Üzerine Düşünceler diye çevirebileceğimiz *Réflexions Sur La Conduite De La Vie* adlı eseriyle bu görüşü savunan Alexis Carrel de yaşam yasalarının fizik yasaları gibi edebiyat ilkelerinden çıkarılamayacağı düşüncesini savunurken yaşayışımızı düzenleyecek kuralları birtakım mantık oyunlarından damıtmak umudundan vazgeçmemizi öğütler.

Carrel, insan bilgisi yanında aktörenin de değişik yorumlara ve tanımlara saplandığına inanmaktadır. Onun "İnsanların çoğu iyi ile kötüyü açık olarak birbirinden ayıramamaktadır" sözü bu aktöre adı verilen yaşam ilkelerinin ne kadar içinden çıkılmaz şeyler olduklarını ortaya koymaktadır.

Carrel, gerçi bu yeni kitabını ve bundan önceki *Bilinmeyen İnsan*'ı dolduran düşünceleriyle karamsar bir yazar olarak görünmektedir. Şu var ki, kendimize sağlam bir yol çizmek istiyorsak, Carrel gibi, gerçeğin aksayan yanı üzerinde durmalı ve ilkin hastalığın ne olduğunda anlaşmalıyız.

2 Kasım

Sanata ilgi gösterilmeyen bir çağda yaşıyoruz.

Bunun nedenleri çeşitli.

Bir kez, okul proğramlarında sanat eğitimini sağlayacak dersler, sorunlar pek önemli bir yer tutmamaktadır. Sonra, öğretmenlerimizin pek çoğu bir sanat eğitimi yapmaktan çokça uzak bir durumdadır.

Öğrenci, değil liseyi, yüksek okulu bitirdiği zaman bile sağlam sanat adına bir şey öğrenemediği gibi birtakım kaba ve zevkten uzak sanatçı çalışmalarını da sanat diye bağrına basmaktadır.

Bu çerçeve ve bu sahne içinde yetişmiş bir okurun şiirden, gülleri ve denizi anlaması, her eserin sonunda, Yusuf Vehbi'nin filmlerindeki o gözyaşı akıtan olayları aramaya kalkışması, doğrusu ya, bizi şaşırtmamalıdır.

Sanat.

Bu, bir eğitim işidir.

Daha köklü, daha temelli adımlar atmaya kalkışmadan edebiyatımızın gelişmesini, okurların eserin iyisiyle kötüsünü ayırabilecek bir çizgiye yükselmesini beklememeliyiz.

Bunları, Nurullah Berk'in *"Sanatsız Dünyamız"* adlı bir yazısını okudum da düşündüm. Gerçekte, bunları düşünmek, bunlar üzerinde kafa yormak bile gereksiz.

4 Kasım

Varlık'taki bir yazıda okudum:

Fransızlar, bugünlerde, dillerinde bir yenileşme yapmak gerekip gerekmeyeceğini tartışıyorlarmış.

Bu yılın edebiyat ödülünü kazanan o su katılmamış katoliklerden François Mauriac diyormuş ki: "Dört yüz yıllık geçmişi olan dilimiz biyoloji yasaları kadar erginliğe varmıştır."

Bu, yenilik istemeyenlerden birinin sözü.

Yeniliğe arka çıkanlar ise okunmayan harflerin kaldırılması, imlâyı ve okumayı güçleştiren aksaklıkların giderilmesi için direniyorlarmış.

Tartışma, Fransız Akademisi değişmez yazmanının Milli Eğitim Bakanına, Bakanın da yazmana verdiği karşılıklarla daha da genişlemiş. Yazman, Bakanlık yüksek kurulunun kimi yenileşme önerilerini incelemekte olduğunu, bu incelemeden ise Akademiye haber verilmediğini ileri sürmüş. Bakanın sözleri ise bizim ibret al-

mamız gereken bir noktaya dokunuyor: "Dilimizin geleceği ve yaşayışı ile görevli Yüksek Eğitim Kurulunun incelediği konulardan haberli olmak, bunlara karışmak Milli Eğitim Bakanının işi değildir. 300 yıldan beri varolan bu kurul, gerçi, benim yönetimim altındadır. Nedir, çalışmaları, benim sınırlarımın içinde değildir. Böyle bir işte, yapılacak en doğru şey, geniş bir soruşturma açmak, memleket aydınlarının düşüncelerini sormaktır".

Bizim Türkçe devrimimizde şamatayı koparanların daha çok bu konulara yabancı kişiler olduğu göz önünde tutulursa, Fransız Milli Eğitim Bakanının demecinden yararlanabileceğimiz bir hayli çıkış noktaları var demektir.

18 Aralık

Roger Martin du Gard'ın André Gide üzerine yazdığı kitapta, Gide'in kendisi için "O sanatçı değilse bile bir yavuz kişidir," dediğini okuyorum.

1914 Yazı eseri ile Nobel Edebiyat Ödülünü kazanan Roger Martin Du Gard'ı küçümsüyormuş gibi görünen bu cümle, gerçekte, bambaşka bir niyetle söylenmiştir.

Roger Martin Du Gard, bu niyeti kendi eliyle açığa vurmak için bize *Kalpazanlar* yazarının şu sözlerini ulaştırıyor:

"Siz sanatçı olmadığınız için üzülmeyiniz. Biz çokça sanatçı kesildik de ne oldu? Siz Charles Louis Philippe'in yolunu tutmamalısınız. Louis Philippe'te yaratıcı güç vardı ama bizimle düşüp kalkması kendisine hiç yaramadı. Sanatçılığının derecesini yükseltmek için boyuna kendi benliğiyle çekişir, didişirdi o. Sonunda da gücünü tüketmek zorunda kaldı".

Roger Martin du Gard, Gide'in, büyük yaratıcıların önceden bilinen hiç bir sanat ilkesine dayanmadıkları ve bu gibilerin sanata, kendi çalışmalarıyla vardıkları

sözünü de aktarıyor ve en sonu Gide'in, sanatın yeni ve kişiliğe bağlı olmasının yolu budur, dediğini de açıklıyor.

Bunları okurken aklıma *İlkeler* geldi. Birçoklarının *İlkeler*'i şairlere akıl öğretmek isteyen bir kitap diye alışlarını hatırlayarak içim bir kere daha cız etti.

Doğrusu, ben de herkes gibi sanatın bir iki ilkeyle anlatılamayacağını, daha temelli söylemek gerekirse, hiç anlatılamayacağını herkes kadar bilirim. Zaten, ben o küçücük kitabımda bir şeyler öğretmek istediğimi de sanmıyorum. Ama her şeyi küçük görmeye alışmış ve kitaplar üzerine yargı yürütürken kitapta yazılanlara değil de etrafta dönen dedikodulara dayanmayı huy edinmiş kimi kişilerin beni o denli düşünen bir yazar gibi göstermek amacını gütmelerini de anlıyorum.

Bu böyle: kitabının herkeslerce tutulmasını, övülmesini isteyen bir sanatçı eserine herkeslerin duygusunu, herkeslerin düşüncesini doldurmalı. Öteki türlü, ağzınızla kuş tutsanız da, sersemin, anlayışsızın biri diye gösterilmekten, kurtaramazsınız kendinizi.

25 Aralık

Şimdilerde genç yazarlar, beğenilmenin, geçerakçe yazı düzmenin yolunu eserlerine bol, bol küfür doldurmakta buluyorlar.

Küfür ve yüz kızartıcı sözcük hemen hemen bütün edebiyatımızın bir kılavuz-süs'ü.

Şairi de, hikâyecisi de, romancısı da, ne diyorum, daha bir uslu, daha bir düzenli olması gereken eleştirmeni ve denemecisi de, tulumbacı ağzıyla döktürülmüş edebiyat peşinde.

Gerçi, sanat alanında, şu ya da bu sözcük kullanılsın, şu ya da bu sözcük de kullanılmasın diye bir ilke ileri sürülemez. Sürülse, sanatın bağımsızlığına el uzatılıyor, saygısızlık ediliyor demektir. Ama, sanatın bağımsızlığı da, edebiyatı küfür üzerine oturtmak anlamına alınmamalıdır. Bu türlü bir davranış, en azdan, "Edebi-

yata küfür karıştırılmamalıdır" sözü kadar, sanatı bağlayıcı, sanatın özgürlüğünü sınırlandırıcıdır.

Biliyorum, yazarlarımızın niyeti bu değil.

Onlar "Küfür Edebiyatı" yaratmaya savaşmıyorlar. Gerçekçi, gerçeği anlatıcı eser vermek istiyorlar. İstiyorlar ama, gerçeği yakalıyorum, gerçeği avucumun içine alıyorum derken, gerçeğin etkisine kapılmaktan, gerçeğin bir oyuncağı oluvermekten kendilerini alakoyamıyorlar.

Doğrusu şu ki, gerçeğin kendisinde küfür, bu denli üst üste yığılmış, bu denli bir araya gelmiş değildir. Anlatılmak istenileni, ağız dolusu küfre boğmak, bizim olan, bizden doğan bir kusurdur.

Hüseyin Rahmi'nin romanlarını herkes okumuştur. Öyle sanıyorum ki, bu sanatçıya "Gerçekçi bir edebiyat yazarı değildir" demek kimsenin aklından geçmeyecektir.

Ben Deli miyim?, Metres, Şıpsevdi romanlarım elbirliğiyle karıştıralım. Son yılların edebiyatını kaplayan o küfür bolluğuna bu eserlerin hiç birinde rastlayamayız.

Gerçeği hayatın en çirkef yerlerinde aramış olan Fransız romancısı Emile Zola'da bile, küfür, böylesine, insanın boğazına sarılıyormuş gibi değildir.

Sonra şu da var ki, Hüseyin Rahmi, Emile Zola gibilerin eserlerinde tulumbacı ağızlarına rastlansa da, bu, romandaki kişilerin konuşmalarına, sövüşmelerine dayanır. Oysa, şimdilerin edebiyatında küfür, eseri yazanın bir üslûbu, bir özelliği olarak ileri sürülmek isteniyor.

İnsanı asıl sinirlendiren de budur, yoksa ağız bozukluğu da değil.

1953

7 Ocak

Düşünüyorum da bir şair olanaklarını aşan şeylere el uzattığı vakit, başarısızlığa uğruyor diyorum.

Bu, herkes için böyle olmuştur. Eğer Hâmid, gücünün nereye uzandığını kestirip de *Finten*'i, *Eşber*'i ve benzerlerini yazmak yoluna gitmeseydi, bugün, çok daha değişik bir üne kavuşmuş olabilirdi.

Bu sözlerle, Hâmid'in güçsüz bir sanatçı olduğunu ileri sürmek istemiyorum. *Makber*'de olduğu gibi, konunun üstesinden gelebildiği vakitler Hâmid, pırıl pırıl dizeler dizebilmiştir. Ama *Eşber* ve benzerleri öyle konulardır ki, bir şairin bu konuları bütünüyle kavraması ve tökezlenmeden işleyebilmesi bir hayli olanaksızdır.

Aynı şeyi, son yıllarda, biraz çokça yazılan destanlar karşısında da düşünebiliriz. Destanlar çokluk uzun ya da uzunca eserler olduklarından bu alanda çalışan şairlerimizin başarısı istenilen kata ulaşamıyor. Çünkü şiirin asıl özelliği çok değil, az sözcükle kurulmuş olma-

sındadır. Şiiri düzyazıdan, öteki edebiyat türlerinden ayıran yön de budur.

Oysa destanlar, belli bir konunun işlenilmesini gerektirdiği için şairleri ister istemez çok sözcük kullanmaya, sonunda da şiir kurallarını unutmaya itelemektedir.

Bu da şiirin, gerçek şiirin zorlanılması demektir.

Goethe, Kotzebue adlı bir şairden laf açarken bakın ne yazıyor: "Kendi çevresinde kaldığı, gücünün dışına çıkmadığı süre,Kotzebue, çokluk, iyi eserler vermiştir, tıpkı Chodoviecky gibi. Chodoviecky de halk sahnelerinde tam anlamıyle başarıya ulaşmış, Romalı ya da Yunanlı yiğitlerin resmini yapmaya kalkınca da başarısızlığa düşmüştür."

Nedir, siz bunları bizim şairlerimize anlatamazsınız.

Bütünün derli topluluğunu bozmamak için sanatçının büyük konulardan çok, küçük konulara yönelmesi gerekeceğini düşünmek bizim şairlerimizin yanaşacakları bir şey değildir.

Onlar kilometrelerce uzun ama kötü bir şiir yazmayı, minnacık ama iyi bir şiir yazmaktan yeğ tutuyorlar.

5 Şubat

Güdümlü sanat, buyruklu sanat güzelliği unutmuş ya da güzellik ardından koşmayı küçük görmeye başlamış toplumların, kişilerin işidir.

Sanatın şu ya da bu kılığa sokulması üzerinde birtakım peygamberce düşünceleri bulunan baylar varsa, bu gibilere hemen kaleme ya da fırçaya yapışmalarını ve saniye kaybetmeden şu ya da bu biçimde olmasını istedikleri sanat eserini döktürmelerini öğütlerim. Öğütlerim ne söz, rica ederim, yalvarırım. Ama hiçbir şey yapamayacaklarsa, lütfen sanatçılara da gölge etmesinler.

Sanatçı, hikâyenin, şiirin ne olduğunu hepimizden iyi bilmektedir. O, günün havasına uyularak yazılmış üç beş satırcık dengi yazısına değil, *Estetik Dersleri, Şii-*

rin İlkeleri gibi cafcaflı kitaplara bile aldırmayacak kadar uyanık ve işinin ustasıdır.

21 Şubat

Samim Kocagöz'ün *Sam Amca*'sını geçen yıl bu aylarda okumuştum. *"Düşman"* hikâyesi hâlâ bütün canlılığıyla kafamın içinde, kitabın en sağlam hikâyesi de budur sanırım. Gerçi *"Toprak Hasreti"*, *"Sam Amca"* da iyi anlatılmış. *"Allah, Devlet ve Toprak"* da öyle, Ama bütün bunlarda beni yadırgatan bir şeye rastladım. Bana öyle geldi ki, Samim, edebiyat yapmamak için —iyi anlamda— ter dökmektedir. Bu, *"Karadeniz Hikâyeleri"*ni okuduktan sonra daha da seziliyor.

Samim'in hikâyeleri karşısında, aynı düşünceye, Yakup Kadri de varmıştır. Bunu, Kocagöz'ün 1946'da yayınladığı *Sığınak* adlı hikâye kitabının önsözünden öğreniyoruz. Burada anlatıldığına göre, *Panorama* yazarı Samim'e edebiyat yapmamak için neden kalemini tuttuğunu sormuş, bizim Samim de "Edebiyattan önce yapılacak çok iş var zannederim," yanıtını yapıştırmıştır.

İşte ben bu denli düşüncelere tutuluyorum. Son yıllarda, edebiyattan önce daha başka şeylerin bulunduğunu söylemek büyüklü, küçüklü birçok yazarlarımızın bir hastalığı haline geldi. Edebiyattan önce görülecek birtakım hesaplar olabilir. Amenna. Ama bunun için, ille de sanatın yakasına mı yapışmalı?

Samim, *Telli Kavak*'ta *"Yarıntı"*yı, *Sığınak*'ta *"Terkedilmiş Yurt"*u, son kitabında ise *"Düşman"* ve *"Sam Amca"*yı yazmamış olsaydı böyle bir ağız kullanmasını anlardım. Ama o güzelim hikâyelerden sonra bu biçim bir düşünceyi savunmasını, doğrusu ya, Samim'e yakıştıramadım.

Edebiyattan önceki işler! Edebiyattan önceki işler! Bunların edebiyat eserinde değil, yaşamın içinde bir önemi varsa vardır.

Eckermann, Wellington Dukasını gördüğünü söyle-

diği vakit Goethe şu yanıtı vermiştir: "Bir yiğit daha görmüş oldunuz, bunun da bir değeri vardır."

Evet bunun da, bunların da bir değeri var. Ama yaşam içinde.

Bunların sanat eserinde de önem kazanabilmeleri için yaşamdakinden çok ayrı kurallardan geçmeleri gerekir.

24 Nisan

Yatmaya hazırlanıyordum, Necati Cumalı'nın şiirlerini özledim.

Kızılçullu Yolu'nun gelişi güzel bir yerinden açarak *"Yaz Geceleri"*, *"Karım Ol"*, *"Yeni Bir Aşktan Önce"* şiirlerini yeniden okudum. Hepsi iyi, hoş şeyler. Ama, bana öyle geliyor ki, şairin çalışması bir üçgen, bir dik dörtgen ya da herhangi bir geometri nesnesi çizen matematikçinin çalışmasına eş değerde olmalıdır. Gerçi Cumalı'nın:

Günaydın tavuklar, horozlar
Artık memnunum yaşamaktan
Sabah erkenden kalktığım zaman
Siz varsınız;
Gündüz, işim var, arkadaşlarım,
Gece, yıldızlar var, karım var,
Günaydın tavuklar, horozlar.

şiiri bu söylediğim tarza uyan bir yaratmadır. Nedir, siz bu anlayışa Cumalı'nın pek az eserinde rastlarsınız.

Bu sözle, Cumalı'mn şiirlerini kötülemek istemiyorum. Doğrusu, Cumalı benim gözde şairlerimden biridir. Ama ben, şiirle bir kuyumcu gibi didişen şairleri her sanatçıdan yeğ tutarım.

Yanılmıyorsam Haşim, bu görüşü benimseyen ilk şairimizdir. Onun şiirlerini, bir dörtgen, bir beşgen gibi hiçbir tarafından bozamazsınız. Hoş, divan ve hece şiiri

de bu denli bir anlayışla meydana gelmiştir denilebilir. Hatta denilse daha da iyi olur. Yalnız, Haşim'in tek sözcüğünü oynatamamak karşılığında, gazellerin, mesnevîlerin, koşma ve kasidelerin ikilik ya da dizelerini istediğiniz kadar çoğaltabilir ya da eksiltebilirsiniz.

Haşim'in bu yanını sezip sürdürmek isteyen iki şair, Ahmet Muhip'le Cahit Sıtkı'dır. Sabahattin Kudret'in de eski şiirleriyle bu yola koyulduğu düşünülebilir.

Hak gözetmek gerekirse, Orhan Veli'nin, Oktay Rifat'ın adları da bunlara katılmalıdır. Şu var ki, Orhan Veli:

Bir duyma da gürültüsünü
Dallarda çatırdayarak açılan fıstıkların,
Gör bak ne oluyorsun.
Bir duyma da gör şu yağan yağmuru;
Çalan çanı, konuşan insanı.
Bir duyma da kokusunu yosunların,
İstakozun karidesin,
Denizden esen rüzgârın...

şiirinde olduğu gibi zaman zaman dokunuşu çok seyrek ve çok sallantılı yaratmalara uzanmaktan da korkmamaktadır.

Oktay Rifat da öyle.

29 Nisan

Bir şeyi sevdim mi, o şeye bağlanışım uzun sürmüyor, o nesneden çabuk bıkıveriyor, çabuk soğuyuveriyorum. Ama başka yenilikler, başka güzellikler ardından koşmuyorum. Bağlandığım nesneye olan inancımı yitirmek bana öylesine bir bezginlik, bir vurdumduymazlık veriyor ki, artık hiçbir şey düşünemez, hiçbir değere yönelemez oluyorum. Kendimi güçsüz, bu karmaşık dünya ortasında yapyalnız buluyorum. Ne ileri doğru atılıyor, ne de geri dönebiliyorum.

Eşyanın bir başkası üzerine eğilmek, başka renkler, başka kokular tanımak isteği bende ancak uzun, çok uzun bir zaman sonra belirebiliyor. Beliriyor ama, eski nesneden kalmış kimi izlenimler, benim o şeyi toptan unutmama da engel oluyor. Hele alışkanlıklarımın bağlayıcı, tutsak kılıcı gücü de işe karışınca artık uçarılığımın şıpsevdiliğimin bir anlamı da kalmıyor.

Diyorum ki, ben bağlanınca tam bağlanıyorum herhalde. Koptuğumu, başka dala atladığımı sandığım zamanlar bile ince ve görünmez iplikler beni o eski şeye doğru çekiyor.

İşin tuhafı şudur ki, bir an geliyor, kendimi tam bir özgürlük içinde de hissediyorum. Yeni değerlere doğru kaymak, yeni güzelliklere el atmak isteği içimi kavuruyor.

Eski bağlarımla bir ilişiğim kalmadığını, alıştığım şeyleri artık geride bıraktığımı işte o vakit anlıyorum.

İşte o vakit yazdıklarıma hiç benzemeyen bir şiire başlıyorum.

16 Mayıs

Bugün, bir genç ressamlar topluluğunun, Amerikan Haberler Bürosu'nda açtığı sergiyi gezdim.

Genç sanatçıları, araştırmanın baş döndürücü büyüsüne kendini kapıp koyverenleri ötedenberi severim.

Sergi, son yıllarda *non-figüratif* ve süsleme resim yönünde ilerleyen bizdeki resim akımının bir çeşit yeni-klasisizma'ya doğru da yol aldığını gösterdiği için ilgimi çekti.

Gerçi Nurullah Berk'in atölyesinde çalışmış, oranın tarz ve havasını benimsemiş olan bu genç ressamlara daha bir usta gözüyle bakılamaz ama, onların elinden çıkmış bir yığın tablo, daha şimdiden, bu körpe değerleri öneme almak gerektiği düşüncesini veriyor bize. Rahmi Doğu, Ayten Üstündağ, Mustafa Ayataç, Yaşar Yeniceli, Abdurrahman Öztoprak, hele bu sonuncunun

tablolarında rastlanan desen sağlamlığı ve kompozisyon olgunluğu insanın içini açıyor.

Bu topluluğun çıkış noktası hiç kuşku yok, klasik bir anlayışa dayanmaktadır. Denilebilir ki bu gençler, Corot gibi: "Bizim resimde aradığımız şey biçimdir, renk bizce arkadan gelir, misafir gibi.. Gelen kişi, geçimlinin biriyse, mesele yok, güzelliğe bir güzellik daha katılmış olur. Ama bu, o kadar önemli de değildir. Biz, her şeyden önce bütün'ü, ton'ların uyumunu severiz," demek isteğindedirler.

Nedir, bu genç ressamların çalışmaları Corot'tan çok, çağdaş sanatçıların resimlerine yakın.

Paletleri de Corot'nunkinden renkli.

İzlenimcilik, kübizma, fovizma ve dışavurumculuğun ulaştığı sonuçlardan yararlanmasını bilen bu gençler Leonardo'dan André Lothe'a kadar olan resim tarihini de iyice bir gözden geçirmişe benziyorlar.

Gerçeği şu ki, onları klasik ya da yukarda yaptığım gibi yeni-klasik adıyla çerçevelemenin yolu yok. Yalnız, sağlam bir temel üzerine ayak basmaları ve artık iyiden iyiye can sıkmaya başlayan sözde bir halk sanatı yerine, resmin bütün kurallarını ve dilbilgisini aklında tutan bir sanata yönelmeleri Türk resminin geleceği için bir kazancı muştulamaktadır.

8 Haziran

Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nin geçmiş sayılarını karıştırıyorum. Muzaffer Erdost'un *"Tektel"* adını taşıyan hikâyesi dikkatimi çekiyor. Doğrusu ya hikâye, derginin dediği gibi, hayli ümit verici. Nedir, olayın anlatılmasında zaman zaman tulumbacı ağzına da yer verilmiş olması canımı sıkıyor.

Tulumbacılık, son yıllarda sanatçılarımızın kurtulamadıkları bir hastalıktır. Bir vakitler bunun salt edebiyatı yapılırdı, şimdilerde bir de propagandasına giriştiler.

Bir tanesi *Yeditepe* dergisinin Haziran sayısında bunu açık bir formüle de bağlayıvermiş. Biz, diyor, severken de överken de sövüşen bir milletiz.

Oh ne iyi! Kişi başkalarını da kendi gibi bilirmiş.

Ama bu küfürbazlığı, *Yeditepe*'deki yazıda olduğu gibi, edebiyatçı ve memleketçi aydın adına yapmak benim biraz garibime gidiyor.

Denilebilir ki, Aksaray'ın on ikililerini sanatçı saymaya kadar işi azıtacağa benzeyen bu görüş, düşünce züppeliğini, sanatın bir atlama tahtası haline getirmek isteğindedir.

19 Haziran

Şiire başlamazdan çok önce, şimdi yüzlerini bile görmek istemediğim bir yığın hikâye ve roman yazdım. İlerde, belki, gene de yazarım.

Ama şimdiden, birçoklarının yaptığı gibi, birtakım kararlara varmak, beş ciltlik, on ciltlik romanlar tasarlamak istemiyorum.

Bunları meraklılarına bırakıyorum.

Gelişigüzel yazmayı, içimden geldikçe kaleme sarılmayı nedense daha doğru bulurum. Zaten delikanlılığımda yazmayı düşündüğüm eserlerden hiçbirini bugüne kadar yazamadığım gibi, bugün ortalarda görünen bir, iki kitabımı da gençliğimde aklımdan geçirmiş değilim.

Bunları, dergilerin birinde, yıllarca önce yayımladığım bir önsöze rastladım da düşündüm.

Önsöz aynen şu:

"Demek, ben şimdiye kadar yazdığım üç şiir, bir hikâye ve bundan sonra yazacağım daha birkaç hikâye ve şiirle Salâh Birsel'in serüvenlerini anlatmış olacağım. Bu, benim için çoğu kimsenin kızgınlığını, çoğu kimsenin de alayını kendi üzerime çekmektir. Sanat alanında ün kazanmış ve dünyanın ölümsüz sorunlarını sürdürmüş sanılan sanatçıların bu işe akıl erdiremeye-

ceklerini çokça umarım. Onlar bir yazarın kendisini yaşanmış birtakım olayların başkişisi olarak göstermesine hiç mi hiç katlanamazlar. Hele bu olaylar düşte yaratılmışsa insafları büsbütün azalır.

"Ama ben bununla anlatmaya başladığım hikâyelerin salt düşten çıktığını söylemek istemiyorum. Gerçi anlattıklarımda düş payının ağır bastığı besbelliyse de onların benimle ilgisi olmadığını söylemek yalan olur.

"Salâh Birsel'in bu yarı tasarlanmış yarı da olmuş serüvenlerini ben "Amanvermez Avni", "Fakabasmaz Zihni" türünden bir ada da pekâlâ bağlayabilirdim. Bu hikâyeler o zaman da kendilerinden bir şey yitirmezlerdi. Ama nedir, bu serüvenler "Amanvermez Avni"nin, "Fakabasmaz Zihni"nin başından da geçmiş değildir.

"İşte onun için ben şimdiye dek açıkladığım ve bundan sonra açıklayacağım hikâyelerde Salâh Birsel adını kullanmayı gene en doğru yol buluyorum.

"Bu ana değin, kimsenin işine karışmadım; karıştımsa, bu, benim de o işin içinde olmam yüzündendi. Bundan böyle de bir kenarda durarak kimseye öğüt vermemek isterim. Ama dediğim gibi davranan bir yazar sanımca hem kendine hem de düşlerine aykırı gelmeyen bir yol tutmuş olur. Bu arada içtenliğinden de bir şey yitirmemeye ulaşırsa başarısı bütün bütüne artabilir.

"Ne diyorum, bugünkü günde içtenliğe, kulak asan mı kaldı? Aydınların, eleştirmenlerin çoğu bir eserin güzelliğini ölçeceklerine yazarın eserinde kendi adını kullanıp kullanmadığına bakıyorlar. Kullananlar en aşağı kerteyle bir tutuluyor; kullanmayanlar gerçek sanatçı, beklenen sanatçı diye selamlanıyor. Buna ise sanatçının elinden bir şey gelmiyor. Doğrusu da budur ya!. Sanatçıdan beklenen, deveyi bırakıp da semerle vakit geçiren bu bayları ciddiye almamaktır. Bu baylar bir yazarı kendi yollarınca yürümedi diye suçlandırıyorlarsa bu bir şey bildiklerinden değil bir şey bilmediklerin-

dendir. Yazar, geleneğin gerektirdiği bir yön tutmuş olsaydı, onlar onu bu kez de kendi yollarınca yürüdü diye suçlandırırlardı."

Bu önsüzü 1946'da yazmaya başladığım ve sonunu getiremediğim "Salâh Birsel'in Son Serüvenleri" adlı hikâye kitabı için düzmüştüm.

Sonradan bu kitabın ilk hikâyesi olan *"Aşk Peşinde", Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde çıktı.

Şimdiki aklım olsa, yazıp bitiremediğim bir kitaba önsüz döktürmeye kalkışmazdım. Bu, on yıl önceki uçarılığımın işidir.

Nedir, bir yazarın eserlerinde kendi adını kullanmasının doğru olup olmayacağı düşüncesi benim uzun süre, yakamı bırakmamıştır. *"Salâh Birsel'in Aşkı", "Salâh Birsel'in Son Maceraları"* adlı şiirlerimde kendi adımı kullanışım da bu düşüncenin etkisiyle olmuştur. Yoksa, kendime çokça önem verdiğimden, büyüklenmeye heveslendiğimden değil.

Büyüklenmek! Bunu hayatımda hiç yapmadım. Ama kendi içime, kendi dünyama kapanmış bir insan oluşum, beni, çoğu zaman, bu türlü bir kişi diye tanıtmıştır.

31 Temmuz

Yazıyoruz, yazıyoruz ya, temeli olan birkaç söz sıralamak, yüzyıllara kalacak bir iki laf etmek hiçbirimizin umurunda değil.

Herkes kendi benliğini seviyor, onun önünde küçüklü, büyüklü bütün insanların boyun kırmasını dilemekten başka bir şey düşünmüyor. Doğrusu, gerçeği yakalamak, varlık düzenine dört bir yandan ışık tutmak çoklarımızı yormaktadır. Bacaklarımızı, Tanrının günü, yararsız işler ardından koşturuyoruz da kendi görüşlerimizin ötesinde başka görüşler de bulunabileceğini, gerçeğin ancak çeşitli yönlerden ele alındığı zaman belirebileceğini aklımızdan geçirmiyor, aklımızdan geçirmeye üşeniyoruz.

Ivır, zıvır yazılar şöyle dursun, ayıplamazsanız, ululuklarına inandıklarımızın eserlerini bile gereğince okumadığımızı açıklayacağım.

Dünyanın ortası diye Hocanın eşeğinin bağlı bulunduğu yeri bellemişiz bir kez, artık her yargıyı, her kesinlemeyi ona göre ayarlıyoruz. Sonsuzluk karşısına geçip kendimizi büyükten büyük sayıyoruz ama, Pascal'ın yaptığı gibi, bir de küçükten küçük saymak gerekeceğini hesaplamaya yanaşmıyoruz.

Kafamızın miskinliği bizi öyle bir bencilliğe, öyle bir göreceliğe, öyle bir dar görüşlülüğe itelemiş ki sormayın: Cinayetler çoğalıyor, biz her yerde bıçaklamaların, adam boğazlamalarının alıp yürüdüğüne inanıyoruz. Kötü kötü şairler türüyor, biz şiirin ölmek üzere bulunduğunu mırıldanıyoruz.

Montaigne'in şu sözü tam da bizim için söylenmiş: "Başından aşağı dolu yağan kimse bütün dünyada kasırga ve fırtına var sanıyor."

14 Ağustos

Ağustos ayı!

1946 yılının bu ayında Zonguldaklı şair Muzaffer Tayyip Uslu'nun ölüm haberi gelmişti.

Şimdi, kendimi yokluyorum da, aradan geçen 7 yılın, bendeki Muzaffer Tayyip sevgisini hiç bozmamış olduğunu görüyorum.

Muzaffer cıvıl, cıvıl bir ozandı. Onun *"Kan"*, *"Rüştü'den Gelen Mektup"*, *"Mersin,,* şiirlerine bayılırdım. Öteki şiirleri arasında da sevmediğim hemen hemen yoktur.

Edebiyat delisi, kendi dışındaki bütün renklere, bütün güzelliklere tutkun biriydi. Onda yer yer Oktay Rifat, Sabahattin Kudret ve Orhan Veli'nin etkilerine rastlamamız bizi şaşırtmamalıdır. O hayran olmayı, kimi zaman, sanat eseri yaratmaktan da yeğ tutardı. Ama gerektiğinde, hayran kaldığı nesneleri, istediği kılığa sok-

masını da çok iyi becerirdi. Her şairimizi imrendirebilecek bir içtenlikle şiirler yazmış olması, onun bu güzelliklerden zarar değil yarar gördüğünü ortaya koyar.

Denilebilir ki, yeni edebiyatımız içinde, Muzaffer Tayyip Uslu kadar dizeleri rahatlıkla sıralayan bir başka ozanımız daha yoktur. Hem sonra, Muzaffer bu rahatlığı, şiirini düzyazıya düşürmeden elde etmesini de bilirdi.

O:

"Nasıl yaşamışsın Remzi Bey
Nasıl yaşamışsın sen
Bugüne kadar böyle
İnsanlardan habersiz
Oturup bir masa başına
Kaydederek
Falanca evrakın
Nereden gelip
Nereye gittiğini
Hiç de mi canın sıkılmadı
Hiç de mi gözüne ilişmedi deniz
Bunca zamandanberi
Hayret Remzi Bey
Hayret doğrusu
Hayret..".

derken, kimi yazarlarımızın diline doladığı o yaşama sevincini de en gerçek, en bozulmamış haliyle sunabiliyordu.

Genç kuşağın tarihi yazılırken, hiç kuşku yok, onun üzerinde de durulacak. O, bunu hak etti.

Muzaffer Tayyip Uslu, 24 yaşında, daha hayatın ne olduğunu iyice bellemeye vakit bulamadan göçmüştür. Fransız şairi Ronsard'ın kendi mezar taşı için düzdüğü dizeler ona da ne kadar yaraşıyor:

"Bereket, gönlün rahat, tertemizsin;
Kan, kin, zehir karışmamış içine;
Birçok insanlar gibi düşmemişsin
Şan, şeref derdine, mal mülk peşine
Deyip kestim, yolcu; var git işine
Bırak uyusun Ronsard, rahat etsin."

Ağustos ayı!
Tevfik Fikret de bu ay içinde ölmüştü değil mi?

12 Eylül

Edip Cansever'in şiirlerini severim. Hele kimisini çok severim. Biri bana: "Yeni ozanlar arasında en fazla kimi beğenirsin?" diye sorsa, hiç çekinmez, Metin Eloğlu, İlhan Demirarslan, Turgut Uyar'la birlikte onu sayarım. Bir de Attillâ İlhan var ama, onun çalışmaları, bana, şiiri anlamamış bir kişinin çırpınışları gibi geliyor. Gerçekle ilgisi bulunmayan birtakım dizeler dizmek, şiiri bir araba dolusu lakırdıya boğmak! Bilmem Attilâ bundan ne medet umuyor?

Bir vakitler İlhan Berk de bu laf ebeliğinin, bu çene kavafhğının ateşli bir kuluydu. O işin sonunun, nereye vardığını hep gördük. İlhan Berk hayallerinin en körpe çağını o serüven yıllarında tüketmiştir. Nedir, İlhan, antenleri güçlü bir sanatçıydı. Eninde sonunda kendisini gerçek şiire ulaştıracak, kendisine şiirin az sözcük sanatı olduğunu anlatacak yolu da bulmasını bildi. Onun *Türkiye Şarkısı* ile *Günaydın Yeryüzü* adlı kitaplarını dolduran şiirleri yazışı yeni anlayışa varışından çok sonra olmuştur.

Şimdi aynı denemelere girişmek Attillâ İlhan'a yarar verecek mi? Haydi, bu tarafları pek kurcalamayalım. Ama Attilâ'nın Faruk Nafiz duygululuğunu yeniden piyasaya sürmek isteyen bir yönü de var ki, insanın kendi kendine: "Orhan Seyfi'nin, Yusuf Ziya'nın suçları neymiş ki?" diye soracağı geliveriyor.

İşte benim Attilâ İlhan'ı sevmeme engel olan bunlar, bu düşünceler.

20 Eylül

Dün günüm Eyüp'te, İstanbul'un kıyıcığında geçti.

Mezar taşlarının birbirini çiğnercesine sıralanışı karşısında: "Ne de çok insan ölmüş!" dedim.

Bitmişler, sözün her türlü anlamıyla dünyamızdan kopmuşlar.

Bir zamanlar, bizim gibi ellerini, kollarını sallayanlar, bizim oturduğumuz mahallelerde, odalarda yaşayanlar şimdi toprak olarak bile var değiller.

Mezarlıktan çok taşlı tarla.

Ya da bir şair ağzıyla:

"Taştan mantar tarlası."

Haşim'in bir yazısında lafını ettiği "Gurabahane-i Laklakan" kurucusu gelmeli de buraları görmeli.

Bakalım, günlük kaygıların kıskacından kurtulmuş gülümsemelerin hâlâ bu taşlar arasında dolaştığını ileri sürebilecek mi?

Ama, buralara, herkesten önce Mezarlıklar Müdürünü, şehircilik işleriyle ilgili bayları getirmeli.

Gerçeği şu ki, uygarlıkta ilerlemek, tarih bilincine, güzellik anlayışına erişmekle olabilir. Bunlar da güzel adına yaratılmış olan geçmişteki ve şimdilerdeki yaratmalara saygı göstermek, onları, yılların yıpranmalarına karşı korumakla olur.

1914'de memleketimizin herhangi bir bucağını, bir sokağını ya da bir mezarlığını görmüş olanlar, ola ki, Osmanlı İmparatorluğunun 1918'de uğrayacağı bozgunu önceden sezmişlerdir.

Merkezefendi'yi, Karacaahmed'i gezin, Osmanlı İmparatorluğunun 100, 200 yıl önce gelip bu taşların altına uzandığını sezer gibi olursunuz.

Öyle sanıyorum ki, Pierre Loti'yi buralarda coşturan da hayranlık duygusu değil, acıma duygusu olmuştur.

Dönüşte, Edirnekapı'dan dolandım. Yolda Fatih medreselerinin onarıldığını da gördüm.

Sevindim.

Nedir, bu çalışmalar, bakımsızlıktan inim inim inleyen tarihsel binalarımız, camilerimiz, mezarlık ve bahçelerimiz yanında çokça bir yer tutmuyor.

Gerçi, son günlerde Eyüp Sultan Camiini ortaya çıkarmak için yıllar yılı camiyi bunaltmış o külüstür dükkânları da yıkmaya başladılar. Ama bu da, daha çok, din duygusuna dayanan bir hesapla yapılıyor.

Oysa, İstanbul ve bütün Türkiye bir estetik görüşü, bir tarih bilinci olan yapıcılarını beklemekte, özlemektedir.

Bütün bunlara karşılık, sokaklarımızı keser, kum ve çakıl sesleri doldurmaktadır. Ellerinde mala tutan adamlar, ustalarının buyruklarına uyarak, Tanrının günü, o güzelim tahta evlerimizi yıkmakta, onların yerine, kübizmanın yanlış anlaşılmasından ve yanlış yürütülmesinden ortaya çıkan birtakım eciş bücüş binalar oturtmaktadırlar.

Bundan birkaç yıl önce, Le Corbusier'nin şehrimize gelip de o ahım şahım evlerimizin yerinde yeller estiğini görmesi bir gazete haberi değildir sadece.

Le Corbusier'nin işaret ettiği tehlikeyi biz çok önceden görmüş olmalıydık.

Birtakım zevksiz ve aptal ellerin yedi tepe üzerine kurulan bu şehrin bütün güzelliğini silip süpürmek için ne denli çabaladığını, ne denli uğraştığım bize yabancı bir mimar mı anlatmalıdır?

Söyleyin, söyleyin, Cihangir'den karşı yakaya bakıp da "Fakir Üsküdar" diyen şair, bir gün de, Üsküdar'dan bu taraflara bakıp "Fakir Cihangir!" demeyecek mi?

Evet, evet bütün şehir bozuluyor, bütün Boğaziçi çirkinleşiyor.

İstanbul'a bir antika eşya gözüyle bakanlar, bir zaman gelecek, onu da yapamayacaklar.

1 Ekim

Küçük Sahne'de J. M. Synge'nin *Babayiğit*'ini oynadılar. Daha doğrusu oynattılar. O ne o, Babayiğit mi? Yoksa sudan çıkmış tarla faresi mi?

Zaten bu oyunun, İrlanda ağzının özellikleri üzerine kurulan bu oyunun Türkçesi pek bir şeye benzer mi bilmem? Ama çalışılsaydı, oyunun yazıldığı çağdaki İrlanda'nın, o yirminci yüzyılın ilk yıllarındaki İrlanda'nın, dili değilse bile havası verilebilirdi herhalde. Anlaşılan, yönetmen, oyun üzerinde fazla durmamış, oyunu kurtarmak için üçüncü perdenin baş tarafına sokuşturulan sahne açmazları da soytarılıktan öteye geçememiş. Her perdeden önce çalınan musiki parçası ise, oyunun bütünü yanında pek iğreti kalıyor. Yönetmen herhangi bir melodiyi —isterse İrlanda melodisi olsun— bu oyuna uyacak sanmakla aldanmış olmalı.

Bir şeye daha tutuldum: Oyunu Türkçemize çeviren Saffet Korkut bu babayiğit adını da nerden çıkarmış? Oyunun İngilizce adındaki Playboy kelimesinin bu kadar geniş bir anlamı var mı? İngilizce bilenler bu nokta üzerinde düşünsün. Ama ben Fransızca çeviride Playboy karşılığı kullanılan "Baladin" sözünün soytarı, taklitçi, aktör, hoppa adam anlamlarına geldiğini ve bu sözcüğün babayiğitlikle hiçbir ilgisi bulunmadığını söyleyeceğim.

Şunu da unutmayalım ki, J. M. Sygne, Christopher Mahon'la nekre, maskara, eğlendirmesini, yalan söylemesini, aşağılık bir suçu göz kamaştırıcı bir hikâye haline getirmesini bilen bir şair canlandırmak istemiştir.

O halde?

17 Ekim

Duvar afişlerinden Ankara Devlet Tiyatrosunun, bu yıl Fikret Adil'in Jean Giraudoux'dan uyarladığı *Deli Saraylı*'yı oynayacağını öğreniyorum.

Deli Saraylı'yı İstanbul Şehir Tiyatrosunda seyretmiştim. Doğrusu Fikret Adil'in eseri —buna Fikret Adil'in eseri diyorum— bir hayli başarılı. Ama *Chaillot Delisi* gibi kendiliğinden güzel olan bir eseri, olduğu gibi —bu da ne kadar olanak verirse—dilimize aktarmak varken onu yeni yeni giysilere, sargılara bürüyüp ortaya çıkarmanın ne anlamı var kestiremiyorum.

Gerçeği şu ki, uyarlama ancak cılız bir eser karşısında düşünülebilir. Yoksa, iyi bir eserin, değil uyarlanması, çevrilmesi bile eserdeki güzelliklerin ortadan silinmesinden başka bir işe yaramaz.

Nedir, bu uyarlama düşüncesi Fikret Adil'in kafasında iyice yer etmişe benziyor. Geçen yıl, Oktay Akbal' la birlikte çevirdiğimiz *Vahşi Kız* Dram Tiyatrosunda sahneye konulduğu vakit de, Fikret Adil, bu oyunun neden uyarlanmamış olduğunu soran bir yazı yazmıştı.

Biliyorum bu, Tanzimattan beri, yakamızı bırakmayan bir görüştür. Gerçi, bu gibiler bunu, yabancı bir eseri yerlileştirmek, yabancı bir eseri Türk gelenek ve görgüsüne uydurmak adına yapıyorlar ama bir eseri Türkleştirmenin, Fransızlaştırmanın, İngilizleştirmenin ne üzücü bir şey olduğunu siz gelin bir de sanatçılara sorun.

Bana kalırsa *Othello*'ya *Arabın İntikamı* gözü ile bakmaktan kurtulduğumuz an tiyatromuzu baltalayan bu tek yönlü görüşlerden de, bu görüşlerin berisindeki alaturkalıklardan da kurtulmuş olacağız.

17 Kasım

Yirminci yüzyıl edebiyatının belli başlı özelliği, sanatçıların sanatları üzerinde düşünceye varmış olmasıdır diyebilirim.

Bugünkü şiirimizin iyi bir yolda yürüdüğünü düşünmemiz, söylememiz de sanatın ne olduğunu araştıran, sanata bir düşünür tavrıyle yaklaşan ozanların yetişmiş olmasından gelmektedir.

Şiir, her sanat eseri gibi, doğa yasalarını izler. Doğaya bakın: Eserde fazlalıklarla eksikliklere yer verilmeyeceği ilkesine oralarda rastlayabilirsiniz.

Şairin bir matematik problemi çözer gibi sözcükleri tartması, biçmesi, birbirleriyle dövüştürmesi gerekeceği düşüncesi de hızını buradan alır. Gerçekten romancının, hikâyecinin, denemecinin yolu da budur.

Eleştirmene de böyle yaptığı, böyle davrandığı vakit ikatlanılabilir ancak..

Orhan Veli'nin önemi, şaireneliği yıkmış olmasında değil, şiirin, sanatın bu yanını sezmiş olmasındadır.

Şaireneliğin yıkılışı!

Bunu başka ozanlarda aramak daha doğrudur.

19 Kasım

Dikkat ederseniz "Sanat sanat içindir", "Sanat toplum içindir" yaygarasını koparanlar daha çok ikinci, üçüncü dereceden, hamurdan adamlardır.

Bir sanatçı eserinin "Sanat sanat içindir", "Sanat toplum içindir" haplarına uyup uymadığını araştırmadan işini yürütür.

4 Aralık

"Bu yapıtın ruhu eski de biçimi yeni". Bu söze ben hep gülmüşümdür.

Bir yapıtın ruhu eski ise, biçimi, yapısı, tümü de eskidir.

1954

23 Ocak

Dün akşam Karaca'nın tiyatrosundaydım.

Cibali Karakolu'nu seyretmeye gelmiş kalabalık karşısında bir an içimin burkulduğunu bu defter önünde açığa vurmak isterim.

Seyircilerin göz kaydırmaları, ayılıp bayılmaları oyundan hoşlandıklarını, hem de çokça hoşlandıklarını ortaya koyacak çeşittendi. Oyuncuların her davranışı kahkahalar, kuhkuhularla karşılanıyor, alkış da hiç eksik olmuyordu.

Bütün bunlar, bende, üne ulaşmamış, yığınların alkışını toplayamamış bir sanatçı için "İşini becermiş, eserinde başarı göstermiş" demenin boş bir laf olacağı düşüncesini uyandırdı. Öyle ya, birtakım çekişmeler, didinmeler, ter dökmeler sonunda ortaya konulan eser, kalabalıkların, yığınların pohpohlarına ulaşamadıktan sonra o başarının bir anlamı kalır mı?

Hadi bunun üzerinde durmayalım, ya girişilen çe-

tin yolun bitiş noktasında da sanatçının salt küçümsenme, hor görülme ile karşılanmasına ne demeli? Başka şeyler değil, sadece bunlar, yaratan adamı kırmaz mı? Bunlar sanatçıyı yaratmaktan alakoymaz mı?

Bana öyle geliyor ki, şair ve hikâyecilerimizin eserleri üzerine kapanıp öyle günlerce, yıllarca çalışmaktan kaçınmaları, işin sonunda kendilerini bekleyen bu umursamazlıklar, bu aldırmazlıklar yüzündendir. Ya da şimdilerin eserlerine damgasını vuran uçarılığın, savrukluğun bir nedeni de budur.

24 Ocak

Bir şiir göründüğünden çok başka bir şeydir.

26 Ocak

Bir yapıt güzel değilse, doğru, iyi ve insansı da değildir. Hiçbir şey değildir.

27 Ocak

Siz hiç Zeyrek Yokuşu'ndan geçtiniz mi?

Ben geçtim. Hem de karlı bir gecede.

Karlı bir gecede geçtiğim için de akşam üstlerinin o aceleci, o telâşlı, o karılarının yanına bir an önce varmak için koşuşan kalabalığına rastlamadım.

Kolunda Evadoksiya'sıyla benim yerime Muzaffer Tayyip olsaydı, bu yalnızlığa, bu tenhalığa kimbilir ne kadar sevinirdi?

Ama sokaktan el ayak çekilmiş ya da çekilmemiş, Muzaffercik buna aldırır mıydı?

"İnkâr etmiyorum ki
Öpmesine öptüm Evadoksiya'yı
Hem de Zeyrek Yokuşunda öptüm
Sinemaya da götürdüm.
Fakat ben o zaman
Deli gibi seviyordum onu

Sanırsam, o da beni seviyordu
Sevmese ıslık çalar mıydı
Saat ondan sonra
Çabuk gel diye."

Karda, ayağınız kayıp da yere yuvarlanırsanız bu şiiri mırıldanın.

Zeyrek Yokuşu'nun taşlarını şöyle bir yakından tanıdıktan sonra "sanırsam" en iyisi budur.

28 Ocak

Her gün birtakım insanlarla karşı karşıya gelmek! Sonra da bunlara hal hatır sormak, meram anlatmak! İşte beni yitiren bunlar.

Rübab-ı Şikeste şairi gibi tenha bir yerde bir "Aşiyân"ım olmasını gece gündüz oraya bağlanmayı ne de isterdim.

İnsanları hiç görmesem de olur. Varsın Muzaffer Tayyip Uslu onları sevdiğini, onların kendisine benzediğini söylesin:

"Ben seviyorum insanları
Bana benziyor hepsi
Meselâ sokakta birisi
Sigarasını yakıyor sigaramdan
Bir başkası meselâ
Durup bakıyor arkamdan
Saatlerce
Kimbilir kime benzetmiş beni
Ve akşam karanlığında
Dönerken evime
Uğurlar olsun diyor bir ses
Eyvallah diyorum hemşerim."

Şimdiye değin insanların arasında yaşadım da elime ne geçti?

Üç, beş dostum olsun, arada bir onları arayayım, onları da canları istedikçe, beni görmeye gelsinler, yeter de artar bile bu bana.

Kimileri kalabalığa karışmaktan, şununla bununla çene yarıştırmaktan hoşlanabilir. Ben öyle değilim. Benim dileğim, Fikret'in, şu iyi demekte güçlük çekeceğimiz şiiriyle, gönlünden geçirdiği şeydir:

"Bir ömrü hayalî... hani gülbenler içinde
Bir kuşcağızın ömrü baharîsi kadar hoş
Bir ömrü hayalî... hani göllerde, yeşil, boş
Göllerde, o sâfiyeti vecdâver içinde
Bir dalgacığın ömrü kadar zâil ve hâli
Bir ömrü hayali!"

Hem ne var, ben çürük çarık bir adamım. On günün ikisinde sağlamsam, sekizinde hastayım.

Kum mu, romatizma mı, ne olduğu bellisiz sancılarım başlasın, gözlerim dünyayı görmez.

Rutubeti, soğuğu, saçma sapan konuşmaları soracarsanız, onlara karşı da dayanıklı değilim. Bunlardan herhangi birisi beni homen yatağa çivileyiverir.

12 Şubat

Ben, dergilerde iyi şiirlerin yayımlandığına, dergicilerin dergilerini doldurmaktan başka bir şey düşünmediğine yanıp yakılırım ya, Ataç, ***Türk Dili***'nde, bunu ele alarak "Bir şiirin iyiliği, güzelliği görecedir, kişiden kişiye değişen bir yargıdır" diyor ve lafı benim, dergicilerin işine karışmaktan çekinmem gerektiğine getiriyor.

Bir şiirin iyiliği, güzelliği görece midir, değil midir, bunu tartışacak değilim. Ama, madem, Ataç'a göre bu işler bu kadar görecedir, o halde kendisi de benim yargılarıma karışmaktan, "çekinmeli değil mi" dir?

14 Şubat

Bizde kültürlü adam, ansiklopedik bilgisi olan adam anlamında kullanılmaktadır. Namık Kemal hangi yılda öldü? Hüseyin Rahmi'nin kaç cilt eseri var? Shakespeare gerçekten yaşamış mı? Bütün bunların karşılıklarını bilmek kültürlü olmak, kültürlü sayılmak için yeter sanılıyor.

Ah, affedersiniz.

Çok affedersiniz.

Bir de "Halk Sanatı" teranesini tutturmanız, "Halk Sanatı" adına ortaya dökülen birtakım bayağılıkları, birtakım yavanlıkları üstün eser, ileri eser diye bağrınıza basmanız gerek.

16 Şubat

Kâğıtlarımı karıştırırken, iki yıl önce bir gazete soruşturmasına verdiğim yanıt geçti elime. O yanıtta şöyle demişim:

"Yeniyi yaratmak için eski olana değil, kötü olana arka çevirmek gerekir. Eski eserler de pekâlâ yeni olabilir. Ama öylelerinin yeniliği belli bir anlamda yenilikçtir. Bu, onların ancak edebiyat tarihlerine ya da müzelere kaldırılmasına yarayabilir. Daha öteye geçmek, daha tazeleşebilmek için günümüze sıkı sıkıya yapışmak gerek.

"Dante'yi, Petrarka'yı, Racine'i elbet değersiz bulamayız. Öyle sanıyorum ki, bunlara eski demeye kimsenin dili varmaz. Nedir, bu üç sanatçının ya da daha başkalarının şiirlerinde ya da düzyazılarında bir Cadillac'tan, bir televizyondan, bir düşünceleri okuyan makineden lâf açılmamış olması bir eksikliktir. Bizim onları gerçekten yeni saymamıza bir engeldir."

Ben *İlkerler*'de de aşağı yukarı, böyle bir şeyler karalamıştım. Bakıyorum, iki yıl, bende, hiçbir değişiklik yaratmamış. O zaman söylediklerimi, bugün de, küçük bir ayrımla ya da olduğu gibi yineleyebilirim.

Evet, sanat eseri Aldous Huxley'in sandığı gibi *büyük doğru*'larla değil, bulaşık makinesi, film kurgusu gibi *küçük doğru*'larla beslenirse beslenir.

Sanatın moda olduğunu, eserlerin belli bir hayat içeriğini dile getirdikten sonra ortadan silindiğini ve tarihin gölgelik yerlerine çekildiğini söylememiz de bu *küçük doğru*'lara dayanmakta, bu *küçük doğru*'ların uzun ömürlü olmayışından gelmektedir.

21 Şubat

Bizde şiirleri, hikâyeleri eleştirenler var, çok var, eleştirmen dersen yoktur.

Nasıl olsun ki, bu baylar eleştirmenliğe derin bir bilgiden, üstün eserleri incelemekten geleceklerine, kahve tartışmalarından, kovboy filmi seyrinden geçmişlerdir.

Bu adamcağızların yazılarını karıştırın —okuyun demiyorum— sanat alanını dolduran kavramların bunların dilinde ne kadar zavallılaştığını görürsünüz.

Bu kıtlık pidelerinin en zeki geçinenleri bile sık sık "Güzellik ardından koşup da sanat kendini ölüme mi mahkûm etsin?" yollu dans salonlarına yakışır süzme sözler yumurtlamaktadırlar.

Bunların daha başka gösterileri de vardır:

"Bırakın eleştirmeni, herhangi bir okur, hikâyenin ne olduğunu sanatçıdan iyi bilir." incisi de bunlarındır.

24 Şubat

Ben Başaran'ın yazdığı *Ahlat Ağacı*'nın 1953 yılının en iyi kitaplarından biri diye gösterilmesini anlamıyorum.

Sabahattin Kudret'in *Gün Işığı* dururken bilmem buna neden gerek görmüşler.

Az sözle çok şey anlatmak! Duyguyu, düşünceyi içimizi parçalıyacak biçimde yoğurmak! Bunların hangi birini gösterebilirsiniz Başaran'da?

Hoş, Başaran'ın kendi kişiliğini, kendi özelliğini zaman zaman belli eden bir yönü de var. Ama dikkat ederseniz bu, küçük, küçücük bir yöndür.

Şunu düşünün:

Bir şair k i dize kurmasını bilmiyor.

Buna sizin güleceğiniz gelmez mi?

Nedir, *Ahlat Ağacı*'yla çıldırdıklarım, sarhoş olduklarını söyleyenlerin sayısı da bir hayli kabarıktır..

Bana kalırsa, bu yazılarda en doğru yan, bu yazıları yazanların kendi çılgınlıkları, kendi sarhoşluklarıdır.

Bu bayları her kötü ve anlaşılması güç olmayan eser karşısında da bulabiliriz. Bunlar, bu denli şiirlere, hikâyelere birtakım özel durumlar ve öndüşüncelerle yaklaşırlar. Yargılarında gerçekle ilgili hiçbir nokta yoktur.

Zaten söylediklerinin gerçekle ilgisi olup olmamasını düşünmezler bile. Hayatla, sanatla hiçbir zaman bağdaşamıyacak birtakım düşünceler bellemişlerdir, boyuna onları arar dururlar, sanat eserlerinde.

Bunlar için şiir, Stephan Zweig'ın dediği gibi, susuzluklarını giderdikleri kadehlerden başka bir şey değildir. Kadehin içinde bulunan şarabın tadına dikkat etmek onların akıllarından bile geçmez.

Onlar kadehi ağızlarına götürmeden çok önce sarhoş olmuşlardır.

Orhan Hançerlioğlu bana diyor ki: "Edebiyat ürünlerini yaymak, sanatı yığınlara kabul ettirmek için her eserin —iyi ya da kötü— okurlara sunulmasından çekinmeyelim. İlk, yığınları sanat eserine ısındıralım."

Hoş bir düşünce.

Ama biraz deşilince kötüleri ayıklanmadan yığınlara uzatılan eserlerin, eninde sonunda okurları iyi eserlere de arka çevirmek zorunda bırakacağı anlaşılabilir.

Bezirgân dergiciler, ortalığı, zaten yeter derecede karıştırıyor. Değersiz yazıların da, değerlilerin yanı sıra

yayımlanması yüzyıllar yüzyılı bir sanat eğitiminden geçmemiş ve sanata yeni yeni alışmağa başlamış insanları doğru düşünmekte, doğru yargılara varmakta bir hayli bocalatmaktadır.

Gerçi her esere kapısını açan bir dergi körpe yazarların çabucak gelişip ortaya atılmasını sağlar ama böyle bir davranışın berisinde birtakım yetenekli gençlerin şımarması, birtakımlarının da bütün bütüne yoldan çıkması vardır.

Gerçi siz, dergiciler daha titiz davranmış olsaydı bugün bir Mahmut Makal'ımız, bir Nezihe Meriç'imiz, bir Tarık Dursun'umuz, bir Talip Apaydın'ımız olmazdı, diyeceksiniz ama bence bunlar da, bu yazarlar da bizi düşüncemizden caydırmamalıdır.

Mahmut Makal'lar, Talip Apaydın'lar!

Sanım o ki, bunlar, her ne koşul altında olursa olsun, gene de, seslerini duyurmak yolunu bulurlar: Sanatın değişmez yasası.

2 Mart

İki kopil, Yeşilçam sokağında birbirlerini tepelemeğe uğraşıyorlardı.

Düşündüm. Aynı şey bizim edebiyat piyasamızda da oluyor. Küçük hesaplara bağlanmayı seven birtakım yazarlar ileri geri saldırışları, edebiyat alanında da, büyük bir ustalıkla yürütmektedirler.

Dergileri karıştırın.

İçlerinde çekemezlik duygusunu açıkça ortaya koyan bir ya da iki küfür yazısına rastlarsınız.

Denilebilir ki, dergiler, sırf kimi öfke ve kine karşılık vermek için yayımlanmaktadır.

Bunu sanatla ilgisi olmayan kişilerin yapması neyse ne. Ama aynı küçüklüğe sanatçılar, dahası, iyi sanatçılar da hevesleniyor.

Birbirini yok yere kötülemek! Birbiri için temelsiz birtakım yermelerde, yakıştırmalarda bulunmak!

Alemi var mı bunların?

Bir de kalkmış: "Bizde niçin *Karamazof Kardeşler*, *Wilhelm Meister* gibi romanlar yazılmıyor?" diye soruyoruz.

Karamazof Kardeşler'le *Wilhelm Meister*'i yazanlar şimdilik, Yeşilçam sokağında birbirlerini boğazlamakla günlerini gün ediyorlar.

12 Mart

Şu son aylarda edebiyat matinelerini kaçırmamışsanız, mehtaptan lâf açan ahlı oflu şiirlere artık iyiden iyiye dudak büküldüğünü, tersine, hayat ve canlılık dolu şiirlere de çokça güler yüz gösterildiğini görmüşsünüzdür.

Bugün için, belki bunda, şaşılacak hiçbir yön yoktur. Ama 10 yıl önce, 15 yıl önce Melih Cevdet, Orhan Veli ve Asaf Hâlet Çelebi'nin şiirlerinin nasıl sarakaya alındığını yakından bilen bizler için, bu, beklenilmez bir sonuçtur

Evet baylar bu böyle.

"Şimdiyse toplum değişti
Bir saygı başladı gerçek olana...,

diyen ozana, Edip Cansever'e, hak vermemiz gerek.

8 Nisan

Toplumu yaşatmak, büyütmek ve eğitmek için ilkin toplumu sevmeliyiz.

Toplumu sevmek de toplumu yapan insanları sevmekle olur. Şu var ki, "Biz insanları seviyoruz, biz toplama kul, köle oluruz" demek de yetmez. Bu sevgi ile birlikte, birtakım onurlu ve erdemli kişileri olur olmaz şeylerle kirletmeğe, bilim adamlarımızı aşağı görmeğe, Batıda yer etmiş bir sanata yöneldikleri, Batılı kafası taşıdıkları için sanatçılarımızı yermeğe hakkımız olmadığını da kabul etmeliyiz.

Düzenli ve yaratıcı bir Türkiye istiyorsak, her şeyden önce bunu yapalım: Birbirimizi sevelim, birbirimize saygı gösterelim.

Softalığa kaçmamış bir ulusçuluk da zaten bunu gerektirir.

"Ben ulusçuyum, sen değilsin" diyenlerin yurduyla da, yurdunun insanlarını sevmekle de bir ilgisi yoktur.

Gerçek bir milliyetçi, tersi ispatlanmadıkça, karşısındaki her adamın, her Türkün, en azdan kendisi kadar, milliyetçi ve yurtsever olduğuna inanır.

11 Nisan

Şu güneş altında söylenmedik söz bırakılmış ya da ben gıcır gıcır düşünceler yayıyorum yollu direnmelere kalkmışım gibi *Dünya* gazetesinde bir bay "Şiir dilinin kuralları düzyazınınkinden çok ayrıdır ilkesini Allan Poe, Baudelaire, Valéry, Pius Servien'den sonra Salâh Birsel bir kez daha bulmuştur" diyor.

Bu, bence, bir düşüncenin, bir yazının insan kafası içinde nasıl doğduğunu, nasıl geliştiğini bilmemekten başka birşey değildir.

Sanım o ki, hiçbir yazar, hiçbir yaratık yerden bitme, yoktan varolma düşünceleri bulunduğunu ileri sürmeğe heveslenmez. Gide, *"Duyuyorum, demek varım,,* derken, hiç kuşku yok Descartes'ın o ünlü, *"Düşünüyorum demek varım"* ilkesini biliyordu. Albert Camus ise *"Karşı koyuyoruz demek varız"* diye bağırmak için Descartes'a, Gide'e baş vurmuş olmalıdır. Kaldı ki, *Dünya* gazetesindeki bayın yazışına göre Valéry, Baudelaire ve Mallarmé de aynı suçla suçlandırılmaktadırlar.

Dünya gazetesindeki bay, benim bir de Maurois'nın günlüğüne özendiğimi söylüyor ve bunu bir kara gibi yüzüme çalmak istiyor.

Doğrusunu söylemek gerekirse ben günlüğe de, günlük adına da özeniyorum. Ama Gide'in, Kafka'nın, Mauriac'ın, Amiel ve Ramuz'nün günlüklerine özeniyorum.

Şu var ki, *Dünya* gazetesindeki bay gibi, Fransa ve Avrupa edebiyatını *Les Nouvelles Littéraires* güncesinden, o kitap ilânları gazetesinden kovalayan bir insan için günlük tutmanın salt Maurois'nın işi olduğunu sanmak kadar kolay birşey yoktur.

12 Nisan

Yeryüzü hayvanlarının en tuhafı yolculuğa çıkan adamdır.

Bu adam, üstelik, yazıp çizen biriyse, tuhaflığı, öteki canlılara olan aykırılığı daha da artmış demektir.

İstanbulda Galata Köprüsünden yılda 1400 kez, Taksim meydanından da bir o kadar geçersiniz. Duygularınızı, onlar için düşündüklerinizi ise bir kez olsun kâğıda dökmeği düşünmemişsinizdir. Oysa yolculukta en önemsiz şeyleri bile bir hokkabaz elçabukluğuyla kafanıza tıkmağa, belleğinizi abur cuburlarla doldurmakta gecikmemek için bütün dikkat mekanizmalarınızı, bütün gözetleme kulelerinizi uyanık tutmağa bakarsınız.

Yolculuğa çıkan adamın tuhaflığı eline bavulunu almakla başlar.

Bir bavul.

İçinde beş gün, on gün sonra giyeceğiniz çamaşırlar, üç gün sonra değişeceğiniz bir elbise ya da hiç mi hiç yüzüne bakmıyacağınız bir kravat.

Düşünün :

Hem şimdiki zamanı, hem de geleceği bir anda yaşamak zorundasınız.

Ya da şöyle diyelim :

Şimdiki şu anı yaşıyorsunuz da gelecekteki zamanı da elinizde tutuyorsunuz.

Bu, oldukça can sıkıcı, tedirgin edici bir durumdur. Ama, ne yapalım, madem bavulunuzu bir kez yüklendiniz, madem bir kompartımanın kurum dolu rahatlığına kendinizi bıraktınız, madem bir otobüsün penceresinden başınızı uzatmağa kalktınız, her şeyi tuhaf bul-

ma ödevinin de bir mengene amansızlığıyla yakanıza yapışmasına ses çıkarmamalısınız.

Zaten, az sonra, her eşyanın, her olayın bir de gezginlere, yolculara açılan bir yönü olduğunu, bunun o eşya ve olayla hiç de ilgisi bulunmadığını anlayınca gizli şeyleri bulup ortaya çıkarmanın size vereceği bir sevinçle içiniz iyiden iyiye yatışmış, atardamarlarınız hızını yitirmiş olacaktır.

Aklınız bir kez buraya uzanınca da yol boyunca sıralanan o yüzdeyüz madde, o yüzdeyüz ruh dışı telgraf direkleri bile size insan ötesi bir dünyanın işaretleri gibi gelir.

Yolculuğa çıkan adam korkunçtur da...

Gördüğü, tuhaflığına inandığı şeyleri kendisine saklayacağına onları bir de dostlarına, tanıdıklarına duyurmağa çalışır. Böylece Ali Nâzik kebabı, meyhane pilâvı, Sakarya nehri üzerine onlarca, yüzlerce, binlerce sayfalık yolculuk edebiyatları meydana getirilir.

Türk tarihinin eşine az rastlanır gezginlerinden biri olan Evliya Çelebi'nin yolculuk notlarını karıştırın. Orada, borsa haberlerinin bile geniş ölçüde yer aldığını görürsünüz.

Yoldaki adamın bir tuhaflığı da önünde boyuna değişip duran şeyleri geri bıraktıklarına, bildiği tanıdığı nesnelere bağlamak istemesinde, önündeki olayları anılarıyla karşılaştırmağa heveslenmesindedir.

Diyebilirim ki yolculuk, kişiliğimizin birçok çizgilerini değiştirir, birçoklarını keskinleştirir.

Yola çıkan adam, yolculuğun başlangıcında şairse filozoflaşır, sünepe ise karaborsacı kesilir..

Antep, 18 Mayıs

Sait Faik'in ölüm haberi bile buraya ancak iki gün sonra ulaşabildi.

Yaşamanın, canlılığın hikâyecisi Sait Faik demek sen de öldün?

Demek artık biz de Korfu adasının önünden geçen denizcilere Doğa Tanrısının ölümünü anlatmak için "Pan öldü, Pan öldü" diye bağıranlar gibi Türk edebiyatından kaber soranlara "Sait Faik Öldü" diye ses vereceğiz.

Sait'i 14 yıldır tanırım.

Bu tanırım sözü tek anlamlıdır. Sait'i tanımak, onun ince ve karışık ruh dehlizlerine inmek, öyle sanıyorum ki, hiçbirimize nasip olmamıştır.

Ama işte görüyorsunuz, dişe gelir bir sanatçı, ünlü bir kişi öldü mü, hepimiz kaleme sarılıyor, ölenin dostları, yakınları arasında bizim de bulunduğumuzu belli etmek için göz yaşları döküyor, ölüye ait bir iki —çoğu da soğuk olan— anımızı anlatıyoruz.

Sait Faik.

O, hikâyeden konuyu kaldıran, konunun çok önemsiz birşey olduğunu bize hatırlatan, öğreten sanatçıdır.

Avrupa resminde Cézanne neyse bizim hikâyemizde de Sait Faik odur.

Denilebilir ki Sait, hikâyecilik sanatının plâstik değerlerini çıkarmıştır ortaya. Onun hikâye anlatışı çok başkadır. Dili pürüzlü, cümlesi dilbilgisi kurallarını alt üst edicidir ama, bir başkasında kusur diye ayıplanabilecek olan bu aksaklıklar onda bir güzellik çeşnisi olarak beliriyor.

Sait'in insan sevgisi de başka türlüdür. O insanları tek tek değil toptan severdi. Onun sevgisi daha çok soyut bir insanlık düşüncesine dönüktü. Yoksa o, insanların hiçbiriyle kardeş, kardeş geçinemezdi. Hayatında, hepimizle hiç değilse bir kez dalaşmış olması bundandır.

Sait'in ilk kitabı, *Semaver*, yayınlandığı vakit lisenin son sınıfındaydım.

Yıl, 1936. Şehir, İzmir.

O zamanlar Sait Faik bizim için, bir avuç edebiyat delisi öğrenci için, çok büyük bir addı. Türkçenin dizi

yapısının değişikliğe uğramakta olduğunu, Türk edebiyatının hayırlı bir yolda ilerlemeğe başladığını biz, ilk Sait'in hikâyelerinden öğrendik.

Evet. Genç Kuşak, Yeni Edebiyat deyince aklımıza, ilk Sait Faik gelmelidir.

Sonradan isterseniz Melih Cevdet'i, isterseniz Haldun Taner'i, isterseniz Orhan Veli'yi sayın.

Ama ilkin, ilkin onu düşünün.

28 Mayıs

Kapıdere'den sonra 58 kilometre otobüs yolculuğu.

Yolların ne kadar bozuk olduğunu anlatmak için şunu söyleyeyim: bir insanın yaya olarak 12 saatte varabileceği Elbistan'a biz otobüsle tam 4 saatte geldik.

Salavandağ, Koçdağ, Kıbledağ, Medetsizdağ, Şardağ.

Bütün yollar, bütün geçitler, ovalar, yaylalar, akarsular dağ.

Bir açıklığa varıyorsunuz. "Hah artık düz yola çıktık!" diye seviniyorsunuz. Bir dönemeç. Yeniden dağlar, karlı ve yeşil başlı dağlar.

Nurhak dağları.

Çaylar, dereler de onlara göre.

Bir dere başında inip yemek çıkınlarımıza el atıyoruz.

Rüzgâr yayla çiçeklerinin menevişli, ebrulî ve mercansı kokusunu getirmektedir. Bu, bana Karac'oğlan'ı düşündürüyor.

İncecik'ten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif diye

Yanımda, yere bağdaşkurmuş bir Afşar delikanlısı, İncecik'in Elbistan köylerinden biri olduğunu, İncecik'li kızlardan çoğunun Elif diye anıldığını söylüyor. "Karac'oğlan, diyor, bu dolaylarda uzun boylu kalmıştır".

Karac'oğlanın şiirindeki İncecik sözcüğünün bir köy adı oluşunu öğrenişim beni ona daha da ısındırıyor. Şiiri, yeniden, içimden, hem de içercesine, içimden içercesine okuyorum.

Buralarda, dağların geçit vermeye nazlandığı bu ıssız, bu hoyrat, bu dalında bülbül eğlenmiyen yerlerde tek tesellim Karac'oğlan.

Tek tesellim Karac'oğlan'ın ayak bastığı topraklara eğilip, eğilip bakabilmek; eğilip, eğilip el, yüz sürebilmek.

Karac'oğlan der ki sen de ben gibi
İkimiz de bir tepede gün gibi

29 Mayıs

Toprak damlı, toprak duvarlı evleriyle savaştan yeni çıkmış gibi duran Elbistan'dan korkmamanız için kendinizi Ceyhan'ın güzelliğine kaptırmalısınız.

Ceyhan, Elbistan'ın tam ortalık yerinde, hışırdaya hışırdaya akıyor, güneye Barbaros'un Turgut ve Oruç Reislerin Akdenizine kavuşmağa koşuyor.

Ah, Ceyhan! İnsana, doğa içindeki yerini hatırlatan bu nehir sesi!

Diyebilirim ki, hayatımın en renkli gecelerinden birini bu sesi dinleyerek geçirdim. Bu ses, yağmur yağarken, rüzgâr eserken ağaçların, ovaların, denizlerin, çöllerin çıkardığı sestir. Doğanın sesidir bu. İnsanoğlu bu sesi duydukça doğanın da bir canı olduğunu, kımıldandığı görünmeyen bir hayvan gibi içten içe yaşadığını, ta iliklerine kadar duyuyor.

Ben bu sese, doğanın bu büyülü sesine, bir kez de Karadeniz Ereğlisi'nde tutulmuştum. O vakitler kayalık

bir sahilin berisindeki otelde kalıyordum. Aylardan aralıktı. Geceleri dalgaların kayalara vuruşu bana sonsuzluğun sınırını haber veren seslenişler gibi geliyordu.

Gülmeyin, bu küçük duyguların, kulakları şehrin gürültüsüyle islenmiş insanların hayatında büyük yeri vardır.

Bizler doğanın içinde yaşadığımızı unutmuş yaratıklarız.

Bizim, şehirde yağmur sesini radyo ya da otomobil sesinden ayırmamız bile çok güçtür.

Elbistan, 30 Mayıs

Göz kamaştırıcı bir uyku uyuyorum.

Uğul uğul akan Ceyhan veriyor bana bu uykuyu.

Uykumda nehirle birlikte çağıldadığımı, aktığımı duyuyorum.

Gün doğarken kalkınca, İlhan Berk'in şiirini hatırlayacağımı aklımdan geçirişim de uykuda oluyor.

Bir su Çamlıbel'de
Akardı çarşılar içinden
Demircileri saraçları Ağbayır'ın
Vururdu üstüne
Buğdayların defnelerin arasında
Bir rüzgâr dururdu

Ağbayır'lı su görünürdü
Her yerden

Ortalık aydınlanıyordu ki uyandım. Yattığım yerden Elbistan Köprüsünü görebiliyordum.

Tahta kemerli, tahta korkuluklu Elbistan Köprüsü.

100 yıllık

1000 yıllık

10.000 yıllık Elbistan Köprüsü.

Elbistan Köprüsünün altından Seine değil Ceyhan akar.

Ceyhan'la birlikte Türk köylerinin acıları, Türk köylülerinin gönlü akar.

Elbistan Köprüsünün altında çocuklar sazan balığı, sarı balık, ala balık avlar.

Kapıdere, 2 Haziran

Mazılar.

Kapıdere - Elbistan yolunun mazıları! Sonbahar gelip de ocaklarda, sobalarda gürül gürül yanmaya başladığınız vakit beni düşünün!

Dünyadan alıp götüreceğiniz son anılar arasında ben de bulunayım. Sonra nasıl olsa Nurhak dağlarını da, beni de unutursunuz.

Ama ben sizi daha çabuk unuturum. Bir kez buralardan kurtulup da İstanbul'a vardım mı, ben nerde, sizi anmak nerde?

Duydunuz değil mi, beni düşünün!

İbabuk, ibabuk diye öten kuşlar! Sizler de bana iyi bakın. Nasıl olsa siz de yakında leyleklerle birlikte buradan çekilip gideceksiniz. Gelecek yıl geldiğiniz vakit de ben, kimbilir, nerelerde olurum.

Nurhak dağlarının kertenkeleleri, tarla fareleri, yılanları, sizler de gözlerinizi bana dikin!

Büyük bir yazar değilim. Ama siz benim gibisini bile buralarda bir daha zor görürsünüz.

Maraş, 3 Haziran

Bir şiir:

Nurhak dağlarına gittiğiniz zaman
İbabuk kuşlarını, mazıları göreceksiniz
Şayet tepelere tırmanırsanız
Tarla farelerine de rastlarsınız
Ama yılanlarla dost olabilmek için
Sakın tarla farelerini ürkütmeyin ha
Sonra kertenkelelerle de iyi geçinmeye bakın

Çünkü gelecek yıl döndüğünüz vakit
Kertenkeleleri bir daha tanıyamazsınız
İbabuk kuşlarını da tanıyamazsınız
Mazılarsa sizin gördüğünüz mazılar olmıyacak
Elbistan - Kapıdere yolu
Yüzyıllar yüzyılı böyledir
Elbistan - Kapıdere yolu
Yüzbin yıllık ama
Elbistan - Kapıdere yolunda
Mazılar kertenkeleler bir mevsimliktir.

Pazarcık, 27 Haziran

Buralara güney illeri mi, doğu illeri mi derler, doğrusu bunu bile açıkça bilmiyorum.

İç turizm sorunlarımızın bir hal biçimine bağlanmamış, trenlerimizde, otobüslerimizde "Rahat yolculuk - Ucuz yolculuk" ilkesinin yerleşmemiş olması bizi 10 kilometre ötedeki şehre yabancı kılıyor. Yabancılığımız ölçüsünde de coğrafya bilgisinden, memleket gerçeğinden uzak olarak yaşıyoruz.

İşiniz düşmüşse, kalkıp bir yere gidiyorsunuz. Ama gezmek için, yeni yeni şehirler, ülkeler görmenin insanda uyandırabileceği ölçülmez hazlara, düşüncelere ulaşabilmek için kimse yerinden kıpırdamıyor.

Pazarcık nerdedir? Sınırlarımızın içinde Suruç, Siverek diye bir yer var mıdır? Buralara gelmeden böyle bir sorunun varlığını bile geçirmemiştim kafamdan. Bunu böbürlenerek değil, sıkılarak, utanarak söylüyorum.

Ama ben böyleyim de, hayatı benim gibi hep büyük şehirlerde, İzmir'de, İstanbul'da, Ankara'da geçmiş olanlar böyle değil mi?

Pendik'ten, Dikmen bağlarından öteye geçmeği bir yana bırakalım, İstanbullulardan kaç kişi Alemdağını, Ankara'dan kaç kişi Çubuk Barajı'nı bilir?

Anadolu üzerine en bilgili olanımız tulûat kumpanyalarına Çemişkezek, *Akbaba* koleksiyonlarına da Arapkir adını borçludur.

Evet biz burnumuzun ucunu bile bilmeyiz.

Nedir, Sait Faik'in kitabı yayınlandığı vakit de "Alemdağda var bir yılan" mı, yoksa "Alemdağında var bir yılan" mı demenin daha doğru olacağını saatlerce, günlerce tartışırız.

Pazarcık.

İşte elektriği bile olmıyan bir ilçe.

İçme suyu da yeni yeni getiriliyor.

Pazarcık'ta hayat akşam karanlığıyla sokaklardan silinir.

Buraları, bütün Anadolu, hep böyle.

Buraların insanları geceleri konukluğa, sinemaya filân gitmemişlerse erkenden yorganı üstlerine çekerler.

Sinemaya, konu komşuya gidenler de saat onda evlerine dönmüş olurlar. Sinemalar akşamın yedisinden ona kadar ikişer filmlik seanslarını başlatıp bitirirler.

Şehir kulüpleri.

Anadolu'nun aydınlarını, okumuşlarını geceleri bir de şehir kulüpleri barındırıyor (Beri şehir kulübü diyorsam siz Kumkapı meyhanelerinden birini düşünün).

Pazarcık'taki Şehir Kulübünün lüks lâmbasının altında da biraz sonra ilçenin yargıcı, öğretmeni, doktor ve memuru toplanacaktır. Ama hepsinin de yüzünde bir can sıkıntısının sarı ve kirli rengi yer alacaktır.

Ben, can sıkıntısının bulaşıcı birşey olduğunu Pazarcıkta öğrendim. Can sıkıntısına uğramamış beniz bulamazsınız buralarda.

Pazarcıkta geçirdiğim geceyi hiçbir yerde geçirmedim diyebilirim. Cebimde duran kitabı çıkarıp sayfalarına şöyle bir göz atmağa bile ne heves ne de cesaret ettim. Dumanlı odada lâmbanın pelte gibi düşen ışığı yüzüme çarptıkça Merih'ten gelmiş bir insan gibi her eşyada, her sözde bir gariplik, bir iğretilik buluyordum.

Abone iseniz, Pazarcıkta, gazetenin yüzünü görebilirsiniz. Yoksa öteki birçok ilçelerimizde olduğu gibi günceleri ayda yılda bir, ona da bir paketin dış yüzünde rastlayabilirsiniz.

Kiliste, Elbistan'da, Nizip'te hiç değilse birer sinema da vardı. Gerçi Elbistan'daki saygıdeğer bir ahırdan başka birşey değildi ama ne de olsa gene sinemaydı.

Burada o da yok.

Burada kün var, bezik var, altmış altı var.

Hani günlerim hep Pazarcıkta geçecek olsa ben de bir süre sonra bir bezik ya da briç oyuncusu olur muyum diye düşünüyorum.

İlçeye ayak bastığım andanberi, damarlarımın içinde, artık iyiden iyiye durmağa başlayan birşey bana bunun böyle olacağını şimdiden haber veriyor gibi.

Gerçeği şu ki, buranın havasında, duran, insanın ruhunu boğan, miskinleştiren birşey var.

İlkin öğretmenlere, doktorlara kızayım dedim.

Bir memleketin aydını böyle mi olmalıydı?

Bir memleketin aklı erik insanları başlarını künden ayırmamalılar mıydı?

Ama saatler geçince, daha doğrusu geçmemeğe başlayınca onlara hak verdim.

Evet öğretmenler, baytarlar, 27 haziran gecesi, Pazarcıkta sizlere hak verdim.

Bir şeyler okumağı akıl edemediğinize göre yapılacak en iyi iş budur : kün oynamak.

Antep, 9 Temmuz

İki tane badem kurabiyesi aldım.

Hem de Antep'in en ünlü baklavacılarından.

Daha dilimi dokundurur, dokundurmaz ne türlü kurabiye olduklarını anladım.

Bunlar da İstanbul'daki kardeşlerinin eşi : Bademle hiçbir ilgileri yok. Belli ki, onları yapanlar dermason

fasulyesinin bademden hiç değilse 7 kez daha ucuz olduğunu biliyorlar.

Bu, yeni bir olay değildir.

İkinci Dünya Savaşı bizim bütün esnafımızın, bütün tüccarımızın kanına girdi.

Bugün artık vejetalin bile halis Urfa yağından daha halis.

Cesaretiniz varsa tatlı dükkânlarına, lokantalara girin bakayım.

Yiyecekle ilgili şeyler yapanlar ve satanlar damak zevkimizi öldürmek, midemizi çürütmek için ellerinden geleni esirgemiyorlar.

Hani evlerimiz de eski evler değil. Çocukluğumuzda yediğimiz o güzelim su böreklerini, lor tatlılarını, kalburabasmalarla mantıları yapanlar kalmadı artık. Hepsi ya öldüler, ya çil yavrusu gibi dağıldılar.

İki yıl önce, İzmir'de, bir de subye içmiştim.

Nafile, subye de o değil. O da kendinden çok şey yitirmiş.

Bir gün de, İzmir'in o ünlü sinalkosunu aradım. Hiçbir yerde bulamadım. Kimileri beni İzmir'in yabancısı bile sandı. Hayatımın ilk 20 yılını geçirdiğim o körfezde, o, gönlümde özel bir yeri olan şehirde, "sinalko da ne demekmiş" diye yüzüme ters ters bakanlar bile oldu.

Oktay Akbal'ın "önce ekmekler bozuldu" demesi tek anlamlı değildir. Biz bu sözde bütün bir memleketin, bütün bir çağın imdat seslerini duymaya çalışmalıyız.

14 Temmuz

Bir başka yerde de yazdım:

Son yıllar içinde zekâ ile, yaratıcı, iğneleyici, çözümleyici zekâ ile düzülmüş şiirlere rastlamak bir hayli zorlaştı.

Bundan mıdır nedir Edip Cansever'in *Dirlik Düzenlik* adlı kitabına dört elle sarılıyorum :

Adam yaşama sevinci içinde
Masaya anahtarlarım koydu
Bakır kâseye çiçekleri koydu
Sütünü yumurtasını koydu
Pencereden gelen ışığı koydu
Bisiklet sesini çıkrık sesini
Ekmeğin havanın yumuşaklığını koydu

Denilebilir ki, "*Masa da masaymış ha*" şiiri, sadece bu şiir, Cansever'i, Ahmet Muhip, Oktay Rifat, Cahit Külebi katına çıkarmıştır.

Masa da masaymış ha
Bana mısın demedi bu kadar yüke
Bir iki sallandı durdu
Adam ha babam koyuyordu

Antep, 26 Temmuz

— Antep yolcuları yallah!

Nizip'te, şoför yardımcısı yolcularını Scania - Vabis'e çağırıyor. Bu sese Urfa'da, Suruç'ta, Islahiye ve Kilis'te de sık sık rastlayabilirsiniz. Urfa'da "Verek verek" ya da "Bazda bazda" sözleri de buna eklenir.

Scania - Vabis kalktı. 5 ton; 5 gram, 5 miligram, 5 milimiligram olarak ileri atıldı.

Batal'ı geçtik. Antep'e yaklaşıyoruz.

Karşı dağlar ne bayır
Gülü dikenden ayır
Sevdalık çekenleri
Kayır Allahım kayır

Bir köy öğretmeni sesini otobüsün homurtusuna ayar etmiş mâni yakıyor.

Ağacı bıçakladım
Dibini saçakladım
Annesinin yanında
Kızını kucakladım

Geceleyin otobüs yolculuğu!

Rousseau'nun doğayı sevişi öyle sanıyorum ki geceleyin olmuştur.

Mavi ile siyah arası bir gökyüzü! Bu, Rönesans tablolarındaki gökyüzleri gibi gerçekle ilgisi olmayan birşey.

İnsanlar nedense doğaya bakmasını öğrenememişler. Divan şiirimizi, halk şiirimizi karıştırın, doğanın bu şiirlerde ne kadar küçük, ne kadar miskin, ne kadar renksiz kaldığını anlarsınız.

Doğrusu ya, Homeros'ta, Rönesans şairlerinde, XX. yüzyıl sanatçılarında da doğaya gerekli önemin verildiği söylenemez. Burchkard'a bakarsanız Rönesans çağı İtalyanlarının bir çıkarları olmadan dağa tırmandıkları öyle işitilmiş şeylerden değilmiş.

Nedir, İtalyanların bu vurdumduymazlığına karşılık IV. yüzyılda Latin kilisesinin babalarından Avgustinus'un kitaplarında: "İnsanlar yüksek dağları, uzaklarda kıpırdayan denizin dalgalarını, gürültü içinde akan selleri, uçsuz bucaksız Okyanusu ve kayan yıldızları seyretmeye geleceklerdir." gibi cümlelere rastlanmaktadır.

Hollandalılar da doğaya ilk eğilen insanlar arasındadır. Hubert ve Jan Van Eyck doğaya bir şair gözüyle bakmış ressamlardır. Vermeer'in, Hobbema'nın manzaraları ise şiirin ta kendileridir.

İngilizlerden John Constable da insanlara doğayı sevdirme işinde büyük bir rol oynamıştır.

İnsanlar, Sait Faik'in o *"Alemdağında Var Bir Yılan"* hikâyesinde olduğu gibi, her içlerinin çektiği şeyi ceplerine indirip götürebilselerdi, ben de bu Antep ye-

lundaki doğa tablosunun bir parçasını koparır ta İstanbula, İzmire kaçırırdım.

Ah, insan bunu her vakit, her istediği şey için yapabilse!

Aldous Huxley *Cesur Yeni Dünya* adlı romanında bu sorunu bir çözüm biçimine bağlamış gibidir. Gülme hapları, doğa hapları insanlara gülmenin, doğayı düşündürmenin, geceleyin kırda bir gezinti yapılmış gibi haz vermenin yollarını açmaktadır.

Ama çok şükür ki insanlık, daha o günlere ulaşmış değil!

Bana öyle geliyor ki, büyük şehirlerimizin caddelerine "Doğayı unutma", "Doğa yaşam demektir" yollu levhalar yerleştirmek insanlara zaman zaman doğa içindeki durumlarını hatırlatmak bakımından yararlı olacaktır.

Antep, 4 Ağustos

Peynir şekeri gibi ağızda eriyecek duygusunu veren kıymıh taşlarının lokum lokum dizilmesinden ortaya çıkan bir beyazlıklar ülkesi Antep.

Antep'te yapı sanatı üstüva memleketlerinin sıcaklığına göre ayarlanmış. Bir taşlık, çevresinde de taşlığa açılan odalar. Gel gör ki, Antep'te iş başında olan bir yayla iklimidir. Kış geldi, yağmurlar başladı mı bir odadan öteki odaya geçmek için insanın uzak bir yolculuğa çıkar gibi hazırlanması gerekiyor.

Anteplilere yeni mimarlık bilgileri de yaramamıştır. Düz bir dam elde etmek amacıyla dört duvar evlerinin üstünü betonla örten ev sahipleri odalarını yazın sıcaktan, kışın da soğuktan oturulmaz hale sokuyorlar.

Doğrusunu ararsanız, kıymıhlar da tıpkı beton gibi sıcağı ve soğuğu çok, çok emmektedir. Yaz gecelerinin o üşütücü havası bile gündüzün buram buram kavrulan taşları biraz olsun serinletemiyor.

Tuhafı şurda ki, ne yaz ne kış barınılmağa elverişli olan bu yapıların çoğunda ev endüstrisi alabildiğine yer etmiştir. Antep pekmezleri; yeşil, kırmızı, siyah, kavuniçi Antep kilimleri, hele o aynalılar, o karagözler hep bu evlerde yapılıyor, bu evlerde dokunuyor.

Soğuk ve sıcak!

Antepliler bunlara kulak asmadan sabahın beşinden akşam hava kararıncaya dek çalışırlar.

Antepliler!

Ben, bunlar kadar çalışkan, bunlar kadar işten yılmaz insan görmedim diyebilirim.

Antep, 8 Ağustos

Karagöz caddesinden sapıyor, Saçaklı mahallesine doğru yol alıyorum.

Kireçli toprağın kolayca ufalanmasından beliren bir yığın toz, bembeyaz duvarları, daha beyaz, beyazdan beyaz gösteriyor.

Saçaklı tepesine yaklaştıkça kendime tarihten önceki zamanlarda, ya da tarihin ilk yıllarında yaşamış bir kişi gözüyle bakmağa başlıyorum. İşte o vakit, sağdaki dönemeçten iki Romalı, soldan üç Asurî yolumu kesiyor.

Selam verip tepeye tırmanıyorum. Tepede, kare biçimindeki kıymık taşlarının bir Yunan tiyatrosunu hatırlatan dizisi yanında Sofokles'e rastlıyorum. Sofokles beni tiyatrosuna çağırıyor. *Antigone* oynanacakmış.

Birecik, 11 Ağustos

İki saatlik bir yolculuktan sonra Fırat nehrine ulaştım.

Irgatların, kıyı boyunca, urganlarla yukarı çekip, sonradan su akımına koyverdikleri kayıklarla karşıya, beyaz kayalar arasına oyulmuş Birecike, o gün görmüş ilçeye ayak bastım.

Bu, benim için yeni ve coşku verici birşey oldu. Fıratın havasını ciğerlerime çektikten sonra suyuyla da

yüzümü yıkadım. Birecik tarafına geçmeden, öteki yakada, Fırat suyuyla demlendirilen o eşsiz çaydan içmeyi de unutmadım.

Nedir, kıyı boyunca yalınayak kayıkları çeken insanların hali bana pek dokundu. Hele, baharda, taşkın zamanında, bu adamların kasıklarına kadar suya batarak çalıştıklarını öğrenişim üzüntümü bir kat daha arttırdı.

Daha ötede, Fırata köprü kurmağa çalışanları da gördüm.

Kol, bacak, boyun, göğüs.

İnsan kolu, insan bacağı, insan boynu, insan göğsü vinçler gibi sağa, sola, yukarıya, aşağıya gidiyor, geliyor, çıkıyor, iniyor.

Ağustos güneşinin altında platinleşmiş vücutlara baktıkça Rodin'in, Maillol'un heykellerinde gördüklerimizin insan vücudu olmadığına inandım.

Çalışan bacaklar, çalışan kollar, çalışan plâtin rengi deri. Bunlar şiire, resme, heykele sığacak şeyler değil.

Kilis, 26 Eylül

Sonbaharı sevmek isterseniz eylülde Kilis'e gelin.

Kilis bir çıkmaz sokaktır ama horoz karası üzümü, yüzde kırk verimli zeytin yüklü bahçeleriyle sizi ta Ulu Masere köyünden karşılamağa çıkar.

Kilis eski bir şehirdir. Bilgini, okumuşu çok bir ilçe. Sıçancık adı verilen sokaklarından geçerken eskiden kervan ve gezgin uğrağı olan bu yerin bugünkü ıssız ve bir başına bırakılmış haline içiniz sızlar.

Havası, insanları kadar dürüst ve açık kalplidir. Sabaha kadar kırlarda dolaşsanız, sonbahar ayazını ciğerlerinize çekseniz de bu nemsiz, bu hilesiz, bu dalaveresiz hava size hiçbir oyun oynamağa kalkmaz.

Kilis, Türkiye'nin en güneyindedir. Sınırdan 9 kilometre içerde. Suriye köyleri, Armutça, Tatya, Niyere, Feriziye ta uzaklarda kıpırdıyor.

Armutça, Tatya, Niyere!

Bunlar bir zamanlar, yanılmıyorsam Kilis köyleriymiş.

Şimdilerde, geceleyin, pırıl pırıl parlayan ışıklarıyla Kilis'e bakıyorlar.

Kilis de onlara.

13 Ağustos

Yeditepe dergisinde eleştiriler yapan bir bay, Bay Memet Fuat "Geniş görüşlü insanları, duygularına kapılmayan eleştirmenleri ben de severim, onlar gibi olmıya özenirim" diyor.

İyi, iyi.

Demek B. Memet Fuat da "Sanat sanat içindir", "Sanat toplum içindir" yaygarasını koparanlardan yana olmak istemiyor.

İstemesine istemiyor ama, gel gör ki, Ataç'ın yazdıklarına da "Ne demek bunlar?" diye öfkeli öfkeli sorular sormaktan ve Aksaray'ın on ikilileri gibi "Vay, vay, vay" türünden bir eleştirmenin, duygularına kapılmıyan bir eleştirmenin, ağzına yakışmayacak sesler çıkarmaktan da kendini alamıyor.

Ne dersiniz, yoksa B. Memet Fuat bu geniş görüşlülüğü salt kendi karşısındakiler için mi istemektedir?

Ceyhan, 2 Ekim

Bir yazar ne kadar gerçekçi olursa olsun gene de gördüğü, yaşadığı şeyleri, olayları kendine, kendi açısına göre anlatır.

1934'te İtalya'ya yolculuk eden Gide, *Günlük*'ünde şöyle der: "Her şey temiz, her şey yıkanmış, her şey pırıl, pırıl. Ama bunlarda Keats'i, Stendhal'i ya da Goethe'yi hatırlatan hiçbir şey yok."

Çukurova'yı geçerken bunları ve Orhan Kemal'i düşünüyordum.

Bana sorarsanız, bu yazarın, Çukurova'yı anlatmak

için yazdığı *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanı Çukurova'yı anlatmadığı için güzeldir.

Oktay Akbal'ın *Garipler Sokağı* da öyle.

Bu kitabın da güzelliği bizim karşımıza değişik bir Garipler Sokağı, bir mahalle çıkarmasında, önümüze yepyeni bir gerçek sermesindedir.

Bunun arkasından, İtalyan rejisörlerinden Vittorio de Sica'nın "Gerçek olanda sanat yoktur" sözü geldi aklıma.

Ama ne var, bu ilke de, sanatçı gerçeğe arka çevirmediği, gerçeği bırakıp da düş ülkesine kapılanmadığı sürece doğrudur.

Yalnız o zaman doğrudur.

Yoksa, gerçeği bütün bütüne gerilerde bırakmış bir sanatçıdan başarıya ulaşması beklenemez. Tutulacak yol, gerçekle oynamak, gerçeğin biçimine yeni biçimler katmaktır.

İlkeler'de yazdığım, sanat eseri gerçekten daha gerçek olmağa bakmalıdır, sözünü de burada hatırlamalı.

14 Aralık

Hazların en güçlüsü, en ulu olanı, aklı kendinden geçirdiği, zekâyı, sorunları rahatça ayırdedemiyecek bir hale sürüklediği için, insanoğulları, bu denli hazlara, ölçülmez, kantara vurulmaz gözüyle bakmağa alışmışlardır.

Öte yandan, bu kata ulaşmış hazların ölçülmelerinde zorluklar bulunması, insanları, bu denli hazları doğuran nesnelerin, olayların ya da sanat ürünlerinin aydınlıktan ve ışıktan yoksun oldukları düşüncesine itelemiştir.

Oysa, karanlık bir eserin kavranması, daha başlangıçta, ortaya birtakım güçlükler çıkardığından, bu gibi eserlerin, hazların en kocamanını yaratmak şöyle dursun, herhangi bir etki uyandırması bile olanaksızdır.

Denilebilir ki, okur, karışık ve karanlık bir eser karşısında haz duyuyorsa, bu haz eserden değil, eserin kendisinde uyandırdığı anılardan, düşüncelerden gelmektedir.

Buysa, eserle değil, okurla ilgili bir iştir.

Böyleleri, sanattan uzak tablolar önünde bile, çokluk, kendilerinden geçerler.

Antep, 16 Aralık

Lisede bir konferans verdim.

Öğrenciler üzerinde bir etkim oldu mu olmadı mı kestiremiyorum. Nedir, öğretmenlerinin yanında, hepsi de, ağızlarını açmadan sözlerimi dinlediler.

Dedim ki: "Herhangi bir şiiri yazdıktan sonra bakın, birçok gereksiz şeyler bulursunuz. Her şiirin hiç değilse onda dokuzu atılabilir. Atmaktan korkmayın, atın, atın. Şiire atmakla ulaşılabilir."

Bu söz Erdoğan Bozdoğan adında bir genç şairin ilgisini çekmiş, konferanstan sonra, yolda yanıma geldi, her şiirin ille de onda dokuzunun atılmasının zorunlu olup olmadığını sordu.

"Hayır, diye yanıtladım, kimi şiirlerin atılacak parçası yoktur. Ama siz atın. O atılmıyacakları da atın. Şiir her şeyden kurtulduktan sonra geride kalan şeydir."

1955

3 Mart

Cemal Süreya'nın, *Şiir Sanatı*'nda yayınlanan *"Dalga"* şiirini yedinci kez okudum. Şiir, ilkinde de olduğu gibi, beni bir çocuk sevincine, bir iç rahatlığına iteledi.

İki gemiciynen Van Gogh'dan aşırılmış
Bir kadının yüzü kaçıyordu yetişemedim
Ben ömrümde aşk nedir bilmedim
Süheylâ'yı saymazsak ha ha ha.

Şiiri okuduğum iki dostum da benden yana çıktı. Oysa, dün akşam, aynı şiiri başkalarına da göstermiş, onların dudak büküşleriyle karşılaşmıştım.

Alain, hiç kimse roman üzerine, resim üzerine ya da herhangi bir yapıt üzerine doğru yargı veremiyor, insanlar, ancak hep birden ele alınınca doğru yargıda bulunabiliyorlar demekte haklıdır. Tek başımıza, hiçbirimiz iyi bir yargıç değiliz. Hoş, herkeslerin yargısı gene üç

beş kişinin görüşünden çıkıyor, gene üçlerin beşlerin yol göstericiliğine dayanıyor ama, bu mutlu insanlardan, bu mutlu azlıktan olmak, şaşmaz ve sarsılmaz yargılar vermek güç, çok güç bir iş. O kadar ki, sanatçıların; ömürlerini doğru ile yanlışın, gerçek ile hayalin, doğal ile yapmacığın ayrılmasına bağlamış olanların bile sık sık yanıldıkları, sık sık aldandıkları oluyor.

Dahası, o Avrupa masalındaki kaygısız değirmencinin: "Berlin'de yargıçlar var" demesi de o kadar önemli değil.

Bu da, bu söz de, genelleşmek, yığınlarca onanmak isteyen bir yargı, bir önermedir.

8 Mart

Oscar Wilde'ın, üslûbu, aktöreden üstün tutmasında, aktöre dışı bir eserin, bozgunculuğuna değil de, kötü yazılmış olmasına kızmasında sağlam bir yön vardır.

Güzellik, eserde, her şeyden önce gelir.

Nedir, yaratmalarını güzelin katına ulaştıramamış, güzelin o büyülü kanatlarına dokunamamış olanlar insanlık ve erdemden ve insanın bin türlü derdinden lâf açmak zorunda kalıyorlar. Bir başka deyişle, bu gibiler kurtuluşu o lâflara el atmakta buluyorlar. Politikacılar, günlük çıkarların ardından koşanlar kendilerini desteklevince de, yaygaraları dört bir bucağı sarıveriyor.

Doğrusu ya, aktöreyle olsun, politika ile olsun, sanatın sınırlarını iyice ayırmak gerek.

Burda, bir nokta üzerinde durmak isterim: Sınırları belli etmek, sanatçı politikayla, aktöreyle uğraşmaz demek değildir. Gerçekte, sanatçı da politikayla, aktöreyle uğraşır. Çok, çok uğraşır. Ama nedir, bu uğraşma bir politikacının davranışına benzemez. Bu uğraşma, bir sanatçının, bir düşünürün, insanları ve olayları eleğinden geçiren adamın uğraşması, davranışıdır.

André Maurois: "Roman ortaya sorular atar, diyor, bu soruları yanıtlamaya yeltenmez."

(Aynı görüşe Jean-Marie Guyau'da da rastlayabilirsiniz).

Bana öyle geliyor ki, son yüzyılın politika-yazarları eserlerini yalnız yanıtlarla, birtakım gereksiz ve can sıkıcı yanıtlarla doldurmaktadırlar..

Akıllıca bir soru, temeli olan bir düşünce, pek küçük bir azlığın yazılarında ya var, ya yok.

Çehov da bu konuda şöyle der: "Ben at hırsızlarının sözünü ettiğim zaman, at çalmanın kötü birşey olduğunu söylemeğe kalkmam. Bu, yargıçların işidir, benimki değil."

Ama onlara, politika sanatçılarına sorun, yüzyılımız bir politika çağıdır diye kestirip atıverirler.

20 Mart

Mavi dergisindeki yazarların inkârı, körükörüne, inadına, kafalarının dikine bir inkâr, bir yadsımadır.

Yadsımanın yeri başlangıçta, her şeyin, her işin ilk adımında varsa vardır.

Yadsıma yeni kalıplara, yeni görüşlere, yeni açılara yol vermiyor, geçit açmıyorsa yadsıma sayılamaz.

Berikinin adı anlayışsızlık, içtensizlik, kıskançlık, çekemezliktir.

1940'ta koparılan temizleme, eskiyi yadsıma yaygarasının ise imrenilecek hiçbir yönü yoktur.

Şunu unutmayalım ki, 1940'ta Fecriâticileri, hececileri yadsıyanlar, bugün Genç Kuşak adıyla ortaları dolduran sanatçılar değil, eğlence arayan gazeteciler, erginlik bunalımı geçiren delikanlılardır.

Ün sorununa gelince, Ağrı dağındaki çobanın ünü, bunların topunun ününden çok daha yaygındır.

Antep, 18 Nisan

Antepli gençler bir edebiyat matinesi yaptılar. Beni de bir açış konuşmasına çağırdılar.

Gittim. Onlara şiirin bir süzme sözler topluluğu olmadığından, Hâmid'in *Sabrü Sebat* oyununu atasözleriyle doldurmasının kendisine yaramadığından, şiirin hikâye ile bir alış-verişi bulunmadığından, şiirde masalcılığa, gazeteciliğe, tarihçiliğe kalkışmanın kötü sonuçlar vereceğinden lâf açtım.

Sözü, şiir yazmadan önce, şairin şiir yazmağa hazırlanması gerekeceği üzerinde dolaştırdıktan sonra, şairin yanı sıra, bir de okurların şiir okumağa hazırlanması gerekeceğine getirdim.

Bu, birçoklarının ilgisini çekti.

Onlara Abdülhak Şinasi Hisar'ın Boğaziçi yalılarına gitmek için bile bir hazırlık istediğini de anlattım ve *Boğaziçi Yalıları*'ndan şu parçayı okudum:

"Hatırlıyorum: Büyük yengemin Kanlıca burnundaki yalısına da her defa böyle bir hazırlanış devresinden sonra varmış olurduk. Şüphe yok, daha eski zamanlarda bu yalının sahipleri ve misafirleri ona kara yolundan atlarla da gidip gelmişlerdi. Lâkin benim yâdettiğim bu zamanda mahallenin erkekleri attan inmişler, yaya kalmışlardı."

Nihayet onlara dedim ki: "Bir şiirin güzelliğine, düzen örgüsüne hemencecik varılamaz. Okurun şiire ulaşabilmesi için şiiri tekrar tekrar okuması, kendisini günlük etkilerin baskısından kurtarması, ruhunu arıtması, yıkaması, bir düzene sokması, Kanlıca'daki yalıya giderken olduğu gibi attan, arabadan inmesi gerektir. Şiir alanına, sinema salonuna dalar gibi girilmez."

Attan arabadan inmek sözü galiba hepsinin hoşuna gitti. Ben soğuk bir duş etkisi yaptığımı aklımdan geçirirken bir hayli alkış topladım. Benden sonra sahneye çıkan gençler ise Orhan Veli'den, Oktay Rifat ve Fazıl Hüsnü'den şiirler, Oktay Akbal ve Tarık Buğra'dan da hikâyeler okudular.

İyi bir gece geçti. Nedir, salonun ısıtılmamış olması hepimizi dondurdu.

Maraş, 4 Mayıs

Bir Maraş atasözü şöyle der:

"Maraş'ın üst yanında keklik öter, alt yanında turunç biter."

Ben Maraş'a mayıs ayında gittim. Mayıs ayında gittiğim için de üst yanla alt yan arasındaki mevsim ayrılığını anlayamadım.

Mayıs'ta Maraş'ın her yanı yemyeşildir. Hele Göksun'a, Efe Pınarı'na doğru uzanacak olursanız bu dolayların en güzel çamlarını, en güzel ormanlarını görmüş olursunuz.

Nedir, Maraş'ın içi, kuru, kupkurudur. Eski bir belediye başkanı zamanında gürültülü karşı koymalarla açılan bir caddesinden, bir lisesinden ve Çeltik Palasından başka hiçbir şeyi yoktur. Kız Enstitüsü, Ziraat Bankası, Hükûmet Konağı biterse, bir de bu üç yapısı olacak.

Buna karşılık, Maraşlılara, okumayı sevmeyen insanlar gözüyle bakılamaz. Günün her saatinde sokaklarında şu kitaplar satılmaktadır: *Beklenen Şarkılar, Adem ile Havva ve Cenneti Alâ, Firavunun Son Günleri, Çocuklara Mahsus Resimli ve Tatbikatlı Namaz Hocası, Develili Seyranî, Hıçkırık.*

Maraşlı gazeteciler, öğretmenler ve öğrencilerle tanışmasaydım doğrusu ya, çok kırgın dönecektim. Bunlarla konuşunca anladım ki, Maraş'ın bugünkü geri durumuna Maraşlılar da yakınmaktaymışlar.

Ertesi gün, Maraş'ın ilkokullarını da dolaştım. Bunlar da yüreğimi biraz daha aydınlattı. Dahası var: İstiklâl ilkokulunun önünden geçerken, bir sınıfta, öğretmenlerini sessiz ve hayran dinleyen öğrencileri de gördüm. İçimden: "Okuyun Maraş yavruları, yavru kurtlar! Atatürk, eşine yüzyıllar yüzyılı zor rastlayacağımıza benzeyen o adam, yaşamda yol göstericilerin en gerçeği bilimdir demiş ya, okuyun. Biraz sonra ben de, Antep'e varınca, bavulumu açacak, Sait Faik'leri, Orhan

Veli'leri, Haldun Taner'leri okumaya, tekrar tekrar okumağa başlayacağım, okuyun." diye bağırasım bile geldi.

Daha sonra, bir köy öğretmeni, Nabi Çalık'la da karşılaştım. Nabi Çalık : "Aydınlar buraya gelmeli, toprağı avucuna almalı, sıkmalı, sıkmalı." diyor.

Nabi Çalık! Bu, su katılmamış köy çocuğu beni iyiden iyiye duygulandırıyor.

Otele dönüyorum.

Otelin salonunda da Nuri Pakdil'i, beni bekler buluyorum.

1956

8 Ocak

Huxley'de şu cümleye rastlıyorum: "Kendi üzerine bilgisi kişioğluna acı vermektedir."

Az aşağıda da şunu okuyorum: "İnsanın kendisini tanımadan gerçek bir alçakgönüllülüğe erişmesi olanaksızdır."

Doğrusu da bu: Alçakgönüllülük bir bilgelik, bir çile taşıyıcılıktır.

Fransız şairi Jammes, alçakgönüllülüğü, kadınların ham meyva yiyen bir köpekceğizi alıp bağırlarına basması diye anlatır.

Ama ona göre gerçek alçakgönüllülük çevremizdekilerin acılarının üzerine kapanmaktır.

Nietzsche'yi sorarsanız, o alçakgönüllülüğe bir başka deyişle gönülsüzlüğe insanın kendini aşması gözüyle bakar. Kendini aşamayan adam alçakgönüllülüğe de arka çevirmiş olan adamdır.

Nedir, gönülsüzlük öğretisi, bir çoklarımızın gözünü yıldırmaktadır.

La Rochefoucauld : "Sofu olmak isteyen çoktur ama gönülsüzlüğe kimse yanaşmaz" der.

12 Şubat

Ben çok şükûr "Sanatta Okul" sözünden birşey anlamıyanlardanım. Bu okul safsatası bize Servetifünun'dan kalmıştır. Ama Servetifünun şairlerini gözden geçirirseniz bunların birbirleriyle pek ilgisi olmadığını görürsünüz. Zaten Servetifünuncular da kendilerinin Servetifünuncu olduklarını pek bilmezler. Bunu, biraz da edebiyat tarihçileri çıkarmıştır ortaya.

Bir gün bir edebiyat tarihçisi bana şöyle dedi :

— Sizin kuşağın —o nesil diyordu ya— kendini kabul ettirememiş olmasının tek nedeni, bir okul saçağı altında toplanamayışıdır.

Bu bay Fecrîâti'yi bir okul sanıyordu. Yedi Meşaleciler'i de..

Gerçi Yedi Meşaleciler kendilerini yeni bir okulun yürütücüleri olarak tanıtmağa çok uğraştılar. Ama bütün bu çabalar, aralarında Ziya Osman Saba'dan, Sabri Esat Siyavuşgil'den başka şair veya sanatçı bulunmadığını anlatmaktan öteye geçebildi mi?

18 Şubat

Pazar Postası'ndaki yazısına bakılırsa, Bay Ataç, benim sanatçıların tepizlenmesine, hor görülmesine karşı çıkışımı anlayamamış.

Olur a..

Ama ne var, Sait Faik'in 47 yaşında bile toplumun saygısına ulaşamaması karşısında, Ataç'ın, sanat erlerini ivecenlikle, bir an önce üne kavuşmak istemeleriyle suçlaması da benim usumun almıyacağı bir olay.

21 Şubat

Bay Nurullah Ataç, nedense, değerli çevirilerin beni asıllarından çok sarmasına akıl erdirememiş.

Sözleri şu:

"Türkçenin bugünkü durumunda Bay Suut Kemal Yetkin'in çevirisi de, benimki de o yazıların, o bestiğin Fransızcalarından iyi olamaz. Daha iyi olmak şöyle dursun, onların bütün inceliklerini gösteremez."

Allahallah!

"Suut Kemal Yetkin'in çevirisi olsun, Ataç'ın çevirisi olsun Fransızcalarından çok iyi, onların bütün inceliklerini gösteriyor."

Ben böyle bir cümle söyledim mi ki Ataç kalkmış, böyle bir cümleye dayanarak beni küçültmeye çalışıyor?

Ne oluyoruz?

Değerli bir çevirinin insanı asıllarından çok sarması ile değerli çevirilerin asıllarından güzel olmasının aynı kapıya çıkmadığını Bay Ataç bilmiyor mu?

22 Şubat

Beni, kendimin olmayan cümlelerle tepizlemek!

Bu, son günlerde başıma sık sık geliyor.

A Dergisi'nde bir yazar da aynı yolun yolcusu.

Günlüğümdeki bir sözü, "Karşıma bir soru çıkıyor" sözünü almış, bunu "Aklıma bir soru çıkıyor" kılığına bürümüş. Sonra da bu pek parlak uydurmanın karşısına geçip soruyor:

— Soru akla nasıl çıkar?

Ne akla, böylesi kavağa bile çıkar.

Neyse ki, yakıştırmanın hemen arkasından yazar, Valéry'nin, Max Jacob'un —yaşamlarında tek satır günlük yazmadıkları halde— günlüklerinden söz ediyor ki bununla sözlerinin ciddilik derecesini hemen gün ışığına çıkarmış oluyor.

2 Mart

"Bin yıl sürecek bir kar sesidir bu."

Yahya Kemal'in bu dizesi için Ataç bugün bir toplulukta şöyle dedi:

"Karın sesi olur mu hiç? Gerçekle ilgisi kesilmiş olan bu imgeler şiiri çirkinleştiriyor."

Kar sesi. Elbet karın sesi olmadığını Yahya Kemal de bilir. Nedir ozan, böyle bir duyguya kapılmış, bize de bu duygusunu ulaştırmak istemiş.

Bana sorarsanız, dizenin kekremsiliği kar sesinin gerçekle bir ilgisi bulunmamasından değil, ozanın bizi, bu tamlamanın gerçeğine inandıramamasından gelmektedir.

Belki de bizi inanmazlığa götüren "Bin yıl sürecek" sözünün "kar sesi" sözünden önce gelmesidir.

Kar sesi.

Bunu başka bir söz dizisi içinde kullanın, bundan daha gerçek bir tamlama bulamazsınız.

7 Mart

Bizde her işin ters orantılı olduğunu gösteren bir olay da iyiliklerin hep eksik, hep yarım yamalak yapılmasıdır.

Bir başka deyişle, biz iyilikleri istemiye istemiye — o da işin sonunda bir kötülük varsa— yaparız.

8 Mart

Notlarımın arasından bir söz:

"Doğu, bir vakit harcama makinesidir."

Daha aşağılarda da "Karga Derneği" sözüne rastlıyorum.

Derken ele avuca sığmaz bir çağrışım beni Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Ben Deli miyim?* adlı romanına doğru itiyor.

Ben Deli miyim'i 15 yıl önce okumuştum. 0 700 sayfalık kitaptan aklımda Şadan'ın Divan Yolu'nda gelip

geçenlere dilini çıkardığı, tünelde ağızlığını yolcuların apışlarına sokmaya çalıştığı kalmış sadece. O zamanlar bu roman bana müdürünün kulağını fiskelemekten kendini alamayan Salavin'i düşündürtmüştü. Gürpınar'ın Duhamel'in yapıtından esinlenip esinlenmediğini pek merak etmiştim. *Ben Deli miyim?* 1925 yılında yazıldığına göre, ondan bir iki yıl önce yazılmış olan *Gece Yarısı İtirafı*'ndan esinlenmiş olabilir mi? Ama belki de Duhamel'in romanını okumamıştır bile.

Okumuş bile olsa bu neyi koyar ortaya? Duhamel'in romanı başka, *Ben Deli miyim* başka. Sonra bir sanat yapıtında konunun ne önemi var? Giraudoux Amphitryon'ların kaçıncısını yazdı? Otuz sekizincisini mi?

9 Mart

Bir matematik öğretmeni, adamın birinin lokantada çorbayı çatalla, pirzolayı da kaşıkla yediğini, garsonun bunu görünce "Oh, oh afiyet olsun Bay Polis" dediğini anlatır ve öğrencilerine :

— Garson bu adamın polis olduğunu nasıl anladı? diye sormış.

Öğrencilerin kimi çatalla çorba yemesinden, kimi de pirzolayı kaşıklamasından diye karşılıklar verince de :

— Bilemediniz, dermiş, basit, üstündeki giysisinden.

Sonra da şu öğüdü verirmiş :

— Kimi soruların karşılıkları adamakıllı basittir. Onları karışık olanda aramayın.

14 Mart

Ataç bir de benim kesin yargılar verdiğimden, söylediklerimde, anlattıklarımda birtakım kesinlemelere dayandığımdan laf açmış.

Kesin konuşmak.

Bunu yaşamım boyunca düşünmediğimi sanıyorum.

Hem nedir kesinleme? Kimin kaç yargısı, kaç cümlesi kesinlemeden kurtulabilmiştir? "Salâh Birsel kesin konuşuyor" sözü bile buram buram kesinleme kokmuyor mu?

Anlaşılan Ataç kesin konuşma hakkının sadece kendisinde olmasını istiyor. O istediği gibi yargı savuracak ama siz kendi açınızı, kendi pencerenizi belli eden bir cümlecik fısıldadınız mı hemen kaşlar çatılacak :

— Kesin konuşma.

19 Mart

Bana neden salt edebiyata dayanan ve yaşamımı dolduran olaylara yer vermiyen bir günlük yazdığımı soruyorlar.

Cevap vereyim : Çünkü edebiyatçıyım.

Delacroix günlüğüne sattığı tablolardan aldığı paraları yazıyor diye benim de ille falancayla rakı içtiğimi, filancanın derdine üzüldüğümü günlüğümde açıklamam mı gerekir?

Şu da var : Ben, içimden ne geliyorsa yazılarıma onu döküyorum, içimden kopanı yazıyorum.

11 Nisan

Bir Arap atasözü "Erken kalk, esenliğe erersin" dediği için değil, nisan güneşinin artık yakıcı, tedirgin edici sıcaklığı yatağımı baştan başa kapladığı, başımı karnıma doğru çekip uyumama engel olduğu için sabahın altısında kendimi ayakta buldum.

Gün başı, yaşama sevincine, yaşam üslûbuna doğru bir ilk adım, dağlara, denizlere doğru bir gerinme, bir silkinme bir sıçrama duygusudur.

Sabahları insanoğlu Rodin'in heykellerini düşünebilir. Ben bir şiirimde şöyle demişimdir :

"Ah, iç gıcıklayıcıdır sabahları yâlel."

Sabah, zekânın pırıl pırıl oynaştığı, civelekleştiği, yaramazlaştığı, eşyaların nedenlerini kavramağa çalıştığı andır.

Şiir, düşünce, insan sevgisi, bütün değerli şeyler hep bu saatlerde kıpırdamağa başlar.

Goethe "Sabahleyin, zihnimizin en iyi işlediği andır" der.

Nietzsche ise zekânın buram buram tüttüğü o sabah vakti bir şeyler yaratmamayı suçların en büyüğü sayar.

20 Nisan

Bir dost diyor ki

— Bay X... kaz kafalıdır. Büyük bir kaz kafalı. Büyük bir kaz kafalı oluşu da şurdan : Kaz kafalı oluşuyla böbürleniyor.

9 Mayıs

Bir yazarın, bir sanatçının yapıtını yaratması için gerekli yalnızlık, bizim her gün bir, iki saat, şurda-burda, büyük bir can sıkıntısıyla atlatmaya çalıştığımız yalnızlık değildir.

Böylesi zehirlenmiş bir yalnızlıktır.

Tramvay-otobüs gürültüsü, zingirdek işler, saçmasapan konuşmalar, ya da bunaltıcı memurluklarla zehirlenmiş bir yalnızlık.

10 Mayıs

Baltacıoğlu, 1950 yılında *Yeni Adam*'da *Şiir Dâvası* adıyla yazdığı bir yazıyı göndermiş bana.

Sağlam, oturaklı bir yazı.

Baltacıoğlu da benim *Şiirin İlkeleri*'nde yaptığım gibi şiiri, ters bir yöntemle tanımlamaya çalışıyor.

Yazıyı okurken tanım için şunu düşündüm :

"Bir şeyi anlatmayan tek şey, o şeyin tanımıdır."

Ama, bu da bir tanım değil mi?

13 Mayıs

Türk okurları kitap halinde toplanmış şiirlere nedense büyük bir değer biçerler. Ama ne var, aynı şiirlere dergilerde raslasınlar umursamadan geçmeyi her şeyden yeğ tutarlar.

Türk okurları bir de kitaplarda kendi düşüncelerinin savunulmasına önem verdikleri gibi yazarlarca sayılmayı da pek isterler. Gerçi sayılmayı istemede Fransızlar da Türklerden pek geri kalmaz ama onlar, hiç değilse, yazarı saymayı da savsaklamazlar.

La Fontaine *Fare ile Fil* adlı masalında Fransızların kendini beğenmişliğini İspanyolların'kiyle karşılaştırır ve der ki:

— İspanyolların benbenliği bizimkinden daha deli doludur, ama bizim'ki kadar budalaca değildir.

14 Mayıs

Kişioğulları hayvanlara, bitkilere, yıldızlara, gezegenlere, öteki dünyalara ve kendi benzerlerine baksalar, kendi varlıklarının gizemine bir adım daha yaklaşmış olurlar.

Ama, öyle yapmıyorlar.

Birbirlerinin süsüne, işine, parasına, yaşayışına el atıyorlar; birbirlerinin mutluluğuna, hayallerine, özgürlüğüne burunlarını sokuyorlar; birbirlerinin gözünü çıkarıyor, canını alıyorlar.

Bu da, onları, kendi varlıklarının gerçek anlamını unutmağa, evren içindeki durumlarını yanlış yorumlarla ağırlaştırmağa götürüyor.

Voltaire'in Safoğlan'ı, İngilizleri Aşağı-Britanya'dan püskürtmesinin armağanı olarak Bastile'e kapatıldığı vakit buna yakın şeyler söyler:

"Müşteri ile Zuhal şu uçsuz, bucaksız ülkelerde yuvarlanıp gidiyor, milyonlarca güneş milyarlarca dünyayı aydınlatıyor; oysa atılmış olduğum şu bir parça toprak üstünde düşünen ve gören bir insan olan beni,

gözlerimin görebileceği bütün bu ülkelerden yoksun bırakabilecek insanlar bulunabiliyor."

Milyonlarca güneş, milyarlarca dünya! İnsanlar neden bunlar üzerine kafa yormazlar?

İnsanlar neden dünyamızın milyarlarca dünyadan biri olduğunu düşünmezler de en kelkenez işlerden sonra bile ortanca dağları ben yarattım diye dolaşmaya yeltenirler?

Evrenden geçtim, kişioğlu gözlerini, hiç değilse, hayvanlar dünyasına çevirsin, orada bile işlerin daha bir aydınlık içinde yüzdüğünü görür.

Witman bir şiirinde bu öğretiyi ele alır:

"Hayvanların yanına vardım, onlara uzun uzun baktım.
Onlar kendi durumlarından sızlanmıyorlar, inildemiyorlar.
Onlar geceleri günahlarına ağlamak için uykusuz kalmıyorlar.
Onlar Tanrıya olan ödevlerinin tartışmalarıyla canlarını sıkmıyorlar.
Onların hiçbirinin gönlü doymamış, kanıksamamış değil!
Hiçbiri eşyaları elde bulundurma bunaklığında değil!
Hiçbiri bir başkasına, hiçbiri kendinden önce yaşamış binlerce benzerine kafa tutmuyor.
Hiçbiri karşısındakinden saygı beklemiyor, hiçbiri kalabalıktan yakınmıyor!

18 Mayıs

İnsanların bir yanı da gördükleri, duydukları, biçip tarttıkları nesnelerden boyuna sonuç çıkarmak istemeleri.

Ama sonuç çıkarmak, kimi zaman, insanoğluna pek tuzluya oturuyor.

19 Mayıs

Kaç zamandır görünmeyen T... bugün geldi.

Biraz evde oturduktan sonra sokağa çıktık. İnönü Gezisi'nin, Hilton'un arkasından dolanarak Nişantaşı'na vardık. Yekta'da birer kahve içtikten sonar baktık ki akşam olmuş. T... kalktı gitti. Ben de odama, yapyalnız ve bekâr odama döndüm. Ama içim dolu, dopdoluydu.

Dün geceyi düşündüm.

Dün gece de bu odada böyle bir başımaydım. Bıkkın, isteksiz, kanıksamış. Şimdiyse capcanlıyım. Koşmak, derelerden atlamak, apartmanları bir omuzda yere indirmek geliyor içimden.

T..., sen benim kıvancım, sağlığım, yaşama sevincim, karım, 37 yaşımsın.

28 Mayıs

Molière'in *Kontes d'Escarbargnas* oyununun Türkçe çevirisinde yine *tanım kılıklı bir sözcük:* Açılır kapanır iskemle.

Bu denli sözcüklerden ne zaman kurtulacağız?

Gelin görün ki, yeni sözcük türetenler bile bunun bilincinde değil.

31 Mayıs

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Marcel Proust'tan, o 16 ciltlik nehir-romandan çevirdiği *"Swanların Semtinden"*i Fransızcasıyla karşılaştırarak okuyorum. Bu denli bir çalışma benim eski bir sporumdur.

Yakup Kadri'nin Türkçesi benim sevdiğim, hoşlandığım bir Türkçe değil ama, kendisi, güvendiğim, ara sıra okuduğum bir yazar. Gelin görün ki, bu çevirideki dil, beni, iyiden iyiye ürküttü. Çevirinin güzelliği üzerine bir hayli söz işitmemiş olsaydım, kitabı hemen fırlatıp atacaktım.

Yaban yazarı, artık kimselerin kullanmadığı "Lâkin, mütehayyir, lâhza, mecburî, diyar, füsun, merkezî iti-

mat, nizam, zira, mütalâa, nazar, bedbaht, azap, atfetmek, menkıbe, lâhit, mücerret, revak, fennî, kıyas" gibi süzcüklere düşkün olduğu gibi, Türkçe karşılıkları kolayca bulunabilecek (instenkt, bonsoir, monde, réalité, bonjour, reaksiyon, etik, reposoir) gibi Fransızca sözcükleri —bir imlâ kargaşası içinde— kullanmayı da seviyor.

Gerçi, çevirinin 1942 yılında yayınlandığı gözönünde tutulursa, şimdilerde yadırganan sözlerin bağışlanması düşünülebilir ama, yazarın, son yıllarda kitap hâline getirdiği *Panorama* ile *Zoraki Diplomat*'ta da bu denli sözcüklerin hiç eksik olmayışı, hele bu ikincisinin "lâkinlerin perende attığı eser" diye anılmağa pek elverişli bulunması karşısında böylesine bir tutum, doğrudan doğruya bir değerleri hiçe sayma işidir.

Şu da var ki, *Swanların Semtinden* salt Arapça, Farsça sözcüklere çokça el uzatılmış olmak bakımından değil, bir de Türkçe cümle yapısına uymayan sözlere yer verilmek bakımından da dikkati çekmektedir. Çevirinin ilk satırlarından aldığım şu cümleye bakın hele : "Bana öyle gelirdi ki eserde bahsi geçen şeyler bizzat ben imişim."

Hepsi bu kadar olsa, neyse ne.

Birkaç satır ötede "ve gene" ile başlıyan bir cümle daha var ki bütün kanımı tepeme sıçrattı.

Ama bu sinirlilik, hiçbir işime yaramadı da değil. Tuttum, *Swanlar*'ın ilk sahifesini yeniden Türkçeye aktarmağa çalıştım. Elde ettiğim sonuç, Yakup Kadri'ninkinden üstün oldu demiyorum. Kimi zaman, cümlelerdeki anlamların yanından geçmekten çekinmediğimi de açıklamak isterim. Nedir ki, Türkçe ile bir ilgisi olmayan "ve gene"leri savaş dışı bıraktım.

Böyle bir çaba, birçoklarınca gülünç sayılabilir. Benim için hiç de önemsiz değil :

"Niceleri, hep erkenden yattım. Kimi zaman mumu söndürür söndürmez, gözlerim çabucak kapanıverirdi, o kadar çabuk ki, kendi kendime, işte uyuyorum demeğe

bile vakit bulamazdım. Şu var ki, yarım saat sonra, uyku saatinin gelip çattığı düşüncesi beni yeniden uyandırırdı; o vakit, hâlâ elimde sandığım kitabı bir yana koymak, ışığı söndürmek isterdim. Uyurken, az önce okuduğum şey üzerinde düşünmekten kendimi alamamış olurdum. Gelgelelim, bu düşünceler, kafamda, az buçuk kılık da değiştirirlerdi. Eserde sözü geçen o kiliseyi, o katüonu, o Birinci Fransuva ile Şarlken'in rakipliklerini kendimle karıştırır, bunları kendim sanırdım. Bu inanç, uyanışımdan sonra da bende birkaç saniye barınırdı; aklıma hiç de aykırı düşmez, yalnız gözkapaklarıma bir istiridye kabuğu gibi çöker, şamdanın hâlâ yanıp yanmadığını anlamama engel olurdu. Derken, bu inanç, bir başka bedene göç eden bir önyaşamın düşünceleri gibi benim için anlaşılmaz bir hâle girmeğe başlardı; kitabın konusu benden kopar, bense ona bağlı kalıp kalmamağa bakmazdım; işte o zaman yeniden görmeğe başlar, çevremde gözlerimi dinlendiren, gözlerime huzur veren bir karanlık bularak iyiden iyiye şaşırırdım; nedir, bu karanlığın, kendisine nedeni olmıyan, anlaşılmaz ve gerçekten karışık bir şeymiş gibi gelen zihnim üzerinde daha dinlendirici, daha huzur verici bir etkisi vardı."

Gelgelelim, Yakup Kadri'nin çevirisi olmasaydı bu parçayı böyle kolayca çeviremezdim. Belki de hiç çeviremezdim.

16 Haziran

Naim Tirali, Sabahattin Kudret'le oturduk, dostluk üzerine söyleştik. Kim, kimin dostu olduğunu, kimin dost görünüp de sonradan başka bir yola saptığını bir bir eşeledik, dost olmak için, insanların, ilkin, birbirlerinin yüzüne karşı kusurlarını açıkça söylemeleri gerektiği üzerinde durduk.

Ayrılırken bir de deneme yaptık; denemede eksikelerimizi birbirimizin yüzüne çalarken, sonradan birbirimizi pohpohladık, övmeğe yeltendik.

Dostluk, iki insanın kendilerini bir acunda sanması, ruhların birbirine doğru uzaması, gönüllerin birbiri içinde erimesi, iki insanın birbirine dayanması, güvenmesi, acıların, sevinçlerin birlikte yüklenilmesi gerçekten mutlulukların en büyüğüdür.

Bir Fransız oyun yazarı, Rotrou, şöyle der:

"Tek başına acı çeken dostunu aşağılamış olur."

Papaz Aubert ise bir şiirinde, eşitliğin sona erdiği yerde, dostluğun da sona ereceğini anlatır.

Böylesine bir esenlik içinde, insan, dostuna gönlünden derlediği en tatlı sözü sunmak ister.

Böylesine bir mutlulukta Gide, Francis Jammes'ın *çekirge yiyicisi;* Jammes ise Gide'in *kır perisi, ihtiyar yavuklusu*'dur.

Tarih, Sokrates'le Eflâtun'un, Ciceron ile Attiküs'ün, Montaigne ile Etienne de la Boétie'nin, Goethe ile Eckerman'ın, Vincent Van Gogh ile kardeşi Théo'nun dost olduklarını yazar.

Bu dostlukların sayısı o kadar azdır ki, insan, bunlara bakarak, yeryüzünde dostlukların varlıklarına inanmak istemiyor. İnansa da, bir zaman geliyor, dost bellediklerinin, birer dalkavuk, birer fırsatçı, birer içten pazarlıklı kişi, birer suç ortağı, birer çanak yalayıcı olduklarını görüyor. İşte o zaman Cahit Sıtkı gibi :

"Hayata beraber başladığımız
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir
Gittikçe artıyor yalnızlığımız."

diye dövünüyor.

Ciceron başta olmak üzere, birçok yazarlar dostluk üzerinde düşünmüşlerdir.

Voltaire : "Dostluk, duygulu, erdemli iki insan arasında kendiliğinden meydana geliveren bir anlaşmadır" der. Ciceron da, dostluğa, aşağı yukarı bu gözle bakar.

Montaigne ise şöyle der : "Dost ve dostluk dediği-

miz, çoklukruhlarımızın beraber olmasını sağlıyan bir tesadüf veya zorunlulukla edindiğimiz yakınlıklardır."

Dikkat ederseniz, bu filozoflar olsun, yukarda adını andığım kişiler olsun, dostluğu hep ikili bir ilişki, bir anlaşma biçiminde görmüşlerdir.

Bu görüşü, hemen hemen bütün Batılı düşünürlerde bulabiliriz.

Francis Bacon daha da ileri gider.

O dostluğu, karşılıklı bir ilişki değil, bir insanın güvenebilecek, vakit geçirebilecek, yardımına baş vuracak bir yakını bulunmasıyla tanımlar.

Bunların hiçbiri dostluğu, salt bizden karşıya giden bir akım diye kabullenmek istememişlerdir.

Denilebilir ki, bu yazarlar, bir bilgelik korkusu içinde yaşamışlardır. La Rochefoucauld, *Özdeyişler*'inde bu korkuyu açığa da vurur:

"Bir başına bilge kalmayı istemek büyük bir çılgınlıktır."

Bunların sözlüklerini karıştırın.

"Ben senin dostunum."

Bu denli pervasız bir söz bunların hiçbirinde yoktur.

"Ben senin dostunum."

Bu, ben senden yardım bekliyorum, ben senin benim sırlarımı saklamanı istiyorum, ben seninle söyleşmekten duygulanıyorum demek değil; bu, sen beni sevmesen de ben seni seviyorum, sen sırlarını bana açabilirsin, sen bana güvenebilirsin demektir.

Bu, bilgeliğe, şairliğe giden yol üzerinde durmak demektir.

Şair bir masaya, bir arabaya, bir ağaca, bir renge, bir çizgiye, bir ateş böceğine dostum diye seslenebilir.

Romanlar, resimler, kahveler, şehirler, meydanlar, akşam vakitleri, entariler, dondurma kaşıkları içinde şairlerin dostluklarını kazanmış nice, nice nesneler vardır.

Şair almadan verendir.

Şairin Tanrıya benzetilmesi de bundan, bu almadan verme yüzündendir.

17 Haziran

Max Jacob "Sanat Okulu" açа dursun, ben yine de dostluk okulu açmak isterdim.

Okulda da yalnız şiir ve felsefe okuturdum.

Daha doğrusu Max Jacob'un okulunun adını dostluğa çevirirdim.

Ama ne var, başlarını döndürüp de şiire bakmaya önem vermeyen filozofların kitaplarını eşikten içeri uğratmazdım.

Zaten, bu gibilerin yazılarında, bu adamların hiçbir şeye önem vermedikleri de yüzdeyüzdür.

18 Haziran

Edip Cansever diyor ki :

— Kendinizi Beyazıt kulesinden aşağı attığınız vakit, birkaç saniye sonra yere düşeceğinizi bilirsiniz. Şair kendini Beyazıt kulesinden aşağı atan ve bir türlü düşmeyen kişidir.

22 Haziran

Malazgirt Meydan Savaşı'nın hangi tarihte yapıldığını bilmeyen bir tarih profesörü kendini şöyle savunmuştur :

— Ben siyasal tarih okutuyorum. Malazgirt Meydan Savaşı'nın tarihini bilmek, ya da bilmemek benim işim değildir.

Bizim edebiyat tarihçilerimizin, eleştirmenlerimizin ya da Türkoloji ile uğraşanlarımızın görüşleri, çıkış noktaları da çokluk böyledir. Bu gibiler başlarını divan edebiyatına sokmuşlar bütün bilgilerin öğretilerin oradan bitmesini beklemektedirler.

Bunlar oyun kişileridir.
Hele bir Molière'imiz yetişsin.

25 Haziran

Sabahın o güzelim, o unutulmaz, o hiçbir şeyle değişilmez vaktini öğretim görevlilerine, eleştirmenlere, destan yazanlara ya da budalalara kızmakla geçirmemeye çalışacağım.

9 Ağustos

Bir felsefe asistanı dedi ki :

— Raphael'i sevmek bir suç değildir.

Değildir elbet. Ama sadece Raphael'i sevmek bir suçtur.

2 Eylül

Atatürk'ün devrimlere dışardan başladığını, şapkayı değiştirmekle insanların kafasını da değiştireceğini sandığını söyleyip Atatürk devrimlerini küçümseyenler var ya ben bu gibilere hak verenlerden değilim.

Dışın da iç kadar bir değeri, bir üstünlüğü vardır. İç, nasıl dışa düzen verir, renk katarsa, dış da içi biçimler, onu, sürahinin biçimini alan su gibi, yeni kalıplara, yeni ufuklara, yeni davranışlara iteler.

Falih Rıfkı bir üst kat, alt kat öyküsü anlatır :

Sinili yemek odası, yer döşemeli oturma sofası ile bir Erzurumlu Ankara'daki evinin üstüne, Gazi Paşa Hazretleri görsün, Gazi Paşa Hazretleri kendini yeğ tutsun diye salonlu, banyolu bir kat çıkar. Çıkar ama Erzurumlu yine aşağıda sinisinin, mangalının başındadır. Gel zaman, git zaman üst kat, alt katı kendine doğru çeker. Taşra alışkanlıkları yavaş yavaş yiter. Hele ikinci kuşaktan sonra ortada sini mini diye birşey de kalmaz.

İşe bu açıdan bakılınca tarih içinde yobazların, gericilerin yitip gideceği düşünülür değil mi? Nerdeee!,

İnsanlar yaşadıkça, yobazlar, gericiler devrimlerin arkasında, önünde yer almışlar, devrimleri kösteklemeye uğraşmışlardır.

Şu bir gerçek ki, *mutlu azlık* dediğimiz o küçük, küçücük aydın topluluğu var ya, işte devrimleri benimser ve korursa o korur.

Bunlara katılan bir başka küçük topluluk ise bu işi "Aman ben geride mi kaldım?" korkusuyla yapar.

Pazar, 14 Ekim

İnsanlar üzerine *bir şeyler bulabilmek için* kimi zaman güncelere (gazetelere) dalarım.

Günceler bir ameliyat masası, bir mikroskop, yaşamın kesitini çıkaran bir bıçak, bir tiyatro, bir panayırdır.

Kimi yazarlar hastanelere, mahkemelere de aynı gözle bakarlar. Max Jacob : "Ağırcezaya koşun" dediği vakit oralarda salt yaşama, salt gerçeğe raslanılacağına inanmaktadır.

14 ekimin günceleri bana getire, getire Cahit Sıtkı'nın ölüm haberini getirdi.

Cahit Sıtkı her türlü ölüm şiiri yazmış bir ozanımızdır. Ölümü karşısında irkilmemeyi, gene onun dizelerinde buluyorum:

"Korkacak ne var bunda,
Bir parça metîn olmak yeter."

Tanıdığım şairler içinde Cahit en şair olanıdır : Her günkü katığından vazgeçer, şiirden vazgeçmezdi.

Antenleri, etraftan güzellik toplamak için kurulu dururdu.

Şiir okunan topluluklarda, sağlam bir dizeye rasladı mı, hemen o dize üzerinde durur "Ne güzel, ne güzel" diyerek onun güzelliğini çevresindekilere duyurmaya çalışırdı. Çoğu zaman bu "ne güzel, ne güzel"lere

elleriyle, başıyla da bir hareket verir, oradakilerin dikkatini daha da arttırmak isterdi.

Kimi zaman da bir sözcüğün, bir dörtlüğün fazlalığına işaret ederdi. Düşünürdünüz, sözcüğü ya da dörtlüğü siz de fazla bulmaya başlardınız.

Sağlam bir anlayışı vardı.

Haşim'in o dört başı bayındır şiir yapısını bugünkü kuşağa ulaştıran Ahmet Muhip'le o olmuştur.

Cahit'in en yavan şiirlerinde bile bir ustalık, bir oturaklılık sezilebilir.

Ölümden en çok lâf açan odur ama "Ben ölürsem ölürüm birşey değil." dediği zaman bile yaşamaya dört elle sarıldığını belli eder:

"Ben ölürsem ölürüm birşey değil;
Ne olursa garip eşyama olur.
Bir hayır sahibi çıkar mı dersin,
Mektuplarımı iade edecek?
Ya kitaplarım, ya şiir defterim?
Yanarım bakkal eline düşerse.
Kim bilir bu döşekte kimler yatar,
Hangi rüyaları örter bu yorgan!
El sırtında böyle zarif duramaz,
Ismarlamadır elbisem, pardesüm;
Her ayağa göre değil kunduram;
Bu kravat ben bağladıkça güzeldir;
Bu şapkayı kimse böyle giyemez."

Cahit'in en beğendiğim şiiri *Robenson*'dur. *Robenson*'da benzerine az rastlanılır bir gidiş, bir kaynayış, bir cıvıldama, bir rüzgâr vardır.

Bu, bir şairin her vakit yazabileceği şiirlerden değildir.

Sabahattin Kudret'in *Böcek*, Melih Cevdet'in *Tohum* şiiri de bu denli şiirlerdendir.

Yahya Kemal'i sorarsanız, onun da bu yolda iki şiiri vardır. Biri *Itrî*, ötekisi de *Erenköy'de Bahar*.

Nedir, Cahit Sıtkı'nın, Melih Cevdet'in ve Yahya Kemal'in bu şiirleri böyle bir açıdan hız aldıkları için değil de, ağırbaşlı, sağlam, ağzı burnu yerinde oldukları için sevilmektedirler.

Hele Sabahattin Kudret'in *Böcek* şiiri!

Yanılmıyorsam, bir çokları bu şiirin varlığından bile haberli değildirler.

KUŞLARI ÖRTÜNMEK

(1972 - 1975)

Kuşları örtünsek biraz
Nasıl olsa o ilk şıngırtıda
Kumrular dağılacaktır
Tek tek yürüyorsanız

("Kumrular" adlı şiirden)

1972

24 Şubat

16 yıl aradan sonra yeniden günlüğüme dönüyorum.

Bu kez, günlüğümün ta ortasına kendimi oturtacağım.

Diyeceğim, Frenklerin "Journal Intime" adını verdikleri özel bir günlük yazmak düşüncesindeyim.

1949 - 1956 yıllarında tuttuğum günlük daha çok bir edebiyat günlüğüydü. Edebiyat önde gidiyor, ben arkadan geliyordum.

Bu kez tersi olacak.

Edebiyat arkadan gelecek.

Bunda ne denli başarılı olacağımı bugünden kestiremem.

Daha şimdiden içimde öyle bir kıpırtı var ki bana kitaplardan yakamı kurtaramayacağımı esinliyor.

Ama dileğim, gönlümün gizli gülünü okurlarımın önüne fırlatıvermektir.

Haydi yallah!

25 Şubat

Ciceron, Scaurus'ün üç ciltlik kaynakçası için şöyle der:

— Yararlı bir kitap! Ama kimse okumuyor.

Bugünkü günde birçok kitaplar için de söylenebilir bu.

Kimse kanı bol kitapların ardından koşmuyor çünkü.

İnsanların usunu çelen, onları gezmeye çıkaran kitaplar, zekâlarını yormayanlardır.

Bencesi, romanların çokça okunmasının nedeni de budur.

Bir de şu söylenebilir: O kadar çok kitap çıkıyor ki, sapı samanı birbirine karıştırıyoruz.

Hiç kuşku yok, Montaigne, çağının bütün kitaplarını üç eksik, beş artık okumuştur.

Aynı şeyi 1972 yılındaki bir yazar için düşünebilir miyiz?

Klasikleri mi okusun, yoksa sayısı her gün biraz daha çatıpuma olan çağdaş yazarları mı?

Dirlik, düşlük bırakmayan bir konu.

Bir eğitim sorunu.

Gelgelelim eğitimciler hiç oralı değil.

28 Şubat

Çay böbreklerime, ıhlamur barsaklarıma, kahve hem böbrek, hem barsaklarıma dokunduğu için ister istemez sütlü kahveye yapışıyorum. Ama onda da şeker olmayacak.

Alar sabah boğazımdan aşağı sıcak bir şey, bir kaynar akıtmak alışkanlığı olmasa kolay. Ama o bir, cigara iki. İçmeden duramıyorum.

Geçen ay edebiyat kahveleri üzerine bir denemeye başlamıştım. Kahvelerin kapısından şöyle içeri bakınca iş büyüdü. Şunu da anlatayım, bunu da unutmayayım derken yazım bir inceleme-anı boyutu kazandı.

Bu iş için bir sürü kitap okumam gerekli.

Bu düşünceden yola çıkarak öğleye değin Tanpınar'ın *İstanbul*'unu karıştırdım. Onun en tatlı yazılarından biri.

Nerval'in *Doğu Yolculuğu* adlı kitabına aldığı meddah öyküsü, Tanpınar'ın demesine göre, bizdeki öykülerin değişik bir biçimiymiş.

Fransız ozanının ballandıra ballandıra anlattığı öykü gerçekten değişik midir, yoksa Nerval onu yanlış mı saptamıştır?

İşte, hiç mi hiç çözülemeyecek bilmecelerden biri daha.

Yaşayıp gidiyoruz. Ama gerçekler tarihlere ya geçmiyor, ya da çok daha başka kılıklarda geçiyor.

Aynı olayları anlatan yazarların hep değişik biçimler ortaya koymaları bunun açık bir örneği.

1 Mart

Otobüsün kapısındaki adam biraz kıpırdasa ben de içeri dalabilecektim.

Adamın tersliği yüzünden yarım saat daha soğukta bekledim.

"İnsancıl olmayanın berisinde insancıl olan vardır," der bir Alman yazarı.

Gel de bana bu mavalı yuttur bakalım.

Kaldı ki, insanlık dışı davranışların yoğunluğu karşısında, onların altındaki insancıl yanı görmek de çok zor.

□

Yolda, insanın kafası daha iyi işliyor.

Otobüsün penceresinden dışarıyı seyrederken usuma üşüşen anıları hemen saptadım.

Anılar tuhaf mı tuhaf!

Bir geliyor, bir gidiyor.

Gidenler kimi zaman bir daha geri dönmüyor.

Not almadım mı, onları bir daha yakalayamıyorum.

12 Mart

Bütün gün *Sokak, Hamle, Yeni İnsanlık* dergilerini taradım. 32 yıl öncesinin dergileri. Bir sürü not çıkardım.

Edebiyat anılarımı yazarken onlardan yararlanacağımı sanıyorum. Zaten tarama işini de kafamdaki düzene göre yürütüyorum. Aldığım notlar yıllarca önce belleğimin bir köşesine çekilip duran anılar, izlenimler. Şimdilerde onları denetliyorum.

❑

Bugünkü gazeteler yine üzücü haberlerle dolu.

Başbakan Erim aranan gençlere şöyle seslenmiş:

— Teslim olun ve pişmanım deyin.

Gençler her vakit ve her memlekette toplumla çatışma halinde görmüşlerdir kendilerini.

Barrès XIX. yüzyılın sonlarında şöyle der:

— Yeni Çağ gençlerinin acısı, ne yapacaklarını bilmemekten ve bir de güçsüz olmaktan geliyor.

Bu, biraz da yaşlıların görüş açısı.

Gençlerin de vardır kendi istekleri, kendi düşünceleri.

Onların üstüne üstüne gitmek değil, onların dilini anlamaya çalışmak gerek. Dahası, onlara güvenmek gerek!

Gide, gençlere güvenini şu sözlerle dile getirir:

— Doğrunun gençlikte olduğunu sanıyorum. Bize karşı her zaman onun haklı olduğunu sanıyorum. Ona öğretmeye kalışmak şöyle dursun, biz ağbeylerin ondan öğrenmemiz gerektiğine inanıyorum. Gençliğin yanılabileceğini bilmiyor değilim; görevimizin, elimizden geldiğince, bu yanılmaları önlemek olduğunu düşünüyorum. Ama bana öyle geliyor ki, korumak isterken, gençliği çoğu zaman engelliyoruz.

İşin tuhafı, gençleri yere çalanlar hep yaşlılar, ya da orta yaşlılardır.

Şimdiye değin, gençlerden birinin çıkıp da gençlere dil uzatmayışı üzerinde çokça kafa yormalıyız.

Yaşlıların her düt dediği keçi olsaydı, dağlar taşlar çoktan sürülerle dolardı.

13 Mart

Öğleden sonra 150 sayfa okuyarak, daha doğrusu koşarak, Mario Puzo'nun, geçen hafta başladığım, *Baba*'sını bitirdim.

Son sayfaya kusarak, mide sancıları çekerek ayak bastım, demek daha doğru.

İte atsan, gramını yemez.

Gerçi Amerika'daki mafyacıların devlet üstü yaşamları üzerine az çok bir bilginiz oluyor ama kitap bütünüyle güverte yolculuğu.

Oysa *Baba*'yı öylesine övmüşlerdi ki ben de kendimde bir eksiklik duymaya başlamıştım:

— Bari şunu ben de okuyayım.

İki yıl önce, aynı oyunu bana Henri Charrière de oynadı. O da *Kelebek*'iyle beni iki seksen yere mıhladı.

□

Akşam Henry David Thoreau'nun *Walden*'ini okumaya başladım. İki de pepsi yuvarlayınca biraz kendime gelir gibi oldum.

Oh, dünya varmış!

14 Mart

Bu sabah dolmuş durağına gitmek üzere Selanik Caddesinden geçiyordum ki bir otomobil beni tekerlekleri arasına alıp almamak için bir süre düşündü. Sonra, zınk, durdu.

En dikkatsiz şoförün bile üstüme yönelmesi düşünülemezdi. Hem adımlarımı yavaş yavaş atıyor, hem de daha kaldırımın kenarında bulunuyordum.

Arabanın içinde kalantor marka bir adam gözlerini bana dikmiş bakıyor. Anlaşılan otomobilin bir an sarsılması keyfini bozmuş.

Şoför ise bütün bilinen düdükleri öttürdü.

Araba uzaklaştıktan sonra biri sordu:

— Neden sesinizi çıkarmadınız?

— Bayım, eskiden olsaydı dünyayı ayağa kaldırırdım. Ama şimdilerde bende ses arama. Çünkü yaş elli üç. Yaş elli üç demek de, haklı olduğunu ortaya koymak için harcayacağın zamanı başka bir işte kullanırsan daha yararlı çıkarsın, demektir.

Bunu iyice belle.

Sen haklısın, ben haklıyım, o haklı! Ne demek bunlar? Hakkın, kimin yanında olduğu bugüne değin anlaşılmış mı ki, bundan sonra anlaşılsın. İyisi mi, haklı olduğun, ama ergeç haksız çıkacağın bir iş üzerinde çokça durma. Tabana kuvvet. Haklılık kaçmaktır, laf yetiştirmek değil.

Söylevimi yeni bitirmiş ve yolumu sürdürmeye başlamıştım ki bir başka ses:

— Öldün mü be ağabey?

□

Akşam, Refik Ahmet Sevengil'in *İstanbul Nasıl Eğleniyordu?* kitabından 30 sayfa.

Çabuk çabuk atıştırdığım yemeği iyice sindiremediğim için kalbimde koşuşmalar.

15 Mart

Bir dostun telefonu.

Fehmi Baldaş'la birlikte Jean Giraudoux'dan çevirdiğim *Chaillot'daki Deli* oyununu bir profesör yavrusu eleştirecekmiş. Çeviri yanlışları olduğuna yüzdeyüz inanıyormuş. Bende varsa ödünç vermeliymişim.

□

Öğleden sonra ve akşam: Halit Ziya'nın *Kırk Yıl* adlı kitabı.

17 Mart

— Özgürüm! Önemli olan bu. Bir kuş gibi, yelyepelek, bir mahalleden bir mahalleye uçuyorum. Hapisten salıverilmiş gibiyim. Herkese yeni gözlerle bakıyorum. Her şeye adamakıllı ilgi duyuyorum.

Henry Miller'in Paris'teki yaşamından sızdırılmış bu sözler.

Yengeç Dönencesi!

Miller'in romanları bir özyaşamöyküsü.

O, başından geçenleri anlatmaktan hiç mi hiç çekinmez.

Dahası, başından geçmeyenleri de kendisine mal eder.

Başkaları da bir sürü şey yapar. Ama onların sergilenmesi söz konusu oldu mu, fırt, cızlamı çekerler.

İnsanları ürküten bir şeyin yapılması değil, anlatılmasıdır.

□

Akşam yine: Halit Ziya Uşaklıgil.

26 Mart

On gündür günlüğüme tek sözcük yazmadım.

Günlük yazmak da ayrı bir iş. Her şeyi bir yana itecek, oturup düşüncelerini, izlenimlerini döktüreceksin.

Yaz, yaz, yaz.

Bunun sonu nedir? İnsanın her yazdığı önemli olabilir mi?

Bunları kim basar ve kim okur?

Thoreau gibi, Léautaud gibi bütün yaşamını günlük tutmaya vermiş yazarların günlüklerini baştan başa oku-

yacak kaç meraklı çıkar? Onların tiryakileri bile yapılan seçmeleri yeğlerler sanırım.

Ama ben yine de bu iki yazar gibi olmak isterdim.

Sabahın köründen gece yarılarına değin günlük yazmak, öteki yazılarıma da: "Siz biraz şöyle durun!" demek.

Görüyorsunuz ki bunu yapamıyorum. Şiirlerimden, denemelerimden vazgeçemiyorum.

□

10 günüm yine eski dergileri incelemekle geçti:

Yenilikler, Yenilik, Seçilmiş Hikâyeler Dergisi, İnsan.

SES Dergisine de bakacaktım. Milli Kütüphanede bulamadım.

27 Mart

Ernst von Salomon kimilerince en iyi Alman yazarıymış.

Gilles Perrault böyle söylüyor *Kızıl Orkestra* adlı kitabında.

(Almanlara karşı çalışan bir casusluk örgütünün adıdır bu.)

Salomon'un *Savaş Okulu Öğrencileri* (Die Kadetten) adlı kitabının Fransızca çevirisini geçen hafta kitapçıda görmüştüm. Cep kitapları dizisinde.

Bilmem yarın onu almak isteyecek miyim, istemeyecek miyim?

Biri bir kitaptan açtı mı bütün meraklarım ayaklanıyor.

Alsam da ne zaman okurum. Sırada o kadar çok kitap var ki...

Ama bir kitap, okunmasa, şöyle bir taransa da insana bir şeyler verir.

□

Yabancı kitap adlarını günlüğüme doldurmak da iyiden iyiye canımı sıkıyor. Büyüklenmek duygusu veriyor bana. Okurlarımdan utanıyorum.

Nedir, onların sadece Türkçelerini vermek de saygısızlıkların en büyüğü sayılmalı.

Akşam: Ahmet Rasim'in *Muharrir, Şair, Edip* adlı kitabı.

28 Mart

Biz edebiyatı bir can sıkma sanatı haline getirmişiz.

Aynı şeyi Fransız ressamı Delacroix resim sanatı için de söyler.

Okurların içini kıyan, midesine eşek alıp beygir sattıran kitapları niçin yazıyoruz? Okurlar ister mi bunu?

(Eckermann: İnsan yalnız hayran kalacağı şeyleri okumalı.)

□

Öğleden sonra Milli Kütüphaneden Semih Mümtaz S.'nin *Tarihimizde Hayal Olmuş Hakikatlar* adlı kitabını getirttim. Yazar büyük bir edebiyatçı olarak çıkmıyor ortaya. Ama XIX. yüzyılın ikinci yarısıyle, XX. yüzyılın başlarındaki sarayları, yalıları, insanları, gelenekleri, padişahları, bayramları, düğünleri, eğlenceleri vb. içeren anılar tatlı tatlı okunuyor.

Can sıkma işini bir sanat haline getirenlerin Semih Mümtaz S.'den öğrenecek çok şeyleri var.

3 Nisan

Kötü günler!

Çok insan ölüyor.

Öldürülüyor.

Yıllarca önce ozanlar üzerine yazdığım bir şiirde şöyle demiştim:

Bütün aptallar duracak
Biz gideceğiz

Başımdan aşağı ağır bir uyuşukluk, ahmaklık sıvısı süzülüyor.

Yüzüm, ellerim, usum yapış yapış.

Kitap okumak bile gelmiyor içimden.

Oysa çekemezlik ve kin duygusu olmayan tek yaratık o.

(G. C. Lichtenberg: Kitap bir aynadır. Ona bir maymun bakmışsa, orada elbet bir havari görüntüsü belirmez.)

4 Nisan

Ozanların çoğu kendini yineliyor, yenileşmeye önem vermiyor. Aynı imgeler, aynı düşünce kalıpları. Yeni biçimlerin ardından koşmak gibi bir kaygıları yok.

Belki bu gibilerin çevresindekiler bu ozanlara alkış tutuyordur ama onlara kulak asmamak gerekir.

İlk kurşun insana, eninde sonunda, çevresinden gelir.

Çok yazmaya değil, özlü şeyler yazmaya bakmalı.

Bugünkü günde kendisini çokça aratan bir ilke.

Kötü zamanlar yaşıyoruz!

Tonlarca şiir yazılıyor. İşe yarayanı ise az mı az.

5 Nisan

Dün bu deftere yazdıklarımı bir daha gözden geçirdim.

Kendi düşüncelerimi denetlemek için.

Doğrusu, gençliklerinde çok iyi şiirler yazmış, bunlarla birçok ozanları —daha çok küçükleri— etkilemiş sanatçıların yaşlılıklarında kendilerini kötü şiir yazma kolaylığına kaptırmaları da üzücüdür.

Rüzgâr ne yandan eserse essin. Bir ozanın her şeyden önce şiirlerini sağlam bir temel üzerine oturtması gerekir. Ondan kaydırmaması.

Şu unutulmamalıdır: Ozanlar bir süre sonra kendi

şiirlerine öykünürler. Hem de kötülerine. İyilerine öykünmek yenisini yazmak kadar zordur.

□

İlhan Berk tente fora edip bütün Irak'ı arşınlamış. Telefonda haber verdi.

Kerkük Türkleriyle de birçok pohpohlu oturumlar yapmış. Bağdat caddelerinde ise, yere düşüp bayılmadığı kalmış sadece.

Ama bana öyle geldi ki, dilinde, gördüklerinden çok yazdıkları, düşündükleri var.

Geziye çıkanların çoğu böyledir.

Dışardakileri değil, kafalarının içindekileri görüp anlatırlar.

Haşim'in *Frankfurt Seyahatnamesi*'ne de bu gözle bakılsa pek yanlış olmaz.

6 Nisan

Michel Georges-Michel *Tiyatrocular* (Gens de Théâtre) adlı kitabında Amerikalı dansöz Isadora Duncan'ın Atina'daki bir oyunda, ön sıraları dolduran bakanları çirkin bulduğu için, son dakikada dans etmekten vazgeçtiğini yazıyor.

Oysa Duncan, o gece için, dünyanın çiçeğini aldırtmış.

İstanbul'dan terziler getirtmeyi bile unutmamış.

Dans edeceği otel salonunda kimi bölmeleri yıktırmış, elektrik donanımını baştan başa değiştirmiş. Dahası, sahnede kullanmak üzere Roma'dan karyola istetmiş.

İşin en şirin yanı, Duncan'ın, kaknem suratlı Yunanlı bakanlar önünde oynamaya boyun eğmediği gün, cebinde on para yokmuş.

8 Nisan

Le Monde gazetesinin cuma günkü (7 Nisan) sayısını almak için Kızılay'a indim. Cuma günkü *Le Monde*'

ları üç yıldır düzenli olarak alırım. Gazetenin o günkü sayısında 8 sayfalık bir kitap eki var. Beni Fransa'da en son çıkan kitaplarla karşı karşıya getirdiği için çok hoşlandığım bir şey bu.

Nedir, bu hafta *Le Monde*'u bulamadım. Çabucak bitivermiş. Üç haftadır hep böyle. Oysa gazete eskiden istendiği vakit bulunurdu. Nedenini satıcıya sordum. "Türkiye üzerine haberler olduğu için kapışıldı" dedi.

Haşet'te Roland Dorgelès'in cep kitapları dizisinde çıkan *Tahta Haçlar*, Henri Perruchot'nun *Toulouse Lautrec'in Yaşamı* kitaplarını bulup aldım. Bunları bir ay önce Fransa'daki kitapçımdan istemiş ve "tükendi" karşılığını almıştım. Perruchot'nun *Cézanne'ın Yaşamı* adlı kitabı da vardı kitapçıda. Alayım mı almayayım mı diye kendimle bir süre savaştım. Evde Cézanne üzerine bir başka yazarın, Gerstle Mack'ın bir kitabı olduğu için bir ikincisine gerek olmadığı düşüncesine vardım sonunda. Kitapları koyacak yer bulamıyorum artık. Odam, koridorlar, her yer kitapla doldu.

9 Nisan

Victor Hugo'nun 18 Haziran 1947 günü günlüğüne yazdıkları üzerine düşünüyorum. Hugo, Tuilleries Bahçesinde 12 yaşlarındaki iki kızın konuşmasını işitmiş. Hem de kendi kulaklarıyle:

— Dün akşam evde iyi eğlenebildin mi?

— Ne gezer?

— Peki, bütün gece ne yaptınız?

— Kitap okuduk.

— Kitap mı?

— Evet.

— Ne okudunuz?

— Casimir Delavigne'in bir kitabını.

— Hıh, sizin evde Delavigne mi okunur? Bizde Hugo'nunkilerden başkasına el atılmaz.

1972 Türkiye'sinde hangi yazar sokakta, ya da parkta, ya da otobüste, ya da sinemada, ya da kahvede, ya da aydınlar topluluklarında bu türden bir tümce işitebilmiştir?

10 Nisan

Paris'teki kitapçıma 37 kitap ısmarladım. Uzun boylu düşündüm, ama ısmarladım. Bunlar arasında Samuel Pepys'in günlüğü de var.

Türk Dil Kurumu'na gitmeden Haşet'e uğrayarak Perruchot'nun, Cézanne'la ilgili kitabını aldım. Bu arada Colette'in *Sido*'sunu da unutmadım.

Akşam, dün gece okumaya başladığım *Lautrec'in Yaşamı* adlı kitaptan bir 60 sayfa daha.

12 Nisan

Arjantinli yazar Jorge Luis Borges'in Margarita Guerrero ile birlikte yazdığı *Masalsı Hayvanbilim El Kitabı*'nda eski Mezopotamya destanı Gılgamış üzerine yazılanları okudum. Sedir Dağını bekleyen Humbaba adlı devin kuyruğu yılan kuyruğuna, cinsel uzvu da yılan başına benzermiş.

Bu, bana Fernando Arrabal'ı anımsattı. O da bir oyununda bu "kuşak üreten" uzvun yerine bir yılan başı kondurmuştu.

İmgenin, Arrabal'ın hangi kitabında olduğunu saptamak için, geçen yıl okuduğum dört oyununu gözden geçirdim.

Hiçbir sonuç alamadım.

Herhalde *Haz Bahçesi*'ni bir kez daha okumam gerekecek.

Ama bunu bir daha göze alamam.

Onun *Otomobil Mezarlığı*, *Fando ile Lis* ya da *İki Cellat* adlı oyunları söz konusu olsaydı anlardım. Ama *Haz Bahçesi*'ni gözüm yemedi.

14 Nisan

Nedim'in yaşam dolu şiirlerini ele alarak bir denemeye başladım: *Yatmış Aslan Durumu.*

Akşam, yemekten sonra Arrabal'ın *Taç Giyme, Büyük Tören, Yumurta İçinde Konser, Öldürülmüş Bir Zenci İçin Tören* oyunlarını karıştırdım. Gene sonuç yok. Sonunda gene *Haz Bahçesi*'ni okumak zorunda mı kalacağım?

Arrabal'ın bu oyunlarını daha önce ne vakit okuduğumu pek çıkaramadım. Üç yıldan çok olmasa gerek. Kitabın sayfalarına düştüğüm notlar Arrabal'ın bilinçaltını işleyen saplantıları açıkça belli ediyor. Bunlar sevgilisini bir çocuk arabasına oturtup şehir şehir dolaştıran ve gelip geçenlere sevgilisinin bacaklarını gösteren erkekler, zincire vurulmuş ya da kamçılanan insanlar, kötürümler, boynu vurulanlar, polisler ve polis düdükleridir.

Televizyonda uyduruk bir İspanyol filmi. Yorgunluğum bütün bütüne arttı. Ama yatmadan önce Hildegard Knef'in anılarından 30 sayfa daha okuyabildim.

18 Nisan

Henry Miller'in *Sexus* adlı romanının 59. sayfasında tuzak anlamına gelen "Chausse-trape" sözcüğünün iki "p" ile yazıldığını görüyorum. Oysa Fransızca sözcüklerde bu bir "p" ile yazılıdır. Fransız Akademisinin işi olmalı. Gelin görün ki yazım kurallarını saptayanlar yazarların sözcükleri nasıl kullandıkları üzerinde durmuyorlar. Bir kitap katalogunda adına rasladığım Frank Evans'ın *Chausse-trappe à Singapore* adlı kitabında da bu sözcük iki "p" ile yazılmış.

Arrabal'ın yılan başlı sevişme uzvu imgesini bulabilmek için sonunda *Haz Bahçesi*'ni yeniden gözden geçirdim. Buna koşarak okudum da diyebilirim. Arkasından *Ve Çiçeklere Kelepçe Vurdular*'ı da didik didik ettim. Sonuç hep aynı.

21 Nisan

Heine, kendisi için şöyle dermiş: "Voltaire'in perukasına yuva kurmuş bir Alman bülbülüyüm ben".

Bunu, Behçet Necatigil'in Heine'den çevirdiği *Şarkılar Kitabı*'nın postadan çıkmasıyla anımsadım. Heine, Fransız etkisine antenlerini çokça açmış bir yazardır. Onun *Fransa Üstüne* diye bir kitabı da var.

Şarkılar Kitabı yüzlerce şiirden oluşmuş. 300 sayfa. Vay canına! Behçet bunları nasıl çevirmiş! Korkunç bir şey! "Dönüş" şiirlerinin 45 incisi de benim havamda:

Kıral Wiswamitra'da
Ne dur var, ne durak;
Savaşır, çile çeker, niyeti
Wasischta'nın ineğini almak.
Ah, kıral Wiswamitra,
Öküzsün, öküzün biri!
Savaşlar, çileler, bunca eziyet
Bir inek için, öyle mi?

Sanımca şiirin birinci dizesini Behçet şöyle çevirebilirdi: "Kıral Wiswamitra için". Türkçe sorunu! Ama herhalde Behçet'in bir bildiği vardır.

22 Nisan

Arrabal'ın 1 perdelik 7 oyununu gene koşarak okudum: *Olanaksız Seviler, Cafcaflı Kudas Töreni, Tanrı Aklını mı Yitirdi?, Kıskançlık Striptizi, Dört Küp, Süslü Gençlik, Bulutun Üstündeki Keçi.*

En son okuduğum *Cafcaflı Kudas Töreni*'nde (Neden ilk, onu okumadım?) yılan imgesini bulunca derin bir oh çektim. Nedir, belleğimin bunca nankör oluşuna da üzüldüm. Çünkü bu oyunu 1969 yazında Viyana'da seyretmiştim.

Arrabal'ın oyunları alışılmış tiyatronun çok dışında. *Cafcaflı Kudas Töreni* çırçıplak bir kız ölüsünün

sahneye getirilmesiyle başlar. Bunu seyircilerden çok oyuncular yadırgamıştı. Fıkfık da fıkfık. Bütün oyun boyunca kulisten kikirdemeler işitildi.

Arrabal'ın oyunları şiir olmayanla şiiri, ağlatı ile güldürüyü, iğrenç olanla yüceyi, ölümle yaşamı yanyana getirir. Ne iki, Arrabal'ın yaşamdan anladığı şey cinsel yaşamdır. Onu elde eden kişi yaşamın da amacına erişmiştir. Ölümün ellerine kolayca bırakabilir kendini. Bu yüzden Arrabal'ın kişileri kendilerini ölümün kucağına atmaktan çekinmez.

Öte yandan Arrabal, zorbalığa ve beden hazlarına yönelik bir dünyada insanların katışıksız ve ülküsel bir sevgiye ulaşamayacaklarına da inanır.

Onun oyunları bir şölen, bir bayram, bir şenliktir. Geleceğin biricik sanatıdır.

Bana Arrabal'ı yeniden düşündürttüğü için şu yılan imgesine bin teşekkür.

23 Nisan

Elia Kazan'ın filmi; Kader Değişmez (The Arrangement).

Bir adamın (Eddie) karısıyle, babasıyle, patronuyla, sevgilisiyle ve toplumla çatışması.

Hırlaşmalar biraz çokça ama, Kazan bununla insanoğlunun yeryüzündeki yapyalnızlığını anlatmak istiyor.

Eddie'nin, filmin sonlarında, bir delilerevinin bahçesinde (bir kopmuşluk denizinde) alınyazısının son kıpırdanışlarını bekleyişi bana *La Strada*'yı düşündürttü. Fellini'nin filminde de, dünyanın hiçliği içine fırlatılmışlığı dile getirilir insanın.

Gerçi *Kader Değişmez*'de Kazan, çaresizlikten kurtulmak için kişioğlunun kendi içine kapanması gerektiğini de öne sürer ama, bu da konuya bir çözüm getirmez. Nitekim Kazan da, sonunda, insanın çevresi ve kendi üzerinde çokça kafa yormanın geçersizliğine varır.

Çevresindekilerle savaşmak! Çatışmak!

Her babayiğitin üstesinden gelebileceği bir iş değil bu.

Öyle sanıyorum ki, anılarını anlatanların her şeyi yeterince açığa vurmamaları da çevresiyle çatışmak korkusundan.

Yazarların ölümlerinden sonra yayınlanmak üzere ayarlanan günlüklerle anıların bu korkunun izini taşımamaları gerekir ama, her nedense, şimdiye değin gerçeği bütün çıplaklığı ve zehiriyle veren bir kitaba rastlanmamıştır. Çünkü bir yerde anıcı ya da günlükçünün kendini aşağılamayı göze alması da gerekir.

Son günlerde Dil Kurumu'nca yayınlanan Ataç'ın *Günce*'sinde de böyle bir şey yok. Zaten Ataç'ın *Günce*'sine, günlükten çok eleştiri, deneme kitabı gözüyle bakmak yerinde olur. Ataç, onları gazetedeki haftalık yazılarının yerini tutması için yazmış. Daha doğrusu onun günlüğü (zaman zaman başından geçenlere değinse bile) bir edebiyat günlüğüdür, özel günlük değil. Hele bir kitaptan söz edip de onu okumayı salık verdiği vakit herhangi bir eleştiri yazısı yazmış olmaktan öteye geçmez. Ama ne güzel Türkçedir o. Safrası atılmış, kuş gibi bir Türkçe. Türkçenin Türkçesi. Ben de burada eleştiri yazısı yazmış olsaydım "Okuyun, okuyun da Ataç'ın ne yaman bir yazar olduğunu görün" derdim (böyle yapıyor o). Nedir, benim işim günlük tutmaktır. Onu ölümümden önce yayınlayacak mıyım, yayınlamayacak mıyım, bunu bilemem.

Olmadı işte. Günlüğümü bir süre dinlendirdikten sonra yayınlayacağımı biliyorum. Böyle olduğu halde gene de ne yapacağımı bilmediğimi yazdım. Görüyorsunuz, bir günlükçünün en küçük noktalarda bile doğrulara bağlı kalması ne kadar zor. Bunun için birtakım alışkanlıklardan da kurtulmak gerek. Bakalım, belki yazdıkça açılırım.

Kazan'ın filmi bana Somerset Maugham'ın *Sheppey* adlı oyununu da düşündürttü. Sheppey bir berberdir. Evine ve alışkanlıklarına bağlı bir berber. Her akşam hiç değiştirmeden midesine gönderdiği bir parça et (but tarafından), biraz sebze, bir duble bira onu mutlu kılmaya yeter. Günün birinde, piyangodan, hatırı sayılır bir para çıkar. Sheppey de işini bırakarak o güne değin yabancısı olduğu kendi yaşamını sürdürmeye koyulur. Ama çocukları, karısı bunu anlamak istemez. Onlara göre evli bir adam karısına danışmadan kendi üzerine kesin bir karar vermemelidir.

Gelin görün ki, Sheppey elindeki paraları kendisinden görümlü (muhtaç) olanlara dağıtmayı, onların acılarını dindirmeyi de aklından geçirmektedir. Bunu da "Her şeyini sat, yoksullara dağıt. Gel beni izle." diyen İsa'nın sözlerinden çıkarmıştır. Nedir, yakınları ona İsa'nın sadece bir dülger olduğunu hatırlatır.

Somerset Maugham "aktöre" denilen şeyin, insanın içinde yaşadığı sürünün kendisine zorla kabul ettirdiği bir nesne olduğunu ortaya koymak için yazmıştır bu oyunu. Bu anlayış, Kafka'nın *Değişim* adlı uzun öyküsünün temelinde de boy gösterir. Grégoire Samsa bir sabah oldukça korkulu bir düşten sonra kendisini yatağında böcekleşmiş gördüğü vakit, yani anasına, babasına, kızkardeşine bakamayacak duruma düştüğü an kendisine dönük sevgilerin ortadan silindiğini ve bunların yerini dinmek bilmez bir öfkenin aldığını anlayacaktır. Çünkü ana, baba ve kızkardeşin sevgisi ikiyüzlülükten başka bir şey değildir. Kızkardeş artık yabansı bir canavar haline gelmiş olan ağbeysinden kurtulmak gereğini anasıyle babasına açtığı vakit bunlardan hiç biri bu düşünceye karşı çıkmaz. Yalnız bunlar değil, Samsa ailesinin bütün tanıdıkları da bu tutumu destekler. Çünkü onlar da bağnazca yönetilen bir toplumun kişileridir. Çünkü onlar da normal insanlardır. Somerset Maugham'ın deyişiyle söylemek gerekirse normal insan da bencildir,

açgözlüdür ve kendini beğenmiştir. Üstelik de her güzel şeyi yakıp yıkmaya alestadır.

Doğrusu şu ki, normal insan olmak için bütün kusurları kendinizde toplamanız gerekir. Yoksa toplum size "üstün derecede bir manyak" gözüyle bakar.

Kâğıdı yazı makinesinden çıkarıyordum ki, aklıma Marcel Aymé'nin *Clérambard* adlı oyunu da geldi. Clérambard da Sheppey gibi günün birinde insancı bir kesime yönelir. Hem o, daha ileri de gider: Dilenciliğe kalkışır. Clérambard'a göre ekmeğini başkalarından dilenen kimse, benzerlerinin içinde uyuklayıp duran, acıma ve kardeşlik duygusunu uyandırır.

Bir ikinci benzerlik: Sheppey bu davranışlara İncil'i okuyarak vardıysa, Clérambard da Assizili Ermiş Fransisko'nun hayalini gördükten sonra erişmiştir.

Üçüncü benzerlik: Sheppey'in de, Clérambard'ın da aileleri onları delilerevine kapatma yolunu ararlar.

Bütün bunlar *Kader Değişmez*'den çıktı. Çünkü orada da var bu tımarhane öyküsü.

24 Nisan

Sabahattin Kudret'ten bir mektup.

Türk Dili'nin Mayıs sayısında yayınlanacak "Gemiler" adlı şiirinin ikinci dizesini değiştirmiş.

Düz mavi üstünde uzanan bir beyaz çizgi

biçimini almış yeni dize.

Mektupta: "Olanak varsa düzeltiver," diyor.

Dergi basıldı bile.

Bir şey yapacak durumda olamadığımı bildirdim kendisine.

Ama bu değişikliğe ne gerek var?

Şiirin yayınlanan biçimi çok daha yoğun:

Düz mavi üstünde bir beyaz çizgi

"Uzanan" sözcüğü şiire bir ağırlık, bir kamburluk katıyor.

Sabahattin'e bunu da yazdım.

25 Nisan

Bugün hastanede iki saat protezciyi bekledim.

Sözü olduğu halde ancak 14'te geldi.

Koridorda dolaşırken "kolay yazmak, güç yazmak" üzerine bir deneme geliştirdim kafamda.

Bunu, dün gece sinema yıldızlarından Hildegard Knef'in anılarını okurken geçirmiştim usumdan. John van Drutten'in *Annemi Hatırlıyorum* oyununun da yeri olacak denemede.

Akşam, Drutten'in yıllar önce İstanbul Şehir Tiyatrosunda seyrettiğim yapıtının benim için gerekli parçalarını okudum.

Sonra yine Knef'in anılarına daldım.

26 Nisan

Dün tasarladığım deneme üzerinde çalıştım bütün gün.

Saat 19.

Radyoda haberler.

Nihat Erim başbakanlıktan çekilmiş.

Buna çekilmek zorunda kalmış demek de doğru olur.

Anlaşılan O'nun da işe yaramadığı meydana çıktı.

Bizim yaşantımız birtakım ulu kişilerin (Menderes'lerin, Demirellerin) işe yaramazlığı anlaşılsın diye, Tanrı'nın günü beklemekle mi geçecek?

27 Nisan

Kuşluk vakine değin deneme üzerinde çalışmalar.

Akşamüstü *Bade*'de oturduk: Cemal Süreya, Ali Püsküllüoğlu, Haluk Aker. Cemal, Buyrukçu'nun ayakkaplarını hep karısına bağlattığını anlattı. Elinden hiçbir iş gelmezmiş Buyrukçu'nun.

Gece, Knef'in anılarından elli sayfa daha. Sonra hızımı alamadım 25 sayfa daha okudum. Knef sık sık donuna işediğini yazıyor, Berlin kuşatmasında.

28 Nisan

Sermet Sami Uysal'ın *Yahya Kemal'le Sohbetler*'ini okudum. Yahya Kemal "Açık Deniz"i tam 15 yılda yazmış. "Deniz"i de bir yılda. Bunları yeni yazmaya başladığım denemede kullanmak üzere not ettim. Yazar, kitabın ilerki sayfalarında Yahya Kemal'in bir şiirini bir gecede yazdığını açıklayacağını söylüyorsa da kitapta böyle bir şeye raslamadım. Sonunda gözlerim kararmaya başladığı için kitabı bıraktım.

30 Nisan

Sözünü ettiğim denemede kadın öykücülerimizden açmak niyetinde olduğum için Nezihe Meriç'le Afet Ilgaz'ın (Muhteremoğlu) öykülerini yeniden okudum.

Geceleyin de, iki ay önce okumaya başladığım ama 20 sayfadan sonra başka kitaba atladığım için yarıda bıraktığım Jack Kerouac'ın *Yollarda* adlı kitabını yeniden okumaya başladım.

1 Mayıs

Yollarda'dan 30 sayfa daha. *Yollarda*, yazarın *Gökyüzü Melekleri* adındaki bir başka kitabıyle hemen hemen aynı çizgi üzerinde. Yalnız Kerouac *Yollarda*'yı yazarken trenlerde kaçak yolculuk etmeyi öğrenmemiş daha. Sadece *auto-stop*'la yetiniyor.

4 Mayıs

Bu sabah hastaneye gittim. Yeni yaptırdığım takma dişlerimi denetimden geçtirttim. Üst damak biraz vuruyordu. Dişçi gereğini yaptı. Çok sevindim.

Eve gelirken Haşet'e uğradım. Roland Dorgelès'in dört gözle beklediğim — o da neden bilmiyorum— *Bouquet de Bohème*'i gelmiş.

Öğle yemeğinden sonra, Kléber Haedens'in, Gérard de Nerval'in *Ateş Kızları* ile *Aurélia*'sına yazdığı önsöz

Sitare Sevin'in *Sylvie* (yine Nerval'in yapıtı) çevirisi için yazdığı tanıtma yazısını da okudum.

Dil Kurumu'na gitmek zorunda olmasaydım, *Sylvie*'yi akşama değin okuyup bitirecektim.

5 Mayıs

Füruzan'ın kimi öyküleriyle Tomris Uyar'ın iki öyküsü.

Sevim Burak'ın "Ya Rab Yehova" öyküsüne ben Türk öyküleri içinde ayrı bir yer ayırırım. Bu kez öyküyü bir daha okudum. Yıllarca önce beliren kanımın hiç değişmediğini gördüm. Ama Leyla Erbil'in yeni okuduğum *Vapurda* öyküsüne de bayıldım. Tadına doyum olmuyor. Öykünün bir güzelliği de Samiha Ayverdi'den bir sürü alıntı yapmış olması. Bunlar Samiha Ayverdi'nin Boğaziçi tarihiyle ilgili kitabını ayrıca okumaktan kurtarıyor insanı.

15 Mayıs

Zekâ ile usu birbirinden ayırmalı.

Zeki adam günlük zorlukların içinden kolayca sıyrılabilen adamdır. Akıllı adam ise günlük zorlukları tarih içine oturttuktan sonra onlara çözüm aramaya çalışır.

Olayların mantığı zeki adamı ilgilendirmez. Zeki adam, olayların o andaki görünüşüyle yetinir. Olayın nerden gelip nereye gittiğini eşeleyen, değerlendirmesini de olayın değil, tarihin yönüne göre yapan adam, akıllı olandır.

Büyük devlet adamı adına ulaşabilmek için bu olaylar mantığını, bu tarih anlayışını taşıyan bir kafası olmalıdır insanın.

gece, saat 11

Biz oğullarımızı, kızlarımızı toplum için gerekli olan bir eğitimden geçirmiyoruz. Oysa onların toplum içinde mutluluğa ermelerini sağlayacak bir eğitim vardır.

Bu yüzden gençlerimiz, toplumla ilk kez burun buruna geldikleri yıllarda, ergenlik çağlarında, bocalıyor, topluma ters düşüyorlar.

Bencesi şudur ki, oğullarımıza, kızlarımıza bu dünyanın bir dubaracı, bir üçkâğıtçı dünya olduğunu, adalet denilen şeyin öyle her istenildiğinde ortaya çıkmadığını, kral, padişah, imparator, emir, şah ve benzeri kişilerin de halkı değil, kendilerini düşündüklerini öğretmeliyiz.

Körpecik beyinlere, gerçeklere aykırı bilgiler sokmaya ne hakkımız var?

16 Mayıs

7 saatlik bir uykudan sonra kendimi çalışmaya elverişli buldum.

Hava güzel mi güzel.

Dün, süt çok gaz yaptığı için yine çaya yattım.

Fosfostimolümü de içtikten sonra balkona çıktım.

Yakıcı bir sıcak.

Nedir, evlerin içi daha soğuktan yakasını kurtarmış değil.

Benvenuto Cellini'nin özyaşamöyküsünden 15 sayfa.

Mutfağa gidip yoğurtla bir dilim kızarmış ekmek yedim.

Hafif bir kırgınlık başladı.

Aspirin.

Çalışamayacağımı anlayınca yine Cellini'ye döndüm.

Aspirin.

17 Mayıs

Kerouac'ın *Yolda*'sını (*Yollarda* demek Türkçeye daha bir yakışıyor) 50 sayfa okuyarak bitirdim. Michel Mohrt'un kitaba yazdığı önsözü de okudum.

Ben önsözlere pek kulak asmam.

Kimi zaman hiç okumam bile.

Kimi zaman da, bu kez olduğu gibi, kitabı bitirdikten sonra okurum. Daha doğrusu aklıma esince.

Kerouac'ın yazarlar içinde Louis-Ferdinand Céline'den hoşlandığını öğrenince, onun *Gecenin Sonuna Yolculuk* adlı kitabının ilk 20 sayfasını yeniden okudum.

19 Mayıs

Öğleden sonra Cocteau'nun *Portreler-Anılar* kitabından 10 sayfa.

Yazarların nasıl yazdıklarını anlatan denememe çalıştım.

Eve gelen Haluk Aker'le bir süre söyleştik. Kimsenin bir şeyler okumadığında birleştik. Bir de bir ozanın *Türk Dili*'nde çıkacak şiirinin uzunluğuna (4 sayfa) hayran kaldık.

Gece Jale ile bezik oynadım. Her vakitki gibi yenildim.

Saat 10'da Dorgelès'in *Bouquet de Bohème*'ini okumaya başladım. Saat yarımda yattım. İki buçukta kalktım. İlkin makineyle, sonra da makinenin çokça gürültü yaptığını görünce elle günlüğümü yazdım (16, 17 19 Mayıs). Yazacaklarınızı bir iki gün beklettikten sonra günlüğünüze geçirmek iyi oluyor. Böylece her şeyi günlüğünüze tıkıştırmaktan kurtulmuş oluyorsunuz. Nedir, bu yöntemi her vakit uygulayamıyorum. Sonra, yazacaklarımı unutmamak için not da almam gerekiyor. Bir yerde bu notlar da günlüğün ta kendisi oluyor.

Bir ara sağ elimin üstünde bir noktacığın ateş deymişcesine yandığını duydum. Önemli bir şey değil. Ama ilerde önemi ortaya çıkabilir diye günlüğüme geçirdim.

Saatim durduğu için *Sıfır-Beş*'e telefon ederek vakti öğrenmek istedim. İki kez "dikkat" karşılığı verildikten sonra ses kesildi.

Cocteau'nun *Portreler-Anılar* kitabından Paris kahveleri üzerine hazırladığım yazı için notlar çıkarmak gereğini duydumsa da üşendim.

Dün öğleden önce, George Santayana'nın bir anı kitabı olan *Yerler ve Kişiler* kitabından da 3 - 4 sayfa okuduğumu anımsadım. İşmiş gibi onu da buraya yazdım.

20 Mayıs

Kerouac'ın *Yalnız Serseri* (Lonesome Traveler) adlı kitabına döşendiği önsöz.

Yazar, annesiyle birlikte bir manastır yaşamı sürdürdüğünü söylüyor. Bol bulamaç yazı yazmasının nedeni buymuş.

"Ama, diyor, yollarda, serseri ve işsiz güçsüz dolaştığım yerlerde, kendi kendimi sürgün ettiğim Meksika'da, ve de gezmeye gittiğim Avrupa'da da yazılar yazdım."

Kerouac'ın tek amacı, yaşlandığında bir ormana çekilip keşişlerin yaşamına öykünmekmiş.

Böylece cennete gidebileceği düşüncesinde.

Hoppala! Nerdeyse kendisinden soğuyacaktım.

21 Mayıs

Dört haftadır üzerinde çalıştığım denemeyi, bütün gün uğraştıktan sonra, akşama doğru bitirebildim.

Bundan sonra, iş cilaya kalıyor. O da bir hayli zamanımı alır herhalde. Bir de ad bulmak gerek.

Gertrude Stein üzerine yazılmış bir inceleme ile Henry Miller'in "Utanmazlık ve Düşünme Yasası" adlı uzun bir denemesi.

Miller, geçmişte yazılmış açık - saçık kitaplar karşısında insanların daha hoşgörülü olduğunu öne sürüyor.

Bu konuyu ilerde ben de işlemek isterim. İnsanların ikiyüzlülüğüne bir yerde dur demesini bilmeliyiz.

İstanbul, 26 Mayıs

Sabahattin, *Türk Dili*'nde yayınlanan "Gemiler" şiirine neden "uzanan" sözcüğünü katmak istediğini açıkladı.

Vezin yüzünden yapmış bunu.

Bir yandan beni de destekledi:

— Haklısın. O dizede "uzanan" sözcüğüne gerek yok. Ama vezin bozuluyor.

Ne tuhaf! Ben o şiirin hece vezniyle yazıldığını anlamamıştım bile.

Ankara, 4 Haziran

Ataç kimi yazılarına "Okurken" başlığını atmıştır. Güzel bir ad.

Üstelik güzel bir yöntem!

Biz çokluk konularımızı başka yazarları okurken buluruz.

Yazı yazmak için, içinde gidip geldiğiniz yerle bağlarınızı koparmanız, kafanızı evrenle ilişkisi olmayan bir ülkede dolaştırmanız gerekir.

Buna, insan kendini düşüncelere kaptırmakla da varabilir.

Bir yazı, bir kitap aynı şeyi sağlar. Onlar da kişioğlunu, o çevresinden kopmuş evrenin içine bırakıverir.

Çoğu yazarlar, kalemi ellerine almadan önce, herhangi bir kitaptan birkaç sayfa okumaya bu yüzden önem verirler, yoksa okuduklarından yararlanmak için değil.

Kural dışı yazarlar, yani yazarlığa başka işlerden gelenler (İngilizler bunlara *outsider* adını veriyor) arasında Hildegard Knef başı çeker.

Knef bu konuda, sinema dünyasından örnek almak gerekirse, Maurice Chevalier'yi de, Charlie Chaplin'i de gerilerde bırakır.

Nedir, bu sözlerim, Knef'in *Bağışlanmış Küheylan* adıyla yayınlanan anılarının (Almancası: Der Geschenkte Gaul) ilk 200 sayfası için geçerlidir.

6 Haziran

Denememin adını koydum: *Shenandoah Kuşları.*

Anatole France'ın "Yazı yazmadan önce mutlu yıllar

yaşadım." sözünü de denemenin bir yerine oturtmak istiyordum, olmadı. İnsan, kimi zaman, yazısına söz geçiremiyor. Konunun, düşüncenin akışı insanı çokça bağlıyor.

Gerçi direnseydim onun da üstesinden gelirdim ama, o zaman da deneme bu yazdığım olmazdı. Başka bir yönde gelişirdi.

7 Haziran

Sanat birtakım kurallara bağlıdır. Nedir, hiçbir kural yüzdeyüz geçerli değildir.

Sinema sanatında beyaz duvarlar, ya da dekorlar önünde iyi görüntü elde edilemeyeceğini belirten kural Roberto Rossellini'nin ***Korku*** (Angst) filmiyle altüst olmuştur. Yunanlı yönetmen Mihal Kokoyanis de ***Stella*** adlı filminde açık pencere önünde çekim yaparak aynı kuralı başaşağı etmiştir.

Denilebilir ki kuralları yıkan kurallar olmasa uygarlık dediğimiz şey hiç ileri gitmez.

8 Haziran

Özdemir Asaf dün gece aklına esmiş, son uçakla Ankara'ya gelmiş. Yasaktan haberi olmadığı için de gece yarısından sonra (saat bir buçukta) posta edilmiş. Ama gazeteci olduğu anlaşılınca yakasını koyvermişler. Özdemir:

— Daha önce bırakıyorlardı, dedi, ben, benden önce posta edilmiş birini göstererek, bunu da bırakın öyle, dedim. Kızdılar, yarım saat daha beklettiler.

Özdemir, Nietzsche üzerine bir kitap hazırlıyormuş. Nietzsche'nin bir gün annesine bir tekme savurduğunu ve:

— Sen bu tekme ile tarihe geçeceksin, dediğini anlattı.

Annesi, gerçekten sadece bu tekme ile anılıyormuş şimdiler. Özdemir, kendi anılarını da anlattı. Çok canlı

şeyler. Güçlü bir anlatımı var Özdemir'in. Söyleyeceğini tam yerinde kesmesini biliyor. Ne eksik, ne fazla.

Önemli bir şeydir bu: lafı tam yerinde kesmek! Geçen yıl Eflatun Cem Güney'in *Nasrettin Hoca Fıkraları*'nı okumuştum. Onun da anlatımı canlı. Nedir, Güney, fıkra bittiği halde hâlâ anlatmayı sürdürüyor.

Özdemir'in bir gün anılarını yazmasını çok isterim.

9 Haziran

Sözcük düzeni!

Onun varlığını sezdiniz mi keyfinize diyecek yoktur. Kimi ozanlar (ululardan açıyorum) kolayca elde ederler onu. Ama hınzırlar hiç ses çıkarmazlar, yalnız kendilerine saklarlar bu hazzı.

Sözcük düzeninden damıtılan haz, gözeliksel (estetik) hazzın ta kendisidir. Aynı düzeni betimsiz (non-figüratif) resimde daha kolay sezebilirsiniz.

10 Haziran

Kalbimde bir çarpıntıyla üç buçukta uyandım. Bir saat sonra da kalktım.

Bugüne değin ölmekten hiç korkmadım. Ölmekten korkmam, ölülerden korkarım. Yaşlı anneme de çok söylemişimdir ölümden korkmamasını. O da her defasında beni doğrulamıştır. Nedir, gene her defasında benden kaçırmak istediği gözlerinde ürkek bir şey yakalamışımdır.

Çayı demleyip salondaki koltuğuma geldim. "Ölürsem, diye düşündüm, cenazemi kaldırmaya geleceklerin sıkıntısını herhalde ben de duyarım. Salt bu sıkıntıyı duymamak için ölmemeliyim."

(Çağrışım: Kafka'nın "İlk Ak" adlı öyküsü. Bunu bir zamanlar Türkçeye çevirmiş *Vatan*'ın sanat ekinde yayınlamıştım. Bütün yaşamını, gece-gündüz, bir trapez üzerinde geçiren, uykusunu bile orada uyuyan bir

cambaz günün birinde şunu sorar: "Tek bir çubuğa bağlı kalmak, yaşamak mı bu?" Yaşlılık sorunu.)

Demi geçmiş çayın simsiyah suyunu yudumladım. Birileri beni zehirlemeye mi çalışıyor? Eskiden çalıştığım yerde edinmiştim bu kuşkuyu. Ama o vakitler her çay içişimde kafamda karıncalanmalar olurdu. Kolestrol. Ama ben öyle sanırdım.

Saat altıyı on geçiyor. Üçüncü cigarayı yakmaya karar verdim. Yakmadım. Göğsümde tıkanıklık. Altıyı on üç geçiyor. Yaktım.

Bir saatlik uykudan sonra sekiz buçukta yeniden uyandım.

Jale patlıcan kızarttı. İki patlıcan, yarım dilim ekmek, içimin pasını bastırdım. Sigara. Bu, bana Haşim'in uskumru dolmasından öldüğünü düşündürttü. Bana kalırsa bu pisboğazlık üzerine uydurulanlar onu sevmeyenlerin işi.

Leon Daudet'nin *Edebiyat Toplulukları ve Gazeteler* adlı kitabından 10 sayfa okuyup notlar çıkardım.

11 Haziran

Güçlü olduğuna inanılıp da gene okunmayan yazarlardan söz açar Jules Renard günlüğünde.

Böyleleri çoktur. Bir yazarın okunması için güçlülükten başka, bayağılıktan da alması gerekir nasibini.

J. Renard'ın günlüğünde şu da takıldı gözüme "Kendinde büyük bir yetenek olduğunu ortaya koyma isteğini yitirdiğin an, gerçek bir gelişme gösterebileceğini unutma".

12 Haziran

Sabah kalkar kalkmaz ayaklarımı yıkadım. Daha doğrusu, suya yatırdım. Çapa gibi olmuştu tırnaklarım. Makası alıp ilkin başparmaklarımı kestim. Kesince de üstümden bösböyük bir yük gitmişcesine sevindim. Bi-

raz geç kalsam, yumuşamış olan tırnaklar hemen sertleşiyor. Başparmaklardan sonra ise iş çok kolaylaşıyor.

Her şey bitince salona gelip Jale'ye tırnaklarımı kestiğimi haber verdim. Daha sonra odama girip çalışmaya oturdum. Ama içimde çalışmak için hiçbir kıpırtı yok. Yeniden salona dönüp Jale'ye:

— Ayaklarımı görmek ister misin?

— Hah, işte bunu bir oyunda kullan. Çok doğal olur. Ben sana hep söylüyorum. Otur bir oyun yaz. Yapmacıksız konuşmalar olsun. Çokları bunu yapamıyor.

— Sen şimdi rolüne çalışıyorsun. Bir boş zamanında benim *Sen Beni Sev*'imi oku. Konuşmayı sen orda gör. Elbet onlar tiyatro için yazılmış şeyler değil. Ama sözcükler, göreceksin, uçuyor. Tak, tak tak. Onlardan birini 953'de miydi, neydi, Eminönü Halkevi'nde oynamışlardı. Hani sizin tiyatroda Attila Eldem vardı ya, o. Bir de şimdi rahmetli oldu. Bir tiyatro oyuncusu. O oynadı. Yerli filmlerde de sık sık boy gösterir. Muammer Karaca'da da oynardı. Neyse çıkaramadım. İşte bir de o. Onun rolü kısaydı. İki sözcüklük. Bir kahveci çırağı. Ama roldü.

Aynı gün, gece

Bir tarih kitabında "Sacco-Vanzetti" olayı. Yedi yıl ölüm hücresinde bekletildikten sonra elektrikli sandalyeye gönderilen Sacco ile Vanzetti'nin ölümü üzerine Charles Maurras şunları yazmış: "Mahkûmların suçlu mu, suçsuz mu olduğunu bilmek önemli değil. Gerçeği şu ki, bunlar yedi yıldan beri eli kulağında bir ölümün tehdidi altında yaşamışlardır. Uygar bir ülkede, insanlara bu denli bir işkence yapılabileceği insanın kavrama yeteneğinin dışında kalıyor."

Ölüm haberini alan Parisliler o gece Sébastopol Bulvarındaki gazete kulübelerini yıkmışlar, dükkânların vitrinlerini indirmişler. Poissonnière Caddesinde de tabancalar patlatılmış. Clichy Bulvarında ise ağaçlar söküle-

rek kaldırımlara fırlatılmış. Bu arada Tortoni Kahvesi, İngiliz Kahvesi ve Chambord Oteli de yağma edilmiş.

Bunlar Fransa'da, Paris'te olan şeyler. Oysa Sacco ile Vanzetti'yi ölüm sandalyesine gönderen Fransızlar değil, Amerikalılar.

Doğrusu, Washington'da, Chicago'da, Boston'da da buna benzer olaylar olmuştur. İşin ilginç yanı, bir memleketin adalete dayanmayan bir kararını başka bir memleketin kendi yurttaşlarına dokunca verecek biçimde protesto etmesidir. Hem de bu 1972'de değil, 1927 yılında oluyor.

Yatmadan önce *Sen Beni Sev*'i oynayan oyuncunun adını yeniden düşündümse de bulamadım.

15 Haziran

Bu sabah Salih Tozan'ın adıyle açtım gözlerimi. Üç gün önce adını hatırlayamadığım oyuncu Salih Tozan'dı. Herkese "Muhterem" diye seslenen Salih Tozan'ın Eminönü Halkevi'nde *Sen Beni Sev*'deki kahveci çırağı rolünü oynarken "Şekerli biiiir" diye bağırışı şimdiler daha bir canlılık kazandı kulaklarımda.

Tuhaf! Bunca sevdiğim Tozan'ın adını üç gün önce bir türlü çıkaramamıştım. Dün, evvelki gün de zaman zaman kafamı sıkmış ama bir sonuç elde edememiştim.

Ben, onun Muammer Karaca ile arasında geçen bir konuşmasını *Dört Köşeli Üçgen*'e aktarmıştım. Vay Muhterem vay! Senin adını bu kadar çabuk mu unutacaktım!

Bereket, sabah uyanmalarıma!

Sabah uyanışların belleğimin kanatlarıdır benim.

17 Haziran

Yıkandım.

Kalbimde bir sıkışıklık, bir koşuşma.

Bedenimin artık bana yabancılaşmaya başladığını iyiden iyiye anlıyorum. Ölüm belki de bedenin baştan başa yabancılaşmasıdır.

Durun bakayım: İnsanın, ellisinden sonra boyuna ölümden açması ne tuhaf.

18 Haziran

Kaçıklığa, zıpırlığa yönelen bir yaşam elbet birtakım gerçekleri yok saymakla sonuçlanır. Ama gerçeklere göz yummak aktörenin, yani ahlâkın katı kurallarından kurtarabilir mi bizi?

Sexus'ten 30 sayfa.

Miller bir yerde şöyle diyor: "Yazmaya öyle alıştım ki, yazmadan duramıyorum. Besinleri alıyor ve çıkarıyorum."

Yine Miller: "Yapıtlarımdan gelişigüzel seçilmiş bir parçacıkla koskoca bir kitap yazabilirdim sanırım."

Ah, o parçacıklarda neler gizlidir. Kemal Tahir'in *Kurt Kanunu*'nu okurken şu parçaya takılmıştım bir ara:

— İki yüz yıl sonra, bir başka konuyu Türk gazetelerinde araştıran, bir Yeni Gineli sosyolog, bu Kara Kemal meselesini vakit geçirmek için okusa "Adam kendisini vururken neden böyle bir ses çıkardı?" diye düşünebilir, bunu belki de hiç duraklamadan "Ev sahibinin ele verdiğini düşünmüştür de ondan." hükmüne bağlayabilirdi.

Birinin evine sığınmış bir kaçağın duyguları.

Sanırım Kemal Tahir'in salt bu tümcesinden yola çıkarak bambaşka bir roman yazılabilir.

Ama ne istediğini, ne yapacağını iyi kestirmek gerek.

Jale'nin bir arkadaşı: "Jale, sen hangi kremi kullanıyorsun? Ben ne kullanacağımı bilmediğim için, yüzüm buruş buruş oldu."

19 Haziran

Kimileri "Salâh hep sorular sorar yazılarında." diyor.

Doğrudur bu. Soru sorarın ben. Ama bunların için-de karşılıklar da vardır. Malraux bu konuda daha başka bir şey söyler:

— İnsan sorduğu sorularda kendinden bir şeyler bulur.

Şu söz de onun:

— Kişioğlu, verdiği karşılıklardan çok sorularının derinliğiyle değer kazanır.

22 Haziran

Yaşamlarını kitaplardan çıkardıkları doğrulara göre ayarlamak isteyen kişilerle hiç mi hiç bağdaşamamışımdır.

Kitaplardaki doğrular beni de ilgilendirir. Ne var, yolumu onlara bakarak çizmekten kaçarım.

Yargılarını kitaplardaki özdeyişlere ya da yargılara dayandıranları da anlamam. Bunların yazıları çelişkilerle doludur hep. Çünkü çeşitli yazarlardan derledikleri sözler çokluk birbirini tutmaz.

24 Haziran

Anılarını yazanlar, ya da günlük tutanlar, isteseler de, istemeseler de devleşirler. Dev bir yapıt ortaya koydukları için değil. Herkesin susup yalnız kendilerinin konuşmasından. Konuşan adam, susan adamın yanında birdenbire önem kazanır.

Anlıyorum, bu günlük beni dünyanın en akıllı kişisi gibi gösteriyor. Bu benim hiç hoşlanmadığım şey. Ben gerçeğin kolay kolay elde edilebileceğine inanmam. Gerçek, bin yüzlü Lon Shaney gibi çeşit çeşit görünümler taşır. Bunları tümüyle kavramak olanaksızdır. Ben gerçeğin ancak bir yüzüne dokunuyorum. Onun da gerçeğin asıl yüzü olup olmadığını söyleyemem. Çünkü her şeyi kendi kafama göre anlatıyorum. İnsanoğlu ise doğrudan çok yanılgıya eğilimlidir.

28 Haziran

Attilâ İlhan *Hangi Batı* adlı kitabında Etiemble'ın adını ilk kez kendisinin andığını söylüyor. Oysa *Türk Dili*'nin eleştiri özel sayısında bir yazısı vardır bu Fransız eleştirmenin. Bir de kendisi üzerine bir tanıtma.

Ben, ben, iben!

Attilâ İlhan, kitabından bu birinci kişileri çıkarsa iyi bir kitap olur *Hangi Batı*. Nedir, kitabın gene de tatlı bir anlatımı var. Bir kez elinize aldınız mı, bir daha bırakamıyorsunuz.

A. İlhan'ın yer yer Falih Rıfkı'nın deyişine yaklaştığını da gördüm. Olsun. Her şeye karşın, kitap A. İlhan damgasını taşıyor. Usta bir yazar A. İlhan. Bizim Türk edebiyatında iyi yazar azdır. A. İlhan onlardan biri. *Hangi Sol*'u okuyamadım daha, yolum düşerse bir gün onu da okuyacağım.

Şu var ki, yazarın "Türk'üz, Türk kalacağız. Uygarlığımızı çağdaş ölçülerle yeniden değerlendirmesini bileceğiz. Batılılık bu. Yoksa yarım yırtık bir yabancı dil belleyip bir yabancı uygarlığın kuyruğuna eklenmek değil." sözlerini pek kavrayamadım. A. İlhan batıya pencerelerimizi kapayalım demiyor ama pupa yelken batıya yönelenlere de kızıyor. O niye? Sanıyorum ki, Türkiye'nin bugünkü durumu "Batı, ille de Batı" diyenlerin yaygaralarından doğmamıştır. Hem ne diye Batı'yı karşımıza alıyoruz? Kendimizi Batı içinde göremiyor, batılı sayamıyor muyuz?

Kitabın bir kusuru da çokça Hasan Tanrıkut kokması.

29 Haziran

Gecenin düşünceleri başkadır, gündüzün düşünceleri başka.

30 Haziran

Çokları şiiri ezan okur gibi okumak ister. Nokta-

sız, virgülsüz şiirler bu gibileri şaşırttığı, işlerini yokuşa sürdüğü için bunlar, bu denli şiirlere içerlerler.

14 Temmuz

Sıraya girmek!

İnsan sıraya girince hapı yutuyor.

Ama sıraya girmeden de hiçbir yazar sesini duyuramıyor.

17 Temmuz

Disraeli.

XIX. yüzyıl İngiltere'sinin bu ünlü başbakanı André Maurois'nın bir kitabına konu olmuş.

Maurois onu olduğu gibi gösteriyor.

Kötü bir romancı.

Lady'lerin eteklerine yapışmış bir salon adamı.

Parlamentoya terlikle gitmeyi alışkanlık haline getirmiş bir hastalık züppesi.

Ama Disraeli yığınların istek ve duygularına açık olmayı biliyor. Bunu ona büyük adamların yaşamöyküleri öğretmiştir. O daha ilk gençliğinde büyük adamların başarısızlık nedenini saptamıştır. Kendisini dünyada tek başına sanıp da halkın sesine antenlerini tıkadın mı senin de dürümün ona göre olur. İşte Disraeli'nin usundan çıkmayan düşünce.

Maurois'nın öteki yaşamöyküleri de böyledir.

O, birini anlatırken devleştirmeyi düşünmez.

Çünkü şunu kendine ilke bellemiştir:

Büyük işler çeviren adamlar da bizden biridir.

Onlar da sıradan kişilerdir.

Kalabalıktan bir esinti.

19 Temmuz

Biz İngilizlerin *humor* sözcüğünü gülmece-güldürmece diye çeviriyoruz ama onlar bu sözden kendini eleştirmeyi, kendini saraka etmeyi anlıyorlar daha çok.

Bu yüzden, onlara göre en büyük *humor* ustası da Bernard Shaw'dur.

Ören, 27 Temmuz

Paul Valéry 1927 yılında Anatole France'ın yerine Académie Française'e seçilince, giriş söylevinde onun adını hiç anmamıştır.

Oysa, geleneğe göre söylevinde ona değer göstermesi gerekir.

Bu ise insanı, sözünü ettiği adamın adını sık sık anmaya götürür.

Nedir Valéry bunun bir kolayını bulmuştur. Anatole France'ın adını anacağı yerlerde "sayın meslektaşımız" sözünü kullanmıştır.

Doğrusunu ararsanız, Valéry'nin bu davranışının temelinde bir kırgınlık yatar. Ama kişisel bir kırgınlık değildir bu. Anatole France ünlü bir güldestenin baskısı sırasında, güldesteden Mallermé'nin şiirlerini çıkartmıştır. Valéry'nin hiç dinmeyen öfkesi de burdan gelir.

Siz ne derseniz deyin, Batı dünyası ile bizim memleketimiz arasında büyük iklim ayrımları vardır. Böyle bir şey bizde yapılsa, biz bu zırtapozluğu yapan adamı kınayacağımıza onu göklere çıkarırız.

28 Temmuz

15 gündür sakal traşı olmadım.

Ortaokul öğrencisi iken, okuma kitabımızda Victor Hugo'nun bir resmi vardı. Bembeyaz bir yüz. Bembeyaz bir sakal. Altında da şu yazı: Büyük baba olmanın sanatı.

Büyük Baba Olmanın Sanatı. Bu, Hugo'nun bir kitabının da adıdır. Benim büyük babalıkla hiç mi hiç ilişkim yok. Ama o resimdeki Hugo'ya ne kadar da benziyorum.

Yaşlılığın kendine özgü düşünceleri vardır.

İnsan, dünyadaki serüveninin sonuna doğru birtakım yazarlardan uzaklaşıyor, kapılarını, pencerelerini

onlara sımsıkı kapıyor. Gençlikte hepimiz çala kitap okuruz. Ne var, yaşımız ilerleyip de vaktin darlığı kendini belli edince artık ıvırzıvır kitapları bir yana itmek, sadece bizi coşturan kitaplara dönmek isteriz. Bu arada yine entipüften yazarlara paçamızı kaptırdığımız olur ama, onlardan şıpınişi kurtulmayı da biliriz.

Diyeceğim, yıllar insanın beğenisini de törpüler.

Eskiden bizi hemen sarıveren kitaplar zamanla gözümüzden düşer. Kimi kitaplardan bir de bu nedenle kaçarız.

Klasik yapıt dediğimiz şey de bu dalgalanmalara, bu elemelere karşı koyan kitaptır.

Bir de şu söylenebilir: Her yazar eninde sonunda kendini klasik bir yazar olarak görür.

29 Temmuz

Dün yazdıklarıma bir göz attım.

Ona şöyle bir tümce de oturtmalı:

Bir edebiyat kitabı insanı coşturmadıktan sonra, onu ne yapmalı?

□

Gide'in günlüğü.

Fransızlar İkinci Dünya Savaşı'nda yenik düşüp de Almanlara memleketlerinin yarısını —buna tümünü de diyebiliriz— sundukları günlerde Gide günlüğüne —24 Haziran 1940 günü— şunları yazmış:

— Sıkıntı dolu düşüncelerimi sadece *Goethe ile Konuşmalar* az çok oyalayabiliyor.

Edebiyat yapıtının gücüdür bu.

Ama çokları Gide'i bencillikle, toplum konularına arka dönmekle suçlar.

Bunu da doğal saymalı.

14 Ağustos

Kumda, yarı-çıplak bir sürü insan.

Güneşleniyorlar ve eskilerin deyişiyle "devlet sohbeti" yapıyorlar.

Herkes başka telden çalıyor.

Ne demeli?

İnsanlar kendilerini olayların çarkına kaptırıp da onun gereklerine uydular mı, çokluk bilgelikten de, sağduyudan da uzaklaşırlar.

Ama çarkın dışına fırlatılıp da olaylara bir dış açıdan bakma olanağı elde ettiklerinde her şeyin içyüzünü daha iyi görürler. Dahası, eskiden o çarkın içinde bulunmuş olmakla da yerin dibine geçerler.

Retz Kardinali buna en iyi örnektir.

1 Eylül

İki gün önce İstanbul'dan Beckett'in *L'Innommable* adlı romanını almıştım. Kitabı Beckett'in öteki kitapları yanına yerleştirirken *Malone Ölüyor*'un orada olmadığını gördüm. Oysa onu da kısa bir süre önce Ankara'dan almıştım. Başka bir yere sokuşturmuşumdur düşüncesiyle hemen hemen bütün kitaplığı aradım. Yok, yok. Sonunda *Malone Ölüyor*'u kitapçıda görmüş ama almamış olabileceğimi düşündüm.

Saat 10.30. "Şiir ve Cinayet" adlı deneme üzerine çalıştım. 4 sayfayı temize çektim.

Öğleden sonra *Malone Ölüyor*'u almış olduğumu ayrıntılarıyle hatırladım. Yeniden kitaplığımı, kitap dizilerinin arkasına da bakarak aradım. Yok. Kitabı yeniden almamış olduğuma karar verdim.

Saat 16. Miles Davis ile Charles Parker'in plaklarını dinledim. Bunu günlüğüme yazarken kimi büyüklerimizin beni kentsoylu sayacaklarını düşündüm.

"Şiir ve Cinayet"ten bir sayfa daha temize çektim.

Saat 18. Geçen hafta bir arkadaşın geldiğini, *Malone Ölüyor*'u ona gösterdiğimi hatırladım. Yeniden kitaplığı iki kez aradım.

2 Eylül

Sabah uyanır uyanmaz kitapları yeniden bir bir elden geçirdim. İki saatimi aldı. *Malone Ölüyor*'u yine bulamadım.

"Çıldırmak işten değil". 1940 kuşağı ozanlarından en az beşinde vardır bu dize. İğrenirim bu dizeden ben. Ama yine de "Çıldırmak işten değil" dedim içimden. Kendime bile duyurmadan.

5 Eylül pazartesi

Bugün *Malone Ölüyor*'u yeniden satınalıp rahatladım.

Akşam T. F. Roodes'un *Cürüm ve Deha* adlı kitabını okudum. Otuz yıl önceki bir çeviri. Takır tukur bir dil. Ama Roodes'un renkli bir imge dünyası var. Türkçe sözcüklerin karmaşıklığı altında ezilmiş olan düşgücünün solukları gene de işitiliyor.

Yaz aylarında günlüğüme hemen hemen hiç dokunmamış olduğumu düşünerek üzüldüm.

10 Eylül

Ozanlar düşgüçlerini kısıyorlar. Sözcüklere çelik çomak oynatmayı yeğliyorlar daha çok. Romancılar ise her şeyi, her imgeyi tıkıştırıyorlar romanlarına. Onun için iyi bir ozanın roman yazdığı pek görülmüyor. Deneme, tiyatro oyunu yazıyorlar. Çünkü oralarda da var sözcük oyunu.

Ozanlara düşgücünden yoksun demiyorum. Var, çokça var bu yetenekleri. Ama bir dize yarattılar mı hemen onun üstüne abanıyorlar, onu hale yola koymadan öteye geçmek istemiyorlar.

21 Eylül

İki aydır günlüğüme pek bir şeyler yazmadımsa da bol bol Nietzsche okudum. Bu arada Jung'u, Schopenhauer'i de okudum. Nietzsche'nin "üstüninsan" dediği-

ne Jung "archétype" diyor. Bir sürü not çıkardım "Şiir ve Cinayet" için. Nedir, bunların işime yarayacağını pek sanmıyorum. Gene kendi kafamı sıkıp bir şeyler yazmam gerek deha üzerine. Buna benzer şey *Macbeth*'i yazarken Ionesco'nun başına da gelmiştir. Ionesco şöyle anlatıyor olayı: "On sekiz ay boyunca Macbeth'i yeniden yeniden okudum. Notlar aldım. Ama notları gözden geçirince, onlardan hiç mi hiç yararlanamayacağımı anladım. Yani notları attım. Bunun üzerine de oyunumu 25 günde yazdım. Ama çıkardığım fişler bana destek olmuştu. Anlaşıldı değil mi? Bilinçaltına giren şeylerin özgürce dışarı çıkabilmesi için okuduğunuz her şeyin içinize iyice sinmesi gerek."

27 Eylül

Seçici Kurullar birçok kişinin aynı anda, aynı istaka ile oynadıkları bir bilardodur.

Başka bir tanım: Cılız yapıtlara ödül dağıtmak için bir araya gelen yeteneksizler topluluğu.

5 Ekim

Sevmem ben yüksek sesle şiir okumayı. Böyle bir şeye kalkıştığım vakit dış sesim, iç sesime akla gelmedik oyunlar oynar.

Şiirin bangır bangır okunmasını isteyenler kötü ozanlardır. Bunlar yırtınmalar, ulumalar arasında şiirlerindeki iğrençliğin anlaşılmayacağına inanırlar.

Doğrusu, şiir yüksek sesle de okunabilir. Ama ayrı bir ustalık ister. Şiirin yapısını, iç sesini bozmayacak bir ustalık. Buna ayrı bir yaratma da diyebiliriz. Nedir, şiiri yüksek sesle okuyacak (ya da yaratacak) kişinin onun üzerinde günlerce çalışması gerekir.

Hersekli Arif Hikmet şiirlerini okurken oynarmış. Abdullah Cevdet de aynı işi konuşurken yaparmış. Ayağa kalkar, elini kalçasına dayar, Shakespeare'in kişilerinden birine öykünürmüş. Bunlar okumakla oynamak

arasında bir ikizlik bulunduğunu gösterebilir. Şu var ki, Hersekli Arif Hikmet'in büyük bir ozan olmadığını da unutmamalı.

18 Ekim

Dünyanın en bilgesi bile olsa bir insan, kendi usunu kendi usuyle eleştirdi mi, o adam kendi usunu bütün usların üstünde tutuyor demektir.

19 Ekim

Bir tek sayfasını bile okumadan birçok kitaplar üzerine bol bol konuşmayı severiz. Gelgelelim, bunu bir eleştirmen yaptı mı, kan beynimize sıçrar.

Oysa, eleştirmenlere kızdığımız gibi kendimize de bozulmamız gerekir.

20 Ekim

Charlie Chaplin'in anıları yaşam kavgası veren, insanlarla boğuşarak başarıya ulaşan kişilerin bir öyküsü.

Gerçek yaşam budur. Hayvanların, böceklerin yaşamı.

Nedir, toprak altında sürdürülen bu yaşamın en irinli yerinde Charlie Chaplin'in annesi, her cumartesi, 1 penilik çiçek satın almayı unutmaz hiç.

21 Ekim

Dün gece tuhaf bir düş gördüm.

İki kişi bir kurumun kendi görevlileri için evler yapacağını, böylece Türkiye'de ev sorununun çözümleneceğini anlatıyordu. Ben de onlara bir bankanın böyle evler yapmış olduğunu, buna gerek bulunmadığını söyledim. Evlerin yerini de anlattım.

Bugüne değin hiç görmediğim bir semti anlatıyordum düşümde.

Uyandığımda, o görmediğim ama anımsadığım mahalle bütün ayrıntılarıyle kafamdaydı.

□

Sabah kahvaltısı yerine Quincey'in *Bir İngiliz Afyonkeş'in İtirafları* adlı kitabı.

Az çok dün geceki düşümle ilgili bir tümce:

"Çocukluğumun en ıvırzıvır durumları, ilk yıllarımın unutulmuş olayları, düşlerimde sık sık yeniden yaşıyordu."

Nedir, Quincey bu düşleri beynini afyonla iyice yıkadıktan sonra görür.

□

Yeni Dergi'nin Mayıs sayısında Füruzan'ın öyküsü: Benim Sinemalarım.

Füruzan da Sait Faik gibi Türkçeyi takmıyor. Söz dizini diye bir şey yok. Kimi zaman anlam da çıkmıyor.

Ama, o da Sait gibi pırıl pırıl bir öykücü. Ruh sarrafı. Daha doğrusu: Genç kız sarrafı.

23 Ekim

Dünyanın en ıspanak adamı, bir de çokça satılan bir derginin başına geçti mi, yargılarım doğrulayanların sayısı adamakıllı kabarık olur.

İnsanlar önemli ve yüzdeyüz mangiz sağlayan bir işi yöneten bangobozlara yağ çekmeyi, her şeyden üstün tutarlar.

Bu konuda dolmuş yolcuları, herkesi yaya bırakır.

Onlar hem şoförü telleyip pullarlar, hem de üste para verirler.

Bugüne değin dolmuş şoförünü piyazlamayan yolcuya raslanmamıştır. Bu, insanların kölelik ruhuna ne denli yatkın olduklarını gösterir ama, onlar bunun bilincinde değillerdir.

Bunları bugün Ulus'tan Çankaya'ya çıkarken dolmuşta düşündüm.

Dolmuş şoförü Sıhhiye'de kaldırıma yanaşırken, geldi, arabanın burnuyle yarım kerpiç yastıklı bir adamca-

ğıza tosladı. Toslamayabilirdi, ama tosladı. Dolmuştakilerden biri şoförün bunu isteyerek yaptığını söyleyecek oldu. Vay sen misin bunu söyleyen? Şoför değil, dolmuştaki öteki kişiler, ona öyle bir zılgıt verdiler ki, adam söylediğine de, söyleyeceğine de bin bin pişmanlık getirdi.

25 Ekim

Doktor Alfred Adler, *Netoçka Nezvanova*'nın kıskançlık konusunu işlediğini yazıyor.

Bencesi, bunu söylemek için insanın en azından bu romanı okumamış olması gerekir. Bir kez roman, Netoçka'nın çevresinde oluşan üç öyküden meydana gelmiştir. Her üç öyküde de kıskançlık çok gerilerde kalır. Gerçi Katya-Netoçka ilişkisinde bu duygu (Katya'nın kıskançlığı) ilkin şahlanır gibi olursa da, sonradan olağanüstü bir sevgiye dönüşür.

Ama belki de Adler'in kıskançlık dediği bu olağanüstü sevgidir.

7 Kasım

Harlemli yazar Chester Himes'ın bir romanı: *Tabancalı Kör*. Bir hafta önce okumaya başladığım kitabı bugün bitirdim.

Zenciler İsa'ya linç edilmiş bir zenci gözüyle bakıyorlar. Belki Hıristiyanlığı kabul edişleri de bundan. Nedir, Himes'ın romanında linç edilmiş İsa alışverişi yapanlardan, onun yüzünden para kıranlardan açılıyor.

Yaramaz işler.

Ama bu din ticareti hiç de yeni bir şey değil.

8 Kasım

Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*'ı şu tümce ile başlar:

— Ben hasta bir adamım... Kötü bir adam. Suratsızın biriyim ben. Galiba ciğerimden zorum var.

Bir insanın kendini tartabilmesi, kendi kusurlarını görebilmesi, kendini eleştirebilmesi çok az kişiye nasip olan bir mutluluktur.

Çokları bu özeleştiriye kapalıdır.

Hüseyin Rahmi bu gibiler için şunları söyler:

— Şu koca damların altında ne yönetim ve siyasa dalaveraları döndü. Kendilerini Türkiye'nin ölümsüz ve değişmez egemenleri sanan ne kendini beğenmiş kafalar, eblehçe görüş ve kararlarıyle memleketin yıkımına yürüdüler. Ne doymaz hırslar, sorumsuz resmî hırsızlar buralardan kasa doldurdular.

XIX. ve XX. yüzyılın Osmanlı siyasacılarıdır bunlar.

Bugün de çevrenize baksanız görebilirsiniz böyle aç tavukları, ölü yıkayıcıları.

10 Kasım

Atatürk, Kurtuluş Savaşım yüzünün akıyle sona erdirdikten sonra şöyle düşünmüştür:

— Ya başarıya ulaşmasaydım?

Bütün büyük adamlar, fatihler, devlet kuranlar böyledir.

Büyüklüklerini, kocamanlıklarını başarıları, ulkuları noktalar.

Napoléon Waterloo Savaşma değin büyük bir komutan, ondan sonra Sainte-Hélène mahpusudur.

Ama Atatürk nerede duracağını bilmiştir.

Onun Napoléon'dan, Timur'dan, İskender'den ve daha bir sürü göz dolduran başbuğdan büyük oluşu da burdan gelir.

12 Kasım

Shakespeare'i çokları sever.

Ben sevmem. İstavrit balığı gibi kılçığı boldur.

Üstelik de yaşama kıskancıdır. Kişilerinden biri sahnede sivrildi mi, hop, onu hemen şişleyiverir.

Ama bir yapıtın inişlerini, çıkışlarını çok iyi hesaplayan bir yazardır o.

Romeo ile Jülyet'i düşünün. Jülyet'in öldü sanılmasıyle Capulet'lerin evi bir anda karabasanlara boğulunca Shakespeare hemen çalgıcıları salar ortaya.

Ağlatı ve güldürü.

Bütün büyük yazarlar bunların her vakit bir arada olduğunu görmüştür.

Charlie Chaplin'in filmlerinin temelinde de bu vardır.

Ben Ahmet Kutsi Tecer'in *Köşebaşı*'ndaki başarısını da buna bağlarım. Cenaze eviyle düğün evi bir mahallenin 12 saati içinde yanyana getirilmiş bu oyunda.

Shakespeare için bir söz daha: O bütün polis romanı yazarlarının ağababasıdır.

13 Kasım

Dün yazdıklarıma bir göz attım.

Doğrusu, bir ulusa her şeyi yapabilirsiniz. Bireylerini tek tek öldürebilirsiniz. Ama dudaklarından gülmeyi aldınız mı, bu olmaz.

Her şey tersine döner.

15 Kasım

André Gide, kendisinin klasik bir yazar olduğunu belirtmeye çokça önem verir.

Gençler ise çokluk klasikliğin karşısında olurlar.

Yadsıcıdır gençler. Ne var, onların yadsıcılığı hiçbir taşı yerinden oynatamaz. Olsa olsa kendi yollarını bulmaya yarar.

Ama onlar da yaşlarını, başlarını aldıkları vakit klasikliğe yönelirler. "Ben yaşlansam, durulsam da klasik olmayacağım" deyenler bile yapar bunu.

Gelgelelim, bir yazarın klasik olması, onun biraz da eskidiği anlamına gelir.

En doğrusu, klasik olmadan klasik olmaktır.

Miller, Céline gibi.

21 Kasım

Çalışma masama oturduğum vakit bir haftadır 54 yaşımdan gün almaya başladığım düştü usuma.

Bunu anımsayınca da kitaplarımı, o renk renk, boy boy, cicili bicili, yaprakları dağılmış ya da dağılmamış, o sevdiğim, sevmediğim kitapları bir süre seyre daldım.

Birkaçına dokundum, birkaçını alıp karıştırdım.

Haydar Haydar'dan birkaç şiir okudum.

Elli üç yıl ha!

Çocukluğumda bir akrabamız ölmüştü. Kırk yaşlarında. Herkes acındı. Çok genç öldü diye. Ben o zamanlar badik aklımla kırk yıl yaşamış bir insanın neden genç sayıldığını, neden daha yaşamaya hakkı olduğunu çıkaramamıştım.

Nasıl öleceğim?

Zorbalar da ölür mü?

22 Kasım

Flaubert şöyle diyor mektuplarında:

— Tinsel düşüncelere yer vermeyen doğa bilimleri tarihi nasıl yazılıyorsa, eleştiri de öyle yapılmalıdır.

Işıklı bir özdeyiş.

Bilimsel eleştiriden yana olanların önünü aydınlatacak bir ilke.

Nedir, dünyanın dört bir bucağındaki eleştirmenler bilimsel eleştiri adına izlenimci eleştirinin ayaklarına yatarlar. Bununla da yetinmezler, içgüdüsel, hınçsal ve homurtusal eleştirinin kapısını çalarlar.

26 Kasım

Muzaffer Buyrukçu günlüğünü *Şapkam, Çiçek Dolu* adıyle yayınlayacakmış.

Çok sevdim bu adı. Geçen yıl da Fransız oyun yazarlarından Grunberg'in bir oyununun adına bayılmıştım: *Yarın, Sokağa Bir Pencere.*

Oyunu da sevmiştim. (Bir kitabın adı güzelse, kendi de güzeldir).

Her yazarın sevdiği kitap adları, sözler vardır.

Benim usumdan çıkaramadığım sözlerden biri de Goethe'nindir:

— Bir hükümdara en ufak bir şeyden bile vazgeçmesini öğütlemek iyi değildir.

Bu, buyurganlarla özgürlük oyunu oynanamayacağının en kestirme anlatımıdır. Benim denemelerimdeki çıkış noktası da budur:

Zorbalarla hiçbir şey yapılamaz.

Kovboy filmi bile seyredilemez.

27 Kasım

Hükümetlerin başlıca görevi kızmaktır.

Hangi ülkede olursa olsun, şaşmaz bu.

6 Aralık

Yeniden bir sürü dergi taradım.

Küllük'te Abidin Dino'nun bir karikatürü: *Yaşlıları Örgütlendirelim.* Dino bunu, "Gençleri örgütlendirelim!" diyenleri sarakaya almak için çizmiş.

Sıra-sıra, dizi-dizi göbekliler.

Topu da tören yürüyüşüne durmuş.

Küllük 1940 Eylülünde bir sayı çıkıp batan bir dergi.

Dino, 32 yıl önce çizmeseydi, bugün çizerdi bu karikatürü.

7 Aralık

Bugün öğleden önce günümü şaşırdım.

Çarşamba mı, perşembe mi?

Eskiden olsaydı, çabuk çıkardım işin içinden. Haftada iki kez, pazartesi-perşembe, sakalımı budadığım için, zaman üzerinde az çok bir düşüncem vardı. Emeklilik ülkesine çekildikten sonra ipin ucunu koyverdim.

Ama iyi de yaptım sanırım. Günümü şaşırsam ne olacak, şaşırmasam ne olacak? Cuma günü yenilen bir fırın makarna, salı günü yenilenden değişik değildir. Yeter ki kaşarı bol olsun.

9 Aralık

Benim düşkün olduğum işlerden biri de kitapların, varsa eğer, kaynakçalarını okumaktır.

Kendi üzerimdeki bu gözleme, sabah sabah, Kenneth Allsop'un *Chicago* adlı yapıtının kaynakçasını gözden geçirirken el koydum.

(İnsan kendini ne kadar az tanıyor!)

Bu arada Chicago şehrinin bir tanımını da defterime geçiriyorum:

— Ayılarla tilkilerin rahatça yaşadığı, kuzuların da sonunda bir çengele asılı kaldığı bir kenttir Chicago.

Ama bu tanımı daha bir sürü kent, bir sürü ülke için kullanamaz mıyız?

Pazar, 10 Aralık

Simone de Beauvoir'ın *Her Hesaptan Sonra* (Tout Compte Fait) adlı anı kitabının 252. sayfasında şöyle bir tümce var:

— Valéry'nin mimariyi musikiyle bir tutmakta hakkı vardı.

Bu tür tümcelere bizim edebiyatımızda da sık sık raslanır:

— Abdülhak Hamid'e hak veriyorum.

— Ataç'ın hakkı vardı.

(Tanpınar'da da raslayabilirsiniz bu biçim anlatımlara).

Doğrusunu söylemek gerekirse bu gibi kesinlemeler beni hiç açmaz. Bir yapmacıklık, bir ucuzluk sezerim onlarda.

Ama her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır. Demek kimileri de bu deyişlerden hoşlanıyor.

Hoşlanılan deyiş biçimlerinden biri de "dediğim gibi", "yukarıda belirttiğim gibi" kalıp-sözlerle başlayan ve daha önce söylenilmiş şeyleri yineleyen tümcelerdir.

Bakın, bu tür peşrevler de benim iştahımı geriletir.

Bencesi şudur ki, söyleyeceğini iyisinden söylemiş olan yazar ondan bir daha söz etmez.

Kaldı ki, anlatacağının üstesinden gelemeyen bir yazarın aynı şeyleri yinelemekle onun üstesinden gelebileceği de çok su götürür.

12 Aralık

Birini, bir yapıtı, bir olayı anlamak için ilkin onları anlamak istemeli.

Kavrama yetisinin bütün kapılarını açık tutmak hiçbir işe yaramaz.

□

Ben palto tutan insanlardan çok korkarım.

Paltocular, bir kez kızdılar mı —neden kızdıkları da belli olmaz— yıllarca palto tutmanın acısını başkalarından çıkarmaya kalkarlar.

13 Aralık

Dün akşam tahtakurularını düşündüm.

Pencereden, kapıdan, sofradaki ekmeğin içinden çıkarak üstümüze üstümüze gelen tahtakuruları için bir yazı yazmak isterdim.

Sabahattin Kudret'in 1940'larda yazılmış ve hiçbir şiirinde yer almamış bir dizesi vardır:

Ne mümkün uyumak tahtakurusundan

16 Aralık

Papini, ulusların savaşları kazanmak için sayısız insan ve para harcadıktan sonra yenik düşen düşman uluslarına yeniden el uzattıklarını yazıyor. Onları besledik-

leri, onları top, tüfek ve uçakla silahlandırdıkları üzerinde duruyor.

Ama bu insanlık adına değildir. Yenik ulusları gerektiğinde eski ortaklarına, eski dostlarına karşı kullanmak içindir.

Papini'ye göre bu, bir haydut çetesini yakalayıp, ellerinden silahlarını aldıktan sonra, onları daha güçlü silahlarla donatan ve yakalanmalarında yardımcı olan kişilerle savaşmaya kışkırtan polislerin yaptığından başkası değildir.

Demek oluyor ki, barış da, savaş da, iyilik de, kötülük de görecedir.

Bugün, durumun gereğiyle uğru sayılan bir kimsenin, yarın başka bir durum sonunda en saygın bir yurttaş sayılmayacağını kimse öne süremez.

(Çağrışım: Jean Paul Sartre'm *Kirli Eller* adlı oyunu.)

19 Aralık

Stendhal yazı yazmaya oturmadan önce *Yurttaşlar Yasası*'nı okurmuş. Düşüncelerini bilemek, tümcelerine dayanıklık sağlamak için yaparmış bunu.

Bir yasa kitabı, edebiyat elkitabı yerini tutar mı, tutmaz mı?

Bir şey diyebilecek durumda değilim.

Ama bütün bir ulusun, özellikle de siyasacıların herhangi bir işe başlamadan önce *Yurttaşlar Yasası*'nı açıp birkaç sayfa okuması, ne güzel!

Ben bundan yararlı bir şey düşünemiyorum.

20 Aralık

Amerikan gülmece-güldürmece yazarı Leacock'un gülmecenin kuramı ve yapısı ile ilgili bir kitabı varmış. Bunu okuyan bir Fransız yazarı şöyle diyor:

— Ne bunda, ne de bu türden başka bir kitapta gülmecenin kandırıcı bir tanımına rasladım.

İşte zamanın zırt dediği yer de burası.

Şiirin, romanın, öykünün tanımı yapılmış da gülmecenin mi kalmış?

Şiirin tanımı yapılamadığı için değil midir ki kötü ozanlar, iyi ozanların yerini almaktadır?

22 Aralık

Haşet Kitabevi.

Roland Dorgelès'in 6-7 ay önce aldığım *Bouquet de Bohème* adlı kitabından daha dört tane var raflarda.

Haşet, sanırım her kitaptan sadece beş tane getiriyor.

O da cep kitabı ise. Ötekilerden iki tane. Ya da hiç.

Demek benden başka kimse yüz vermemiş zavallı Dorgelès'e!

26 Aralık

Anı yazarı düzenbazın tekidir.

İçinde yaşadığı yılların, toplulukların arasından kendine aslan payını ayırır, çevresindekileri kendisinden aşağı bir yaratıkmış gibi göstermeye çalışır.

Günlükçü de öyle.

Gide, günlüğünün bir yerinde, katıldığı toplantılarda hiç sesini çıkarmadan oturup sonradan orada konuşulanları eleştirmesinin doğru olup olmadığını sorar.

Şu var ki anıcı ya da günlükçü eline kalemi alır almaz önemli bir insan olup çıkar.

Napoléon'un iki uşağının kendisi üzerine yazdıkları anılara dikkat etmeli. Bunlar, bu iki uşağı, en azından, Napoléon katına yükseltir.

Ama anılarda, günlüklerde yine de büyük gerçekler saklıdır.

27 Aralık, sabahın dördü

Gözlerimi açmamla ikiyüzlülüğü düşünmem bir oldu.

Kimi zaman, daha uyanmadan kafam işlemeye başlar benim.

İkiyüzlülük her yerde kendini şipşak su yüzüne fırlatıverir.

Nedir, foyası meydana çıkmış bir ikiyüzlülüğün tekyüzlülükten hiçbir ayrımı kalmaz. Ama buna ikiyüzlü bir tekyüzlülük de diyebiliriz.

saat 8

İkiyüzlülük üzerine yazdıklarımı beğenmedim.

Yırtmaya kalktımsa da, bunun da bir ikiyüzlülük olabileceğini düşünerek bıraktım.

Saat 10. Miller'in *Yengeç Dönencesi*'nin 68. sayfasındaki kanım:

— *Sexus* daha ustaca yazılmış bir yapıt. Hızlı erkekler imparatorluğu. *Yengeç* gerçeküstücülüğe yaslanmış. Miller'in at koşturduğu Paris sokakları Salvador Dali'nin ya da Chagall'in elinden çıkmış soyut bir tablo sanki. Ama Porto şarabına yatırılmış bir tablo.

30 Aralık

Eşleri kendilerini aldattı mı, erkekler hemen zamparalık, çapkınlık öykülerini kabancalamaya kalkışırlar.

Her yerde, her solukta, keskin nişancı oldukları duygusunu uyandıracak sözleri göz kırpmadan sıralarlar.

Denge sorunu.

Emerson şöyle der: "Yaşam, insanoğlunun her gün kafasından geçirdiği şeyden başkası değildir."

Nedir, Henry Miller, Emerson'un sözünü şöyle karşılayacaktır:

— Eğer bu doğru ise, benim yaşamım kalın bir bağırsaktır sadece. Çünkü ben her gün tıkınmayı düşündüğüm gibi, geceleri de düşümde sadece yiyecekler görürüm.

31 Aralık

Yeni yıla Papini'yi okuyarak giriyorum.

1973

İstanbul, 5 Ocak

Behçet'in evinde akşam yemeği.

Tahir Alangu da var.

Alangu'yu severim. Dostluklarına bağlıdır.

İki gün önce de Taksim'de bir meyhanede oturmuştuk. Naim Tirali, Tarık Dursun, Muzaffer Aşkın, Behçet ve ben.

İnsan eski dostlarıyle bir araya geldi mi ne konuşacağını bilemiyor. Eski serüvenler, birlikte geçen günler topu birden insanın belleğini zorluyor.

Pıt, pıt.

Yürekte birtakım koşuşmalar.

Bana öyle geldi ki, topumuza Belediye Onur Başkanlığı verilmiştir. Biz de Taksim'deki o küçük meyhanede olsun, Behçet'in evinde olsun, İstanbul şehrinin anahtarlarını birbirimize vermek için bir araya gelmişiz.

Ankara, 8 Ocak

Servetifünun'ları karıştırıyorum.

29 Mayıs 1941 günlü sayıda eski bir şiirim: *Ev.* *Dünya İşleri*'ne bile almadığım bir şiir.

Usumdan tüm çıkmış.

Eski bir hırka, yıllanmış bir terlikle karşılaşmak insanı nasıl bir an ürpertirse ben de bir tuhaf oldum.

İlk önce okuyup geçtim. Sonra yeniden geriye dönerek şiiri buraya da aktardım:

Yağmurda türkü söylenmediğini bilirim
Bilirim yağmurda eve girişimi
Eve girer ve beklerdim
Ve kimi zaman mektup yazardım
Bulutlar üzerine

O yıllarda "Şehir" adında bir şiirim de vardı. Şimdi ne oldu? Bir yerlerde yayınladım mı, yayınlamadım mı?

Yalnız, onu Rüştü Onur'a yazdığım bir mektuba eklediğimi anımsıyorum. Şiir Rüştü'nün hoşuna gitmişti. Verdiği karşılıkta ondan bir iki dize anıyordu. Rüştü'nün mektuplarını karıştırsam, hiç değilse o iki-üç dizeyi bulabilirim. Ama bunun bir anlamı olur mu?

9 Ocak

TV'deki programlardan bir bölüğünün dinleyici ya da seyirci önünde oluşturulması, bir başka deyişle, canlı-yayın yapılması onları daha ilginç kılıyor.

Gönül isterdi ki, Türkiye'de her şey seyirci ve dinleyici önünde kurgulansın, her şey onların önünde konuşulsun, onların önünde çözüme bağlansın.

Oysa meydan söylevleri bile örtülü ve peçeli.

□

İnsanlar her şeyin bir sonucu olmasını isterler.

Ölüm bir son olduğu için geçerlidir.

Güneşin batışı, günün sonu olduğu için sevilir.
Sevgililerin birbirine kavuşması da bir sondur.
Hele mutlu sonlar insanları çalmadan oynatır.

Bunlar kişioğluna kendi yaşamında bulamadığı mutlukların küçük bir kesitini, soluk bir resmini sunar.

Çölde kalıp da susuzluktan kıvranan yolcuların bir damla su karşısındaki durumlarını düşünün.

□

Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Edebî Hatıralar*'ı.

Yalçın, Mehmet Rauf'un *Eylül*'ü için "canlı kalacaktır" diyor.

Şimdilerde yine *Eylül*'ü kucağına alanlar var. Ben bu romanı iki yıl önce boğularak okumuştum.

10 Ocak

Servetifünun'da yine eski bir şiirim: İflas. Onu 1938'lerde yazmıştım. Hecenin etkisinden bütün bütüne kopmadan:

Benim elbiselerimi yut
Benim suyumu kaynat
Beni bu gece tanı
Beni bu gece unut

Ya adımı duvara
Ya derimi çarmıha
Evlerimize mevlut
Sana bana fatiha

Şiirin ikinci bölümü de şöyle:

Benim dönüşümü kolla
Uzaktan esvaplarımı
Sana her şeyimi söylerim
Çıkarsam ayakkaplarımı

12 Ocak

Nurullah Berk, Théophile Gautier'nin İstanbul'la ilgili kitabını çevirirken *Petit-Champ-des morts* bölgesini *Küçük Ölüler Alanı* diye çevirmiş.

Benim bildiğim kadarıyla burası Tepebaşı'nı, Tünel'den Kasımpaşa'ya değin, içine alır. Adı da *Küçük Mezarlık* olmak gerekir. Şimdilerde Tepebaşı ile Asmalımescit'i birbirine bağlayan *Asmalımescit Mezarlık Sokağı*'nın da adını ondan aldığı düşünülebilir.

Gelin görün ki İstanbul'un eski semt ve sokaklarını içeren bir kitaba raslayamazsınız. Uzun bir inceleme gerektirdiği için kimse böyle bir çalışmayı göze alamamıştır.

O zaman Nurullah Berk ne yapsın?

Ansiklopedilerde bile bunları bulamazsınız.

Oldukça geniş bir bilgi alanını kapsayan Meydan-Larousse'da da *Küçük Mezarlık* diye bir şey yok.

Buna karşılık Cevat Fehmi'nin *Küçük Şehir*'i gibi önemsiz ve gereksiz bir sürü madde var.

14 Ocak

"Benim ilk gerçek dostum Bentley Warren'dir" der George Santayana *Kişiler ve Yerler* adlı anı kitabında.

"İkimiz Dick Smith'le bir triumvira kurmuştuk. Warren, Dick'le benim aramda bağlantı sağlıyordu. Benim Dick'le hiçbir ortak yanım yoktu. Ama ikimiz de sağlam bir eğitimden geçmiştik."

Gençlik böyledir işte.

İnsan, sonraları hiçbir biçimde anlaşamayacağı kişilerle arkadaşlık eder, edebiyat toplulukları kurar. Bunlara büyük önem verir. Sonra da...

Ama bakın, bütün edebiyat akımları böyle doğmuştur. Her biri başka telden çalan yazarların bir araya gelmesinden.

Halit Ziya Uşaklıgil Servetifünuncuların da değişik denizlerde yüzdüklerini anlatır.

19 Ocak

Türkçeyi elimden geldiğince sağlam bir temele oturtmak için sözcüklerle savaşa girişmişimdir ben.

"Şu var ki, ama ne var, denilebilir ki, nedir ki, diyeceğim, kısacası" gibi kalıp-sözleri ya da bağları ben yaygınlaştırdım dersem, pek yalan olmaz.

"Şimdilerde" sözcüğü de benimle kullanım alanını genişletmiştir. Onu yıllarca önce Ali Süavi'nin bir yazısında görmüştüm. Ahmet Rasim "şimdilerde" yerine "şimdiler" demeyi yeğler. Bir iki yıldır ben de Ahmet Rasim'e ayak uydurdum.

Benim son yazılarımda "Nedir ki, şu var ki, ne var ki" bağlarındaki "ki" eki de atılmıştır.

Bir dil, kılçıklarından arındığı ölçüde büyür.

20 Ocak

Güzel bir şiire güzel bir kadından da az raslanır.

Ne var, herkes adım başında tapılacak kadın bulduğu gibi tapılacak şiir de bulur.

Hem de çok bulur.

□

Soyut dergisinin Ocak sayısı.

Günlüklerimden kimi parçalar.

Muzaffer Buyrukçu 27 Nisanda kendisiyle ilgili olarak günlüğümde yazdığım şeylere (ayakkabı öyküsü) iyisinden içerlemiş.

Herkesin her şeyini gözünü kırpmadan anlatan Buyrukçu'nun bu tutumu karşısında ne diyeceğimi bilemedim. Buyrukçu'nun buna güceneceğini aklımın ucundan bile geçirmemiştim. Yoksa onu yayınlamazdım. Çünkü, bir yerde, insan başkalarıyle ilgili gerçekleri günlüğüne aktaramıyor. Buna hakkı da olmaması gerekir.

□

Akşam, Ahmet Rasim'in *Şehir Mektupları.*

Ahmet Rasim, Türkçenin tadını çıkara çıkara yazar. Onun gibi bir yazara sahip olmak için başka uluslar nelerini vermezlerdi! Biz onu okumuyoruz bile.

21 Ocak

Milliyet'in Sanat Dergisi'nde Cemal Süreya ile bir konuşma var. "Erotik bir şiirdir benimki. Sanırım en belirgin özelliği budur," diyor ozan. Arkasından da şunu ekliyor: "İlk sıralarda daha biçimciydim... Şimdilerde insani özün peşindeyim. Ama baştan beri toplumsal bir ağıntı yapıtlarımda."

Tartışma götürür sözler!

Bir şiirin hem erotik, hem toplumsal olması kolayca kabul edilebilecek bir sav görünmüyor bana. Öte yandan, Cemal Süreya'nın şiirine toplumcu denilemeyeceği gibi *erotik* de denilemez. Ozan bununla "Ben her şeyden bir şeyler almışımdır şiirime" demek istiyorsa o başka.

Cemal Süreya'nın "ilk sıralarda daha biçimciydim... Şimdilerde insani özün peşindeyim" sözleri de bana bir şey demedi. Ne demek biçimci olmak? Cemal, bununla eskiden kötü şiir yazdığına değinmek istiyorsa (ki yoktur böyle bir şey) buna karışmam. Ama bir ozanın biçimci olduğunu, şiirlerin biçim ardından koştuğunu söyleyenler o hiçbir şeyden anlamayan eleştirmenlerdir sadece.

Bana sorarsanız, ancak kötü ozanlar biçimcidir. Bunlar şiirlerinde başarı sağlayamadıkları için sözcüklerin kötü bir biçimi, kötü bir düzeni kalmıştır ortada. Hem, insan ardından koşan, insanları kucaklayan şiirlerin biçimden yoksun olduğunu düşünebilir miyiz? Bunlar biçimden yoksunsa, insan sevgisinden de, özden de yoksun demektir. Benim bildiğim, dünyada her nesne ancak biçimiyle vardır, biçimiyle söz konusu olabilir. Biçim kazanmamış öz, bir küme gereçten başka bir şey değildir. Bunu madde alanına kaydırırsak şöyle söyleyebiliriz: "Bir masa ancak biçimiyle masadır. Masanın

biçimini ortadan kaldırın, geride 40-50 kilo tahta ile birkaç yüz gram çividen başka bir şey bulamazsınız."

Bana öyle geliyor ki, sanat alanında ancak "kötü biçim", "iyi biçim" söz konusudur. Şiirdeki öz, her şeyde olduğu gibi ancak biçimle çıkar ortaya.

Bunlara karşın, Cemal Süreya'nın "Şiir konuşma dilinden uzaklaşmamalıdır. Konuşma dili, düzyazının, düşünce dilinin tuhaf bir argosudur" sözlerini çok beğendim. Bunlar Cemal'in o güzelim şiirlerinin düzeyindedir.

Cemal'in dünya edebiyatı, edebiyat türleri üzerinde de çok sağlam, çok yerinde düşünceleri var. Paraya tapan ülkelerde şiirin yeri olmadığını söylemesi, şiiri başkaldıran bir sanat türü olarak nitelendirmesi çok doğru, çok geçerli şeyler. Cemal, paraya kul köle olan memleketlerde şiirin yavaş yavaş ortalardan çekildiğine de parmak basıyor ve giderek "Sadece Latin Amerika ülkelerinde, Türkiye ile Yunanistan'da da yazılıyor şimdilerde şiir" diyor.

Bilmem bu son söz de biraz coşkuyla söylenmemiş mi? Hiç değilse Birleşik Amerika da bu memleketler arasında sayılabilirdi. Çünkü benim bellediğim kadarıyle Allen Ginsberg'i, Lawrence Ferlinghetti'yi, Bob Dylan'ı (evet şarkıcı Bob Dylan'ı) bu gerçek ozanların dışında bırakmak en azından haksızlıktır.

Cemal'in "Batı romanının kendi kaynaklarından biri olan denemeye doğru" kaydığını söylemesi de çok zamanındadır. Hele "Kemal Tahir'in yapıtları hiç de Batılı anlamda roman değil" sözünde büyük bir gerçek var. Bunu nedense, Fethi Naci'nin dışında hiçbir eleştirmenimiz (o bir numaralı edebiyat düşmanlarımız) anlayamadı. Oysa bu, kör kör parmağım gözüne dedirtecek bir durumdur. Dahası, bu yargı Yaşar Kemal'i ve daha birçok benzerlerini içine alabilecek bir güçtedir. Ama nesnel eleştiriye inanıyorsak, bu böyledir.

23 Ocak

Şimdiler pehpehlenen yazarların çoğu edebiyatın dışında olanlardır. Edebiyat dışı yazarlar! Çoktur böyleleri. Bu gibilerin yazılarında sözcükler iğreti gibi durur. Askısı kopmuş pantalon. Ha düştü, ha düşecek.

Bunların söylediklerinde tutarlık da yoktur. Büyük bir özdeyiş yumurtladılar mı, bilin ki iki satır sonra ona ters düşen başka bir söz döktüreceklerdir. İşin tuhafı, bu yazarların izleyip okudukları yazarlar da kendileri gibi edebiyat dışıdır.

Stephan Zweig bir mektubunda şöyle der: "Rasladıklarımın çoğu olup bitenleri ve geleceği hiç anlamıyor"

(Çağrışım: Direklerarası çayçılarmdan Hacı Reşit'in "Çay çeşnisini yitirdi" sözü.)

24 Ocak

Paris'teki kitapçımdan gelen faturayı inceledim. 42 frank indirim. Buna karşılık 19 frank posta gideri. Sonuçta 23 franklık bir kazanç. İyi. Demek Vladimir Jankélévitch'in 22 frank tutan *L'Ironie* adlı kitabı bedavaya gelmiş. Ayrıca 1 frank da cebimde.

Başka bir hesapla, Michel Leiris'in *Fibrilles*'i ile Alfred Perlès'in *Dostum Henry Miller* kitabına sadece 1 frank ödediğimi çıkardım. Çünkü bunların ikisi birden 24 frank tutuyor. 1 franga iki kitap elde etmenin çıkarıma daha uygun olacağını düşünerek, birinci hesabı aklımdan sildim.

26 Ocak

Günlüğümü yayınlamamaya, hiç değilse ölmeden önce böyle bir şey yapmamaya (öldükten sonra da bunu kim yapar?) kesin karar vermeliyim. Yayınlayacağımı düşündükçe söyleyeceklerimi gönlüme göre söyleyemiyorum. Korkuyorum dostlarımı kırmaktan. Onlar da çok çabuk kırılıyorlar. Gerçi kendi bencilliğimi, kendi

güçsüzlüğümü, kendi zırtapozluğumu ortaya koysam, buna kimse ses çıkarmaz, dahası, sevinir ama bunu da yapamıyorum. Kendimi başkalarının gözünde küçük düşürme yürekliliğini de gösteremiyorum. Bu da ayrı bir güç istiyor.

George Orwell, sadece "kendi şereflerini kıran şeyler anlatan özyaşamöyküculerine" değer verir. Kendisi için boyuna usturuplu şeyler anlatan anıcıları da yalancılıkla suçlar. "Çünkü, der, her yaşam, içten bakılacak olursa, bir yenilgiler dizisinden başka bir şey değildir."

Orwell, Frank Harris'in özyaşamöyküsü gibi, göreneklerimize en aykırı düşen kitaplarda bile yazarın gerçek bir tanımına raslanabileceğini de öne sürer.

Doğrusu, günlük yazmanın başka sorunları da vardır. Günlükçüler, çokluk ipe sapa gelmez şeyleri günlüklerine tıkıştırmaktan da çekinmezler. Bunlar yazıldığı günde önemli olmasa da zamanla bir olayı, bir kişiyi, bir yeri aydınlatmak bakımından değer kazanabilir. Antoine Galland, *İstanbul Günlüğü* adlı kitabında bu noktaya bir de başka açıdan değinir:

"Eğer bu günlük başka ellere geçerse, bu denli önemsiz şeyleri günlüğüme yazdığımı görenlere şunu haber vermekle memnun olurum ki, hiç kimsenin beğenisi için değil, kendim için yazıyorum bunları. Bir kitabın fiyatı, havanın sıcak ya da soğukluğu! Bunların günlüklerde yeralacak şeyler olmadığını düşünüp de günlüğümü ıvır zıvırla şişirdiğim yargısına varacaklara da davranışımı haklı çıkarmaya çalışmam. Böylesini yeğlediğim için böyle davranıyorum demekle yetinirim. İnsanın kendisi için yaptığı bir işte kendini memnun etmesinden, özgürlüğünü elinde bulundurmasından daha doğal ne vardır?"

Biliyorum işim şık değil.

Ama insanın kendi üzerine kapanması, kendi bilinçaltını gözlemlemesi de çok ilginç sonuçlar veriyor.

İnsan Tükenmez. Fethi Naci'nin bir kitabının adı bu. Gerçekten tükenmez insanoğlu. Hele bilinçaltımız bir hazine, bir gömü. Nedir, ben burda kendi bilinçaltıma bile uzanmaktan korkuyor, kendimi doğru dürüst gözlemlemekten kaçıyorum. Ama bir bilinçaltı nasıl izlenir? İşte bir sorun daha. Belki yapılacak iş, Riyasız Evliya Çelebi'nin yaptığıdır. İçimize bir ateş düşmesini ve onun gönül aynamızı parlatmasını beklemek! (Unamuno: "En zor bilim, kendini bilmektir.").

27 Ocak

Bugün öğleye değin hiçbir iş yapmadım. Kitap da okumadım. Radyodan yüksek amperli "sevdavi" şarkılar dinledim. Saatlerin, dakikaların geçmediğini görünce de radyo programlarımızın insan yaşamını uzatmada en etkili yol olabileceğini düşündüm.

Giderek, yemeden, içmeden, kıpırdamadan günün 24 saati arka üstü yatmakla insan ömrünün birkaç katına çıkarılabileceği kanısına vardım. Ben buna benzer bir denemeye *Dört Köşeli Üçgen* adlı romanımda da girişmiştim. Bereket o romanı kimse okumadı.

28 Ocak

Cumhuriyet'te Ceyhun Atuf Kansu'nun "Sabahattin Usta" adlı yazısı, sevilen Eyuboğlu'nu daha da sevdiriyor. Kansu diyeceğini bilgiçlik taslamadan söylemesini biliyor.

Bir yerinde bir nükte de var: "Öyle bir üniversite ki, diyor Eyuboğlu için, Şükran Kurdakul'un deyişini kullanarak, test sınavı yok, şu yok, bu yok, sıra bekleme yok, —hele üniversitenin kapılarını halk çocuklarına kapamak için tek çare paralı olmak, varsıl olmak— o da yok, onun üniversitesi her Türk çocuğuna açıktı".

Nükte bir yerde yazıyı sulandırır. Sanımca Ataç pek sevmezdi yazı içindeki nükteleri. Ama nükte Kansu'nun yazısına yakışmamış demeye dilim varmıyor. Kansu kah-

vede, dostlar toplantısında söyleşir gibi yazıyor. Cıvıl cıvıl bir anlatım. Nükte bu tür yazılar içinde batmıyor insana. Kansu'nun Sabahattin Usta için "halk bahçıvanı", "çiçek ustası" demesi de çok hoş.

29 Ocak

Bir yergicinin yüzdeyüz dürüst olması, küçüklüklere, bedava lakırdılara yüz vermemesi gerekir.

Tutun ki bir ozan, içinde bulunduğu toplum kişilerini yeriyor, ama kendisi üçkâğıtçının tekidir. Olur mu böyle şey?

Tevfik Fikret, Mithat Paşa'nın aznavuru Abdülhamit'e ya da İttihatçılara yüz suyu dökseydi, yazdıklarının ne anlamı kalırdı? Fikret, çanak yalamak şöyle dursun, İttihatçıların kendisine önerdikleri Milli Eğitim Bakanlığına bile arka dönmüştür.

Ama bilirim, zor şeydir, insan denen yaratığın bütün yaşamı boyunca başını eğmeden yaşayabilmesi, kötülük, kıskançlık ya da dedikodu çamurundan kendini uzak tutması. Hele dedikodu, erkekler bu konuda kadınları da bastırır. Duygulara kapılma işinde ise, hiçbir dişi yaratıktan geri kalmazlar.

Haşim, bir dostuna kızdı mı, fotoğrafını salondaki duvardan indirir, ayakyoluna asarmış. Resmin, yine eski yerini alması, ancak Haşim'in başına üşüşen cinlerin dağılmasıyle olurmuş. Ayakyoluna resmi asılmayan hemen hemen kimse kalmamış. Herkes sırasını savmış. Ne ki, buna Haşim'in kendini dizginlemek, dostlarına haksızlık yapmamak için bulduğu bir çözüm biçimi gözüyle bakmak yerinde olur.

Ayakyolu dedim de aklıma geldi. Bireyselliğin onurunu hiç değilse onlar kurtarıyor. Nedir kimileri, burada da, vızık vızık ıkınarak, kendilerini bireysellik balgamından kurtarmasını biliyorlar.

Vay benim oynak ve titrek yüreğim! Bunca uğruluk,

bunca cana kıymadan sonra bireyselliğin neden ortadan kaldırılmak istendiği açıkça anlaşılıyor.

30 Ocak

Alaturka musikiyi sevmem.

Ama kürdili hicazkâra eyvallahı basarım.

Buna karşılık türkülere bayılırım.

Geçen akşam televizyonda Müzeyyen vardı. Dinlemeyi düşünmüyordum ama televizyonu erken açmıştım. Kaçamadım. Sevdim de şarkıları.

Gençliğimde, içkili yerlerde, Safiye'yi, Hamiyet'i, Müzeyyen'i, Perihan'ı çok dinlemişimdir. Taze can bularak mı? Değil elbet. Ne var, hiç hoşlanmazdım da diyemem. Münir Nurettin'in konserlerine bile para saydığım olurdu.

6 parça okudu Müzeyyen. Üçü mayaydı sanırım. Sonradan, genel istek üzere —film, dinleyicilerin bulunduğu bir salonda çekilmişti— bir tane daha döktürdü. "Ferayedir Kızın Adı" adını taşıyan bir mayaya başlamadan "Feraye, o da benim gibi çileli bir kız" dedi. Bu söz elbet, dinleyicilerden birtakım coşkulu sesler yükselmesine yol açtı. Böyledir bu. Kendinizi çileli, ezilmiş gösterirseniz dinleyicilerin, okurların ilgisini şipşak kendi tarlanıza akıtırsınız.

Müzeyyen, ilk okuduğu hicaz şarkıyla usta bir okuyucu olduğunu da hemen belli etti. Yazık ki yazık, eski sesinin yerinde yeller esiyordu. Hele bir ara "Çileli Ömrüm" diyebilmek için sesini öylesine yükseltti ki "Çiyanlı Ömrüm" dediğini sandım.

Mayalarda daha derli topluydu. Durumu anlamış, sesini küçük tutmaya başlamıştı. Hele "Gün akşam oldu" sözünün sıkça yinelendiği parçada ustalığının doruğuna çıktı.

Ne kadar sevmiyorum desem, alaturkada alıştığım, vazgeçemediğim bir şey var. Daha doğrusu, benim sevmediğim yozlaştırılmış alaturkadır, meyhane alaturka-

sıdır. Dede Efendi'yi, Itrî'yi gâvuruna severim. Ama Selâhattin Pınar'a hiç alışamamışımdır.

1672 - 1673 yıllarını İstanbul'da geçiren Fransız Elçiliği görevlilerinden Antoine Galland günlüğünde şöyle der:

— Başka bir yanda, bir başka Türk, genç bir bostancıya şarkı belletiyordu. Bostancının pek güzel bir sesi vardı. Dikkatini yitirmemek için, Türklerin alışkanlığına uyarak, bedeninin üst kısmını, alt kısmın üzerinde bir topaç gibi sallıyordu. Türkler musikiyi, bizim yaptığımız biçimde, yazılı kurallarla ve notaya alınmış havalarla okutmazlar. Bütün şarkılar bellekle ve ustanın ağzından öğrenilir. Bizim tezcanlı mizacımız, bu kadar büyük bir çabaya katlanacak sabrı bize vermez. Türkler ise, bundan bezmeyecek derecede soğukkanlıdırlar.

Doğrusu, Batılılar alaturka musikiden murat alamamışlardır. Onlar alaturkayı öğrenmek değil, dinlemek sabrını bile gösteremezler.

1852 yılı Haziranında İstanbul'a gelen Théophile Gautier'yi belki bunlardan ayırmak doğru olur. Onun kanısı da şöyledir:

— Bir yanda çalgıcılar vardı. İlkin kişide gülme isteği uyandıran Doğu musikisinin o üzünçlü iniltilerini, o garip dümteklerini, o boğazdan gelen seslerini duyuruyorlardı. Ne ki, bu musikiyi uzun süre dinlediğiniz zaman sizi sarıyordu. Tadına da varıyordunuz.

Sanırım bizim bir yanlışımız oldu. Batılılara alaturkayı sevdirme yollarını arayacağımıza, kendi musikimize onların gözlükleriyle bakmak yolunu tuttuk. Bu da bizi kişiliksiz yaratılara yöneltti.

31 Ocak

Okurlar yazarları, boyuna kendi katlarına indirmeye çalışırlar. Kimse sanatçıların odasına çıkmayı düşünmez.

Ama okurlar da ne yapsın? Kötü ozanlar saçakları sarmış.

Edebiyatı onlardan ayıklamak için ne yapmalı? Bol yiyintili yüksek görevlere mi atamalı?

Doğrusu bunlar, toplum içinde hırslarını yatıştıracak alanlar bulamadıkları için edebiyata tebelleş olmuşlardır. Sözüm ona, başka köşelerde bulamadıkları alkışa burada kavuşacaklardır.

(Uygulamalarda karşılaşılacak zorluklar için çare: Eğer aynı görev için iki aday varsa, bunlardan ikisinin birden atanmasında hiçbir sakınca yoktur. Yalnız sürtüşmeye meydan vermemek için atama belgesine, bunlardan birinin tek, ötekinin de çift sayılı dosyalara bakacağı açıklığı getirilmelidir. Adayların daha çok olması halinde ise, görevlilerden kimisinin tek sayılı, kimisinin de çift sayılı günlerde çalışacağı koşulu öne sürülebilir. Eğer adayların sayısı ayın günlerini de aşarsa, o vakit yapılacak iş, Fransız Devrim Takviminde olduğu gibi ayın günlerini çoğaltmaktır.

Kötü ozanı iyisinden ayırmak için tutulacak yol da şudur: Gerçek ozanların tümünde özeleştiri vardır. Bu da onları kasıntılı ve prostatlı konuşmalardan alakoyar. Bir ozan sesinin cızırtısını, biraz olsun çoğaltı mı, bilin ki onda iş yoktur.)

4 Şubat

Sabahattin Kudret, Oktay Akbal ve ben.

İzmir Caddesinde *Liman Lokantası.*

Sabahattin: "Ben en çok ilk şiirlerimi, bir de *Eşik*'te yayınlanan son şiirlerimi severim sadece. Ötekileri, o arada kalanları hiç sevmem."

Ozanların adamakıllı yüz çevirdiği şiirleri vardır elbet. Ne ki, belli bir dönemini, uzunca bir dönemini yok sayan ozanların sayısı kabarık olmasa gerek.

Sabahattin ilk şiirlerini *Şarkılı Kahve*'de toplamıştır. 1944 yılında, benim de ortağı bulunduğum ABC Ki-

tabevinin yayınları arasında yeralan kitap, ikinci kez 1953'te, üçüncü kez de 1962'de yayınlanmıştır.

Bir Sabah Uyanmak adlı bu üçüncü baskıdan Sabahattin kimi şiirlerini çıkarmış. Onun için, ilk şiirlerinden bağrına bastıklarını anlamak isterseniz, önceki baskılara değil, bu sonuncusuna bakmanız gerekir.

İlginç bir şey, bir ozanın bir dönemde yazdığı tüm şiirlerinin üstünden sünger geçirmesi. Bir yürek sorunu.

Bu, aklıma eski günlerin düşmesine yol açtı. Sabahattin'e dedim ki:

— Bilmem şimdi anımsar mısın? Bir dizen vardı. Taa 1940'larda. *Ne mümkün uyumak tahtakurusundan?* Onu hiç bir şiirinde kullanmadın. Benim çok hoşuma gitmiş olmalı ki kafama saplanıp kalmış.

— Benim böyle bir dizem olmadı hiç.

— Sen onu okurken, dizenin Cahit Külebi'nin malı olduğunu söylemiştin. Bense dizenin senin olduğunu, benim yan tutmadan düşüncemi belirtmem için, bana öyle söylediğini sanmıştım.

— Bak ben o dizenin hangi şiirde olduğunu biliyorum. Şimdi bulur çıkarırım.

Sabahattin bir süre düşündü, sonunda:

— Sende Marx-Engels'in *Sanat ve Edebiyat* adlı kitabı var mı? *De Yayınevi* yayınlamıştı.

— Var sanırım.

— Öyleyse bu gece gidince bak. Bir Alman ozanının şiiri o.

Eve dönünce ilk yaptığım iş o oldu. Sabahattin'in söylediği kitapta Georg Weerth'in "Çırakların Türküsü" adlı şiirinde tahtakurulu dizeye rasladım:

Sonra yataklara girdik
Dualarımızı edip,
Tahtakuruları bir üşüştü
Bütün gece yandık.

Şu var ki bu tahtakurulu dize "Ne mümkün uyumak tahtakurusundan?" dizesi değildi. Belki esinlenilerek yazılmıştı ama o değildi.

Peki, kim yazdı onu?

Sabahattin de işin içinden çıkamadıktan sonra, benim elimden ne gelir?

Nedir, Weerth'in öteki dizelerini okurken Külebi'nin "Hasret/Özlem" şiiri çaktı kafamda:

Ben bu şiiri yazdım atlı talimde
Bulunduğum şehir İstanbul'du,
Ağır ağır kar yağıyordu,
Atımın yelesi bulut renginde.

Weerth'in şiirini bir daha okudum. Onda da şöyle bir dörtlük var:

Frankfurt'ta oldu bunlar,
O cici Frankfurt şehrinde,
Orda yaşayanlar bilir
Orda çekenler bunu.

Külebi kendi şiirini yazmadan önce bu şiirin Almancasını gördü mü, görmedi mi?

Görse de neyi anlatır bu?

Hemen hemen her şiirde böyle esintiler, böyle el sallamalar vardır. Ozanlar bu sıcak yaklaşıma bilerek, bilmeyerek kürek çekerler. Ulaştıkları ada da, ulaşmayı düşündükleri ada olmaz hiçbir vakit.

Ama bu kürekçiliği günlük uğraş haline getirenler de hiç eksik değil.

6 Şubat

4 ızgara köfte, bol limonlu lahana salatası ve iki dilim kızarmış ekmek. Akşam yemeği.

Yeter be adam. Otur koltuğuna da Ataç'ını okuyacaksan oku.

Yok, bir de pepsi dikmeliyim.

Ayak sinirlerim çekilmeye başladı. Eskiden bir gecede üç pepsi yuvarladığım olurdu. Sonra ikiye indirdim. Demek şimdiler, bütün bütüne ondan ayrılmam gerek.

Bir bardak su.

Böbreklerimdeki pepsi yeni gelene yer açınca rahatlar gibi oldum.

□

Ataç'ı beğenenler, onun yazılarında bol bol övülmüş olanlardır. O da hani bu konuda ekmeğine koçtur. Herkese kapısını açık tutar. En boktan-künet ozan için şöyle demekten çekinmez.

— Onun şiirleri kadar büyük mutluluk yoktur.

Şimdiler Ataç'ın yazılarına burun kıvrılması da zavallı Ataç'ın bugünün tanrılarını övecek durumda bulunmamasındandır.

Bana sorarsanız Ataç, bu övgülerle değil, edebiyat anlayışının sağlamlığıyla büyüktür. Türkçemizin birinci kuyumcusu Haşim ise, ikincisi de odur.

14 Şubat

Akıldan geçen her şeyin bilinçaltıyla bir ilişkisi var mı? Varsa bu, nereye kadar uzanıyor?

Kitaplar elbet bu alışverişe olumlu bir karşılık verecektir. Ama ben, zaman zaman bilinçaltının varlığından kuşkulanırım.

15 Şubat

Benim için yazılan düşmanca yazılar parmak hesabıyle saptanamaz.

Ama bunlar çokluk benim yazılarını beğenmediğim kişilerden geliyor.

Geliyor da ne oluyor?

Daha güçlü, daha nefesli yazılara, çokluk bu denli saldırıları okuduktan sonra yönelirim ben.

18 Şubat

Bizim sokaklarımız kişiliksizdir.

Tarihi yoktur.

Varsa da, bu tarihin üstüne ölü toprağı serpilmiştir.

Halit Ziya hangi evde doğdu? Haşim nerede öldü? Sabahattin Ali nerede oturdu? Bunları bilmeyiz.

Bu, bizim insanlara, eşyalara değer göstermeyen bir ulus olduğumuzu ortaya koyar.

Hilmi Ziya Ülken bir gün bana şöyle demişti:

— Biz ulus değil, aşiretiz.

Gelin görün ki, yeni yetişen gençlerimizin bize saygı beslememesinden Tanrının günü yakınırız.

Behey adam, sen ne verdin de, ne almak istiyorsun?

Al gülüm, ver gülüm dünyası değil mi bu taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmayan dünya?

Birkaç yıl önce Ankara'ya gelen bir Fransız ozanı (Jean - Clarence Lambert) bana şunu sordu:

— Ne iş yaparsınız?

— Memurum.

— O da ne demek?

— Yani devlet kapısında işçiyim.

— İşçi mi?

Bu konuşma bir süre daha böyle sürüp gitti.

Sonunda ayıldım. Bir ozanın kendi ozanlığından başka bir işi olabileceğini kafası almıyordu Fransız'ın.

21 Şubat

Bedri Rahmi, okumayı yazmayı seven bir doktora şöyle demiş:

— Yaz Reis, kırk yıllık deneylerimin sonucu bu: resim renklerle düşünmek sanatıdır.

Başkaları da söylemiştir bu gibi şeyleri. Ama yine de iyidir Bedri Rahmi'nin buyurultusu.

Şiir de sözcüklerle düşünme sanatıdır. Nedir, çokları bunun böyle olmasından korkuyor. Bununla, insana arka dönen bir sanatın borazancılığına el atıldığı sanılıyor.

Bencesi, bunlar ayrı ayrı şeylerdir. Bir ozanın sözcüklerle düşünmesi, insanlığını yitirmesini, insanlara pencerelerini kapamasını neden gerektirsin?

Renklerle düşünmek, seslerle düşünmek! Bu, sanatın varoluş ilkesidir. Bunun üstesinden gelemeyenler, toplumcu ve insancı bir sanata da ulaşamazlar.

Gelin görün ki, ressamlara, ozanlara çullananlar, musiki alanındaki dörüt erlerine ses çıkarmıyorlar.

Musiki ürünlerinde bir düşünceye kolayca bağlanabilecek bir öğe bulunmamasından mı bu hoşgörü?

Doğrusu bir ozan, şiirler yazacağına, musiki alanında at koşturmaya baksa, çok akıllıca bir iş yapmış olur. Hele musiki ürününün altına insanlarla ilgili bir ad taktı mı, oh gel keyfim gel, herkes onu büyük bir toplumcu olarak bağrına basabilir. Oysa o musiki yapıtı belki çok bencil duyguların bir sonucudur. Ama bunu kim anlayabilir? Üstelik sanatçının ikiyüzlülüğünü onun büyüklüğüne bile verebilirler.

Nedir, ozanlar için de bir çıkış yolu vardır. Şiirlerinizi sözcüklerle düşünüp yazdıktan sonra, sözcüklerle düşünenlere çattınız mı, akan sular durur. Şipşak büyük toplumsal alkışlar devşirirsiniz.

Bana öyle geliyor ki insanlar, sahteciliğe daha çok evetlik gösteriyor.

Sahteci misin, değil misin?

Değilsen, kimse başını çevirip bakmaz.

Bir şey daha söyleyeyim: Başka ozanları beğenmeyen ozanlar, daha çok kelkenezler, nanaylardır.

Değişik güzelliklere açık olmasını bilmeyenlerdir.

24 Şubat

Korkunç bir şey şu bilinçaltı!

Bunları korkmadan nasıl geçireceğim günlüğüme?

Az önce, bilinçaltımdan yola çıkıp (bakın yine de bilinçaltından açıyorum) kafamın bir köşesine şu düşünce bağdaş kurdu:

— V. ne vakit ölür? Ölse de kurtulsak. Ama V. ölürse Y. var. Ona ne vakit sıra gelir? Hadi Y. de öldü diyelim. Z ne olacak? Peki, ya A., B., C.? Onlar yetmez mi insanlara ölüm kusturmaya?

Bu zorbaların arkası alınabilir mi?

Nurullah Berk bir vakitler şöyle demişti:

— Bu dünyada, metrekare başına bir namussuz var.

Sanım o ki, insanın bu yıkımı olduğu gibi benimsemesi ve de yürüyüşünü ona göre ayarlaması en çıkar yol.

Hem düşmansız, savaşsız bir yolun ne tadı olabilir?

Şöyle düşünün: Bir satranç tahtasının önündesiniz. Karşınızdakinin kalelerini, atlarını, vezirini önceden çıkarmışsınız oyundan. Bu durumda karşınızdakini mat etmek sizi gönendirir mi?

Hayır, yüz bin hayır.

V. ölmemeli. Z.'nin öleceği varsa, o da ölmemeli.

Dahası, bunlar azgın bir köpek gibi dişlerini güngüne bilemeli, üstüme üstüme geleceklerse, öyle gelmeli.

27 Şubat

Dolmuşta yanıma yaşlı bir kadın oturdu. Arkasından otomobile atlayan adam:

— Manton yerlerde sürünüyor.

— Ben kendim sürünüyorum, mantom sürünmesin mi?

Ağzı kalabalık bir kadındı. Araba kazası geçirdiğini, ayaklarının bu yüzden sakat kaldığını çakçaka ile anlattı.

Ben Dil Kurumu durağına gelince dolmuştan nasıl çıkacağımı düşünüyordum. Kadın inmezse, benim çıkmam çok zor olacaktı. Bir gün önce de ayağı sakat bir adam vardı dolmuşta. Tam kadının oturduğu yerde. Ben de ikinci sırada aynı yerdeydim. İnmek için iyiden iyi cambazlık yapmak zorunda kalmıştım.

Kızılay'a geldiğimiz vakit dolmuş şoförü kadına nereye gideceğini sordu.

— Çankaya'ya.

— Ver paranı.

— Benden para alma. Yoksulum ben.

— Buraya kadar geldin (Büyük postanenin önünden binmişti.) Artık in de yeri boşuna kapatma.

— Bari elli kuruş vereyim, yok param.

Ben bir an kadının inmesiyle Dil Kurumu durağında benim de sıkıntı çekmeyeceğimi düşündüm ve şoförün kadını indirmek istemesini çok yerinde buldum. (Evet, evet sevindim.)

Nedir, o anda Hans Fallada'nın *Küçük Adam Ne Oldu Sana*'sındaki Karla'nın sözleri geçti kafamdan: "Ama ben onları hırpalamak istemiyordum. Onlardan hoşlanmak, onları sevmek istiyorum. Bir canavar olmak istemiyorum."

Bu kez biraz önceki canavarlığımı kendime bağışlatmak için çıkardım kadının dolmuş parasını verdim. Benim bu davranışım en arkada oturan bir başka kadını da coşturdu. O da yaşlı kadına bir iki buçukluk tosladı:

— Bununla dönüş parası yaparsın.

Ey gelecekteki okur, bu sözlerimde bir sahtecilik sezdinse memnun olurum. Evet, var burada bir sahtecilik. Çünkü arka sıradaki kadın, kesesine benden sonra mı, benden önce mi davrandı, kesin olarak bilmediğim halde önceliği kendime mal ettim.

Ama bu, iyilikseverliğin, budalalık gibi bulaşıcı olduğunu söylememe engel olmaz sanırım.

(Cocteau'nun bir sözü çağrışım yoluyle: "Ben kedileri insanlara yeğlerim. Çünkü onlarda polis görevlisi yoktur.")

3 Mart

Radyoda bir türkü:

Gemideyim gemide
Ayağım yemenide
Alacaksan al beni
Nışanlım var geride

Bizdeki türkülerin, şarkıların çoğu böyledir. Kadını bir mal olarak sürer piyasaya.

Kadınlar da buna razılık gösterir.

Kendilerine mal gözüyle bakılmasından onlar da memnundur.

4 Mart

Ben sevi şiirlerimi utanarak yazmışımdır.

Ama onlarda seviyi sarakaya almayı unutmamışımdır.

"Salâh Birsel'in Aşkı" bunlardan biridir.

"Salâh Birsel'in Son Maceraları" da öyle.

Bu ikincisini Edip Cansever çok severdi. Şimdiler de sever sanırım.

Nedir, Cemal Süreya sevi şiirlerinden oluşan bir güldeste yaptığı vakit benim bu şiirlerime yüz vermedi. Tersine, en kötü sevi şiirimi seçti. Eski sevi şiirlerinin çizgisini yürüteni.

Bu da bir tutumdur. Buna da saygı göstermeliyim.

Ben şiirin kendi sesine başka sesler karıştırmak istemem.

Aruz ve hece ile yazılmış şiirlerde, şiirin kendi sesini bulamazsınız. Bu ses, hece ve aruz kalıplarının takırtukuru arasında boğulup kalır. Özgür şiirin, bu kalıplardan gelen zulumlu seslerden arınmış olabileceği ak-

la gelirse de, çokları özgür koşuk düzerken de birtakım çangıl çungul vızıltılardan kurtaramamışlardır şiirlerini.

5 Mart

Yazarların, ozanların başarıya ulaşması beni çocuk gibi sevindirir. İstesem de, istemesem de gözlerimden yaşlar akmaya başlar.

Fransa'nın güneyindeki Ventout dağına ilk kez tırmanan Petrarka'nın yüreği nasıl hop oturup, hop kalkmışsa, benim içim de *en gerçek ve derin* coşkuyla dolar.

9 Mart

Sakalımı traş etmek için aynanın karşısına geçtim. Radyoda yine bir türkü: "Kekliği düz ovada..."

Birden her şeyi unutarak ellerimi, gözlerimi, kaşlarımı oynatmaya başladım. Giderek kendimi bir sahne üstünde sanarak ellerim, gözlerim, kaşlarımla türlü şaklabanlıklar, mimik oyunları yapmaya geçtim.

Kendime ancak türkü bitince geldim. Ne güzel, insanın musikiye kendini kaptırıp, zıplayıp hoplaması. Bir an bütün üzüntülerinizden sıyrılıyorsunuz. Elde ettiğiniz neşe o neşe anından sonraya da uzanıyor.

Somurtkanlık! Bizim her vakit sağduyulu olmayışımızın bir nedeni de neşeye yaşamımızda yer ayırmamış olmamızdır. Neşesiz adam eksik adamdır. Bir alıktır.

Kapının zili. Dışardan bir ses: "Süt". Hergün bir ya da birkaç kez çalar kapıyı bu sütçü. Ben de her kez kapıyı açar yüzümü tatlılaştırır ve: "Biz süt almıyoruz" derim. Tam bir sahtecilikle. Bu kez kapıyı açıp sütçüye: "Sen ne biçim adamsın, sana kaç kez süt almadığımızı söyledim. Böyle herkesi tedirgin etmeye ne hakkın var?" diye bağırmak geçti aklımdan. Kapıya koşup açtım, sütçüye yine: "Biz süt almıyoruz." dedim. Adam suratını buruşturarak uzaklaştı.

Kapıyı örttükten sonra kendimi yokladım. Neşe diye bir şey kalmamıştı.

□

Oktay Rifat'ın *Yeni Dergi*'nin Mart sayısında çıkan "Fatih'in Resmi" şiirini bir, bir daha okudum. Son üç dize oldukça sağlam:

Bir resimde kaldım cüce, ben değilim,
Sarığım, kürküm, korkusuz karanfilim.
Ararım, aranırım yerde delice.

Biliyorum bu üç dizeyi bundan önce gelen:

Ben Sultan Mehmet, Avni, tuğlarla yüce

dizesiyle birlikte okumak gerek. Ama ben bu Sultan Mehmet'li dizenin sonundaki "tuğlarla yüce" imgesini, buna kalıbını da diyebiliriz, çok eskimiş buldum. Dizenin sonundaki başarısızlık beni o dizeden soğutuverdi hemen.

Şiirde, "Benimdi savrulan kaftanlar, benimdi" gibi kalıbı yönünden çok yinelenmiş başka dizeler de var. Bunların eskipüsküllüğünü Oktay Rifat benden iyi bilir. Gelin görün ki, onları şiirinden uzaklaştıramamış.

Oktay Rifat'ın dergideki öbür şiiri, "1509 Depremi" daha da hoşuma gitti diyebilirim. Nedir, bu şiirin ilk dörtlüğü de işlenmek ister daha:

Bir Zaman vardı ki zamanlar içinde,
Kanatları turuncu bir kuşa benzer,
Üsküdar'ı seyrederdim sarsıldı yer,
Devrildi penceremden kanlar içinde.

Hele ilk iki dizenin baştanbaşa gözden geçirilmesi gerekir. Bu iki dize değişse, belki dördüncü dizenin sonundaki "kanlar içinde" imgesi de tatlılık kazanabilir. Şimdiki haliyle bu iki sözcük "zamanlar içinde" ile uyaklı olduğu için midir nedir, insana batıyor. Ama şiirde sadece bu uyaktır, iğretilik duygusu veren. Ötekilerine ses çıkarmıyorum. Dahası, bunlarda uyak var mı yok mu, belli bile olmuyor. Ama "kanlar içinde" sözünün bir başına bir güzelliği olmadığı da yüzdeyüz.

Yeni Dergi'de İsmet Özel'in de bir şiiri var. Oktay Rifat'ın düzenini bulamazsınız onda ama bu şiir (aslında 4 şiir) Oktay Rifat'ınkilerden çok tatlı. Işıl, ışıl. Nedir, İsmet Özel lafı çok uzatıyor, Osmanlıca sözcüklere de çokça yer veriyor. Oysa bunların yerlerine Türkçeleri kolayca bulunabilir. Söz gelişi "intizamsız güneşler" yerine "eciş bücüş güneşler" denilebilirdi. Gerçi imge biraz değişmiş olurdu ama, insanda yapacağı etki değişik olmazdı.

Bin yaşasın İsmet Özel'in şiiri! Ama insan onu okuyunca eşekten düşmüş karpuza dönüyor. Kafası yarılmıyorsa da iyice sersemliyor. Ne bileyim, belki ozanın istediği de budur.

10 Mart

Cumhuriyet gazetesinde ortanca dağları ben yarattım diyen bir eleştirmen şöyle buyurmuş:

— Fazıl Hüsnü Dağlarca görev yapıyor.

Bu, Dağlarca'yı kötülemek için söylenmiş bir sözdür.

(Elbet eleştirmenin dangalaklığını da koymaktadır ortaya.)

Bir ozanın görevi!

Bu, olsa olsa şiir yazmaktır.

Bundan başkası, o ozanı insan olarak büyültürse de ozan olarak kendisine bir şey katmaz.

□

Çokları dizelerle hiç ilgilenmiyor, şiirin bütününe bakıyor sadece.

Bütün, benim bildiğim, çok aldatıcıdır.

Bir dizenin güzelliğine varamayan, bütünün de güzelliğine varamaz.

11 Mart

George Sand anılarında kendi gizli yaşamını kavrayan gerçeklerin çoğunu es geçmiştir.

Hayatım'da Jules Sandeau ile ilişkisi (Musset ile olan da öyledir), herhangi bir arkadaşlık gibi anlatılır. Oysa Balzac'ın kendi sevgilisi (ikinci sevgilisi) Bayan Hanska'ya yazdığı mektuplarda George Sand'ın Sandeau'ya karşı duyduğu ilgi bütün çıplaklığıyle yer alır.

Çünkü insanlar kendi gerçeklerini değil, başkalarının gerçeklerini açıklamaya bayılırlar

12 Mart

Geçen akşam Günel Altıntaş, Günel'in yavuklusu, Ceyhun Atuf Kansu ve ben *Tavukçu*'da kafaları çektik. On buçuğa doğru Cemal Süreya da geldi. Muzaffer de gelecekmiş, bir işi çıktığı için gelememiş.

Günel bir ara şöyle dedi:

— Sen bu konuşmalarımızı günlüğüne geçir. Bir gece Buyrukçu ile içiyorduk. Ona, yaz bunları günlüğüne dedim. O, benim bu sözümü de geçirdi günlüğüne.

Günel, bir iki yıl önce yazdığı dört hizmetçi kız öyküsünden de açtı:

— Kız benimle yatmak için 150 lira istedi. Ama ben, yoo bu iş para ile olursa benim duygum uyanmaz, dedim. Ama yattım karıyla. Sonra da öyküsünü yazdım. Ne var, öyküde karıyla aşnafişnelik ettiğimi açığa vurmadım. Yalnız yavukluma söyledim. O da, madem yatmışsın, öyküye de geçirmeliydin, dedi. Geçirmem, dedim. Ben olayları anlatmıyorum. Öykü yazıyorum.

Günel'e, benim de her yeri düzayak eden bu gibi olayların anlatılmasından yana olduğumu söyledim. Sonra da:

— Miller'in büyüklüğü de burdan gelir.

— Miller, karıyı saksafonlamasa da, saksafonlamış gibi anlatıyor.

13 Mart

İnsan kendi kendine yetmesini bilmelidir. Dışarda kendimizi oyalamaya çalışırsak, bugün elde ettiğimiz

eğlenceyi, yarın yerinde bulmayabiliriz. Oysa kendimizi her zaman bıraktığımız yerde, yularından ağaca bağlanmış at örneği, bulabiliriz.

Nedir, kimi kirişli kafalar, bu türlü sanatçıları fildişi kuleye kapanmakla suçlamaktadırlar.

Ah, o baylar ne baylardır. Havalar şırlasın, kaçacak delik ararlar.

(Bir yerde, en kolay iş sanatçıya saldırmaktır.)

□

Bugün Cumhurbaşkanlığı (6. Cumhurbaşkanlığı) seçimi vardı. Sabahleyin Kurum'a giderken Meclis'in dört bir yanını polislerin kuşatmış olduğunu gördüm. Akşam eve dönerken aynı durum sürüyordu.

□

Dün gece bir düş gördüm.

Sabahleyin dört otuzda uyandığım vakit içimde bir hafiflik duydum.

Düşümde insanlar, eşyalar havalanacakmış gibiydiler. Futbol maçında kafaya çıkmış gibi yerden hep bir metre yükseklikte dolanıyorlardı. Bense başka gezegenlerden gelmiş bir gözlemci durumundaydım. Her şey bana yabancı geliyordu. Bir ara, kalabalık arasında İzmir'deki ilk sevgilim takıldı gözüme. O da bana bir anı fotoğrafındaki bir kişi gibi yabancı gözlerle bakıyordu. Onun da bu dünya ile ilişkisi kesilmişti sanki.

Günlüğüme dün geceki düşü yazdıktan sonra İzmir'deki sevgilimin ölmüş olduğunu, bana o yüzden öyle göründüğünü düşündüm. Yarın, gazetelerde ölüm haberlerine bakmaya karar vererek yatmaya gittim.

14 Mart

İnsanın en anlamlı, en yoğun hali çıplaklıktır. İnsan olmak için pantolonları, ceketleri, paltoları, mintanları, gecelikleri, şapkaları üstüste giymek gerekmez. Tersine,

çıplaklıktaki erdemin ne olduğunu anlamak gerekir. Moravia bunu şöyle dile getirir:

"İnsan olmayı sağlayan, ne artık, ne eksik, yoksulluğun özünde vardır. Bu sınırların ötesinde gereksiz olan şey, zenginlik başlar."

Papini'nin sözü ise daha alengirlidir:

"Çok büyük bir para harcayarak değişmez gelirimi birkaç milyon azalttım."

Bir okuldur çıplak olmak, çıplak kalabilmek.

Ama çıplaklık bir okulsa, hapis damları ikinci bir okuldur.

Nedir, insanoğlu yirmi yıl hapiste kalmadan olgunlaşmasını da bilmelidir.

18 Mart

Putlaştırılan kişilerle putlaştıranlar arasında çokluk hiçbir düşünce birliği yoktur.

20 Mart

Jean Guéhenno günlüğünde şöyle demiş:

— Bütün büyük yapıtlar güncel konulara değinen yapıtlardır.

Doğru olabilir bu söz.

Ama buna şunu da eklemeli:

— Kötü yapıtların çoğu güncel konulara değinenler arasından çıkar.

Guéhenno'nun günlüğünde şöyle bir tümce de var:

— İşin güzelliği, ben her vakit bir hırt gibi uyuyabilirim, düş de görmem.

Çoktur böyleleri, toplumun üzerine kara bulutlar çökse de, bunlar esenliği kalıp gibi uyumakta bulurlar. Kimileri de, daha duyguluları, meyhanelerde, taşlar eriyinceye değin, kafaları çekerler.

□

Bir haftadır gazetelerde ölüm haberlerini tarıyorum. Bugün artık paydos bu işe. Çok şükür, İzmir'deki sevgilim ölmemiş.

Dün, zeytinyağ ve limona yatırdığım bu sabah da kekik serptiğim zeytinlerle dört başı bayındır bir kahvaltı.

3 Nisan

Cemal Süreya, Buyrukçu'nun günlüğüne koyduğu *Şapkam Çiçek Dolu* adını, kendisinin ona verdiğini söyledi. Doğrusu da şöyleymiş: *Şapkam Dolu Çiçekle.*

Yeni övgüler, yeni çığlıklar. Bir hazırola geçmediğim kaldı.

7 Nisan

Evli bir kadın edebiyat düşmanıdır.

Edebiyatçıyla evli bir kadın ise hem edebiyat, hem de edebiyatçı düşmanıdır.

Bu, bana yıllar öncesinin getirdiği bir bahar özdeyişidir.

Bu yılın baharında usuma takılan ise şu:

— Budalalar yüzyıllara kalmaz. Ama bunlar, siyasaya yöneldikleri an, bu söz geçerliğini yitirir.

9 Nisan

Ortalık kakabilim (cacatologie) ürünleriyle dolmaya başladı.

Ozanlar, öykücüler, eleştirmenler kakasever olayım da başka bir şey istemem diyorlar.

Geçenlerde bunlardan biri sıradan bir ozanı, Nâzım Hikmet'le karşılaştırmaya kalktı. Karşılaştırmak ne sözcük, onun üç kat üstüne çıkardı.

Böyledir bu, insan yargıda bocaladığı vakit hemen en kötü ürünlere yönelir.

Doğrusu, herkeslerin değerliliğinde birleştiği kişileri ululamak, övmek kadar kolay bir şey yoktur. İşin güç yanı, daha hiç yargı almamış ozanların iyileriyle kötülerini ayırabilmektir.

Sanırım tiyatro eleştirmenlerinin de bu noktada bir sıkıntısı var.

Yabancı bir yazarın oyunu sahnelendi mi çok doğru yargılar döktürüyorlar. Çünkü bu yargılar Avrupa dergilerinde çok daha önceden yer almıştır. Ama iş yerli bir oyunu değerlendirmeye dayandı mı, hemen şişiyorlar.

13 Nisan

Küçük Tiyatro'nun önünde B. C.'ye ve B. C.'nin iri kıyım vücuduna rasladım. Ben kaldırımın üstünde, o kelli felli bir otomobilde. Selam verdi, selam verdim. Nedir, bu yakınlık gösterisi biraz uzun sürdü. Buna gülücükler de eşlik etti. Ben de bu süre boyunca şapkamı havada tutmak zorunda kaldım.

Bu uzun boylu sevgi çiftetellisinin bir nedeni olabilir mi?

14 Nisan

Televizyonda A. K.'nin iki şarkısı.

A. K. karım olsaydı ona nasıl davranırdım? Tanrının günü salonda bir aşağı bir yukarı gidip şarkı söylemesini mi isterdim?

Az sonra A. K.'nin yerini M. B. aldı. Bu kez aynı şeyleri onun için de düşündüm.

Bu, bilincimin altına sıkışmış bir yalnızlık duygusu mu?

Pavese 6 Kasım 1938'de günlüğüne şunu yazmış:

— Kendimi yalnız bırakmamak için bütün gece aynanın karşısında oturdum.

15 Nisan

Şiir:

Burası gelip gitsin laleler
Hiçbir işe yaramaz kin
Bayat günler ve paslı tabanca

16 Nisan

"Dağarcık" adını verdiğim akıl defterimi karıştırırken Picasso'nun şu tümcesine rasladım:

— Bugün bir sanatçı, geleneklere bağlı olmadığı için, sanatın dilini kendi kendine öğrenmek zorunda kalıyor. Dahası, bu dili yeniden yaratmaya çalışıyor.

Bana kalırsa sanatçı için en geçerli yol bu.

Hiç değilse eskimiş kurallara saplanmaktan kurtarır kendini.

Zaten, geçmiş yıllarda yaratılmış dillere, yollara özenenler, daha çok, yeni bir dil yaratamayanlar, yeni bir yön çizemeyenlerdir.

17 Nisan

Kim olduğunu çıkaramadım, bir yazar, budalalığın yıldırım, yersarsıntısı gibi doğal felaketlerden olduğunu söyler.

Budalalar kaba ve sıradan şeyleri beğenirlerse beğenirler. Bunlara hak-hukuk gibi nesnelerin, insan yaşamı için gerekli havayı sağladığını, hiç mi hiç anlatamazsınız.

İsrailli yazar Efraim Kişon da budalaların, bütün yaşamları boyunca, ince duygu ve düşüncelerden uzak yaşamak zorunda oldukları kanısındadır.

19 Nisan

Öyle çeviriler okuyorum ki, hiçbir şey anlamıyorum. Oysa, anlam her şeyin temelidir.

Anlamı olmayan şiirler bile, kimseye yutturamaz kendini.

Yalnız okurların da şiirin gizine varabilmek için, çaba göstermesi gerekir. Dümbeleğin biri bir şiiri çakmadı diye, o şiirin anlamsız olduğuna varamayız.

Soyut şiirlerde bile az çok bir anlam vardır. Daha doğrusu, ozan şiirini öyle kurar ki, okuyan onda hemen bir anlam bulur.

Ören, 28 Nisan

14 saatlik otobüs yolculuğundan sonra Ören.

İskele'de yediğim çıpra bütün yorgunluğumu aldı.

Saat 23.30.

Karanlıkta kurbağa sesleri.

Vik, vik, vik.

Vrak, vrak, vrak.

Virik, virik, virik.

7 türlü kurbağa inlemesi saydım.

Ama buraya boca ettiğim yansılamalarla kurbağa vraklamalarını dile getirdiğimi söyleyemem.

Yansılama çok kişisel bir değerlendirme. Aynı sesi ben şöyle karşılarsam, siz başka türlü karşılarsınız. Hele iki ayrı memleketli çok değişik sonuçlar koyar ortaya.

Türkler tüfek sesini "dan" sözcüğüyle karşılar. Fransızlar ise bu görevi "bang" sözcüğüne verir. Bizim "Ah!" ünlemimiz de onlardaki "Oh!"un yerini tutar. Onların "Ah!"ı ise bizimkinden daha kapsamlıdır. Bizim "Haa" ile anlatmak istediğimizi Fransızlar yine "Ah" ile anlatır.

Amerikan yazarı Kérouac, Kaliforniya'da, Big Sur kıyılarında Büyük Okyanus'un sesini dinleyip de onu kâğıda dökmek istediği vakit şu yansılamaları kullanmıştır:

Term - Term - Klerm
Kerm - Kurn - Kov - Kov

Bizden bir yazar gitsin oralara, onun duyduğu sesler, hiç kuşku yok, bundan başkaları olacaktır.

İzmir, 2 Mayıs

Karşıyaka'da bir berber dükkânı aradım.

İskele'den İstasyon'a giden cadde üzerindeyim.

Yok, yok. Benim delikanlılığımda caddede en az iki berber vardı. Bunlar yan sokaklara kaçmışlar hep. Kaçarken de genişliklerini, büyüklüklerini de fırlatıp atmışlar.

Şehirlerin ev, dükkân, sokak örtüsünü değiştiren güzellik düşüncesi değil, insan sayısıdır. İnsanlar çoğaldıkça konutlar, yiyecekler de kılık değiştirir. Konserve, bir zamanlar sözlüklerdeki bir sözcükken, şimdilerde, başlıca besin kaynağımızdır. Ya da öyle olmaya gidiyor.

Eskiden Karşıyakalı olarak bellediklerimden de çok az kişiye rasladım.

Anılar korkunç şey! Biz anıcılara düzenbaz diyoruz ya, düzenbaz olmayıp da ne yapsınlar. Kim her şeyi olduğu gibi anımsar? Hadi anımsadı diyelim, bunu bütün gerçeğiyle anlatabilir mi? Hangi toplum bunu kabul eder?

Anılarını ölümlerinden 50 yıl sonra yayınlamayı düşünenlerin bile bu özgürlüğü bulabileceğini sanmıyorum. Unutmayalım ki, Byron'un karısı, kocası ölünce, bütün anılarını yakmıştır.

İzmir, 3 Mayıs

25 yılda İzmir'in yüzü iyisinden değişmiş. Kordon'daki iki, üç katlı binaların yerini gökdelen yavruları almış. Karşıyaka kıyısı da öyle.

Hatay adında yeni bir şehir doğmuş. Buca, Bornova, şehrin içine göç etmiş. Yepyeni sokaklar, yepyeni İzmirliler.

Şehirler insanları çarkları içine alıp öğütüyor, un-

ufak ediyor, değiştiriyor. Biz şehri etkileyelim derken, günün birinde, bakıyoruz ki o bize damgasını vurmuş.

Devletin o ağır aksak işleyen makinesinden yakınanlar —onu değiştirecek durumda olsalar da— eninde sonunda kendilerini o makinenin çarkına kaptırıyorlar. Çünkü devlet gemisini yürütenler, bakanlar değil, küçük görevlilerdir. Onları ortadan kaldırmaya ise kimsenin gücü yetmez.

Elia Kazan'ın *Viva Zapata* adlı filmi de —onun senaryosunu yanılmıyorsam Steinbeck yazmıştır. Ama belki de Faulkner. Kitaplığımdan uzakta olduğum için doğrusunu araştıramadım— bu konuyu işler. Zapata, faşoları tahtından indirip onların yerine yurtsever kişileri geçirmekle her şeyin çözümlenebileceğini sanmıştır. Ama bir gün kendisinin de faşolar gibi düşünmeye başladığını görünce, pılısını pırtısını toplayıp köyüne sığınmaktan başka çıkar yol bulamaz.

Sartre, *Çark* adlı oyununda, hemen hemen aynı konuyu işlemiştir.

Ankara, Cuma 11 Mayıs

Devlet makinesinin tutukluğunu anlatan bir roman da Polonyalı yazar Jerzy Stefan Stawinski'nin *Bencil*'idir.

Ben okumadım. Ceyhun Atuf okumuş, o anlattı:

Bir ölü için tabut gerekmiş. Ama tabutlar kaba tahtadan yapıldığı için, ölünün kızkardeşi: "Başsağlığına gelecekler in yüzüne nasıl bakarım?" diyormuş.

İyi bir tabut ele geçirebilmek için Cenaze Kurumuna telefon sarkıtmışlar. Yönetmen, ölüm sayısının, planlamada öngörülen sayıyı çoktan aşmış olması karşısında, tabutları kaba tahtadan yapmak zorunda kaldıkları, buna katlanmaktan başka çare bulunmadığı karşılığını vermiş.

Yönetmen bir de şöyle demiş

— Ölümlerdeki artışın, hava basıncının durmadan değişmesinden ileri geldiği saptanmıştır. Böyle bir durumun bir daha ortaya çıkmaması için gerekli önlemler alındı.

Bu açıklamanın altında şu uyarı da yatar:

— Siz isterseniz ölünüze söyleyin. Bir yıl daha ölmesin. Gelecek yıl tabut sıkıntısı diye bir şey olmayacak.

Ceyhun yeni okuduğu bir başka romandan, Tarjei Vesaas'ın *Buz Sarayı*'ndan da açtı. Ona da bayılmış. Romanın büyük savları yokmuş ama çok şeker şeymiş.

Ben de kendisine Elio Vittorini'nin *Sicilya Konuşmaları*'nı övdüm:

— Vittorini'nin de gözü yükseklerde değil. Ne anlatacaksa, sessiz sessiz, coşkuya kapılmadan dile getiriyor. Ama roman insanın içine bir burgu gibi işliyor.

Ceyhun:

— İnsanın vakti olmalı da böyle kitapları doya doya okumalı.

Evet ama bu vakit nasıl bulunur?

24 saatin 24 saatini bile okumakla geçirseniz, içinizin gittiği o güzelim kitapları şöyle dört nala bile okuyamazsınız.

Bir aydır elimde Oscar Lewis'in *İşte Hayat*'ı. Birçok romanlara taş çıkartacak bir belgesel. Ama oku oku bitmiyor. O bitse, yazarın öteki kitabı, *Sanchez'in Çocukları* bitmez.

Ne var, bendeki her kitabı okumak, her kitabı almak isteği de körlenmek nedir bilmiyor. Kitaplarımın çoğu da Fransızca. Bunu övünmek için söylemiyorum. Onların içinde işe yaramazların da bulunduğunu belirtmek için açıklıyorum. Çünkü Fransızlar, uydurük kitapları da telleyip pullamayı, göklere çıkarmayı bilirler. Benim gibi kitap budalaları da buna kolayca kapılır. Hadi başkalarını karıştırmayayım, beyaz sayfaların üzerin-

de kara kara mürekkebi gördüm mü, bende hoşafın yağı kesilir.

Fransızlar ise bu aldatmacalarından çok memnundurlar. 1967 seçimlerinde Paris'teydim. De Gaulle'ün partisi duvarlara şöyle savsözler (sloganlar) asmışlardı:

— Fransızlar ürünlerini satmasını bilir.

De Gaulle'cüler seçimleri bu afişlerle kazanacaklarına inanıyorlardı. Kazandılar da.

14 Mayıs

İnsan belleği acunasızdır.

Geçmişteki olayları, hamam anası bir kalbur gibi eler. Hem de çakıltaşlarının irilerini eler de, küçüklerine dokunmaz.

İnsan mutluluğuna göre ayarlanmış bu elek, anımsanması gereksiz olayları unutkanlık uçurumuna yuvarlamakta hiç vakit yitirmez. Mutluluğu artıran o küçük ayrıntıların, eleğin o geniş gözlerinden kaçmaması için, elinden geleni yapar.

Nedir, öyle çakıltaşları vardır ki, insanın belleği, onları istese de alan dışı bırakamaz.

Ama yazarlara büyük yapıtları yazdırtan işte bu büyükten büyük çakıltaşlarıdır.

(Çağrışım: Max Jacob, Loire nehri üzerindeki bir manastırda kaldığı günler, rahiplerden birinin, uzaktan da olsa, kendisine selam vermeden geçtiğini görünce hemen yanma koşarak şu soruyu patlatmış: "Bir şey mi var? Sizi incittim mi?")

□

Bir öfke, bir kırgınlık, bir düşünce.

Daha gözlerimi açar açmaz, nereden gelirlerse gelirler, usuma yapışırlar.

Bu sabah da eski bir tanıdık belleğimin sahnesinde boy gösterdi. Bana yıllarca önce küçük, ne küçüğü bösböyük ayak oyunları yapmış biriydi bu. Geçen yıl An-

kara'ya gelmiş, beni telefonda aramış ve: "Salâh, senden ilk kez bir şey rica edeceğim" diye benim elimden gelebilecek bir yardım istemişti.

İstediğini, içimdeki bıçağın yeri oynamış da yaram depreşmişcesine, istemeye istemeye yaptım. Bu sabah işte yine o yansıdı belleğimin perdesine. Kafamda, bu kez ondan bir mektup aldığımı kurdum bir süre. Mektuba yine: "Salâh, senden ilk kez bir şey rica edeceğim" diye başlıyordu. Yine kafamda ona bir karşılık yazdım. İte atsan, itin yemeyeceği bir zılgıttı bu.

Yataktan kalkarken bu düşsel mektuplaşmayı günlüğüme geçirmeye karar verdim. Öğleye kadar da postacının bu düzmece mektubu getirmesini bekledim. O zaman günlüğüme: "Bu sabah tuhaf bir şey oldu" diye başlayabileceğimi de geçirdim usumdan.

Ama akşama değin ne postacı, ne de yazılı bir kâğıt geldi.

Hoş, dün başka birinden, bir emekli öğretmenden bir mektup almıştım. Bu, kafamda yarattığım mektuptan da ilginçti:

— "Tütünsüz Cigara İçmek" adlı yazınızda rahmetli dostum ve kendisiyle Kabataş Lisesi'nde birlikte çalıştığım Edip Cansever'den söz etmişsiniz. Çok duygulandım. Rahmetliye şiirlerinden ötürü neler neler söylemişlerdi. Yazık, aramızdan çok erken ayrıldı. Beni hatırlamak inceliğinde bulunduğunuz için şükranlarımı kabul etmenizi rica ederim. Gerçek sanatçılara bağlılığımı siz bir kez daha perçinlediniz.

□

Sabahları kendi kendimle kurduğum konuşmaları günün öteki saatlerinde de sürdürürüm ben.

Bir süre önce söylenmiş bir söze veremediğim karşılığı, bu kez en parlak biçimde, o sözü söyleyenin suratına fırlatırım. Benim sözüme verilecek karşılıkları da hesaplar, onlara da iflah kesen karşılıklar sıralarım.

Ben bu düşsel tartışmaları *Dört Köşeli Üçgen*'de de anlatmıştım. Orada her tümcenin karşısında binlerce karşılık olduğu üzerinde durmuş, her soruya her karşılığın uyabileceğini —birtakım mantık cambazlıkları yaptıktan sonra— belirtmeye çalışmıştım. Bütün bunlara, gerçeğin çeşitli yüzleri olduğunu, tutulan açıya göre gerçeklerin değişik görünümler kazanabileceğini anlatmak için başvurmuştum.

Gerçeğin çeşitliliği bütün yaşamımca aklımı çelmiştir benim.

Bütün bu çeşitlilik içinde, değişmeyen bir gerçek olduğuna da inanırım. Nedir, o gerçeğe kim yaklaşmış, kim yaklaşamamış, bunu saptamak, olanaksız mı olanaksızdır.

17 Mayıs

Sınavla göreve almak! Küçük işlerde söz konusudur bu. Büyük görevlerin başına getirilenlerden hiçbirinin sınavdan geçirildiği görülmemiştir.

Bunların bir dakikalık konuşma içinde en az 50 kez çelişkiye düşüp düşmedikleri bile araştırılmaz.

20 Mayıs

Tarih insanların değil, yönetim biçimlerinin yaşantısını anlatır.

22 Mayıs

Bir ozanın, bir edebiyatçının bilimsel bir kitabı, bir incelemesi bana güven vermez. Onların bu işin üstesinden gelemeyeceği üzerine bir kanı vardır içimde. Oysa, ben de kimi incelemeler yapmışımdır. Hem de bunları büyük bir titizlikle sürdürmüş, bir bilim adamının yöntemi dışına çıkmamaya çalışmışımdır. Gelin görün, içimde yine bu kanı kıpırdar, durur.

Ama ben, adının önünde "profesör" sözcüğü bulunan insanların kitaplarına da bel bağlamam.

"Bin bir" değil "bin bin" düşünce. Yatağa yattım mı, tümü kafama üşüşür. Çoğu beni küplere bindirten, yatakta bir sağa, bir sola çeviren düşünceler. Ama topunu delice severim. Hiç birinden ayrılmak istemem. Onlardan ayrılıp bir an önce uyumaya gönlüm evet demez. Kırık dökük konuşmalar, gazetelerde, dergilerde okunmuş yazılardan arda kalan tümceler, fısıltılar... Onları evirir, çevirir, gerekli karşılıkları verir, kendimi herkesten akıllı yapacak, herkesten haklı çıkarmaya yarayacak düşünce cambazlıklarına başvururum.

Onları elimin tersiyle itiversem, bilirim uykunun kapıları açılacaktır. Hemen uyurum demiyorum. Hiç başıma gelmemiştir böyle bir şey. Ama uyumak için ilkin düşünceleri kafamdan atmaya yanaşmalıyım. Gelin görün ki, sağlığımı bozan, beynimin tasını attıran bu korkunç düşünceleri aklımdan silmeye, hiç mi hiç gelemem.

Düşüncelerimin arasına kimi zaman düşler de karışır. Yaşamımın en karanfilli, en tatlı anlarıdır bu anlar. Kadınlar, o pıyrım pıyrım güzeller, boynuma sarılmak için küçük bir işaretimi bekler. Diyebilirim ki, isteyip de elde edemediğim kadın yoktur benim. Kimi zaman üçer beşer doluşurlar odama. Karşıma çıkmak için birbirleriyle itişirler. İçlerinde yükünü yukarı yığanlar olduğu vakit, ötekiler ona çıkışırlar. Bu kez de kendini naza çeken kadın, biraz önceki nazlarını yadsımaya kalkar.

Düşlerimde yaşattığım kadınlar benim kadınlarımdır. Onların hiçbirine el dokundurtmam. Onlar da benden başka kimsenin elini sürdürtmezler üstlerine. Nedir, düşümdeki kadınlardan birine yaşamın içinde, sokakta raslayacak olsam, şaşırıp kalırım. Onların benimle hiçbir ilgisi olmadığını görürüm. Bir yabancı, bir düşmandırlar bana sanki. Ama gece oldu mu, bilirim onlar yine bana döneceklerdir. Yolda başını çevirip giden

kadın! Sen de benimsin! Gecenin, yalnızlığın sultanlığı başlasın hele bir.

İstanbul, 27 Mayıs

İnsanoğlunun yüz çizgileri, yıllar üst üste bindirdikçe daha bir anlam kazanıyor. İnsanın gençliğinde fotoğrafını hiç mi hiç çektirmemesi kadar akıllıca bir iş düşünemiyorum.

Dağlarca, bu uyanıklığı göstermiştir.

Son yıllara gelinceye değin ondan resim isteyen dergiciler, güldesteciler hiçbir şey elde edememişlerdir. Ama şimdiler, o içkiden mosmor olmuş yüzünü her yerde yayınlatıyor.

Bunu Dağlarca'ya da söyledim.

Yanımda Sabahattin Kudret de vardı.

Sabahattin şöyle dedi:

— Bakın, ben geçenlerde Frederich March'ın bir filmini gördüm. Frederich March benim en sevdiğim oyuncuydu. Ama onun yıllar öncesinden çıkıp gelen o toy suratını birden karşımda görünce şaşırdım. Oysa bu yüzün tüysüzlüğü eskiden bana batmazdı.

Aynı şey benim başıma da gelmiştir.

Birkaç yıl önce, Jean Grémillon'un Roger Vercel'in bir romanından uyarladığı *Remorques* adlı filmi seyretmiştim. Jean Gabin'le Madelaine Renaud oynuyordu. Aşağı yukarı 25 yıl öncesinin bir filmi.

Madelaine Renaud'yu tam o sıralar *Odéon* tiyatrosundaki bir oyunda görmüştüm. Buruş buruş yüzüyle Mısır tanrıçalarından birini andırıyordu. Ama filmde onu, yolunmuş kaz gibi incecik ve bembeyaz yüzüyle görünce korktum.

Körpe yüzler insana canlılık verir, bilirim.

Ama yaşlıların gençlik resimleri, gençlik yüzleri insanın iştahını geriletiyor.

2 Haziran

Kimi yazarlar okurlara şirin görünmeyi ikiyüzlülük sayar.

Bunlar kendilerine güveni olanlardır.

Yaptıkları işin kalıcı olduğuna inandıkları gibi, yazdıklarını okurlarına sevdirmek gibi bir kaygıları da yoktur.

Malraux anılarında şöyle der:

— Beni ilerde okuyacak insanlar için yazdığıma inanmışımdır hep.

3 Haziran

Kitaplarına önsöz yazdıranları anlamam.

Bu, ne önsöz yazılan kitaba, ne de önsözcüye bir şey kazandırır.

Önsözcüye kazandırmaz. Çünkü kitabı yazan kendisi değildir.

Yazara da kazandırmaz. Çünkü kitabın kendisinde iş yoksa, bir kaşkavala önsöz döşetmek, durumu değiştirmez.

8 Haziran

Şiir:

Hepimiz küçücük yoksul
Dahası topluca demirhindi
Hepsimiz gönlüdelik kentsoylu

9 Haziran

Bir şiirin virgülleri, noktaları şiirin içine gömülüdür.

Onları bulup ortaya çıkarmak, yaratıcının çabasına yakın bir çalışma gerektirir.

10 Haziran

Radyo antenini toprağa bağlamak amaciyle, teli saksının toprağına gömen adam bir roman kişisidir.

Nedir, böylelerine günlük yaşam içinde daha çok raslarız.

□

Bir önderin: "6 ayda memleketi kalkındıracağız." sözüne sanırım Türkler pek inanmaz.

Celâl Bayar, 1950 yılında "6 ayda Türkiye'yi güllük, gülistanlık yapacağız" sözleriyle gelip devlet koltuğuna oturmuştu.

Nihat Erim de, başbakan olur olmaz, buna benzer bir şeyler fısladı.

11 Haziran

Günlüğümü, hiç mi hiç, yayınlatmamaya karar verdim bugün.

Oh, dünya varmış!

Hoş, bunu yayınlamak istesem de kim el uzatır? Yayıncılar çokluk güncel kitaplar ardında. Güncel olmayan yapıtlara değer gösterenler de herkeslerce tutulan kitapları yeğliyorlar. Oysa, ben kimseyi tutmadığım için kimse de beni takmıyor.

Ama kendime haksızlık yapmayayım: ben sanatı tutuyorum.

14 Haziran

Restif de la Bretonne XIX. yüzyıl Paris'inde polis azlığından yakınır. Bu yüzden de çocukların, serserilerin, karşılarına çıkan kadınların giysilerine çamur attıklarını söyler.

Bir koca, böyle bir çocuğun kafasını, karısının eteğine çamur attı diye, elindeki dikenli sopayla parçalamıştır.

Restif bunu da polis yokluğuna bağlar ve kusuru polislerde bulur.

Kimileri Restif'in de polis olduğunu öne sürmüş-

tür. Bence bu olay, onun kolluk güçlerinden olmadığını ortaya koymaya yeter.

Belki de, tam tersine, polisliğini saklamak için yazmıştır bunları. Bilmiyorum. Ama onun, cellatları soylulardan sayması da insanı kuşkulandırabilir. Çünkü Fransız polisi kimseye soylu gözüyle bakmaz ama, cellatlara bakar.

22 Haziran

Kemal Tahir, Selim İleri ile yaptığı bir konuşmada Dostoyevski'nin bir sözünü anıyor:

"İnsanları toptan sevmek ahlâksızlıktır."

Sonra kendi de şunları söylüyor:

"Bütün insanları sevdiğini ileri sürmek, sevilmesi gereken namuslu adamların sevgi payına namussuzları, hiç de hakkımız olmadığı halde ortak etmektir."

Doğrudur bu sözler. Üstelik her insanı sevmek namussuzları yüreklendirmeye, onları "Demek benim tutumumda hiç de kınanacak bir şey yokmuş" dedirtmeye götürür ki, bu da namussuz sayısını iyiden iyiye artırmaktan başka işe yaramaz.

(Çağrışım: Bir hırsız aynı zamanda bir kahramandır. Sait Faik: *Kumpanya.*)

Kemal Tahir, bütün insanları sevmek genellemesi içinde, Hitler canavarıyle, Hitler'in fırınladığı mutsuz çocukları birbirinden ayırmadan sevmek namussuzluğunun yattığına da dokunuyor.

Bu da doğrudur. Ama burada "Bütün insanları sevelim" sözünün "Namussuzları da sevelim" anlamına gelmediğini de unutmamalıyız. Çünkü insanseverlik diye bir şey de vardır yeryüzünde. Bu da bizi, kimi zaman, namussuzları sevmeye, ya da namussuzları bağışlamaya bile iteleyebilir.

İşin bu noktasında ne diye Victor Hugo'yu anmamalı?

Hugo eski bir hükümlüyle konuşuyormuş.

Hükümlünün, bir gün koğuşlarını denetleyen hapi sane müdürüne ayağa kalkmadığını söylemesi üzerine

— Kalkmalıydım, der Hugo, o da bir insandır.

Diyeceğim, zor iştir insan sevgisi.

23 Haziran

Ahmet Rasim, bir Ahmet Celâlettin Paşa'dan söz eder. Günün birinde, bir dostu Paşa'ya Köprü başındaki Valide Kıraathanesinin önünde raslamış:

— Paşam burada ne işin var?

— Balat'a gideceğim.

— Birini mi bekliyorsunuz?

— Bizim uşak araba tutmaya gitti de...

— Arabanız burda, ya!

Paşa durur, sonra da:

— Ben, oradaki fukaranın halini incelemekle görevliyim. Balat gibi halkının çoğu aç, yoksul olan bir yere böyle gösterişli saray arabası ile gidilir mi? Adamcağızlar, içlerinden neler demezler?

Ahmet Rasim, Paşa için "Gönlü yüce bir kişiydi" der. Ama çok ders vardır alınacak bu yücelikten. Bir kez Paşa'nın kaygısı insanların yoksulluğundan değil, onların kendisi için kötü bir şey söyleyebileceklerinden gelmektedir. Sonra Paşa altına paskalya yumurtası bir araba yerine, at anası bir araba çekmekle işlerin yoluna gireceğini sanmaktadır.

Yalnız, Paşa'mn sözlerinden o çağda İstanbul'daki fakir fukara durumunun incelendiğini öğreniyoruz ki, bu, üzerinde durulması gereken bir konudur.

24 Haziran

Kemal Tahir, Selim İleri ile yaptığı konuşmada *(Yeni Dergi,* Haziran 1973) Hitler'in fırınladığı çocukların yağından sabun yaptığım da söylüyor.

Buna benzer bir sav Malaparte'nin *Kaputt* adlı kitabında da vardır. İtalyan yazarı da Almanların, İkin-

ci Dünya Savaşı'nda, insan bokundan traş sabunu yaptıklarını öne sürer.

Doğrusu, sabunlara da diyecek yoktur. Yalnız bir kusurları vardır. Rengi insan tersinin rengidir. Kokusu da o bildiğimiz koku.

25 Haziran

İyi insanlardan iğrenirim.

Onları görünce, şipşak üç fersah öteye sıçrarım, demiyorum. Kaçamam. Kaçmak kolay değildir. Ama suratımı buruştururum.

Bana sorarsanız, kötüler, aznavurlar, çakıcılar daha dokunaksızdır. Onların katakullileri bilinir, ona göre perdah tutulur. Buna karşılık, iyi bir insanın sizi, ne zaman bastıracağını kestiremezsiniz. Yolda giderken, damdan düşen bir kiremit, saçsız ve şapkasız başınızı nasıl bir anda dümdüz ederse, iyi insan da sizi öylece, tepedeninme avlar.

Ne denilmiştir? Yiğidin adını işit, kendini görme.

26 Haziran

Birinin, bir başkasına yönelik aşağıdan bayağı davranışını kınayanlar, o kişi gelip de kendi popolarını öptü mü, onlarda hoşafın yağı hemen kesilir.

Artık onlar için, o çanakyalayıcıdan iyisi yoktur.

O gönlü kara, o ayağı karıncalı adamı en seçkin, en dürüst insanlarla bir tutarlar.

29 Haziran

Julien Green *Moira* adlı romanının ilk bölümünü sekiz, ya da dokuz kez yazmış. Günlüğünde söylüyor bunu.

Daha önce bilseydim, yazarların yapıtlarını nasıl yazdıklarına değinen denememe onun da adım sokuşturmaya çalışırdım elbet.

Ama Green'in, yazıları üzerinde titizlenmesine karşın, hemen hemen her gün kalemi eline aldığını aklı-

mızdan çıkarmamalıyız. Green, yazarların Tanrının günü yazı yazması gereğine inanır. Yazamamasına da şaşar.

Denilebilir ki, onun her gün yazı yazmak istemesi Tanrı'ya bağlılığının bir sonucudur. Çünkü onun, aşağı yukarı her yazısında Tanrı'nın adı vardır. Bir başka deyişle Green, Tanrısına yazı yazarak tapar, yakarır.

Günlüğün bir köşesinde Sarah Bernhardt'la ilgili bir öykücüğe de rasladım. Bu Fransız oyuncusu bir gün kendisini sahneden tiyatronun dinlenme salonuna ulaştıran 30 basamaklı merdiveni tam on dakikada inmiş. Ne var, merdiven başına doluşmuş seyirciler ona aşırıdan çok sevgi gösterisinde bulunmuşlar. Sarah Bernhardt, merdiveni on dakikada inmiş ama, bu süre içinde biribirinden güzel bir sürü poz almış. Belki yüz poz.

Sarah Bernhardt'la ilgili bu öykücüğü hiç duymamıştım. Oysa onun yaşamöyküsü üzerine bir iki kitap da okudum. Doğrusu, bu olay da "Makas Şıkırtıları" adlı denememde yer alabilirdi. Neyse...

Ama bu, sık sık başıma geliyor. Yeni şeyler okudukça "Bak, bunu filan denememde söz konusu edebilirdim" diyorum kendi kendime. Bunu belki, bir yazının hiçbir vakit sona ermeyeceğine inandığım için söylüyorum. Yalnız, bir yazının hiçbirvakit sona ermeyeceği kanısına beni götüren de bunlar oluyor.

30 Haziran

Dün akşam Julien Green'in günlüğünü çok tatsız, daha doğrusu, çok Hıristiyan bulmuştum. Bu sabah içimi açan bir iki parça üzerine düştüm. Green, insan yüzünün fotoğrafını çekme işini büyüye dayanan bir şey sayıyor. Birçok fotoğrafçının bu büyüye kulak asmadığı için, elde edilen fotoğrafın resmi çekilen insanla ilişkisi olmadığına parmak basıyor. Şu sözler onun:

"Bir yabancı geliyor evime ve (kendisi için yabancı olan) bir yabancının resmini çekiyor. Sonuç sıfır. Fo-

toğraf makinesi görüyor, ama hiçbir şey anlamıyor, hiçbir şey sezinleyemiyor."

Green, Amerikalı bir fotoğrafçıdan da açıyor. Amerikalı, kendisinin birkaç kötü resmini çekmiş, bunun için de çok geliştirilmiş bir fotoğraf makinesi kullanmış. Green, tekniğin insan yüzüne anlayışla eğilmeyi önlemesinden yakınıyor, sözlerini de her fotoğrafçının, ressam olmaktan kaçmaması gereği ile bağlıyor.

Yazıda "aynada her sabah incelediğim yüzüm" gibi bir söz de var. Anlaşılan Green epey bağlı aynalara. Çok gördüm aynalara tutkun olanları. Tanrının günü yüzlerindeki değişikliği izlerler orda. Vardır elbet bunun da tatlı bir yanı. Benim alışmadığım, belki de hoşlanmadığım bir şey. Ben ancak sakalımı traş ederken görürüm yüzümü. Bir de kravat bağlarken. Ama sakalımı haftada bir, ya da iki kez keserim ancak. Biri bana: "Bugün gözlerin şiş", ya da "Gözlerinin üstü kızarmış" dediği vakit de içerlerim. Benim karşılaşmaktan kaçtığım yüzüme, başkasının dikkat kesilmesini istemem.

1 Temmuz

Bu sabah, traş olmadığım halde, aynadaki suratıma bakmak geldi içimden (ilk kez oluyor bu). Sırıtkan yüzüm korkunç mu, sevimli mi onu inceledim. Sanımca insanoğlunun gülmeye çokça yer ayırması gerek yaşamında. Suratı bozuk çalsa bile.

Ama insan neden suratına bakınca gülmeyi düşünür?

2 Temmuz

İnsanlardaki cinsel bunalım, kimi yazarları yaratmaktan alakoyar.

Ne var, hiçbir yazar, işin bu yanını açığa vurmadığı için, kim bundan, ne dereceye değin dokunca görmüştür, bilinmeden kalır. Oysa çoktur, yeteneklerini geliştiremeden kalan yazarlar.

Doğrusu, beden isteklerine kulak asmamak onları ortadan kaldırmaya çalışmak insanlara pek uğur getirmez. İ.S. 1014 yılında Mısır'da halifelik katında lafını sürdüren Hâkim, yaşamını bu vurdumduymazlık yüzünden yitirmiştir. Hem de onu öldürten kendi kızkardeşidir.

Hâkim, kadınların ev dışında görünmesini, kapıdan, pencereden, damdan sokağa bakmasını suç saymıştır. Bununla da yetinmemiş ayakkabıcıların, zenne pabucu yapmasını da yasaklamıştır.

Elde hoşaf soğutucusuyle dolaşan halifeye arka çıkanlar da hiç eksik değildir. Bunlar sevişmeden ve öpüşmeden kesilmiş kart ve dişsiz karılardır. Erkeklerle ilişki kuran kadınları Hâkim'e yetiştirmekte birbirleriyle yarış ederler. Halife de cinsel kıpırtı geçirenleri Nil nehrinde boğdurmakta, hiç vakit yitirmez.

İyi, hoş ama cinsel yasağı kim dinler? Halifenin kızkardeşi Sitt-ül-mülk bile birtakım erkeklerle düşüp kalkmaktan bir an geri durmaz. Çapkınlıklarının ortaya çıkacağını anladığı vakit de ağbeysinden yaka silken bir emirin evine koşarak, ondan gizini kimseye açmayacağı üzerine söz aldıktan sonra, şu öneride bulunur:

— Kardeşimin erkek, kadın, gözünü korkutmadık tek kimse bırakmadığını görüyorsunuz. Ben ilk kadınlık çağına varmış biriyim. Doğal isteklerimi doyurmadıktan sonra yaşamın ne değeri kalır? Bir çaresini bulup kardeşimi öldürürseniz, size varınak için söz veriyorum. Kardeşimin ölümünden sonra küçük oğlu tahta oturacak. Siz de babalık ve akıl hocalığı ederek sultanlık yaşamı sürdüreceksiniz.

Bu gönül kamaştıran sözlere kapılan emir, bir gece Hâkim'i pusuya düşürerek öldürtür. Ne ki, bir süre sonra Sitt-ül-mülk, onu kardeşinin katili olarak suçlayıp kazıklatır. Çünkü cinsel kıpırtıları onu, cinayet üzerine ortaklık kurduğu bir kişiye değil, gönlünün çektiği erkeğe doğru itelemektedir.

Bu örnek, belki yersizdir. Belki de bizim varmak istediğimiz noktadan öteye kaçınaktadır. Gelgelelim, cinsel haz kadar insanı yerinden oynatan bir ikinci haz gösterilemez.

Bana sorarsanız, benim için, Afrika'daki yaban hayvanlar avı üzerine iş tutmuş kitapları okumak, cinsel konulara eğilen kitapları okumakla birdir.

Kamerun'da, bir su kenarında, esmer yeleli bir Atlas aslanını vurmaya çıkan avcı, yapyalnız bir odada sevişme oyunlarını büyülten bir çift kadar coşku verir bana.

Ama bu, belki de yaşımın elli dörde gelmiş olduğunun bir işaretidir.

3 Temmuz

Ayaklarımı yıkadım.

İç çamaşırlarımı değiştirdim.

Hastaneye, dişlerimi baktırmaya gidiyorum.

Sayrılıkevine her gidişimde, büyük bir hastalığım olduğu ortaya çıkacak, beni hemen yataklardan birine yatıracaklar korkusu yaşar içimde.

Bu yüzden de temizlenmeden, temiz çamaşır, temiz gömlek giymeden sokağa adım atmam. İki gün önce sakal traşı olmuşsam, yeniden sarılırım jilete.

Marilyn Monroe'nun analığı da kendisine, sokağa çıkarken, temiz don giymesini öğütlermiş. "Araba çarpıp hastanelik olursan, temiz görünsün hiç değilse." dermiş.

Bütün insanlar böyledir belki. Ama biz, başkaları da böyle mi, değil mi bilmeyiz. Bilmediğimiz için de yaptıklarımızı başkalarına açıklamaktan çekiniriz.

Neden üçüncü kişilerin bizi, sütten çıkma ak kaşık bellemesine, bunca önem veririz. O da belli değil. Ben, gerçekte boyuna suya dalıp çıkan bir karabatak değilim. Suyu sevmem demiyorum. Severim. Ama yıkanmak zoruma gelir. Üşenirim.

XIV. Louis çağında Fransa'da dünyaya gelmiş olsaydım, belki hiçbir sıkıntım olmazdı. O yüzyılların insanları hemen hemen hiç yıkanmazmış. Bedenlerinin pis kokusunu saklamak için de bol bol lavanta kullanırlarmış.

Bu işte kadınlar daha usta imiş. Apış aralarına kokulu çiçek doldurulmuş kesecikler sıkıştırırlarmış.

Ören, 6 Temmuz

Başkalarını tanımam ya, bugün kendimi de tanımadığımı anladım.

Ankara'da iken günlüğüme, yaşantım boyunca aynaya ilk kez baktığımı yazmıştım. Meğer, doğru değilmiş bu. Ben de bir ayna çocuğu imişim.

Kendi üzerimdeki bu gözleme şöyle vardım:

Dün gece saat dokuzda Ören'e gelmiştim. İçeri girer girmez musluğa koşarak yüzümü yıkadım. İlkin hiçbir şeyin farkında değildim. Ama yüzümden sabunları akıttıktan sonra gözlerim benden habersiz musluğun üzerine kaydı. Ayna gibi bir şeyler aradı. Bulamayınca da bir hoş oldu.

O zaman çaktım k i, ben Tanrının günü aynada yüzünün çizgilerini, yüzünün derisini didik didik eden bir insandan başkası değilim.

8 Temmuz

Ören'in denizi soğuk mu soğuk. Suda bir dakika ya kaldım, ya kalmadım. Ama saatlerce denizde oynaşanlar da var.

Nedir, bu bir dakika bana yetti. Eve gelip çalışmaya başladım. İki yıldır kahveler üzerine topladığım bilgilerle anılarımı birleştirerek edebiyatçıların toplu yaşamöyküsünü yazmak niyetindeyim.

Bakalım bu kahveler kitabı ne verir?

15 Temmuz

Bir haftadır her gün akşam saat beşe kadar *Kahveler Kitabı*'nı yazıyorum. Beşte de bir deniz yapıp dönüyorum.

Geceleyin, Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* adlı romanından 20 sayfa. Dün ve evvelki akşam okuduklarımla yetmişinci sayfaya vardım. Ağaoğlu'nun romanı ruhçözümcülerin elde ettikleriyle karşılaştırılamaz elbet. Ama yine de içgözetime önem veren bir roman. Hem de dış olaylara arka dönmeden.

Malraux, XX. yüzyıl anılarının kimisi dış olaylara, kimisi de insanların içine yönelir, diyor.

Anıcıların, günlükçülerin yakası açılmadık içdökmeleri son yıllarda romanları da kapladı. Bunlarda, kişilerin büyük bir ustalıkla sakladıkları gizler, hiç utanılmadan, okurların gözü önüne seriliyor. Yalnız ruhçözümün elde ettiği sonuçlar karşısında bu pervasız, bu açık saçık itiraflar çok çocuksu kalıyor.

Malraux'nun bu konuda bir sözü daha var:

— *Stavrogin'in İtirafı* Freud'ün *Fareli Adam*'ı kadar şaşırtmaz bizi.

17 Temmuz

Hayranlık!

Sanata kendini adamış insanlarda, ozanlarda varsa vardır.

Böyleleri bir kumaş, bir dize, bir melodi, bir gökyüzü parçası karşısında bile yüreklerinin, kafeslerinden dışarı uğramaya çalıştıklarım duyarlar.

Hayranlık, yaratma olayı gibi, tek başına gerçekleştirilir.

İkili hayranlık diye bir şey yoktur.

İkili hayranlıklarda, ikinci kişinin duydukları, birincinin duygularına öykünmekten başka bir şey değildir.

20 Temmuz

Bir başkasının duygu alanı içine girmek, onu kavramak, onu yaşamak, onun gönlüne yumuşak iniş yapmak öyle kolay işlerden değil.

Aradan aylar, yıllar geçtikten sonra gelinebilir ancak böyle bir çizgiye.

Anılar, geçmişteki duygu alanlarına eş duygu alanları yaratmak anlamına gelir.

İnsanları da, anılar oluştukça severiz.

30 Temmuz

Kahveler Kitabı'nı çoktan yarıladım. Ama istediğim gibi olmuyor. Anlattıklarımda da, anlatışımda da aksayan bir yan var. Rayına oturmamış bir şey

Yine de yazmaktan vazgeçmiyorum. Yazarak istediğim yolu bulacağıma güvenim var.

Anılar anıları, düşünceler düşünceleri çağırıyor.

Nedir, düşünceler içinde yaşarım ben hep.

Otobüste, dolmuşta, deniz kenarında düşüncelerden kurtulamam. Bunlar kimi zaman, sağlam bir düşünceyi alıp geliştirmeme de engel olur.

1938 yılında İstanbul Hukuk'unda öğrenci iken de, bir kez bu dalıp gitmelerimin kurbanı oldum.

Ceza Hukuku smavındaydım. Profesör Tahir Taner, sorduğu iki soruyu başarıyle karşıladığımı görünce şöyle dedi:

— Sana bir düşünce sorusu da sorayım.

Bunu hep yapardı. Tam numarayı da bu sorunun karşılığını alırsa verirdi. Ben tam numara alma fırsatı çıktı diye sevindim. Ama profesör daha ağzını açmamıştı ki kendi düşüncelerime takılıp uçup gitmiştim. Soru sorulduğu vakit oralarda değildim artık. Daha sonra kendime geldim ama soru sorulmuştu. Profesöre sorusunu yineletmeyi de göze alamadığımdan hiçbir karşılık veremedim. Sonunda yedi numarayla masadan kalktım. Oysa Ceza'dan on alsaydım, notlarımın ortalaması ye-

diyi tutacaktı. Ben de, o zamanların deyişiyle "üssü mizan"dan kalmayacak ve buna kırılarak Hukuk'tan ayrılmayacaktım. Ama ayrılmayacaktım da, ne olacaktım.

1 Ağustos

Birtakım makarnacıların, kötü ozanları iyi diye göstermekle ne elde edecekleri sık sık usuma takılır.

Bunlar, beş on kişiyi yanıltmakla ne yapacaklarını umarlar? Güneşi, battıktan sonra da, batmamış gösterebilirler mi?

Adres soran birine yanlış bir sokağı salık vermek, soruyu soranı bir süre aldatabilir.

Bu doğrudur. Ama o adam, gönderildiği yerin, kendi aradığı yerle hiçbir ilişkisi olmadığını öğrendiği vakit, hem aldatıldığını anlar, hem de kendisini aldatan kişinin namussuz olduğuna varır.

Nedir, kimileri bu yanlış yunluş adresleri, hiç denetimden geçirmeden defterlerine geçiriyor, sonra da bunları yine denetlemeden defterlerine yazacak kişilere aktarıyorlar.

Edebiyat alanındaki değer kargaşası, sanırım buradan geliyor.

12 Ağustos

Burhaniye açık hava sinemasında uyduruk bir film.

Oyunculardan birinin soyadı içimi gıcıkladı. Fürstenberg.

Sinemadan çıkarken aklımda hep o.

Fürstenberg.

Fürstenberg.

Fürstenberg.

Bir ara kendi adımı da onunla birleştirerek nasıl olacağına baktım: Salâh Fürstenberg.

Ya da: Salâh B. Fürstenberg.

Ben bu oyunu sık sık oynarım.

Hoşuma giden yazar adlarını da bu oyuna kattığım olur kimi zaman.

Kimi zaman da yeni ve değişik soyadları bularak, yazı adımı onlarla yeniden kurarım: Salâh Üstükarlı.

13 Ağustos

Ben kimseye budala demem.

Bilirim ki, birine budala demek başkalarının hakkını yemektir.

Hem bir budalaya damdan düşercesine, kafa durumunu açıklamak gerekmez. Budala demenin de çok özel ve bilimsel yolları vardır.

Ne ki, ben de hep düşünceler içinde olduğumdan çokluk bana da budala gözüyle bakarlar.

Gerçekte, birinin budalalığını anlamak da çok zordur. Adamlar devlet batırıyorlar da, kimse onların zekâlarından kuşkulanmıyor.

(Buradaki çağrışımlarımı kullanmıyorum.)

24 Ağustos

Kahveler Kitabı'nı bitirdim. sonuçtan hiç de memnun değilim.

Dost, dost, dost.

Dostlar, insandan çok şeyler bekler.

Onlar için gerçekleri rayından çıkarmanız, yalan söylemeniz, yaptıkları saçmalık ve haksızlıkları savunmanız gerekir. Bunlara yan çizerseniz sizi en ağır sözlerle suçlarlar:

— Dostluğa sığar mı bu?

Sığar mı, sığmaz mı? Kim karar verecek buna?

Bir insan gerçeği nasıl yerden kalkamaz eder? Nasıl belini çökertir?

Bir Latin yazarı bunun en filintasını söylemiştir:

— Eflatun'u severim. Ama gerçeği daha çok severim.

Ankara, 10 Eylül

Ay başından beri Ankara'dayım.

Üç gündür de hep Pepys.

Pepys neşeli mangır.

Bir yerde şöyle diyor:

— Yeni ipek giysim geldi. Karım hiç beğenmedi. Bu, sanırım beni hep koyu elbiseler içinde görmüş olmasından ileri geliyor. Ona bakılırsa, kimse açık renk giymiyormuş. Öğle yemeğinden sonra, hava almaya çıktım. Gerçekte yeni giysimi, sağa sola göstermekti amacım.

Pepys 13 Eylül 1665 günü Sir W. Hickes'in evinde yediği yemeği de şöyle anlatır:

— Bize sığır etinden, orman bekçisinin kendisine sağladığı av hayvanlarının kelle ve işkembesinden oluşan bir yemek çıkardı. Sofrada birkaç da güvercin vardı. Ama hepsi de yenir, yutulur şeylerden değildi. Yaşamım boyunca bu denli külüstür bir yemek yemedim desem yeri.

Ben günlüklerin bu yanını severim.

Geçmişin gölgeliklerde kalan, tarih kitaplarına geçmeyen yanlarını dile getirirler. Onlarda çokluk Sir W. Hickes gibi, yıllar sonrası insanlarının ilgi duymayacağı, sıradan ve önemsiz kişilerin öyküleri de sergilenir ama, bu kırtıpil adamların da kendilerine göre bir yağışları vardır.

İki yıl önce, bir Fransız gazetesinde Shakespeare'in sone'lerinde sözünü ettiği o esmer sevgilinin kişiliği üzerine bir açıklama vardı. Onun kim olduğunu, Shakespeare'in çağında yazılmış ve bugüne değin hiç okunmamış bir günlükten bulup çıkarmışlar.

Şimdiler o günlük yazarının adını bir kenara yazmadığım için hayıflanıyorum.

Geçtiğimiz hafta da Abû'l Farac'ın tarihinde şunları okudum:

— Arapların altıncı yılında (İ.S. 628) güneş yarı yuvarlağının bir bölüğü karardı. Karanlık Ekimden Hazi-

rana dek sürdü. Herkes güneşin bir daha bütünleşmeyeceğini söylemeye başlamıştı.

Gökbilginleri böyle bir olaydan haberli midirler? Yoksa değil mi?

Belki de kimileri Abû'l Farac'ın yazdıklarına safsata diyecektir.

Belki de demişlerdir bile.

Diyeceğim, günlükler, anılar, eski kitaplar, iyice karıştırılmalı, iyice harmanlanmalı. Bunlar bize çok şeyler kazandırabilir.

13 Eylül

Panayit İstrati *Kira Kiralina*'nın bir yerinde şöyle bir şeyler anlatır:

— Kâğıt ve çıra aldım. Onları pencerenin pervazına yerleştirerek tutuşturdum. Az sonra pencere çerçevesinin alevler içinde yandığını, odanın dumanla dolduğunu, bahçenin de gündüz gibi aydınlandığını gördüm. Yaptığım işten elim, ayağım zangır zangır titriyordu.

Bunlar bize romancının düşgücü üzerine bir ipucu verebilir. Ne ki, bu gibi olaylar günlük yaşam içinde de hiç eksik değildir.

Kemal Tahir'in *Kelleci Memet*'inden 40 sayfa.

Romanın bütün kişileri de mahpus damının içi kararmış insanları. Kemal Tahir ilk sayfalara şu sözü oturtmuş:

— Mahpus damında canın sıkkını, gevşeğinden iyidir, hoplayıp çıkmaz.

18 Eylül

Kahveler Kitabı'nı baştan sona okudum. Yine sarmadı.

Yarından tezi yok, onu yeni baştan yazmaya başlayacağım. Bu kez, kendimden, üçüncü bir kişi olarak açmayı deneyeceğim. Sanırım daha iyi olacak.

25 Eylül

Aksal, Hançerlioğlu ve Akbal'la iki gecedir rakı fıçılarına dalıp çıkıyoruz.

Eski günler, eski tanıdıklardan açtık.

Üçü de *Kahveler*'i merak ediyor.

Onlar da birkaç anı anlattı. Bunların çoğunda ben de varım.

Bir olayın çeşitli kişilerin belleklerinde yer ediş biçimleri kimi zaman ayrılıklar gösteriyor. Bu nokta üzerinde durduk.

Hançerlioğlu, Oktay'ın bütün kitaplarının adlarını beğendiğini söyledi:

— *Önce Ekmekler Bozuldu* ne güzel ad.

Sabahattin:

— *Tarzan Öldü* de çok güzel.

Laf dönüp dolaşıp edebiyat tarihlerine geldi. Ben:

— Kendi edebiyat tarihini kendin yazacaksın. Yoksa hapı yutarsın.

28 Eylül

Akşama değin aralıksız çalışabilmek için tıka basa bir kahvaltı.

Son 10 sayfasını okuyarak *Kelleci Memet*'i bitirdim.

Boyuna laf, laf, laf. Ama konuşmaların topu da çok canlı. Kişiler de öyle. Yine de insan bir yerde bunalır gibi oluyor.

Yahya Kemal'in edebiyat üzerine yazıları.

Onlardan *Kahveler Kitabı*'nda yararlanabileceklerimi saptadım.

Yahya Kemal zaman zaman, içinde yaşadığı toplumun ozanı olmak istemiştir. Hece ile yazdığı şiirler bunu gösterir.

1935 yılında *Kültür Haftası*'nda yazdığı "Mektepten Memlekete" adlı yazı da bu isteğin canlı bir örneği.

Gelgelelim kültürü, alıştığı şiir dünyası onu Osmanlı ozanı olmaktan kurtaramamıştır.

İstanbul, 19 Ekim

Kadıköy'de, Ankara'ya dönmek üzere otobüs bekliyorum. Daha doğrusu, otobüse yetiştirecek minibüsü.

Bir sürü insan geliyor, gidiyor, Topunun da kendi dünyası var.

Ama hepsi de benim figüranlarım.

Hop, bir kadın daha.

Oksijenle sarartılmış saçlar. Siyah entari, siyah çanta, delikli siyah ayakkabılar. Sol kolda pembe bir hırka.

Bütün bu görünüm, benim için iki kahverengi, bir tirşe arasında siyah bir leke.

Ankara, 11 Kasım

Geçen gün ciltçiye verdiğim kitabı almaya gittim.

Cilde deyecek yok, ama 10-15 sayfasının alt satırlarını bıcak götürmüş. Nerdeyse ağlayacaktım. Ahmet Rasim'in *Gülüp Ağladıklarım* adlı kitabıydı. Piyasada bulabilirsen bul.

Yaptığı işi ciltçinin burnuna soktum. O da üzüldü. "Çırağın işi" dedi. Ama benden yine on papı aldı.

Geçen yıl da odamın kapısını biraz yukarı çektirmek için bir usta çağırmıştım. O da öğleye kadar çalıştıktan sonra 50 pap alarak gitti. Sonradan ben yeni bir usta çağırarak bir öncekinin kapıda yaptığı dokuncaları ortadan kaldırtmaya çalıştım.

28 Kasım

Bir yönetimin dürüstlüğü, doğruluğu ne demektir? Yönetim altındaki kişilerin topunun çıkarlarına uygun olması mı? Yoksa çoğunluğun çıkarlarına uygun olması mı?

Bir yönetimden, herkesin çıkarlarına karşılık vermesi beklenemez elbet.

Çoğunluğun çıkarlarına denk düşmesi ise, herkesin çıkarına uygun olmadığı anlamına gelir.

29 Kasım

Ben günlüğümde kimden söz etsem, onun değeri, gözümde daha bir artıyor. Sevgim genişliyor, büyüyor.

Bu, sanırım biraz da özel günlüklerin bir özelliği.

İnsanlarla ilişki kurmadan, onlara sevgi çelenkleri fırlatmadan yazılan günlük sadece edebiyat günlüğüdür.

Özel günlük yazmak istediniz mi, ya insanlarla aranızda sevgi köprüleri kuracak ya da kendinizi gözlem altında tutacaksınız.

30 Kasım

İki yıldır sürdürmeye çalıştığım günlüğümü gözden geçirdim.

Gördüm ki, en çok ayın ortalarına doğru ona eğilmişim. En çok da ayın 20., 27. ve 28. günleri ayranım kabarmış. Buna karşılık 31. günlerde ondan bir hayli uzak durmuşum.

16. günler de öyle. 22 ayda sadece üç ayın on altısında söyleyecek lafım olmuş.

Bunlardan hiçbir sonuç çıkaramayınca üzüldüm. Bir saat boyunca, boşu boşuna günlüğümün dökümünü yapmıştım.

24 Aralık

Her gün sekiz ya da on saat *Kahveler Kitabı*'nı yazmayı sürdürüyorum. Son aylarda günlüğümü bir başına bırakmamın nedeni bu. Günlük yazdım mı, *Kahveler Kitabı* duruyor. Ben de kitabın arkasını almak için boyuna ona çalışıyor, boyuna da işime yarayacak kitapları okuyorum.

Çok yordu beni bu iş. Zorluk şurda:

Yalnız kendi anılarımı değil, başkalarının anılarını anlattım. Dahası, başkalarının, unutmuş oldukları anılarını anlattım.

Ne ki, onlardan çok şeyler çıkarılabilir. Ama bunun ancak sonuç çıkarmasını bilenler üstesinden gelebilir.

Sözgelişi, Attilâ İlhan'la Fethi Naci'nin *Cennet Bahçesi*'nde rasladıkları bir garipçik üzerine ertesi gün *Baylan*'da tartışmaları (1) bütün bir kuşağın çilesini gösterir.

(1) Bkz.: **Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu** s. 209

1974

13 Ocak

Üst üste üç çorap giymekle ayaklarımı biraz olsun sıcak tutabiliyorum. Böyle yapmasam boyuna ayakyoluna koşuyorum. Yarım saatte bir. Kimi zaman da on beş dakika. Her defasında da, bir litreye yakın idrar boşaltıyorum. Beyazdan beyaz, sudan lekesiz bir idrar.

İki yıl önce doktorlar "Prostat ameliyatı" dedi. Ben aldırmadım. Daha da aldırmayacağım. Ta ki tehlike gelip sınıra dayanıncaya dek.

Yaz ayları, sıcakta işim kolay. Kışın sırtıma birkaç da kazak geçirmem gerekiyor.

Dün çamaşır günüydü. Gündelikçi bütün çoraplarımı kirlilikte bulunca kızdı. Jale'ye şöyle demiş:

— Ağbeyim çorapsız mı geziyor? Bütün çorapları burda.

□

Kaloriferleri iyi yaksalar hiçbir sorun olmayacak.

Gecelere diyecek yok. Ama gündüzleri, erkekler işte olduğu için, yalancıktan yakıyorlar.

Dünyanın, erkeklerin düzenine göre kurulmuş olmasına, kadınlardan çok içerliyorum.

19 Ocak

Soğuğa karşın *Kahveler Kitabı*'nı yürütüyorum. Kitap şiştikçe şişti. Temmuz ve ağustosta yazdıklarımın dört katını yazdım. Onu belki ikiye bölmek gerekecek. Ama kitaptan oldukça memnunum. Geçen hafta yeni bir deyiş (üslup) değişikliği yaptım. Artık her şey yerine oturdu.

20 Ocak

Descartes usun kurallarını saptamıştır.

Bunu yaparken de her şeyin, her yorumun usa uygun olmasını istemiştir.

Yaşama filozofları da —sayılarının ne denli az olduğunu biliyorum— gerçeğe benzer bir şeyler koymak düşüncesinde iseler ortaya, yaşamın kurallarına dört elle sarılmalı, işi dikinden alarak yaşamı dümdüz etmekten çekinmelidirler.

7 Şubat

Bir kadın—mürekkep yalamışlardan biri— kocasının hasta düşmesine çok üzülmüş. Ama sonradan kocasına bakmak, saçını süpürge etmek fırsatı çıktı diye de sevinmiş.

La Fontaine'in masalları arasında böyle bir öykü yoktur ama, insanoğlunun yaşamını telleyip pullayan da bu gibi davranışlardır.

Mithat Cemal Kuntay'ın *Üç İstanbul*'undaki Süheyla'ya da bu gözle bakılabilir.

25 Ocak

Kavaklıdere'de bir lokantada borş çorbası.

İki tabak birden.

Ama kreması atmadan bir şeye benzemiyor çorba.

Her şeyin tadı, takım taklavatında.

Fransa'nın ünlü tablo satıcısı Ambroise Vollard eski şatolara düşkün bir Amerikalı kadından söz açar. Kadın Fransa'da bir şato satınalmış, taşlarını numaralatıp Amerika'ya taşıtmış. Her şey, iyi hoştur, ama şatonun eski havası kalmamıştır. Bir mimar kendisine şatonun Fransa'daki yerinde esen rüzgârın, çınlayan çanların, cırlayan cırcır böceklerinin ve gazel çeken bülbüllerin sesini banda almasını öğütler. Kadın bunu da yaptıktan ve bandı sık sık çalmaya başladıktan sonra şatonun eski tadına varır. Hiç değilse vardığını sanır.

23 Şubat

Yazarlarımızın çoğu roman kişisidir. Hele kimileri resimli roman kişisi. Üç dört çizgiyle çatılmış bir yüz altında, tamtakır kurubakır bir yürek.

Yine ne varsa, kıyıda köşede kalmış ozanlarda var. Bu gibilerin öyle dizelerine raslanır ki, deyme ozanlara taş çıkartır.

24 Şubat

Şiir:

Güzin gösterecekse samurluğunu göstersin
Gidecekse durmasın savrukluğu
Hu fena değil hiç de bu şapka
Ben Istanbul'a gidiyorum gelmiyor musun sen
Cılızlığım sıskalığım külkediliğim

26 Şubat

Usunu doğru dürüst kullanmak! Kaç kişi üstesinden gelebilmiştir bu işin?

Dee Brown *Kalbimi Vatanıma Gömün* adlı kitabında Papa XI. Pius'un 8 Aralık 1864'te özgürlüğü, toplum-

culuğu ve usçuluğu yerin dibine geçiren bir bildiri yayınladığını yazar.

Tarihçi Robert G. Winthrop da şöyle demiş aynı yılda:

— Gürültüsü koparılan yurtseverlik, binlerce günahın kılıfı haline getirilmeye pek elverişlidir.

Denilebilir ki insanlar, uslarını, dünyada rahat yaşamak için değil, birtakım insanların rahatını kaçırmak için kullanırlar.

Dee Brown kitabında Kızılderililerin romantizme kaçmadan bulutlardan, rüzgârdan açabildiklerini de yazıyor.

Bizim öykücülerimizin, ozanlarımızın çoğu bu duygululuk mengenesinden paçalarını kurtaramamışlardır. Kurtaranlar da paçalarındaki duygululuk çamuruyle gezinmişlerdir hep.

Bunlar doğaya aykırı davranışlardır.

Ne var, Hintli düşünürler de bu gibi sapkınlıklara pek heveslidirler. Onlar Tanrı'yı bulmak yolunda karılarından, çocuklarından vazgeçmeyi bile göze alırlar.

İlkel oymaklarda büyücülere gösterilen saygı da doğa güçlerine değil, doğaüstü güçlere inanmaktan doğar. Ama büyücüler de insanların aklını karıştırmak için ellerinden geleni yapar.

Kızılderili bir büyücünün şu sözleri oldukça ilginçtir:

— O beyazlar sizi vuramaz. Yaptığım büyüyle bütün kurşunlarını durduracağım. Saldırdığınız zaman yerle bir edeceksiniz beyazları.

Gelgelelim, beyazların güçlü yaban sığırı tüfekleri öyle büyü, müyü dinleyecek bir uyuşuklukta değildir. Bir Kızılderili gördüler mi, taak, hemen yere çalarlar.

12 Mart

Bir ozan şöyle dedi:

— Bütün konuşmalarımı banda aldım. Bu işi, po-

lis, sık sık yaptığına göre benim konuşmalarımda önemli şeyler olmalı. Hem her zaman başkaları alacak değil ya, biraz da ben alayım.

17 Mart

Şiir:

Elbet çaldığım benim bir kababe
Yıllar sonra yine bir doğa yolculuğu

28 Mart

Fransa İmparatoru Louis-Philippe'i öldürmeye kalkışan bir bakkal, giyotine yatırılırken, giysisinin yakasını kesmek isteyen cellat çıraklarına şöyle bağırmıştır:

— Ceketimi yırtmayın.

Bu, insanların dünya düzenine, dünya gerçeklerine ne denli bağlı olduklarını gösterir.

En umutsuz anlarda bile insanlar, sadece kendi gerçeklerini düşünür.

5 Nisan

André Malraux çocukluğundan nefret ettiğini söyler.

Doğrusu yazarların çocukluklarına çokça düşkün olduklarını, anılarına hep o yılların öyküleriyle başlamalarından anlaşılır. Bertrand Russell gibi bir yazar bile özyaşamöyküsünde bundan kurtaramamıştır kendini.

Ben çocukluğumu sever miyim, sevmez miyim? Hiç düşünmedim bunu. Ama anıların çocukluk yıllarıyle ilgili dilimleriyle aram hiç iyi değildir. Okumadan çeviririm o sayfaları.

Ne ki, Charlie Chaplin'in, Maurice Chevalier'nin çocukluk anılarını da okumuşumdur. Yalnız bunlara çocukluk anısı demek hiç doğru değildir. Onlar daha ilk yaşlarda altın yeleli oyuncakları bir yana itmiş, yaşam kavgası vermeye başlamışlardır.

Diyeceğim, bir yazar ancak ilginç olanı anlatmalı.

Yaşamının içinden geçtiği bütün günleri, bütün dakikaları anlatmaya ne gerek var?

İşin tuhafı, Malraux çocukluğundan iğrendiğini söyledikten sonra, onu yine ballandıra ballandıra anlatmaktan kendini alamıyor.

27 Nisan

"Kahveler" üzerine yazdıklarımı bölük pörçük dergi ve gazetelerde yayınlayınca benim bu işte bir yanlışım olduğuna vardım: cavala cuvala kişilerden bile önemli kişilermiş gibi söz etmişim.

Şu var ki, bu külüstür kişiler, benim yazılarımdan sonra, kendilerinin gerçekten iyi türkü çağırdıklarını düşünmeye koyuldular. Ne diyorum, bunların içinde kendilerini dâhi görmeye başlayanlar bile oldu.

28 Nisan

Refik Durbaş bir şiirinde akşamın tarihsel bir mareşal olduğunu söylüyor.

Ne güzel günün akşam olması!

Zamanın ağır ağır, kılını kıpırdatmadan, istifini bozmadan, birtakım acıları, gözyaşlarını, sevinçleri geride bırakarak süzülüp gitmesi.

Zaman hep aynı anı yaşamaktan, aynı an içinde cas cas yanmaktan kurtarır bizi.

Çok küçükken, bir gazetede sürekli olarak yayınlanan bir roman okumuştum: *Abıhayat.* Usumdan hiç çıkmayan bu romanda ölümsüzlüğü arayan ve ona erişen bir adamın öyküsü dile getiriliyordu. Ama yıllar yıllara bindirdikçe adam ölümsüzlüğün korkunç bir şey olduğunu anlamaya başlar.

Doğrusu, doğa her şeyi çok iyi düzenlemiştir.

Uzun süren bir günün sonunda, o güne yakışan en güzel şey akşamdır. Ama günün, ortalık yerinden kesilmemesi, seyrini sonuna değin sürdürmesi de gerek.

İşte akşamlar o vakit tarihsel bir mareşal olur.

Aynı gün, saat 21.30

Bir yazardan saçılan, kırık dökük sözler, yarın yamalak yazılar hiçbir şey anlatmaz.

(Anlatır mı?)

Düşünceler gerçek biçimini almadan önce kimbilir ne evrelerden geçecek, ne altbiçimlerden dolanacaktır. Şimdi şu kâğıtta görülen sözlerden çok başka sözler halinde ortaya çıkacaktır.

Benim bildiğim, kahve konuşmalarından, baştan savma mektuplardan, kırık dökük yazılardan hiçbir şey çıkarılamaz. Yazarın gerçek eğilimi bunlardan anlaşılamaz. Oysa devlet yöneticileri bunlara çokça önem verir. Bu türlü savruklukları derlemek için yazarların ardına adam koyarlar.

Bir de şu var: Her yazı, yazarın düşüncesini gereğince yansıtmayabilir. Çünkü her yazının başarılı olduğu, yazarın düşüncesini her yazıda başarıyle anlatabildiği şimdiye değin görülmemiştir. Ama yazarları sevmeyenler, yazarları fellek fellek kovalayanlar bunun üzerinde durmaz. Onlar en beceriksizce yazılara bile usta elinden çıkmış, dört başı bayındır bir yapıt gözüyle bakarlar.

29 Nisan

Ozanlar delikanlılıklarında, kendilerini çarpan ne bulurlarsa, onları şiirlerine tıkıştırmaktan çekinmezler.

Bunların güzel sözcüklere yangınlığı da çok olur.

Toy bir davranıştır bu. Ozanları da çokluk ilkel şiirlere götürür. Hele bu tür çalışmalara alışanlar, onlardan bir türlü yakalarını sıyıramazlar.

30 Nisan

Dün korkuyla düşündüm: Artık kimseler şiir üzerine bir şeyler yazmıyor. Bir zamanlar Orhan Veli, Melih Cevdet, Sabahattin Kudret, Oktay Rifat'ın şiir üzerine yazıları vardı. Başkalarının da vardır. Ama şimdi-

ler, Cemal Süreya bir yana, görüyorum ki hiçbir ozan kafasını şiir üzerinde yormuyor.

Bu korkunç bir çağın eşiğinde olduğumuzun belirtileri midir?

Bir de şu var: şiir artık kendi dışındaki ölçülerle değerlendiriliyor. Romanlar da öyle. İyi bir romancının eleştirmenlerce tutulması, onun edebiyat dışı ölçülere uyan bir kitap yazmasına bağlıdır.

Denilebilir ki, şiirden anlayan da kalmamıştır.

Genç ozanlar beğenilmek, pehpehlenmek için boşuna bekliyorlar.

Yok, ozanlara el uzatacak kimse yok.

(Çok şükür, ben iki yıldır şiir yazmıyorum.)

Belki şiirden sadece ozanların anladığı söylenebilir. Ama adını yığınlara duyurmuş ozanların çoğu da kıskançköpektir. Bunların da gençlere bir yararı olacağı beklenmemelidir.

Bunlara karşılık, kabuğundan yeni çıkmış ozanlar da yadsımaktan başka bir şey bilmiyor.

(Şiir yazmamakla iyi ediyor muyum, etmiyor muyum? Yavrum Salâh, elbet iyi etmiyorsun. Ama bu ortamda başka bir şey yapamazsın.)

8 Mayıs

Birtakım dostlukları, eninde sonunda öldüreceksek, onları kurmanın ne âlemi var?

9 Mayıs

Kimileri şöyle diyor:

— Her konuşulan şey yazıya vurulmaz.

Peki ama, yazıya dökülmeyecek, herkeslere iletilmeyecek şeyleri ne diye çenemize takarız?

Bana kalırsa, konuşulanların, konuşulduğu yerde kalmasını isteyenler, özgürlüğün ne olduğunu yeterince anlayamamış kişilerdir.

Bunlar devlet gemisinin başına geçsinler, en azgın, en sulantı, en pencidü zorba kesilirler.

21 Mayıs

Sıcaklar çocukları avluya döktü.

Top oynuyorlar.

Çoğu 12 - 14 yaşlarında.

Kızların oğlanlara, oğlanların da kızlara yanaşma biçiminden, cinsel duygularla iyice bezenmeye başladıkları anlaşılıyor.

Ben, geleceğe yönelik düşüncelere el atmak istemem. Ama, bana öyle geliyor ki, insanlar, eninde sonunda, yeryüzündeki görevlerinin bir sevgi yasakçılığı olmadığını anlayacaklardır. Yalnız, daha önce birtakım bunalımlardan, birtakım kıskançlıklardan kendilerini kurtarmaları gerek.

Bir Fransız yazarı, bir sevgi uzmanı şöyle der:

— İnsanoğlu, gönüllerin birbirine akmasına ses çıkarmaz da, bedenlerin birbirine akması karşısında yaygarayı basar.

Avluda kahkaha, çığlık, koşuşma gırla gidiyor.

Hadi bakalım Salâh, bütün kış, ilkyazı bekledin, şimdi otur da çalış.

28 Mayıs

Sabahattin Kudret'in demesine göre Sait Faik sık sık şunu söylermiş:

— Sanatçı değişik bir yaratık olmaya bakmamalı, insanlar içinde bir insan (kalabalıktan biri) olduğunu aklından çıkarmamalı.

29 Mayıs

Dergi yönetenlerin çoğu Salazar'dır.

İpi kopmuş bir sandalla açıklara düşmüş bir Salazar.

6 Haziran

İnsan, çok çabuk kandırılan bir hayvandır.

7 Haziran

Paris'te ilk kahve 1705'te açılır.

Masaların, fincanların temizliği oraya bir sürü müşteri çeker. Ama çoğu şarap içmektedir.

Kahvenin, insan zekâsını kamçıladığı, sinirleri dinginleştirdiği sözleri çokça yinelenmeye başlayınca da, topu kahve içmeye atlar.

Nedir, ilk yıllarda kahve şekersiz içilir. Çünkü şekerin peklik vereceği inancı vardır. Restif de la Bretonne XVIII. yüzyılın sonlarında bile hâlâ buna inananların bulunduğunu yazar.

8 Haziran

Bir dönemin ozanları çokluk birbirlerinin etkisinde kalır.

Orhan Veli, Muzaffer Tayyip'i etkilemişse, Muzaffer Tayyip de onu etkilemiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil *Sanata Dair* adlı kitabında yer alan "Hakları Var" adlı yazısında şöyle diyor:

— Nasıl oldu da kırk yıl önce, yeni bir kuşak oluşturmak üzere toplanınca, her birimiz oraya sadeleşmiş, Türkçeleşmiş bir dille gelmişken, yavaş yavaş birbirimizden örnek alarak, edebiyat öğretmenlerinden birinin pek güzel ve pek doğru deyişiyle, bu ağdalı dile kendimizi kaptırmıştık.

Halit Ziya bu ağdalı dili kimin başlattığını, kimden kime bulaştığını pek kestiremez. Ama Süleyman Nazif'ten, Cenap Şahabettin'den, H. Nâzım'dan, A. Nadir'den Hüseyin Cahit'e, Mehmet Rauf'a ve kendisine değin herkesin Türkçeden ne kadar uzaklaşılırsa, o kadar hüner gösterilmiş olacağına inandığını açıklar.

Nedir, Edebiyatı Cedidecilerin amansız düşmanı

olan Müstecabizadeler, Faik Esat'lar (Andelip) da onlardan geri kalmaz. Onların da şiirleri ağdalı mı ağdalıdır.

Haa, belki de Edebiyatı Cedideciler, onların, Harabat ozanlarının etkisinde kalmıştır.

11 Haziran

Ben kantolar çağına yetişmedim.

Gerçi 1937'de Naşit'in tiyatrosunda kimi kantolar dinledim ama şimdiler onlar üzerine laf edecek durumda değilim. Ama kantocu kızların kantolarını söylerken zıplayıp hopladıklarını, sahneyi dört dönerken bedenlerini anafora kapılmışcasma titrettiklerini anımsıyorum.

Kantolarda insanın içini gıcıklayan bir şey var. En büyük besinleri de gülmece-güldürmeceden gelir.

Ahmet Rasim XIX. yüzyılın en ünlü kantocularından birinin, Küçük Amelya'nın, sahnede gemici miçosu kılığıyle boy gösterip de sarhoş yıkılmalarıyle kantosunu okuduğu vakit büyük bir fori koptuğunu yazar. Kanto şöyledir:

Haydi tayfalar
Gemi yalpalar
İçelim şarap
Olalım harap
Lariç cum taralelli ha ha hay!

Fori de alabildiğine el çırpmak, alabildiğine tepinmek anlamına gelir.

Ahmet Rasim'e göre Küçük Amelya'nm sesi falsolu, dili Rum çetrefilidir. Kızcağız kantosuna başladığı vakit de fesini çıkaranların, baston, şemsiye vuranların, şapkasını sahneye atanların, ıslık çalanların, mendil, peşkir sallayanların, iskemle üstüne fırlayıp horoz gibi çırpınıp ötenlerin, dahası kişneyenlerin, anıranların, işaret parmağını ağzına takıp haralop yapanların sayısı belli değildir.

O çağ, kısa fistan çağı değildir.

Uzaktan bile olsa, bir kadın baldırını görmek, göz için bir başarı sayılırmış.

Kimi zaman da sahneye çürük limon, portakal, kokmuş çiğ yumurta ve de muşmula atıldığı olurmuş, Ateşi yükselen tutkunlar arasında da tokat, yumruk, ustura alışverişi baş gösterirmiş.

15 Haziran

Kahveler'i bitirdim.

Daktilo sayfasıyle (iki aralıklı) 700 sayfa kadar tuttu.

Bunu iki ciltte yayınlamak gerekecek. Ya da iki ayrı kitap halinde. Yayıncılarla görüştükten sonra buna karar vermek daha doğru.

Günlüğüme, bütün kış, *Kahveler* yüzünden, hemen hemen bir şey yazamadım. İnsan günlüğünü sürekli olarak doldurmazsa, hem günlük yazma alışkanlığını yitiriyor, hem de yer yer değişik deyişlere saplanıyor.

Doğrusu, Türk günlükçülerinin çoğu bu işin üstesinden gelemiyor. Yazdıkları hep edebiyat günlüğü çerçevesi içinde kalıyor. Daha doğrusu, bir denemeye, bir fıkraya, bir romana dökemedikleri düşüncelerini günlük adı altında okurlara sunmaya kalkıyorlar.

Bencesi gerçek günlükçüler, özel günlüklere yönelenlerdir. Bu alanda da Léautaud, Gide, Pepys, Thoreau, Anais Nin, Green başı çeker.

Nedir, bunlardan hiçbiri Türkçeye doğru dürüst çevrilmedi.

Gide'den yapılan çeviriler de doyurucu değil.

Bir kez, Necip Alsan'ın çevirisi ancak tadımlıktır. Üstelik de Gide'in en iyi parçaları seçilmiş değildir. Fuat Pekin'in yaptığı çeviriye gelince, o da günlüğün ilk yıllarını kapsar. Bu sayfalar da hiçbir vakit Gide'in olgun çağında yazdıklarıyle boy ölçüşecek durumda değildir.

17 Haziran

İkiyüzlülüğü bırakmalıyım. Bu günlüğü elbet yayınlansın diye tutuyorum. Yayınlatacağımı bildiğimden de en ifrit olduğumu kimselere, cart curt ötenlere, maça beyi gibi kurulanlara, kazı koz anlayanlara ağzımı bozmuyorum.

Oysa, yüzmetre koşuya hazırlanıyormuşcasına, insanın başını gövdesinin içine doğru çekerek şöyle sunturlu bir küfür savurması ne güzel şey! İnsanı göğün ta yedi kat üstüne savurur. Nasırını bile geçirir.

Neyzen şöyle der:

— O büyüktür sövme, ötekisi küçüktür sövme, bilisizdir sövme, değeri yoktur sövme, yaşlıdır sövme, o halde kime sövmeli? Sorarım size kime sövmeli?

İstanbul, 21 Haziran

Sahaflarda Emil Ludwig'in *Juillet 1914* adlı kitabını bularak aldım. Böyle bir kitabı Paris'te bile bulamam. Fransızlar tükenen bir kitabın yeni bir baskısını kolay kolay yapmıyorlar. Gerçi, romanlar bu eğilimin dışında ama, sanırım Ludwig gibi yazarları okumak isteyecek yeni okurlar vardır.

Bu, bana şunu da düşündürttü: İnsanoğlu kültürünü istediği gibi değil, bulabildiği kitaplara göre ayarlayabilir.

23 Haziran

Kimi yazarlar, benim kahvelerle ilgili anılarımda adları geçmediği için içerliyor. Adları geçenlerse, kendilerinin büyükten büyük bir ozan olarak anılmamış olmalarına tutuluyor.

Durun bakalım, ben kendi anılarımı mı yazıyorum, sizinkileri mi?

İstiyorsanız, siz de kendinizinkileri pazara çıkarabilirsiniz.

Hem benim elimde ne var? İçilen içilmiş, söylenen söylenmiştir. Ben onları değiştirebilir miyim?

Ne demiş Lavoisier:

— Doğada hiçbir şey yaratılmaz, hiçbir şey de yokedilemez.

Ankara, 27 Haziran

Bir halk şiiridir gidiyor.

En büyük ozanımız da Âşık Veysel. Yakında heykeli de dikilir.

Ben halk şiirinden çok yararlandım. Ama halk şiiri yazmayı düşünmemişimdir. Halk şiiri doldurma dizelerle sürdürülür. Bir dize için, üç de bomboş dizeyi mideye indireceksiniz.

Gerçi halk ozanlarının daha doğal, daha içten duyguları vardır ama belli kalıplar, belli ucuzluklar içine yerleştirildiği için, çokluk parlaklığını yitirirler.

Ataç, yazılarında olsun, günlüğünde olsun, sık sık halk şiirine karşı olduğunu söyler. Gerçi o da halk şiirinde kimi güzellikler bulur ama "Bâki, Nefi bizim değildir, Sümmani bizimdir, Dertli bizimdir." diyenlere tutulur. Hele Dertli'nin adı geçti mi, hop oturup, hop kalkar. Onun koşmalarını, hiç mi hiç, beğenmez. Dertli'nin divan şiirine elatmasını ise adamakıllı yadırgar.

Daha bitmedi: Ataç, Cemal Süreya'nın bir edebiyat dergisinde "Folklor Şiire Düşman" adlı yazısını okuduğu vakit de göklere uçmuştur. Ve de hemen günlüğüne şunu düşmüştür:

— Bay Cemal Süreya ozanlarımızın tüz dörütüne (halk şiirine) özenmelerinin yanlış bir yol olduğunu göstermeye çalışarak bence çok doğru sözler söylüyor.

Ören, 10 Temmuz

İnsanın içinde bir şeyler kıpırdanır boyuna. Bunları yakalayıp çıkarmak gerek.

Romancıların, günlükçülerin kendi benliklerine ruh-çözüm yöntemini uygulamaları kadar verimli bir şey gelmiyor usuma.

Hiç değilse şu anda gelmiyor.

□

Gece. Karanlık zifir mi zifir. İlk kez samanyolunu seçebiliyorum gökyüzünde. Yıllarca, bilmem kaç bin kilometre ötede onun çevresini aydınlattığından habersiz yaşamışım.

Ama biz hep böyleyiz. Beş metre ötedeki sazlıkta ne olduğunu, hangi böceğin, hangi böceği yemeye hazırlandığını bilmeden yaşıyoruz. Şimdi şu anda, dünyanın dört bir bucağında ne olmaktadır? Şu var ki, insan aklı bütün bu olup biten şeyleri kavramaya da elverişli değildir.

19 Temmuz

Kimileri kötülük yapınca, kötülüklerini yönelttikleri kişilerin buna karşılık vermelerine içerliyor. Ya da bunlar karşılık vereceklerse, bunun kendi küllerini havaya uçurtmamasını istiyor.

Çokluk, karşı saldırılara şöyle çarkıfelekler dizilir:

— Ama ben, sadece yüzünün rabbiyesine tükürdüm.

Tükürdün, tükürmedin. Bütün sorun kötülük kapısının açılmasındadır. Kapı bir kez aralandı mı, yaptıklarımızın iki, beş, on katıyle karşılaşırsak sesimizi kısmamız gerekir.

(Behey adanı, karşındakinin ne tepki vereceğini biliyor musun ki rabbiyesine sıvanıyorsun?)

26 Temmuz

Dört gün, geceli gündüzlü okuyarak Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası*'nı bitirdim.

Yine çan, çan, çan.

Tüm kişiler dilli düdük.

Oturuyor, oturuyor ve de çene patlatıyorlar.

Hem yalnız olan işler üzerine değil, olmamış işler için de ahkâm kesiyorlar.

Denilebilir ki yapıt, ilkin oyun olarak yazılmış, sonra da romana dönüştürülmüş. Büyük bir parçasının 24 saat içinde ve belli yerlerde geçinesi insana bunu düşündürtüyor: 5 perdelik, ya da üç perde iki tabloluk bir oyun.

Konuşmalar da çokluk uçkur üzerine.

Kadına bir mal gözüyle bakan erkekler ulam, ulam.

Ama konuşmaların tadına diyecek yok.

Kemal Tahir ağzından bal akıtıyor sanki.

Nedir, daha önce okuduğum *Kelleci Memet*'le *Kurt Kanunu* yanında *Yediçınar*'a alkış tutmam. Tutarsam, bir iki çat pat. O kadar.

8 Ağustos

Küllenmiş çağla rengi.

Fakir Baykurt'un *Köygöçüren* romanında rastlıyorum yeşilin bu türüne.

Sözlükler çokluk yeşil der, başka bir şey demez.

Oysa değişik çeşitleri vardır yeşilin:

Cam göbeği, pas yeşili, İngiliz yeşili, zümrüt yeşili, çinko yeşili, ikrom yeşili, Çin yeşili, kobalt yeşili, yaş ağaç yeşili, bakır yeşili, tunç yeşili, toprak yeşili, Türk yeşili, limon küfü, nefti, zeytin yeşili, çimen yeşili, hacı yeşili, Veronez yeşili, elma yeşili, Nil yeşili, kursak yeşili, Viktorya yeşili, lak yeşili, çayır yeşili ve çağla yeşili.

Bir sürü yeşil ki insana uykusuz gözlerle düş gördürtür.

Ama ressamlar bilir bunları.

Bedri Rahmi, bir kez, 99 türlü yeşil olduğundan açmıştı.

Ankara, 3 Eylül

Fransız ozanlarından Cocteau yürek sözünü dilinden hiç düşürmezmiş. Mektup yazdığı vakit de imzasının yanı başına bir yürek resmi oturturmuş. Oysa, bir başka Fransız yazarının, Maurice Sachs'm, sözlerine inanmak gerekirse, ondan daha duygusuz birine raslamak çok zormuş.

Böyleleri bizim memlekette de vardır. Bunlar yalnız kendi şiirlerini sürmesini bilen kişiler değil, aynı zamanda başkalarının yaratılarını da kendilerine mal etmenin üstesinden gelen kerizcilerdir.

4 Eylül

Erdemli bir insanın sözüne inananlar azdır.

Ama yalancıların her sözü alınıp başa konur.

Çünkü uydurmasyoncular, bomcular, filimciler, tavcılar, kıtırcılar gerçekleri değil de, karşılarındaki insanın inanacağı şeyi söylerler.

5 Eylül

69 yılında Galba, Roma Cumhuriyetine Piso'yu ardıl (halef) olarak seçtiği vakit Avgustus'un işlerini öne sürmüştür.

Gerçek Romalılar yaptıkları işleri kendilerinden önce yaşamış insanların davranışlarıyle doğrulamaya büyük önem verirmiş.

Nedir, tarihçiler Galba'nın yaptığı seçimle Cumhuriyet'e değil de kendi evine ardıl seçtiğini yazıyor.

Doğrusu tarih, bir aldatmacalar zinciridir.

Bugünkü günde, bizim Atatürkçülüğümüz de buna benzer bir yaldızla boyanmıştır.

Atatürk düşmanları bile kendilerini Atatürkçü göstermekten, bir an geri kalmıyorlar.

14 Eylül

Goethe, XIX. yüzyıl Fransız halk ozanlarından Béranger'yi çok büyük bir ozan sanmıştır.

Tanzimatçılar, Servetifünuncular da bu kanıdadır.

Recaizade, Enderunlu Vasıf'ı övmek isteyince usuna ilk onun adı gelir:

— İşte Türklerin Béranger'si. İşte ününe hak kazanmış tek ozan.

Denilebilir ki, kitapların çoğu böyle yanlış yargılarla doludur. Yazarlar nedense doğru yargıya pek yüz vermezler.

Eleştirmenler de öyle.

Ama yazarlar, eleştirmenlerin doğru yargı vermemesi karşısında yaygarayı basar. Yahya Kemal eleştirmenleri ortadan kaldırmayı bile göze alır:

— Bir memlekete bir eleştirmen yeter. Fransa'yı Sainte-Beuve kurtarmıştır.

Saat: 22

Akşam yoğurtlu makarna yediğim, üstüne de kahve içtiğim için bağırsaklarım sancıdı. Nane kaynatıp içtimse de bir yararı olmadı. Beş yıl önce, Gemlik dağlarından toplattığım bir ot vardı, yavşanotu, onu kaynattım, o biraz iyi geldi. Oysa bu otu ilk aldığım yılda birebir gelirdi. Demek artık bağırsaklarım onunla yüzgöz olmuş.

Bu son tümceyi yazarken ilkin "yüzgöz olmuş" yerine "çokça yüzgöz olmuş" demiştim. Sonradan "çokça" sözcüğünü yadırgayarak sildim.

Deyimlerin önüne, arkasına ya da ortalık yerine oturtulacak sözcüklere çok dikkat etmek gerek. Kimi zaman gereksiz bir eklemeyle bütün bir deyimi bozuyoruz.

27 Eylül

Leonardo da Vinci'nin o ünlü Gioconda (Mona Lisa) tablosu 1911 yılında Louvre müzesinden çalınınca Apollinaire hırsızlıkla ilgili sanılarak tutuklanmıştır.

Kovuşturmayı yürüten Komiser Robert ozanın odasını araştırmış, mektuplarını da didik didik etmiştir. Ama bu arada onları sıraya dizmeyi de unutmamıştır.

Apollinaire sonraları şöyle diyecektir:

— Robert olmasaydı, mektuplarım hiç mi hiç karmaşıklıktan kurtulmayacaktı.

5 Ekim

Dün gece bir türlü uyku tutturamadım. Kalkıp sabahın beşine kadar okudum. Bugün de saat onda uyandım.

Ne güzel, geceye, gündüze kulak asmadan yaşamak.

Üç yıldır emekliyim ya, 33 yılım memurlukta geçti.

Ey okur, gel hançerinle içimin kuyusunu deş.

Sabahleyin bir şiire başlar, sonra onu ilk dizelerinde bırakarak görevimin başına koşardım. Kaç şiir böyle kâğıtların üstünde kalmıştır.

Bir kez, hiç unutmam, yeni bir şiire başlamıştım. Bir ozan arkadaşa da açmıştım ondan. Gelin görün ki, o şiiri bitirmeye hiç vaktim olmadı. Günün birinde baktım ki, benim yazacaklarımı arkadaşım yazmış.

Ben bir ozanın birinci mesleğinin ozanlık olmasını bunun için isterim.

13 Ekim

Bir ozanın, yeni bir şiiri yığınların onayından geçirmesi öyle kolay işlerden değildir.

Ozanlar, karşılarında çokluk, tutucu bir beğeniyi sürdüren insanlar bulur ki, bunlar bütün iyi niyetlerine karşın, yeni adına ortaya konan şiirlerden bir şey anlamaz.

Nedir, şimdiler, ozanlarımız yeni bir şiirin ardından koşmayı bir yana bırakmışa benziyorlar.

Yeni şiir, yerini toplumcu şiire bırakmıştır.

Şunu unutmamalı ki, Nâzım Hikmet'in şiiri de top-

lumcudur ama, Türk şiirini temelinden sarsacak yeniliği de beraberinde getirmiştir.

14 Ekim

Türkiye'de her nedense, duygusal şiirlere büyük bayginlıklar gösterilir.

Gerçekçi olduklarını bangır bangır ilan eden ozanların bile kendilerini aşırı duygusallıktan sıyıramamış olmaları üzerinde durmak gerekir.

Öyle sanıyorum ki, Metin Eloğlu'nun şiirlerinin gereğince anlaşılamamış olmasının temelinde romantik şiirlere duyulan düşkünlük yatmaktadır.

Saat: 17

Hüseyin Cahit bir yazısında "serserî nevaziş" sözünü kullandığı için Edebiyatı Cedide'ye karşı olan ozanlardan Mehmet Celâl ona şöyle saldırır:

— Nevaziş, lûtf ile muamele, ya da okşanmak demektir. Bunun medenisi, bedevisi, vahşisi, serserisi olmaz. Okşanmak daima okşanmaktır.

Mehmet Celâl de, sanırım yeniliğe oldum bittim karşı olanlardandır. Çünkü edebiyat alanında böyleleri de vardır.

Servetifünuncular da en çok bu gibilerden yara almıştır.

Saat: 21

Bugünkü günlüğüme şunu da yazmadan edemeyeceğim:

— Çokları edebiyatçı olmayı seviyor, ama edebiyatı sevmiyor.

Side, 30 Ekim

Üç gün Alanya'dan sonra Side.

Buraları ilk kez görüyorum.

Eciş bücüş bir pansiyonun penceresinden lacivert sular.

Bu kıyıda yaşayan insanların düşünceleri ne biçim şey? Onlar da şehirdekiler gibi başkalarının yargıları, başkalarının değer ölçülerine göre mi yaşamlarını düzenlemişler?

Doğrusu, bir insanın kendine özgü değer dünyası oldu mu, çevresindekilerin yargılarına, küçültücü ve onur kırıcı davranışlarına pek kulak asmaz. Tersine, bu basmakalıp düşüncelerle dünyalarını daraltanların üstüne üstüne yürür. Ne ki, insan güçlü bir yürek taşımıyorsa —insanların çoğu böyledir—, kendi değer dünyasını da kuramaz.

Bana öyle geliyor ki, XX. yüzyıl uçakları, trenleri, sinemaları, asfalt yolları, barajları, apartmanları ve karmaşık giysi düzeniyle gönlü yüce insanların sayısını iyisinden azaltmıştır.

□

Kıyıda iki sevgili, el ele, diz dize.

Sevgilinin en küçük bir ilgisine bile önem vermek gerek.

Onun sizinle geçirdiği birkaç saatin değeri yere göğe sığmaz. Ama biz, bunun üzerinde durmayız da, sevgilinin bizi sevdiğini ortaya koyacak başka kanıtlar —küçük kanıtlar— ardından koşarız.

Dostlar karşısındaki davranışımız da bundan hallice değildir.

□

Hilmi Yavuz'un bir dizesi kilometrelerden uçup geliyor:

Denizler: biraz çocuk kalmışlığımız

Ankara, 3 Kasım

Bir kitapta resim şart. Bu güzelim dize Cemal Süreya'nın elinden çıkmıştır.

Ben "şart" sözcüğü yerine "koşul" sözcüğünü yeğlerim. Ama işte her yerde onu kullanamıyorsunuz. Burada da kullanamazsınız. Gerçi Cemal, bu imgeyi başka bir biçimde de dile getirebilirdi ama, o başka bir dize olurdu. Yani bu olmazdı.

Bir gün "şart" sözcüğü dilimizden bütün bütüne silinir mi? Silinirse Cemal'in dizesi ne olur? Şimdiden bir şey söylenemez. Belki gelecek kuşakların okurları onda eskil bir tad bulurlar. İyi bir şey bu. Ne var, onlar, tümcelerin, dizelerin sonuna gelen, çatlatılarak okunmaya da pek elverişli bulunan"şart" sözcüğünden bizim bugünkü günde aldığımız tadı alabilirler mi? Pek sanmam. Yalnız, burada bir şiirin güzelliğinin öyle yüzyıllarca sürüp gitmeyeceği de düşünülmelidir.

4 Kasım

"Şart" sözcüğünü karşılamak için, "koşul" sözcüğünün kullanılamadığı yerlerde "kesin" sözcüğü de kullanılabilir. Ama onun da kullanım yeri sınırlıdır sanırım. Cemal Süreya'nın dün bu deftere geçirdiğim dizesine de uymaz.

Bir kitapta resim kesin.

Belki: "Bir kitapta resim kullanılması kesin" denilebilir.

Denmez ya, denilse Cemal'in dizesi de, şiir de uçup gitmiş olur.

Haa, belki şöyle bir şey söylenebilirdi:

Bir kitapta resim yüzdeyüz gerekli

Ama bu da Cemal'in dizesi değil elbet.

5 Kasım

Haklı olmayı hiç sevmem. Benim haklı olduğum yerde bir başkası haksızdır. Oysa, çevremde haksız bir insan gördüm mü tedirgin olurum. Onunkinden daha kötü bir durumu araştırır, oraya sığınırım.

6 Kasım

Acımak ya da acımamak!

Bunlar bulaşıcı şeylerdir.

Bir insanın acımasızlığı kimi zaman bütün bir toplumu etkileyebilir. Tersi de böyle. Bir yere acıma denilen turna kondu mu, kısa zamanda bütün ulus turnalara boyanır.

İngilizlerin asılan adamları güle oynaya seyretmeye gitmeleri hiç de yadırganmamalı. Aynı İngilizler, gün gelmiş, bütün ölüm cezalarını toplumlarından kovmuşlardır.

8 Kasım

En beğendiğiniz Atatürk şiirleri hangisidir?

Milliyet Sanat Dergisinin bu sorusuna Melih Cevdet Anday kendi şiirini uzatıyor: "Atatürk'ün Bir Saati Vardı".

Hay, ömrüne bereket!

Türkiye'de insanı kendisinden başka kimse övemez. (Kendi şiirini kendisinden başka kimse de okumaz).

On Buyruk'un (Evamiri Aşere'nin) gizli kalmış bir buyruğu da (on birinci buyruk) budur:

— Kimseyi övmeyeceksin.

Geberip gideceksin ama kimseyi pohpohlamayacaksın.

9 Kasım

Nâzım Hikmet, Mehmet Akif'i inanmış bir adam olmakla ulular.

İnanmak güç mü güç.

Ne ki, çevrenize bakın, bir sürü inanmış insan görürsünüz.

İbadullah.

Bu gibiler, cevizsiz kabak tatlısının şifasına inanan kişilerden daha bilinçli değildir.

□

Radyoda Yahya Kemal'in şiirleri.

Programın adı: Türk Büyükleri.

Dikkat ederseniz, kimileri, daha dünyaya gelirken *Türk Büyüğü* olarak geliyor.

Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Faruk Nafiz de bunlardandır. Abdülhak Hamit'in adı bile öyledir: Şairi Maderzat.

Peki ama, niçin Behçet Necatigil, Metin Eloğlu, Turgut Uyar, Edip Cansever, Melih Cevdet, Oktay Rifat, Cemal Süreya, Attilâ İlhan, Süreya Berfe, Ataol Behramoğlu, Necati Cumali, Sabahattin Kudret, Refik Durbaş, İsmet Özel, Ece Ayhan Türk büyüğü değil? O niye öyle?

10 Kasım

Bütün günü, sessizce, kitap okuyarak ve içim ezizilerek geçirdim. Niçin kimileri Türkiye'yi geriletmek için, boyuna, bir yerinden tutup çekeliyor?

11 Kasım

Günlüğümü kendi üzerime yaptığım gözlemlerle doldurmak isterim.

Bu arada, gözlem üzerindeki kendimi de gözlemleyebilirsem, başarım iki katına çıkmış olabilir.

Ne var, gözlemin gözlemini elde edebilmek için, insanın kafasında iki bölüm olmalı. Biri gözlemle uğraşırken, öteki de onu gözlemlemeli.

12 Kasım

Bugün umutlarımı gözlemledim.

Doğrusu, birçok işlerde başarısızlığa uğramamda umutlarımın payı çoktur. Bir işe bağladığım umut beni, çokluk, başka işlere atılmaktan alakoymuştur.

Altı milyon Yahudinin, Himmler'in cellatları ile can oyunu oynamaları da, bunların, böyle bir yabanlığa, böyle bir cinayete Almanların kalkışmayacağını ummalarından gelir.

Oysa Himmler 1943 Ekiminde Yahudilerin kökünü kazıyacaklarını, bu temizlik işinin parti programında yer aldığını açıkça ilan etmiştir.

13 Kasım

Bir ozanın, başka bir ozandan sözcük, imge ya da dize yürütmesini anlamıyorum.

Araklanan şeyler bulundukları şiirin içinde güzelse, güzeldir.

Başka bir şiirin içine oturtuldukları vakit çokluk sırıtırlar.

Çünkü kapkaççı ozan, onları ilk kullanan ozanın duyduğunu, duymuş değildir.

Gerçi arakçıların, hırsız mallarla yazdıkları şiirler de, kimi zaman, sözcük ya da dizeleri aşırılmış şiirleri bastırdığı olur ama bu, ancak daha üstün ozanların yapabileceği bir iştir.

Saat: 17.30

Benim okuduğum anı kitapları içinde çocukluğun o tatsız tuzsuz öykülerine el atmayan tek yazar André Salmon'dur.

Bu Fransız ozanı anılarına 1903 yılında başlar ki, o sıralar onun 22 yaşında olduğu anlamına gelir bu. Gelgelelim, Salmon'un da, geriye dönüşlerle, çocukluğuna değindiği olur. Ama anlattıklarının aydınlanmasına gerek duyduğu vakit başvurur bu yönteme.

Denilebilir ki, anıların gücü, ortaya koydukları ger-

çekle doğru orantılıdır. Ne ki, gerçek de kaç kişiyi ilgilendirir. Rousseau şöyle der:

— Gerçeğin kimseyi ilgilendirmediği yerde, onun karşıtı olan yalan da ilgilendirmez.

14 Kasım

Bugün Kızılay'dan geçiyordum ki G. İ.'ye rastladım.

Yerlere kadar eğilerek selam verdi.

Ben de nerdeyse yeri öpecektim.

Son zamanlarda bu gibi olaylar çoğaldı. Sonu iyi gelse bari.

□

Geceleyin sessiz sedasız 56 yaşıma bastım.

Neden geceleyin? Belki gün kuşluğa çıkınca, ya da sabahın köründe olmuştur bu iş.

Dünyada bilmediğim ne çok şey var!

15 Kasım

Dünyanın hiçbir yerinde eleştirmen adında bir yaratık yoktur.

Edebiyat karşısında kimi duyarlıklar gösteren kişi, ya ozan olur, ya romancı, ya denemeci, ya da bunlara benzer bir tavcı.

Sainte-Beuve, Adorno, Lukacs, Walter Benjamin, Roland Barthes gibilerin yarattıkları ise her şeyden önce bir edebiyat ürünüdür. Ne var, onlar konularını çevrelerindeki insanlardan değil de, edebiyat kitaplarından alırlar.

Gerçek eleştiriyi de edebiyatçıların kendileri yapar.

Baudelaire, Valéry, Gide, Butor, Miller, Malraux, Ataç, Tanpınar...

Alın işte size istemediğiniz kadar eleştirmen.

Green 1969 ağustosunda günlüğüne şöyle yazar:

— Taine *İngiliz Edebiyatı* (1864) adlı kitabında Keats'in sadece adını anar, onun üzerine hiçbir şey fı-

lamaz. Buna karşılık, Byron için bütün bir bölüm döktürür. Şimdiler, Keats üzerine yazılmış yazılara kimseler başını çevirip bakmıyor. Demek oluyor ki, Taine 1864'te, Keats'in, hiç değilse, dikkate değer bir ozan olmadığını anlamış.

Nedir, bu sözler eleştirmen geçinmek isteyenlerin, hiç mi hiç, işine gelmez.

17 Kasım

İnsanlar yaşlandıkça, çevresinin içtensizliği karşısında, kendilerini iyisinden yalnız duymaya başlarlar.

Gerçi gençlikte de insanların ikiyüzlülüğünü anlarlar ama bunun üzerinde pek durmazlar. Bir yerde hava bozdu mu, çeker başka yere giderler.

18 Kasım

Dün defterime şunu da yazmalıydım:

Yaşlıların yalnızlığı biraz da birçok şeyleri unutmalarından geliyor. Buna karşılık, eski olaylar, ilk gençlik serüvenleri bellekte fık fık kaynıyor.

Yaşlıların anılarını yazmaya kalkışması da belki bu yüzden.

Ben çok erken başladım bu işe.

Kafam bir pinponun kafası gibi hep eski ve yitik zamanlarda dolaşmaya başladı. Yaratıcılığımı bile yitirdim diyebilirim. Bu hiç değilse, anılarımı yazdığım süre böyle olmuştur.

Bundan sonrasını hep birlikte göreceğiz.

20 Kasım

Bu sabah kendi şiirlerimi okumak isteği uyandı içimde.

Daha doğrusu *Haydar Haydar*'ı özledim yeniden:

Kuşları örtünsek biraz
Nasıl olsa o ilk şangırtıda
Kumrular dağılacaktır
Tek tek yürüyorsanız

"Kumrular" şiiridir bu. Ben onu, yanılmıyorsam, dört yıl önce yazmıştım. O zamanın olayları getirmişti bana bu şiiri. Bugün de aynı şeyi yineleyebilirim: Tek tek yürüyorsanız hiçbir şey olmaz.

Gelin görün ki, 1972 yılında *Haydar Haydar* yayınlandığı vakit, çokları, bu ve buna benzer şiirlerimle ne demek istediğimi çıkaramamıştı.

Bu son yılların günlüklerini yayınlarsam, onun adını "Kuşları Örtünmek" koymayı isterim.

Günlükçülerin çoğu yazdıklarının tümüne günlük adını kondururlar ama ben değişik bir ad yeğliyorum.

Green'in günlüğü de böyledir. O, birine *Kasırganın Gözü* demişse, ötekine *Hortlak*, berikine *Karanlık Kapının Önünde* adını kondurmuştur.

Akbal da öyle.

O da 1967 - 1969 yıllarını kapsayan günlüğüne *Anılarda Görmek* adını koymuş, daha sonraki yılların günlüğünü ise *Yeryüzü Korkusu* ile karşılamıştır.

22 Kasım

Cemal Süreya'nın iki dizelik bir şiiri şöyle:

Özgürlüğün geldiği gün
O gün ölmek yasak

Yaşamın keyfi de böyle çıkar: Ölmeye hakkı olmamak.

Ama nelere hakkımız var, nelere yok? Bu, kesin olarak saptanmamış.

Şapkamızı çıkarıyor, içki içiyor, sinemaya gidiyor, soluk alıp veriyoruz. Bunlara hakkımız var.

Düşüncelerimizi söylemeye hakkımız var mı?

Başkalarına işkence yapmaya hakkımız var mı?

Hadi, bu sonuncusuna da hakkımız var diyelim. Peki ama işkenceye yatırılanın da, işkence görmemeye hakkı yok mu?

23 Kasım

Cenap Şahabettin, Fikret'in dış görünümünü şöyle anlatır:

— Kalkan gibi sağlam ve kalkan gibi hücuma ve savunmaya hazır bir beden üstünde, omuzların olağanüstü genişliğine oranla küçük kalan büyük bir baş, o kadar güzel bir baş ki ancak usla (dimağla) dolu olabilirdi.

Bu, bana Haşim'in "Başım" şiirini anımsattı:

Bî-haber göğdeme gelmiş, konmuş,
Müteheyyiç, mütekallis bir baş

Ah yâ Râbbi, nasıl birleşti,
Bu çetin başla bu suçsuz bedenim?

Denilebilir ki, Haşim, bu şiiri hem kendi, hem de Fikret'in başı için yazmıştır. Yalnız Fikret'in beden yapısıyle Haşim'inki arasına bir çizgi çizmek gerekir. Fikret arkadaşlarını (Hüseyin Cahit Yalçın, Mehmet Rauf) omzuna alıp onları uzun bir süre taşıyacak denli güçlü kuvvetlidir.

24 Kasım

Benim bütün paramı kitaplara yatırışım, siz buna hastalık diyebilirsiniz, onlara çokça inanışımdandır.

Bir de, Orhan Kemal nasıl yazdı? Oktay Akbal, Yaşar Kemal,Tahsin Yücel, Ahmet Hamdi, Ahmet Haşim neler söyledi? Nezihe Meriç, Selim İleri, Sevim Burak, Tarık Dursun K. öykülerini nasıl kurdu? Leyla Erbil ne dedi? Bunları öğrenmek içindir.

Bunları öğrenmeden yapamadığım içindir.

28 Kasım

J. J. Rousseau'nun yaşamı, cadı kazanı kaynatanlarla bir savaştan başkası değildir.

Onun bu işteki suçu fincancı katırlarını korkutmaktan kendini kurtaramamış olmasıdır.

Bir suçu da kendi çağdaşı, İngiliz yazarlarından Jérémie Bentham'ın kitaplarını okumamasıdır. Yoksa, Bentham ona ahlâkın bencil hesaplara dayandırılması gerektiğini öğretmiş olurdu.

29 Kasım

Ozanların çoğu, sadeliğin şiire bir değer katacağını düşünmek istemez.

3 Aralık

Şehirleri insanlara sevdiren duygular, insansal ilişkiler, bağlılıklar, dostluklardır.

Seksen tırnağıyle yakamıza yapışan şehre, yıllarca sonra dönüp gelelim, orada hiçbir gönül bağı bulamazsak, birkaç günde sıkılıp kaçmak isteriz.

Dünyanın bütün yazarları —Fransızlar da öyle— Paris'e koşmak için çırpındığı halde Claudel, Péguy ondan hoşlanmazmış.

Ama Henri Massis'in demesine göre onlar çağlarından, çağlarını dolduran insanlardan da tad almazlarmış.

4 Aralık

Küçük çocuklar, büyükleri olduğu gibi bağırlarına basar. Yapılan kötülüğün, ikiyüzlülüğün bir nedeni olabileceği üzerinde durmazlar. Ya da bu nedenin, insan yapısıyle ilişkisi olabileceğini usları almaz. Sadece şunu sorarlar:

— Bunu neden yaptın?

— Bu soruda: "Madem böyle bir şey vardı, bunu bana niçin daha önce öğretmedin?" gibilerden bir serzeniş de yatar.

Belki bir de, bir özenme dile getirilmek istenir:

— Onu yapmak marifetse, ben de yapayım.

Büyüklerin nankör, ikiyüzlü ve dalgamotor olduğunu anlamak, onların içgüdüsel birer kukla olduğunu sezdikten sonra geçerlik kazanır.

10 Aralık

Ben faşistten, kendi çıkarlarını düşünen, kendi çıkarları için gerektiğinde bütün bir toplumu ortadan kaldırmakta bir an duraksamayan insanı anlarım.

Faşo olmayan biri de, bir faşo kadar faşo olabilir.

11 Aralık

Fos, fos, fos. Günde üç ya da dört paket *Birinci*.

Dumandan salonda göz gözü görmüyor.

Kalkıp balkon kapısını açtım. Biraz da balkona çıkarak temiz havayı ciğerlerime doldurdum.

Boğazımda bir gıcık. Mutfağa giderek elma ve ıhlamur kaynattım.İki bardak dikince öksürüğüm yumuşadı.

Akşam, Yaşar Kemal'in geçen hafta okumaya başladığım *Demirciler Çarşısı Cinayeti*'ni okuyarak bitirdim.

Roman, çoğu yerde, insana bir şiir tadı veriyor. Ama bütünüyle ona roman demeye dilim varmıyor.

Belki bir öykü karması. Ama topu da usta işi.

14 Aralık

Tolstoy, Shakespeare'in kof bir üne ulaşmış bir insandan başka bir şey olmadığını söyler. Ona göre, *Hamlet* yazarının ünü İngiltere'den değil, Almanya'dan, özellikle de Goethe'den gelir.

Al benden de o kadar.

Shakespeare'in oyunları karşısında suratımı buruşturmam ama, yüreğimde bir koşturma zingirdediğini de duymam.

Nedir, George Orwell, yabancıların İngiliz yazarlarını anlayamayacağı kanısındadır.

Bunu, öteki memleketlerin edebiyatları için de düşünmeli. Bir insanın kendi memleketinden başka bir yurdun dilini, kültürünü, yaşayış biçimini ve de dünya görüşünü bütün incelik ve ayrıntılarıyle bilmesine olanak yoktur.

Böyle olunca da —bu konudaki savlara kulak asmayın— yabancı edebiyatların doğru dürüst anlaşılması pek beklenmemelidir.

Hele yabancı bir dilde yazılmış bir şiirin tadına varmak, çok az raslanılan bir olaydır.

18 Aralık

Bugün, öğleden önce, bütün vaktim hemen hemen mutfakta geçti. Sebze çorbası pişirmek için kerevizleri, havuçları, patatesleri bol suyla yıkayıp soydum. İnce ince kıydıktan sonra büyük bir tencereye yerleştirdim. Jale, kereviz koyduktan sonra maydanoza gerek olmadığını söyledi. Ama ben bir demet de maydanoz doğradım. Sonra çorbanın pişmesi için kırk dakika başında bekledim. Bunu yaparken de büyük hazlar aldım.

Çorbadan iki tabak içince de gevşedim. Gelip defterime şu özdeyişi döktürdüm:

— Yemek çoğu evlerin bir eğlence aracıdır.

31 Aralık

Ah, şu geçmez gibi görünen dakikalar!

Onlar öylesine bizden uzaklaşıyor ki...

Onlara bir daha hiçbir biçimde yetişemeyiz.

Biz, hep deniz üstünü dolduran kayıklara, gemilere, mavunalara bakıyoruz. Onların altından kaçıp giden deniz suyunu göremiyoruz.

1975

1 Ocak

Sartre militanlara, komünistlere, Togliatti'ye, Stalin'e, Fransız polisine, günümüzü saran kültüre, İsrail'e, sollara, Araplara, tuzağa düşürülmüş gençliğe, kentsoyluların çapraz ateşi altında kalan Brezilya halkına, Vietnam'a, Üçüncü Dünyaya, ne bileyim günümüz olaylarını kavrayan konulara değinmemiş olsaydı okunur muydu, okunmaz mıydı?

Sartre bir militandır. Ama güncel konuların bir militanı.

Onun militanlar için söylediği şey kendisi için de geçerli midir?

— Militanların başarısı bir başarısızlık olacaktır.

Doğrusu, yazarların çoğu kendi düşüncelerine kulak asmıyor. Çokların düşüncesi ne yanda ise, onlar da o yanda yer almaya bakıyor. Nedir, toplum da, insanların kendisinden başka türlü düşünmesine göz yummuyor.

3 Ocak

Kasım başlarından beri üzerinde çalıştığım "Kurutulmuş Felsefe Bahçesi" adlı denememi bitirdim. Bu arada "Üzünçlü Boğalar" adında bir yan deneme de çıktı.

Ulus'a giderek, iki denemeyi de, *Soyut* adına postaladım.

Oradan Zafer Çarşısına değin yürüyerek kitapçıları dolaştım. Eski bir kitapçıda bulduğum İsmail Habip'in *Avrupa Edebiyatı ve Biz* kitabını, içimde hiçbir sevinç titreşimi duymadan aldım.

Öğleden sonra Melih Cevdet Anday'ın *Gizli Emir* adlı romanını okumaya başladım. Su gibi akıyor. Bir solukta 82 sayfa (üç bölüm) okuyunca şaşırdım. Bana romanlardaki betimlemeler kadar hiçbir şey batmaz. Melih'in romanında böyle bir şey bulmadığım için sevindim. Bir iki yerde rasladığım ufak betimlemelere de ses çıkarmadım.

6 Ocak

Hava soğuk mu soğuk.

Kaloriferler adamakıllı veryansın edildiği halde evin içi bir türlü ısınmıyor. Jale'ye:

— Ankara'da hiç bu kadar soğuk olmadı.

dedim. Sonra Pepys'in havalarla ilgili bir sözünü anımsayarak kendimden utandım. Pepys 7 Haziran 1665 günü günlüğüne şöyle yazmıştır:

— Bugün hayatımda gördüğüm günlerin en sıcağıydı. Herkes İngiltere'de haziran başlarında hiç böyle bir sıcak yapmadığını söyledi.

Diyeceğim, insanlar içinde bulundukları anı koyacak yer bulamıyorlar. Onun uğrunda her türlü abartmaların ayaklarına yatmaktan çekinmiyorlar.

7 Ocak

Bugün hiçbir şey yazmadım. Sabahtan okumaya başlayarak Melih'in *Gizli Emir*'ini bitirdim.

Çok ustaca kurulmuş bir roman, Ne artığı, ne de eksiği var. Her şey hesaplı, düzenli. Konuşmalar tereyağ.

Bence *Gizli Emir* Türkçenin en güçlü romanlarından biri, belki de birincisi. Yazar sadece birtakım olayları sıralamakla yetinmiyor, onlarla yoyo oynar gibi oynuyor.

Gerçekler ustaca yürütülen bir uslamlamanın pertavsızından geçirildikten sonra sunulmuş.

Melih, bu romanıyle son elli yılın insanlık tarihini, insanlık çilesini vermek istemiştir. Bu, bizim toplumumuz olduğu kadar, Fransız, İspanyol, İtalyan, Alman, Amerikan, Portekiz vb. toplumu da olabilir.

Bir kent düşünün ki herkes bir gizli buyruk beklemektedir. Bu buyruk insanları kurtuluşa ulaştıracaktır ama, yıllardan beri beklenildiği halde gizli buyruk yüzünü göstermemiştir. Gerçi, geçmiş yıllarda onun geldiğini görenler vardır ama, bunlar da göğüs iyileştirici bir açıklama yapamamaktadır.

Nedir, herkesin beklediği de kendine göre bir gizli buyruktur. Halkın karşısında yer alan A.Y.O.T. (Asayişi Yerleştirme Olağanüstü Teşkilâtı) de onun ardından koşmaktadır. Üstelik buyruğun gelişmesini kolaylaştırmak için kenti bir sıkı düzen içine de almıştır. Ne ki, bu sıkı düzen de gizli buyruğun gelmesinin nedenlerine bir yenisini eklemekten başka bir işe yaramamaktadır.

Bunca bekleme, yığınların gizli buyruktan umut kesmelerine yol açacak bir nitelik gösterirse de, onun geleceğini ortaya koyan belirtiler de vardır. Gelgelelim bu belirtiler de gizli buyruğun bir tane olmadığını ortaya koymaktadır. İş, buraya gelip dayanınca, gizli buyrukların içinde hangisinin gerçek gizli buyruk olduğu da bir sorun olarak belirmektedir.

Ama roman yine de bir gün gerçek gizli buyruğun geleceği ve bütün acıların sona ereceği umuduyla son bulur.

Gizli Emir'in temelinde, suyu iyi verilmiş bir gülmece-güldürmece de yatmaktadır. Romanın büyük soluklu bir edebiyat ürünü olmasına olanak sağlayan bir yanı da budur.

8 Ocak

İnsanlar, artık tek, kişisel ve küçük gerçeklerle uğraşmak istemiyor. Toplu gerçeklere, toplu duygulara, toplu yaşayışlara, toplu düşüncelere yelken açıyorlar. Denizlere açılıp da sürü halinde yaşayan balinaları gördükleri vakit: "Hah, işte biz de böyle olmalıyız!" diyorlar.

Oysa, balinalar bile her vakit toplu olarak yüzmez. Tek başına okyanusları aştıkları çok olur. Hele dişileri, yavrulayacakları zaman, sessiz bir körfez seçebilmek için, erkeğiyle birlikte sürüden ayrılır.

Nedir, balinalar tek başlarına da olsalar, bir yerden bir yere giderken damar denilen yolları izlerler. Herman Melville'in anlattığına göre bu yolun okyanusta o kadar belli bir çizgisi varmış ki, hiçbir kaptan, haritanın yardımıyle bile olsa, rotasını bu kadar görülmedik bir kesinlikle çizemezmiş.

Balinalar buna şaşmaz içgüdülerinin sesine kulak vererek varırlar.

Bu, bize şunu öğretir ki, insanlar, bir başlarına bile olsalar, gidecekleri yolu iyi kararlaştırmışlarsa, onları kimseler başarıdan döndüremez.

Şunu da unutmamalı ki, bugünkü günde balıkçılar, avcılar hayvan sürülerine takım halinde saldırdıklarından —balinaları bir sürü avcı gemisiyle bastırırlar— toplu halde bulunmanın da pek geçerliği yoktur.

□

Akşam, okyanusları, yarı tekneyle, tek başına aşanlar üzerine bir deneme yazmak geçti aklımdan. İlkin konuyla ilgili birkaç kitap okumak için kitaplığımı ka-

rıştırdım. Jean Merrien, Alain Bombard, Thor Heyerdahl, Alain Gerbault, Dougal Robertson, Robert Stenuit, Georges Blond'un kitaplarını raftan indirip masamın üstüne yerleştirdim.

Bu, denemenin ilk adımıdır.

12 Ocak

Julien Green, ikide bir kendini aşağılamayı çok sever.

Sık sık, kendini şöyle sorguya çeker:

— Bu satırları yazan kişi, kimsin sen? Binlerce yılın denizinde saniyenin binde birisin. Bu da hiçbir şey değilsin demektir.

Green'in bu sayıklamaları dini bütün bir Hıristiyan oluşundan gelir. O tam bir Tanrıcıdır. Ölümü üsündan hiç çıkarmaz ve de onu mutlulukların mutluluğu sayar.

Papazlarla söyleşmediği gün de yok gibidir. Bu arada rahibeleri de savsaklamaz. Üstüne üstlük, Kilise'nin dünya görüşünden dışarı adım atmamaya büyük özenler gösterir. Hıristiyanlıkta bir bölünme olacaksa Papa'nın içinde bulunduğu kazanı yeğlemek ister. Ölürken, dinin gerçek yolundan ayrılmış biri olarak tabuta girmekten çekinir. Bunlar yetmiyormuş gibi, Kilise'ye karşı çıkan, özgürlüğe kavuşturulmuş bir Kilise'den açan Hıristiyanlara da, iyisinden ifrit olur:

— Hangi şeyden kurtulacak, hangi özgürlüğe kavuşacaksınız?

Denilebilir ki, Kilise'nin iki bin yıldan beri yanlış yolda olduğunu savlayanlar, ortada tutunulacak tek bir dal bırakmamaktadırlar. Green'in korkusu da buradan gelmektedir.

Ama örgütleri yeniden kayışlamak, süregelmekte olan yanlışları, baştan tırnağa değiştirmek isteyenler olmasa insanlık bir adım ileri gidemez. Türklerin bir atasözü "Nerde giyindinse, orda soyun!" der ama bu, yenilikçilerin değil, tutucuların sözüdür.

13 Ocak

Akşam yemeği nasıl yenir?

Radyoda özene bezene düzenlenmiş bir programın adı bu.

Bana öyle gelir ki, bizim halkımızın gerek duyduğu şey, sofra eğitimi değil, sofrada karnını doyuracak şeylerdir.

Bir Türk ozanı İngilizlerden bir öğrenmelik koparıp Londra'ya gittiği vakit, konuk olarak kaldığı otelin göz kamaştırıcı sofrasında, yalnız kendisi için üç çatal, üç bıçak ve bir sürü kaşık gördüğü vakit korkmuştur.

Yaşı kırkın üstündedir. Bir toplulukta, bir sofrada nasıl oturulacağı, bardağın ya da çatalın nasıl tutulacağı üzerinde yeterince bilgisi olması gerekir ama yoktur.

Gelin görün ki, sofrada tıka basa karnını doyurabilmenin kolayca üstesinden gelmiştir.

14 Ocak

Thor Heyerdahl'ın *Kon-Tiki* adlı kitabı.

Heyerdahl, beş arkadaşıyle, sal üzerinde Büyük Okyanus'u geçmeye kalkıştığı vakit kendini boşlukta asılı sanmıştır. Çevresinde boşluktan ve maviden başka bir şey yoktur. Yönlerini, yerlerini saptamak için tek belli şey güneştir. O da enselerinde boza pişirmeyi, hiç mi hiç, savsaklamaz.

Nedir, okyanusçuların en yiğitleri, uçsuz bucaksız denizleri tek başına aşanlardır. Amerikalı denizcilerden Howard Blackburn Atlas denizini geçerken, soğuktan, ellerinin ve ayaklarının parmakları ile sağ bacağının yarısını yitirmiştir de grk bile dememiştir.

15 Ocak

Yakup Kadri'nin geçen hafta okumaya başladığım *Kiralık Konak*'ını bugün bitirdim. Hiç sarmadı beni. Kimi yerlerde, başarılı ruh çözümlemelerine raslanıyorsa da, romanın bütünü bir can sıkma makinesi.

Bey, hanım sözcüğü eklenmeden kimsenin adı anılmıyor. Gerçi, bu Servetifünuncuların, Fecriâticilerin bir eğilimi ama, bu gibi bando mızıkalar bizim kuşağı pek sarmaz sanırım.

Enseledikleri hırsıza bile "Monsieur" diye seslenen Fransız polisini anımsattı bu, bana. Hoş, yargı yememiş bir insana, suçüstünde yakalansa bile, gerekli saygıyı göstermek insanlığın bir gereğidir ama biz Türkler, buna alışkın değiliz.

Bu, bir yana, romanda anlatım da iç açıcı değil.

Romanın başkişisi Seniha "yağmurlu bir kış günü, elinde tuttuğu bir küçük kamçıyı sağa sola sallayarak" evin içinde dolaşırken, Yakup Kadri "tam bu esnada" onun karşısına büyük babası Naim Efendi'yi çıkarıvermekten çekinmiyor.

"Tam bu esnada..."

Ne gerek var bu söze? Anlatıma bir yapmacıklık, bir yüzeysellik katmıyor mu?

Romanda anlatım kadar, konuşmalar da tam bir kasıntı içinde.

Ama işte görüyorsunuz, Yakup Kadri'nin adı büyük romancıya çıkmıştır.

Onun *Nur Baba*'sı için aynı şeyi söylemeyeceğim. Onda kişiler daha canlı. Anlatım da daha sürükleyici. Belki bu, Yakup Kadri'nin yaşadığı bir çevreyi anlatmasından geliyor.

Edebiyatın baş ilkesi budur:

— Duymadan duyuramazsın.

Colette'in yazılarının en sıcak yanı da bu ilkeye dayanır. Onun her satırı içtenliğe kucak açar. O, yazarlık taslamadan sürdürür yazarlığını. Söylediği her şeyi de yüreğinden geçirdikten sonra söyler.

Yakup Kadri'nin *Yaban*'ını çok eskiden okumuştum. Onun üzerine bir şey diyecek durumda değilim. Ama o da *Kiralık Konak*'tan fersah fersah ileridir sanırım.

16 Ocak

Yığınları yönetenler, insanlarla ilgilenmeyi unutur da, kitaplardan çıkarılmış birtakım ilkelere, yaşamaya ve insanlara arka dönmüş öğretilere tutunurlar.

Bunun en güzel örneklerini İkinci Dünya Savaşı ve öncesinin Almanyası ile İtalyası vermiştir.

17 Ocak

Papazlar, boyuna, bir kapıdan girip bir kapıdan çıkıyor.

Yine Green'in günlüğü.

Green'in aklı hep cennetle virvir:

— Ne olacak? Cennete gidebilecek miyim?

Behey yazar, cennette olsan ne olacak, olmasan ne olacak? Sen yaşamın içinde yaşamın değerini bilmedikten sonra cennetin değerini nasıl anlarsın?

Doğrusu bağnazlığa benim usum hiç yatmaz. Benim bildiğim, Türkler bağnazlığa pek yüz vermez. Verenler ya paraşütçüdür, ya da bu işi bir çıkar sorunu olarak ele alanlardır.

18 Ocak

Devlet büyükleri, özellikle de bakanlar görevlerinin bir nöbetten başka bir şey olmadığına inanırlar.

Nöbeti aldıkları gibi geri vermek,ona hiçbir dokunca gelmemesini sağlamak yolunda, nöbetteki erler gibi, ne sağlarına bakarlar, ne de sollarına.

Hazırola geçip, hiçbir iş yapmadan, nöbetin sona ereceği saati beklerler.

(Rabelais, *Gargantua* adlı kitabında, kralların bol bol yemek yediklerini, hiç mi hiç çalışmadıklarını ve de hiçbir şeyden kaygılanmadıklarını söyler.)

20 Ocak

Bu sabah, kendimi, yazarları ve gerilerde kalmış dostları düşündüm. Şuna vardım ki, aklı başında bir ya-

zar, yazılarında sözünü ettiği kişileri boyuna "dostum" diye anmalıdır.

Yazılara, mektuplara bu sözcüğü doldurmanın büyük yararı vardır.

Düşünün bir kez: biri üzerine bir övgü döktüreceksiniz, dağarcığınızda, onunla ilgili tek düşünce yok. Ama "dostum" sözcüğü gün görmüş, uysal bir köpek gibi yanıbaşınızda. Ne duruyorsunuz, uzatın elinizi, onu birkaç kez havlatın, yazınızın bütün kofluğunu kapatın.

Bu işin başka yararları da vardır.

Okurlar, herhangi bir andavallıya dostum diye seslendiğinizi gördü mü, sizin gerçek bir dostsever olduğunuzu ve dostunuzu kıskanmayı usunuzdan bile geçirmediğinizi anlar. Kısacası, sizin her türlü kaşkarikoculukta güvenilir bir kişi olduğunuz kanısına varır.

Öte yandan, bu tutumunuz, dostunuzu da zilsiz oynatmıştır. O da, tetikteki okurlar gibi, sırası geldiğinde, kendi çıkarları için kullanabileceği bir yardakçının varlığını öğrenmiştir. O, bu "dostum" sözünün şu anlama geldiğini çok iyi bilir:

— Her türlü fırıldakta, üçkâğıtçılıkta senin yanındayım.

Gerçi, bu, "Bir takım nimetler dağıtılacaksa, onları birlikte paylaşalım" anlamına da gelir ama, yok yere övülen kişi, işin o yanını pek kurcalamaz. Ya da, bunun zamanı gelince, bir bahane ile savuşturulabileceğini tasarlar.

Bu dostluk kampanyasının başka bir yanı daha vardır: Siz de, göklere çıkardığımız kişinin dostu olduğunuza göre övgü dönüp dolaşıp sizin üzerinizde karar kılar.

Eh, uyanık bir okur da sizin yazınızda şunu demek istediğinizi anlamıştır:

— Haa, siz bu adamın önemli biri olduğunu çaktınız ya, işte o adam benim dostumdur. Ben onun kadar,

ya da ondan okkalı biri olmasaydım onunla dostluk kurmazdım. Onun için asıl övgüye değer kişi, size şu yazıyı yazandır. Ne yapalım, insan kendini doğrudan doğruya övemeyeceğine göre, ben de bu yolu tuttum. Bilmem fena mı ettim?

28 Ocak

Salonlarda nasıl konuşmalı?

Bu adla yazılacak kitabın bir ilkesi, belki de baş ilkesi şu olmalıdır:

— Hebenneka'ları bile salonlarda, topluluklarda aşağılamaya kalkmayın. Yüzüne kara çaldığınız kişi dünyanın en üçkâğıtçısı bile olsa, insanlar başkalarının kötülüğüyle ancak haber ölçüsünde ilgilenirler. Varsa dedikodu, yoksa dedikodu. Ama tek ayağı üzerinde bin yalan kıvıranların salonlardan (ya da toplumdan) afaroz edilmesine kimse yanaşmaz. Bu gibiler bilir ki, böyle bir çığır açılacak olursa, bir gün sıra kendilerine de gelebilir.

Salonlarda nasıl konuşmalı ilkesinin yorumu

Hiçbir yerde bir kötünün, bir azgının, bir kopuğun üstüne, öyle uzun boylu çamur atmayın. Lafı uzatırsanız, herkesin o ters pers kişiden değil, sizden tedirgin olduğunu görürsünüz.

Bir edebiyatçının yorumu:

Okurlar, ancak ödağacıyle tütsülenmiş, ya da gülyağı ile ovulmuş övgülerden hoşlanırlar. Onlar karşısında, yüreklerine bir hoşluk dolar. Diyeceğim, yazarların paspas edilmesini içleri götürmez. Pek pek, açık saçık benzetmelere sarmalanmış taşlamalara ses çıkarmayabilirler. Onlar en haklı eleştiriler karşısında bile şunu demeye alışmışlardır: "Çok fena vurmuş!"

Okurların, romanda "mutlu son"lar aramalarının temelinde de bu vardır: yufka yüreklilik.

31 Ocak

Dün gece saat 12'de yattım. Bir süre sonra uyandım. Saat iki olmuştur, dedim. Elektriği yakıp baktım iki. Yine uyudum. Yine uyandım. Saat dört olmuştur, dedim. Elektriği yaktım: dört. Bu, sabaha değin böyle sürdü. Yalnız son uyanışında saat sekiz yirmiydi. 20 dakikalık bir gecikme yapmıştım.

Bütün gün "Balina Beyazı" adını koyduğum deneme üzerine çalıştım. Üç haftadır kitaplardan çıkardığım fişleri ayıkladım. Denemenin yapısını daha önce kafamda oluşturduğum için yazmakta hiç zorluk çekmedim. Ama öyle bir günde, beş günde bitecek bir yazı değil bu. Bakalım sonunu ne vakit alırım?

1 Şubat

Kimi yazarların siyasadan fertek fertek kaçması —kimileri tam tersine, onun içine batmak için çabalar— onun insanları er-geç savaşa sürüklediğine inanmalarındandır.

Bu, Clausewitz'den gelen bir esinti. O da sık sık şöyle dermiş:

— Savaş, siyasayı başka yollardan sürdürür.

Bugüne değin yapılan savaşlardan insanlık ne kazandı?

İnsanların her gün bunu birbirlerine sorması gerek.

Ama savaştan bir saat önce çıkmış, dişleri kanlı, gözleri şahrem şahrem sırtlanlar bile yeni bir savaşın ardından koşmaktan başka birşey düşünmez.

3 Şubat

Karadeniz lokantasında 5 ozan.

Çoğu 1940 kuşağından. Çoğu da Hamit Macit Selekler'e kesik. Bu Hamit Macit de nerden çıktı? Benim bildiğim, duygululuğa çokça bağlı bir ozan. 1940 şiiriyle de hiç ilgili değil.

1940 şiiri sokağa fildişi kulelerden inmiştir. Frenklerin *sentimentalisme*, bizim de *duygululuk* dediğimiz şaireneliğe kapalıdır.

Şimdiler durum çok iyi çıkıyor ortaya:

Demek 1940 ozanlarının çoğu, Yeni Şiir'in damarlarında ılık ılık aktığını duymadan, salt modaya kapılarak çiziştirmişler şiirlerini. Aradan zaman geçince de gerçek eğilimleri tepmiş.

(Atatürkçülük konusunda olan da budur.)

Doğrusu, 1940 yıllarındaki *Tasfiye Hareketi* de —o zamanların bir terimidir bu— tozdan dumandan ferman okutmayan bir nitelik gösterir. Sapkınlar, daha o zamanlar at koşturur o akımın içinde.

Meğer her şey raslantıymış. 1940 ozanı sayılanların çoğu, o sıralar İstanbul'da bulundukları için Yeni Şiir akımının öncüsü sayılmışlar.

Hitler'in başmimarı Albert Speer, Alman halkının delice sevip alkış tuttuğu Hitler üzerine şunları söyler:

— Bu delice alkışlar, onun söylev atmaktaki ustalığından, yığınları kımıldatmak ve büyülemek sanatını bilmesinden gelmezdi. Bu, sadece, onun o sırada orada bulunmasının bir sonucuydu.

Şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki, 1940 Kuşağının başlattığı Yeni Şiir, gerçekte 1927 yılında fışkıran Nâzım Hikmet şiirinin bir uzantısından başka bir şey değildir. Onun şiirinin ise duygululukla hiçbir alışverişi yoktur.

Ne var, Nâzım'ın şiirine bayılanlar onun şiirimize getirdiği erkekçe sesin varlığından haberli değillerdir. Bu gibiler Nâzım'ı siyasaya yönelmiş bir ozan olduğu için severler.

4 Şubat

Sabaha karşı, dört otuzda uyandım.

Avluda konuşmalar ve koşuşmalar.

Kalktım, pencereden baktım. Ön bloktaki boş dükkânlardan birinde ışık var. İçerde de beş on kişi. Beş on kişi de dükkânın önündeki otomobillere binmekte.

Topu da yüksek sesle konuşuyor. Ama ne dedikleri belli değil. Salonun kapısını açarak kulak misafiri oldum. Yine bir şey anlamadım. Üşümemek için de kapıyı hemen örttüm.

Uykum açıldığı için, salondaki ışığı yakarak Mithat Cemal'in, bir gün önce başladığım *Üç İstanbul* adlı kitabını okumaya başladım.

"Kulak misafiri olmak" deyimi aklıma takılmıştı. Bunun kahvelerde doğup gelişmiş olabileceğini düşündüm.

Kimdi, gece vakti böyle gizli gizli toplananlar? Türkiye'de neler oluyor? Sesler kesilmişti. Yine pencereye gelip baktım. Dükkândaki ışık sönmüştü. Ortada da kimseler yoktu.

8 Şubat

Günün birinde en çok okunacak kitapların günlükler olacağına inanıyorum.

Yılda yüzlerce, binlerce kitap yayınlanıyor.

Bunların sayıları karşısında şaşıran, hangisini okuması gerektiğini kestiremeyen okurlar, o kitaplar üzerine, hiç değilse onların bir bölüğü üzerine, düşüncelerini, iyi-kötü ortaya koyan yazarların günlüklerini elden bırakmayacaklardır.

Bunlar elbet edebiyat günlükleridir. Olsun, onların da ayrı bir tadı vardır.

9 Şubat

Defterime hep aynı şeyleri yazıyorum ama olsun.

Yazarlık diye bir şey vardır.

Bizde en büyük yazar Haşim'dir.

Ataç ondan sonra gelir.

Atay da vardır ama o, yoldan değil, hendeklerden gelir.

Osman Cemal'i sorarsanız. Onun sadece adı çıkmıştır. Onun doğru dürüst bir Türkçesi bile yoktur. Bir yerde söylediğini ise, birkaç sayfa sonra yine söylemekten çekinmez. Dahası, bunun farkında bile değildir.

20 Şubat

"Beyaz Balina Beyazı" Yaz yaz bitmiyor. Bu da uzun denemelerimden biri olacak.

Doğrusu, uzun deneme yazmak çok zor. Başta söylediğinle, sonlarda söylediğinin birbirini tutması için boyuna yazdıklarını okuman gerekiyor.

Üstelik ben denemelerimi sözcüklerle değil, olaylarla yazıyorum. Olayların birbiriyle uyuşması için zorluk çekiyorum. İş, palavraya kalsa, kolay. Aklına geleni yaz. Ama bir tablo boyar, ya da bir minyatür yapar gibi küçük olayları birleştirerek bir bütün yaratmak istediniz mi altından kolay kolay kalkamıyorsunuz.

Pepys 18 Nisan 1662 günü günlüğünde evdeki uşağı sopayla dövdüğünü anlatmış. Bir başka yerde de eve gizlice serseri bir kızı alan ahretliği bodruma kapadığını yazıyor.

Bunların kendi şanına gölge düşüreceğini hiç hesaba almıyor.

Gide de günlüğünde (3 Ağustos 1942) başından geçen bir oğlancılık serüvenini dile getirir.

Bunların günlüklerine geçirmedikleri kimi işleri de olmuştur ama, başka günlükçülerle karşılaştırıldıkları vakit ikisi de içtenlik dersinden 10 alır.

25 Şubat

Türk parasının değerini yitireceği söylentileri karşısında 6 tane don aldım.

Geçen hafta da üç tane almıştım. Ay başında da al-

dıklarımla hepsi on ikiyi buldu. Bunlarla, hiç değilse, üç yılı geçiririm.

Aynı düşünceler yüzünden bir de ceket almak istedim. Ama bütün hazır giysicileri (konfeksiyoncuları) dolaştığım halde bedenime göre bir şey bulamadım.

□

Bugünkü gazetelerden birinin başlığı :

— Bitkisel kabine ile hükümet işlerinin yürümeyeceği anlaşıldı.

(Prof. Dr. Sadi Irmak'ın başkanlığındaki bakanlar kuruludur bu.)

□

Öğleden sonra yine "Beyaz Balina Beyazı"na çalıştım.

3 Mart

Bakalım ikiyüzlülükten, kendini beğenmişlikten, kıtırbomculuktan arınmış bir insanseverlik ne zaman başlayacak?

10 Mart

İzmir Caddesindeki bir kahveye daldım.

Çokları iskambil oynuyor.

Bir ara köşede bir adam makaraları koyverdi. Herkes başını çevirip ona dik dik baktı.

Neşeli bir sözün tadını çıkarmak, duygu işi değildir sadece. Bir de zekâ gerekir. Ne var, birtakım çevrelerde, yeni yeni, zekâ horlanmaya başlanmıştır. Neşeye kentsoyluların pis bir alışkanlığı gözüyle bakıldığı gibi zeki kişiler de ordubozan sanılmaktadır.

Bütün bunlar moloz yaratılara olan düşkünlükten, özlemden gelmektedir.

11 Mart

Dün akşam "Beyaz Balina Beyazı"na son cilâsını vererek bitirdim. Bugün, kafamda daha önce oluşturduğum bir başka denemeye başlıyorum : "Kel Bayır Sorunları". Bunda da çiçek sevgisinden açacağım. Bunu daha "Kurutulmuş Felsefe Bahçesi"ni yazarken ayarlamıştım.

15 Mart

Makyavel'in *Hükümdar*'ından yola çıkarak her şey insanları erdemsizliğe, yasa dışı yollara iteledi.

Gençler artık hak ve adalete bağlı kalmak istemiyor. Hepsi, amacın aracı yasal kıldığı düşüncesinde.

Bilmiyorum, belki onların da hakkı var. Dünya son yıllarda çok acı çekti. Hâlâ da çekiyor.

Üstelik biz de gençlerle hiç mi hiç ilgilenmiyoruz. Devlet yönetimini yaşlıların isteklerine göre ayarlamış gidiyoruz.

20 Mart

Bellek, kişiye özgüdür. Toplumun belleği yoktur.

Toplum, şimdi şu anda, şuradaki olayları anımsarsa anımsar.

Tarihin bir yineleme olması da buradan gelir. Toplumlar 24 saat öncesinin renklerini, seslerini, kokularını anımsayamadıkları için hep eski yanılgılara yuvarlanırlar.

Mithat Cemal Kuntay *Üç İstanbul* adlı kitabında şöyle der :

— Kalabalıklar kafasıyla değil, gözleriyle düşünür. Bu gözleri yönetmeyi bilmezseniz, düşmanlığın en büyüğünü siz kendinize yaparsınız. Yığınlar karnıyle düşünür, gözüyle öğrenir, kalbiyle kızar.

Mithat Cemal, halkın gözünü rahatsız etmemek için devleti yönetenlerin eski ceketlerini sırtlarından çıkar-

mamaları, eski alçakgönüllü evlerini bırakmamalarını da öğütler.

Bunu da Ahmet Rıza ile Talat Paşa'yı örnek olarak gösterir.

Ahmet Rıza, Paris'te yamalı ceketle dolaştığı için halkın sevgilisi olmuştur. Talat Paşa ise, 1908 devriminden sonra Edirne'de giydiği sarı kaputunu üstünden hiç eksik etmemiştir. İçtiği tütün de eskisi gibi asker tütünüdür.

Kuntay'a göre Abdülhamit'in tahtından hemen alaşağı edilmemesinin nedeni de, Kızıl Sultan'ın burnudur:

— Gazeteler her gün Abdülhamit'in burnuna kandil asmakla meşgul. Biri çıkıp da: "Bizim bir Mısır'ımız vardı, bir Bosna-Hersek'imiz vardı, bir Doğu Rumeli'miz vardı, ne oldu?" diye hesap soruyor mu? Sormuyorlar, neden? Çünkü halk düşüncesiyle değil, gözüyle görür de ondan. Çünkü Doğu Rumeli'nin gittiğini düşünce görür, Abdülhamit'in uzun burnunu göz görür de ondan.

Bunlar bir İttihatçı'ya söylenen sözlerdir.

Üç İstanbul'un Adnan'ına Dağıstanlı Hoca'nın sözleri.

Dağıstanlı, öğütlerini şöyle bağlar:

— Mademki devrim yaptınız, havyar yemeyeceksiniz.

30 Mart

Semiha Yankı'nın "Eurovision Şarkı Yarışması"nda sonuncu gelmesine şaşmamalı.

Onun okuduğu modası geçmiş bir şarkıdır. "Portofino" şarkısı da ilk çıktığı zaman herkesi yerinden oynatmıştı. Şimdiler Eurovision'a onu da çıkarın. O da sona ve dona kalır.

Kimi şeylerin modasının geçtiğini bilmek, daha

doğrusu sezmek gerekir. Bizim yazarlarımızın romanları da, çokluk, XIX. yüzyıl ürünlerinden öteye geçmez.

Dergilerde koparılan yalancı fırtınalara kapılmazsak, onların yabancı memleketlerde niçin ilgi toplamadığını anlarız.

4 Nisan

Charles Chaplin'in özyaşamöyküsünde Conrad'ın bir sözü :

— Yaşam bana bir köşeye sıkıştırılmış ve gelip kafasını yarmalarını bekleyen bir kör fare izlenimi veriyor.

8 Nisan

Bir sürü kitap yayınlanıyor. Çokları da içimi hoplatan kitaplar. Ama bunları okumaya iki saatlik insan ömrü nasıl yeter?

"Okumak Okumaya Karşı"

Yeni bir denemede bu konuya el atıyorum.

11 Nisan

Kendimi, olduğum gibi, maskesini ve boyasını atarak ne vakit anlatabileceğim? Böyle bir günlüğüm olacak mı?

Bana öyle geliyor ki, bu işe yazarlığım engeldir. Yazarlığı bırakıp kendimi salt günlük yazmaya versem istediğime daha kolay kavuşabilirim.

Benim o sevgili günlükçüm, D. H. Thoreau şöyle der :

— İçimizde kıpırdanan tanrıyı kovuyor ve kıpırdayamaz hale getiriyoruz. Ölmüş olana tapmak için de diz çöküyoruz.

14 Nisan

Fransa'da kapıcılara varınca, herkes anılarını yazmıştır.

15 Nisan

Geçen ay defterime neşe üzerine yazdıklarımı bir daha gözden geçirdim.

Rousseau eğlenceli şeylerle uğraşmanın bir tür erdem olduğuna inanmıştır.

Ben derim ki, çokları eğlenmekten, coşup ağaçların tepelerine fırlamaktan hoşlanır da, eğlence düşkünü görünmekten çekinir.

Eğlenceli olanın temelinde bilgi vardır. Başka bir deyişle, bilgiye güleryüzle varılır. Atomun parçalanması kadar insanı güldürecek bir ikinci şeyi benim usum almaz.

Bu düşünceyi edebiyat alanına aktarırsak şöyle diyebiliriz:

— Bir şiir, bir öykü, bir deneme okurları eğlendirmedikten, katıltmadıktan kelli, beş para etmez.

Ama kimileri, bu yazdıklarımı okuyacak olsa, beni aykırı düşünce meraklısı bir insan olmakla suçlayabilir.

Olsun, bunları buraya yazmak da eğlenceli ya!

Ben yazılarımla ilkin kendimi güldürmeye bakarım.

7 Mayıs

Polonyalı romancı Witold Gombrowicz 1955 yılında günlüğüne yazarlığın sadece kâğıt üzerinde kaldığını, yazarın toplum içinde, aşağıdan da aşağı bir varlık sayılmaktan kurtulamadığım yazmıştır.

Gombrowicz, yazarı bu duruma düşüren şeyin kendi öz erdemleri olduğunu da söyler.

Stendhal de buna yakın bir şeyler fısılar:

— Dürüstlük gülünç bir erdemdir.

Doğrusu, yazarların çalışma yöntemi, makineleşmiş bir dünyada ekmek ve iskemle kavgası yapan insanların anlayışına ters düşer. Onların aktöreye (ahlâka) verdikleri değer de, paralarına para katmak, toplumun başına aznavur kesilmek isteyenlerin açısına uymaz.

Sanatçılar toplumsal olmayan bir toplumsal yaratıktır.

9 Mayıs

Yılanı tehlikeli ve çıngıraklı yapan insanlardır. Çünkü koyunların boynuna çıngırak takmayı akıl eden de onlardır.

11 Mayıs

Can Şenliği'nin kırkıncı sayfasında Abbas Sayar'dan ayrılmaya karar veriyorum. Pek fena denemez. Ama oku oku bir şey çıkmıyor. İlerde belki yine dönerim ona. Bugün için okunacak başka kitaplarım var.

Sayar'ın geçen yıl *Çelo*'sunu okumuştum. O, *Can Şenliği* ile aynı çizgi üzerinde değil. Daha bir dolu. Daha doyurucu. Konuşmalar da çok canlı. Gerçi *Can Şenliği*'ndeki konuşmalar da canlı ama, bunlar bana *Çelo*'dakilerin bir yinelemesi gibi geldi.

Doğrusu *Çelo* her yazarın kolayca erişemeyeceği bir dorukta. Gönül isterdi ki, Sayar, bu noktaya eriştikten sonra, aşağılara düşmek değil, o noktayı aşacak ürünler versin. Gelgelelim Sayar, başarısının kurbanı olmuş. Daha çok çalışacağına, işi savrukluğa vurmuş.

19 Mayıs

"Dedikodudan hoşlanmam, kedilerden ise hiç hoşlanmam."

Denemelerin çoğu böyle tümcelerle başlıyor.

Bu, yaratıcı yanı olmayan yazarların işidir.

Usta bir denemeci yazısına öyle başlamıştır. O da öyle başlarsa başarıya ulaşacağını sanmaktadır.

Behey yazar, niçin kendi kafanın içindekileri boşaltmazsın da, başkalarının kafa ürünlerine el atarsın? Kendi düşüncelerinin, kendi duygularının bir değeri yoksa bile yine de kendi yağınla kavrulmaya bakmalısın. Hiç-

bir şey yapamasan bile hiç değilse senin için şöyle diyebilirler:

— Eh, o da kendi halinde bir yazardır. Ortaya usta işi ürünler koymamıştır ama, yine de kendi bahçesinde eşelenmiş, başkasının bahçelerinden yasak meyveler toplamamıştır.

□

Dün bir dostum nefes borumu cigara zifirinden temizlemek için yılda bir kez, bir hafta süre ile, sabahları aç karnına, bir kahve kaşığı günnük ve nöbetşekeri tozu atıştırmamı öğütledi. Bugün bir ölçü nöbetşekeri ile bir ölçü günnüğü havanda ezmek için yarım saat uğraştım. Nöbetşekerleri o kadar sertti ki, ben havanelini vurdukça, onlar tuzbuz olacaklarına havandan dışarı fırlayıp kaçıyorlardı.

Sonunda yorularak, işi yarıda bıraktım. Ama elde ettiğim karışım bana 3-4 gün yeter sanıyorum.

24 Mayıs

Kahveler Kitabı'nın ikinci cildi için Sander Yayınevi ile anlaştım. Kitap Aralıkta yayınlanacak. Adı da *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu* olacak. Bir ara *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, Yandı Yandı Kül Oldu* demeyi düşündüm ama, uzunluğu karşısında, buna yanaşamadım.

26 Mayıs

Bir haftadır, günnük-nöbetşekeri rejimi. Bugün bağırsaklarımın iyisinden bozulduğunu anladım. Bu ilaçlar da böyle. Bir yerinizi düzeltiyor, bir başka yerinizi bozuyorlar.

Bağırsaklarımı eski haline getirmek için de üç dilim limon üzerine çekilmiş çiğ kahve koyarak yedim. Bir hayli süt limanlık oldu. Olmasa bile limonlu kahve her şeye değerdi. Ondan daha da yuvarlayacaktım ama, bu kez de böbreklerimden çekindim.

27 Mayıs

İkinci Dünya Savaşında Stefan Zweig'in Brezilya'da kendini öldürmesinin nedeni kitaplarından ayrı düşmüş olmasıdır.

4 Haziran

İzmir'e hammalbaşı oldu serseccadeci,
Anlaşıldı, kendisi bir abd-i mümtazdır sana;
Ettiğin cürm-ü günahı boynuna almak için
Padişahım, öyle bin hammalbaşı azdır sana.

Bu yergi Eşref'indir. O çağda, yılda 6-7 bin lira gelir getiren İzmir gümrükleri hammalbaşılığma atanan Seccadecibaşı İzzet Ağa için yazılmıştır.

Eski yergiciler kişileri hedef tutan yergilere pek düşkündürler. Sanırım toplum yergisi, daha çok bizim kuşakla yaygınlık kazanmıştır.

Ne var, Eşref bu kişilere yönelik yergilerinde, kişilerin adlarını anmaz. Böylece onların bütün alçaklara uygulanabilmesini sağlamak ister.

9 Haziran

Güldesteler, güldestelere giren şiirlerden önce ölür. Çünkü onlar, çokluk ölü şiirlerle doldurulur.

16 Haziran

Yanlış değerlendirmeler topluma mal olmuşsa, onları ne yapsanız değiştiremezsiniz.

Dahası, bu yanlış değerlendirmelere karşı da çıkamazsınız. Çıkarsanız bütün toplumu karşınızda bulursunuz.

Oysa bizim edebiyatımız yanlış değerlendirmeler, yanlış yargılarla doludur.

19 Eylül

Bu sabah yatakta ilginç bir deneme konusu buldum. Yapısını da az çok tasarladım. Şunu kalkıp da not ede-

yim derken, zihnim başka bir konuya atladı. Böylece deneme aklımdan tüm çıktı. Sonradan kafamı patlattımsa da en küçük bir ipucu bulamadım.

Reşat Nuri Güntekin aklına düşüp de not edemediği düşünceler, konular için çok yakınmıştır. Bunu bir yerlerde okuduğum vakit "Olur mu böyle şey?" diye düşünmüştüm.

İşte aynı şey benim başıma da geldi.

24 Eylül

Evliya Çelebi'nin gezi yazıları karşısında her zaman önümü iliklerim. Bir okyanustur Çelebi. Git git bitmez. Siz de bitmesini istemezsiniz.

Hani Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Haşim, Cenap Şahabettin, Falih Rıfkı önünde de eğilmek doğru olur. Bunlar da lafın dümenini iyi bilirler.

Nedir, bizim memleketimizin gezgin sayısı çok düşüktür. Bu durumda gezi kitaplarının bolluğu beklenilmemelidir.

Buna karşılık, yabancı memleket gezginlerinin sayısı pek kabarık. Bunların bir bölüğü dünyanın dört bir bucağını tabak gülü gibi ortaya çıkarıvermek için sağa sola saldırmışlardır. Okyanusya'yı karanlıklardan kurtaran İngiliz gemicilerinden Cook'un kitabı ile ilk kez Afrika'nın derinliklerine dalan Stanley ile Livingstone'un kitaplarını ne büyük bir ilgi ile okuduğumu anımsarım.

Dün gece de Darwin'in *Tazı Cenaplarının Yolculuğu* adlı kitabını atıştırdım. Ama kitabın bütününü değil, çok küçük parçalarını. Bir yaban hayvanı koleksiyoncusu olan Gerald Durrell *Homurdanan Yeryüzü* adlı yapıtına Darwin'den kimi alıntılar almış, onlarla yetindim.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu gibi alıntılar beni tedirgin eder. Hemen kitabın kendisini ele geçirmek isterim. Ne ki, Darwin'in ansiklopedilerde bile adına pek raslanmayan bu kitabını bulabileceğimi aklım kesmedi. Kesmeyince de elimin altındakiyle yetinmek

zorunda kaldım. Bereket, Durrell, kitabının her bölümüne ondan bir alıntı aktarmış. Varol Durrell! Beni hem üzdün, hem de sevinçlere saldın.

29 Eylül

Bu sabah ayakyolunda kafamın iyisinden çalışmaya başladığını gözlemledim.

Çok yaşayın ayakyolları.

Sizin bağrınızda yazılmış dizelerim bile vardır. Çevremdeki oyunları, çekemezlikleri çokluk sizin yanınızda sezmişimdir.

Başka yazarlar açıklamamış olsa bile, onların da size gönül borcu olduğunu umarım.

New Yorklu yazar Kerouac'm demesine göre Céline (Bir Fransız yazarı) *Gecenin Sonuna Yolculuk* adlı romanının son noktasını Seine nehrine bağırsaklarını boşalttıktan sonra kondurabilmiştir ancak.

Nedir, bu durum Kerouac'm kafasını çokça kurcalamıştır.

(Burada yeniden ayakyoluna gidip geldim ve bundan sonraki tümceyi öyle yazdım.)

Neden derseniz? Céline'in Seine nehri kıyısına çömeldiği an, Taymis, Missuri, Po, Ganj, Amazon, Sarı Nehir ya da Tuna'ya da çömelenler vardır. Üstelik bunlar da bu işi yapmak için gündoğumunu beklemişlerdir. Ama bunlardan hiçbiri Céline'in yarattığını yaratmamıştır.

11 Ekim

Yazarlar nedense hoşlandıkları, sevdikleri şehirleri kadınlara benzetmeye büyük bir düşkünlük gösterirler. Ne ki bu, onlara her zaman mutluluk getirmez. Samim Kocagöz, bir kez Karadeniz kıyılarındaki bir şehri cicili bicili bir kadına benzetmiştir de, başına gelmeyen kalmamıştır.

Martinik adasının başkenti Fort de France'ı eti bol

bir dişiye benzeten André Breton da adı geçen şehre sokulmamıştır.

Ama aldatmacaya ne gerek var? Breton'un Fort de France'a sokulmamasının nedeni başkadır. Marsilya polisi onun tehlikeli bir kışkırtıcı olduğunu, o daha Martinik'e ayak basmadan adanın yöneticilerine curnal etmiştir.

Breton, valiye çıkarak oturma izni alır ama, izin kâğıdını kendisine veren görevli ona şu uyarıyı da kamançe eder :

— Otele yerleştikten sonra bana yerini bildireceksin. Kendini kolla. Gerçeküstücü ozan, gerçek azmanı ozan, Martinik Adası bunların hiçbirine metelik vermez. Burada kimseyle de ilişki kurmayacaksın. Özellikle renklilerden uzak dur. Onlar kocaman çocuklara benzer. Söylediklerinin tümünü tersinden alır. Kitap yazacaksan, onu burdan gidince yazarsın.

Breton, adamakıllı içerlemiştir. Daha sonraki günlerde adayı yılan oynatıcısına benzetir. Bunu Louvre müzesindeki "Yılan Oynatıcısı" adlı tabloyu —bu tablo Rousseau'nundur— çokça andırdığı için yapar.

Nedir, yabancı bir kaptan Breton'un söyleyemediğini dile getirmekten çekinmez :

— Martinik Adası Fransa'nın yüz karasıdır.

22 Ekim

Philip Agee'nin *CIA Günlüğü* adlı kitabında yazdığına göre, CIA yöneticileri, casusluğu Tanrı'nın kurduğunu tanıtlamak için İncil'den parçalar okurlarmış. Casusluğun ahlâk sorunu da böylece bir çözüm biçimine bağlanıyormuş.

Bence, bu çözüm hiç de yeni bir şey değil. İnsanlar, kendi kötülüklerini Tanrı adına bağlamaya çok eskiden beri önem verir. Dünyanın en eski mesleği ne kadıncılık, ne casusluktur. Dünyanın en eski mesleği Tanrı'yı sö-

mürmek, Tanrı'nın adını kendi kirli işlerine karıştırmaktır.

Dahası var: Tanrı'yı beden isteklerine düşman gösteren de insanlardır.

Kerouac, o benim gözde yazarım, geceleyin sevgilisiyle göğüs göğüse, burun buruna, öpücük öpücüğe geldiği vakit usundan bunları geçirir.

Geçirir de ne olur?

28 Ekim

Fransızca üzerinde çalışanlar şunu bilirler ki, her sözlükte istenilen deyim, ya da terim bulunmaz. Bulunsa da, bir sözlükte kimi anlamları, bir başkasında da öteki anlamları yer alır.

Bunu Robert'le Larousse'u karşılaştırdığım için söylüyorum.

Birkaç yıl oluyor, George Sand'ın özyaşamöyküsünde *Té* sözcüğüne rasladım. Birçok sözlükler karıştırdıktan sonra Robert'de buldum. "Bak dinle" anlamına gelen *Tiens* sözcüğünün Güney Fransa'da kullanılan bir kısaltması imiş. O vakit anladım ki, sözcüğü kolayca bulamayışımın nedeni budur. Çünkü sözlükler yersel ağızlara çokça yüz vermezler.

Şu var ki, bu sözcük bana başka şeyler de düşündürttü. Bizde kimileri "Vay canına, bak hele" anlamlarına gelen "Te" ünlemini kullanır. Ya da "Te be!" ünlemini. Bunu söyleyenler daha çok Rumelililerdir sanırım. Nereli olurlarsa olsunlar. Güney Fransa'nın *Te*'si ile bizim *Te be*'miz arasında hiçbir ayrılık yok.

Demek ulusların dilleri alttan alta birbirine bağlı. Çokluk bir dildeki deyimler, atasözleri öteki dillerde de kullanım alanı buluyor. Belki dilbilimciler bu bağların altındaki suları incelemiştir ama, nedense incelemelerinin sonuçlarını açığa vurmuyorlar.

30 Ekim

İnsan ne vakit kurdeşen olur?

Bu sabah da yatakta akıl tasıma bu düştü.

Çocukken bir kez kurdeşen olmuştum. Kurdeşen mi, değil mi? Onu da bilmiyorum ya. Bütün bedenim kırmızıya kesmişti. Ama annem bedenimi sirkeyle ovunca yarım saat sonra bir şeyim kalmadı.

Selim İleri çocukluk günlerini anımsamaya bile kıyamadağını söyler. Nedir, daha çok okul yıllarıdır onlar.

Dün gece, geç vakte değin, Selim İleri'nin *Pastırma Yazı*'nı okudum.

Bu sabahki çağrışımlar biraz da ondan esinti.

İleri'nin kendine özgü bir anlatımı var.

Afrika menekşeli, süt tül perdeli, kendi kendisiyle söyleşili, dolunayı ezip geçen güneşli, geçmişe dönüşümlü, baygın Türkân Şoray'lı, altın ve sarıyakut ve topaz bezemeli, "figan-ı hatırat" titreşimli bir deyiş.

Ortasından, ya da sonundan başlayın, öyküler dünya âlemin bir güzeli niteliğini yitirmez. Gerçi zaman zaman, bir yerlerden, Aşırı Duygululuk Sarayının kiremitleri görünür, ya da İleri, Sarayın bahçesine dalar gibi olur ama, hemen kendini toparlar, öyküsünün tadı ahududu çeşnisinde ise ona, vişne likörü ya da şamfıstığı çizgisinde ise onlara sarmalanır yine.

Ben Attilâ İlhan'ın diline, anlatımına bayılırım. Sanırım bundan böyle, onun yanına bir de Selim İleri'yi kondurmam gerekecek.

10 Kasım

Klasik edebiyat güncelliğini yitirmiş bir edebiyattır.

Ama, kaldırılıp çöplüğe atılması, hiç mi hiç gerekmez.

Yazarlar edebiyatın ölmez ve değişmez kurallarını ancak onlarda bulurlar. Bir başka deyişle, edebiyatın yüzyıllar boyu sürüp gelen kurallarını kendinde toplamış bir kitap, klasikten başka bir şey değildir.

12 Kasım

Philip Agee'nin *CIA Günlüğü*'nü tam 223. sayfada yüzüstü bırakıyorum. Daha doğrusu, 223'te değil de 222'de.

Birden üç tane ikiyi yanyana görünce korktum da hemen 222 deyemedim. Uydurma duygusunu verir diye de düşündüm.

İnsan, kitaptan Amerikan gizli örgütü üzerine çok şeyler öğreniyor ama Philip Agee yazar değil. Kitabı kendini okutmuyor. Buraya değin nasıl geldiğimi bir ben bilirim.

Üstelik kitabın CIA'ya karşı yazıldığına da pek inanmadım. Okuduğum sayfalarda, yabancı memleketler karşısındaki tutumuyle Amerika'yı küçümsememiz mi, yoksa önemsememiz mi gerekeceği de pek belli olmuyor.

Bana kalırsa, onu okurken kendinden geçecek tek ulus Amerikan ulusudur. Elbet onun aklı başında kişileri de söz konusu değil.

14 Kasım

Bugün, yeryüzünde geçirdiğim yılların sayısı elli altıyı buldu.

Gücüm yetse çıkar, bir sürü çiçek alır önüme gelene dağıtırdım. Park bekçileri, çocuklar, dilenciler, yaşlılar, çiçekçiler, otobüs şoförleri, dolmuşçular, ayak köftecileri, eski ve yeni orospular, topuna çil çil paralar saçardım.

Bir insanın yeni bir yaşa merdiven dayayınca başkalarından armağan devşirmesi ne demek? Yeni yıldan yaş almaya başlayan kişi, çevresindekilere armağanlar dağıtmalı ki mutluluğun ne yanda olduğu anlaşılabilsin.

56 yaş.

Değişen bir şey yok.

Dergilerin çoğu yazarlara hâlâ bir şeyler ödemiyor.

1953-1954 yıllarında Asaf Halet Çelebi para almadan edebiyat matinelerinde boy göstermezdi. Çok bir

şey değildi bu. On ya da on beş pap. Ama almak için diretirdi.

O zamanlar, sanırım, biz ona gülerdik.

Çelebi, şimdiler neredeyse, sobalı ya da sobasız bir yerde, o da bize gülüyordur elbet.

Yine de bunlar insanı yıldırmamalı.

Thoreau şöyle der:

— Şuna inanıyorum ki, dünyada yaşamak bir yorgunluk değil, bir eğlencedir. Ama sadelik ve bilgelik içinde yaşamak koşuluyle.

Sabahattin Eyuboğlu'nun da buna eklenebilecek bir sözü vardır:

— Güneşe açılan her gözde yaşamak hazzının pırıltısı vardır.

17 Kasım

Uykusuz bir geceden sonra *encephabol.*

Mutfakta patates haşladım.

Ama mutfak işlerinin bir ozana yakışmayacağını düşündüm.

Ozanlar her şeyden önce edebiyat adamı olmalıdır. Günün 24 saati, aydınlıkta ya da karanlıkta, yolda ya da evde, konuşurken ya da susarken, uyanıkken ya da uykuda hep şiir düşünmeli, şiir yazmalıdır.

Bugünkü günde, ozanların çoğu —romancılar da öyle— edebiyat adamı olmaktan korkuyor. Bu gibilerin yazdıklarına da, yine edebiyat adamı olmaktan korkan birtakım eleştirmenler alkış tutuyor.

20 Kasım

Üç aydır üzerinde çalıştığım "Amerikalı Tolstoy" adlı denememi bitirdim. Buna beş ay desem de olur. Hazirandan beri başka bir şey yazmış değilim.

Amerikalı Tolstoy, Puşkin'e kan kusturan bir hafiyenin adıdır. Takma adı. Abdülhamit'in curnalcileriyle

hafiyelerini anlattığım için denememe en yakışacak adın bu olabileceğini düşündüm.

Abdülhamit'in büyük oğlu Şehzade Mehmet Selim Efendi'nin, yıllarca sonra, Beyrut'ta, Rıza Tevfik'e anlattığına göre Kızıl Sultan'ın sıkı bir kolculuk ve hafiye düzeni kurmasının nedeni, o zamanki bakanların, özellikle de Hüseyin Avni Paşa'nın Sultan Aziz'e acımasız davranışları olmuş. Bunları görüp ibret alan Abdülhamit, aynı duruma düşmemek için hafiyelere, curnalcilere bel bağlamış. Şu var ki, Mehmet Selim Efendi, babasının, bu kendine bağlı sandığı insanların elinde tavla zarı durumuna düştüğünü de kabul ediyor.

Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım* adlı anı kitabında hafiye curnaline ilk çarpılan derginin, Münif Paşa'nın çıkardığı "Mecmua-i Fünun" olduğunu yazar. Milli Eğitim Bakanlığında sansür görevi görecek olan "Encümen-i Teftiş ve Muayene Kurulu" da bundan sonra kurulmuş.

Bir süre sonra Ahmet İhsan'ı şaşırtan başka bir şey de olur. Curnal edilen Münif Paşa Milli Eğitim Bakanlığına getirilir.

Denememin bir köşesine usta bir denemeci olduğumu açıklayan bir tümce oturtmaktan da geri kalmadım.

Bu yapılacak bir iş değil, ama yaptım.

Edgar Allan Poe ölüm döşeğinde şöyle demiştir.

— İnsan kimi zaman gerçekleri bağırmak zorunda kalır.

Ama gerçek nedir?

Benim gerçeğim, senin gerçeğin, onun gerçeği.

Birinin gerçek bildiğine kaç kişi katılır?

24 Kasım Pazartesi

1940 Kuşağı ozanları içinde kimin Yeni Şiir'e bağlı olduğu, kimin de olmadığı, sanırım pek anlaşılamamıştır.

Daha doğrusu, bunun anlaşılması için kimse onun üzerine eğilmemiştir.

27 Kasım

Çok kötü günler yaşamayı sürdürüyoruz. Kimse kimsenin düşüncesine katlanamıyor. Bilginlerin yerine tabancalar, bıçaklar, sopalar yargı kesiyor.

Hoşgörüsüzlüğe verilen ad da şu: Ulusçuluk. Cemal, şöyle der bir şiirinde:

— Ulusçudurlar, bunun kanıtı olarak viskiyi kâseyle içerler.

Gelgelelim ki gelgelelim, siz isteseniz de ulusçu olamazsınız.

Ulusçuluk kimi ince zorbaların, kimi politikacıların tekelinde.

29 Kasım

Tibetliler çayı demlemek için onu saatlerce kaynatırlarmış. Kapkara kesilince de içine bolca tuz ve bir topan bitkisel yağ katarlarmış. İçimi hiç de hoş olmazmış ama karın doyururmuş.

Bu, bana kimi romanlarımızı düşündürttü.

Tıkız ve kof.

Bizim edebiyatımızda böyle şiirler de çoktur: faşalfayrak, köledoyuran (peynir haşlaması) şiirler.

11 Aralık

Aklı başında yazar, sorunları birbirine karıştırmayandır.

Hilmi Yavuz da *Felsefe ve Ulusal Kültür* adlı kitabıyle aklı başındalığa hak kazanıyor.

Nedir, yazılarından biraz bilimselliği eksiltmesi, onun yerine kendi gönlünü biraz daha boca etmesi gerekebilir.

12 Aralık

Kimi zaman kitaplarıma ad bulmakta çok darlık çekerim. Bulduğum adlardan hiçbirini beğenmem.

Dört Köşeli Üçgen için de öyle oldu. Ona bir ara *Kara Taş Üzerinde Kara Koyun* diyecektim. Son anda caydım.

Edebiyat kahveleriyle ilgili anılarımı yayınlarken de çok bunaldım. Tam 47 ad buldum. Sonunda *Kahveler Kitabı*'nda karar kıldım. *Peygamberler Kitabı* da diyecektim. Çok karışıklık olur diye çekindim.

Kimi zaman da kitabımın adı çok önceden takılır aklıma. *Sev Beni Sev* için öyle olmuştur. *Şiirin İlkeleri, Dünya İşleri, Hacivatın Karısı, Ases, Kikiriknamе* için de aynı şeyi söyleyebilirim.

Şiir ve Cinayet'in adını ise basımevinde değiştirdim. Biraz da Sami Karaören etkiledi. Yoksa ben bal gibi *Kedi Çobanı Kuzu Çoban*'ını konduracaktım. Buna çok önce karar vermiştim. Bir yerlerde de ilân ettim sanırım.

Nedir, denemelerimi hep *Kendimle Konuşmalar* adıyle yayınlamayı da isterdim. Onlar herkeslere seslenseler de yine, benim için, kendi kendimle konuşmalardır.

15 Aralık

Bir hafta çalışarak "Amerikalı Tolstoy"u temize çektim. 20 daktilo sayfası. Demek, aşağı yukarı, günde üç sayfa. Bu, temize çekerken kimi düzeltmeler yapmam yüzündendir. Yoksa bir günde daktiloda 8-9 sayfa yazabiliyorum. Daha çoğunu değil. Yoruluyorum.

16 Aralık

Edebiyatta ilk adım, iyi bir şiiri kötüsünden ayırabilmektir.

Gelin görün ki, yıllarca bu işin içinde çalkanıp durmuş yazarlarda bile bu güç yoktur.

18 Aralık

Sabahleyin beş buçukta uyandım.

Kafamın, dün yazmaya başladığım —hazırlığını bir aydır yapıyorum— denemeye kurulu olarak beni beklediğini gördüm. Hemen masamın başına geçerek, denememi havaya kaldıracak çeşniyi çiziştirdim.

Bir ara salondan çakmağımı almaya gittim. Dönerken onu pantolonumun sağ cebinde —solunda anahtarlar vardır— taşımayı çok sevdiğimi saptadım. Buna da, salondaki masadan sekiz adım ve iki ayak ötedeki odama —bu aralığı iki kez saydım— gelirken büyük hazlar aldığımı görerek vardım.

Saat yedide yeniden yattım.

7.20'de yeniden kalktım.

Bu kez günlük yazmaya durdum. Ama bir şey yazamadım. Belleğim biraz önceki canlılığını yitirmişti. Kafamın içindeki bir sürahi mi dökülmüştü, ne?

Sekiz buçukta yeniden yattım.

On buçukta kalktım.

J.'ye sabahki çalışmalarımı anlattım.

Orada da kaldım. Akşama değin bir daha odama ayak atmadım. Tek satır bile okumadım. J. biraz soğuk almıştı. Onun için koşuştum durdum.

19 Aralık

Bugünkü *Cumhuriyet* gazetesinde *Şiir ve Cinayet*'in ilanı: *Yakında Çıkıyor.*

J.'ye:

— Ben salona, telefonun yanma gidiyorum. Bugün akşama değin telefon işler.

Nedir, yine de odama gittim. Kulağım kirişte. Telefon bütün gün, sadece iki kez kaldı. O da yanlış numara. Birinde Petrol Ofisi'ni aradılar. Birinde de Münevver Hanım'ı.

Akşamleyin iş değişti. Zıırrrr. Öteden beri denemelerimin bir tiryakisi olduğunu söyleyen Bay S. karşım-

da. Övgülü sözlerin çokça geçtiği konuşmadan sonra üç göbek attım. Salondaki televizyon az kaldı devriliyordu. J. bu çocuksu sevincime kahkahalarla güldü. Ama yüzünde şöyle bir anlam sezer gibi oldum:

— Koskoca adam neler yapıyor! Üstelik büyük bir yazar olduğu inancında.

Üstünde durmadım.

20 Aralık

İki gün önce yazmaya başladığım "Aynalar" denemesine yararı olur düşüncesiyle Özdemir Nutku'nun *IV. Mehmet'in Edirne Şenliği* kitabını, kendi yöntemimce, paçamı kaptırmadan okudum. Kitabın 74. sayfasında, Şenliğin 11. gününde, nalçacılar, ahçılar, halıcılar, okçular, yaycılar, arpacılar yanı sıra berberlerin de Padişah otağının önünden geçtiği yazılıysa da onlar üzerinde ayrıntılı bir bilgi verilmediğini üzülerek saptadım.

Aynı düşünceden yola çıkarak, Antoine Galland'ın daha önce okumuş olduğum günlüğünün, 4 Mayıs 1672 günü Edirne'de yapılan bir geçit töreniyle ilgili parçasını yeniden okudum.

Yazar birçok esnafın adını andıktan sonra iyice yorulmuş olmalı ki sözünü şöyle bağlıyor:

— Sayılmaları uzun sürecek başka esnafın geçtikleri de görüldü.

Bu yapılır mı, ey yazar?

Daha sonra denememde, geçen yıl günlüğüme düştüğüm bir yanılgıyı da düzelttim. Orada "Ben aynalara hiç bakmam" gibilerde bir şey yumurtlamıştım. Birkaç gün sonra ise bunun gerçekle hiçbir ilişkisi bulunmadığını anlamıştım.

Bunu günlüğümde de düzeltebilirdim ama —belki de düzelttim, şu anda anımsamıyorum— elim değmedi.

Denemede aynalar için söylediklerimin bir bellek oyunu olduğunu belirttim. Buna bellek kayması da diyebilirdim ama demedim. Bir ara, yazarlara özgü ikiyüz-

lülük olduğunu yazmayı aklımdan geçirdimse de kendime kıyamadım. Okurların ilgisini çekmek için, kendi üzerime yalan söylemenin âlemi olmadığına vardım.

Sonunda ikiyüzlü bir yazar olmadığımı düşünerek kendime sunturlu bir aferin çektim.

21 Aralık

Ey okur bu günlüğü okurken bil ki —bu günlüğü kendim için değil, senin için yazdığımı artık iyice açıklamalıyım— her şeyi anlatmak isteyen bir yazar bile her şeyi anlatamaz. Üstelik, akla düşen her şey de doğru değildir. Sabahattin Ali'nin "Birdenbire Sönen Kandilin Hikâyesi"nde anasıyla yatmayı usundan geçirdiğini söylemesi de duyularak söylenmiş bir söz değildir. Bu, hiçbir insanın içinden gelmez. Gerçi Léautaud da buna benzer bir şeyler açıklamıştır ama onun sözü de bir an için akla girip çıkan bir düşünceden başkası değildir.

Bir yazar, böyle gelip giden düşüncelere kucak açtı mı, hoooho, ipin ucunu kaçırır.

Konuşmalarımızda da öyle değil miyiz?

Usumuza takılan bir sürü ipe sapa gelmez düşünceyi, elimizin tersiyle iter, dudaklarımızı ancak doğru yolu bulduktan sonra kıpırdatırız.

(Bunlar, bu ipsiz esintiler, gerçekte, bilinçaltında birbirine karışan ve sonra da su yüzüne asfalyaları gevşemiş bir kılıkta çıkan bileşik, yani çakaralmaz algılardır.)

Nedir, konuşmalardaki bu seçme, bu ayıklama işi o kadar çabuk olur ki, biz onun varlığını bile çakamayız. Bu yüzden de:

— Aklıma geleni söyledim!

demeyi bir marifet sayarız.

Böyledir böyle.

Ataç da günlüğünü, yayınlamak için, yani bir şey dememek için yazar. Ama o, yeni yıl, bayram filan geldi mi okurlarım kutlamayı da savsaklamaz.

□

Jale'ye aynaların bana oynadığı oyundan söz ettim.

— Unuttun mu, dedi, Paris'te, Carmes Sokağının o küçücük otelinde kaldığımız günler sen boyuna aynaya bakardın. Ben, niçin bu kadar çok baktığını sorardım da sen: "Aynaya bakarak odayı büyültüyorum!" derdin.

22 Aralık

Politika gazetesinden iki yazı kestim.

Biri Cemal Süreya'nın, biri de Fethi Naci'nin.

Bunu hep yapıyoruz. Bir yazı gördük mü, onu hemen saklamak için kesiyoruz. Ama ne oluyor bu kesikler? Dosyalara, kutulara kaldırıp, özenle saklasak bile, sayıları gün güne öylesine çoğalıyor ki, ne yapacağımızı bilemiyoruz. Çokluk da, onları doğru dürüst sıraya dizemediğimiz için kesik hazinemizin içinde neler var, neler yok çıkaramıyoruz.

Bunları düşündüm ya, iki gün önce Memet Fuat'ın *Cumhuriyet* gazetesinde, deneme üzerine yayınladığı yazısını da kesmekten kendimi alamadım.

Dahası var: kimi zaman da yazıyı, sonra okurum diye, okumadan kesiyoruz. Bu ise, yazıları keserken titiz davranmamaya ve kesik depomuzu daha da kabartmaya götürüyor bizi.

□

Dün, Ahmet Hamdi'nin halk şiirini kötüleyen bir sözünü anımsadım. Bütün denemelerini, yazılarını elden geçirdimse, tümceyi bulup çıkaramadım. Sonunda —Ahmet Hamdi'nin bir deyişini kullanmak gerekirse— belleğimin yine parazit yaptığına vardım.

Nedir, bu arama-tarama beni Tanpınar'ın Cocteau'dan, Cocteau'nun aynalarından açan tümceyle burun buruna getirdi. Ama üzerinde durmadan geçtim. Bu sabah, ondan aynalarla ilgili denememde söz edebileceğim

geçti usumdan. Ahmet Hamdi'nin bütün yazılarını yeniden taradım. İki saatime mal oldu. Sonunda tümceyi buldum ama, işime yaramadı. Bu kez de Cocteau'nun bendeki şiir kitaplarını tarayarak aynalar üzerine yazılmış bir şiiri olup olmadığını araştırdım. Bundan da sonuç çıkmadı. Bu arada üç kişinin el ele vererek Cocteau'nun kişiliği ve aynaları üzerine bir kitap yazmış olduğunu öğrendim: *Jean Cocteau, l'homme et les miroirs.*

Kitabı getirtmeye, şu günlerde olanağım elvermediğinden pek çok üzüntü ve bir fincan yeni çekilmiş kahveden sonra yine denememe döndüm.

Bu gibi şeyler çok olur bende. Kimi denemelerimi yazarken, herhangi bir kitabı görmemin gereğine inanır, yazıyı yüzüstü bırakarak o kitabın ardına düşerim. Kimi zaman bulamam. Bulsam da kitap işime yaramaz. Ama bunu yapmadan denememi sürdüremem.

□

Bir haftadır karabasanlarla kapıyorum gözlerimi, karabasanlarla açıyorum. Kalbimde koşuşturmalar.

Ne yesem gaz yapıyor. İçtiğim su bile. Midem davul.

Böbreklerim de boyuna sancıyor.

Dert çok, hemdert yok.

Bu sözü bugünkü günde şöyle söylemeli: Köpek çok, hemköpek yok.

Yo, daha iyisi, "hem" ile "köpek" sözcüklerini de birbirinden ayırmalı: köpek çok, hem köpek yok.

Anlam değişti ama, olsun, bunun da bir anlamı var.

Galiba *Birinci*'leri azaltmam gerekecek. Yıkımların yıkımı.

Gece, saat: 23·15

Oktay Akbal'ın geçen akşam 90. sayfada bıraktığım *İnsan Bir Ormandır* romanını büyük hazlar alarak bitirdim.

Akbal bir yerde şöyle diyor:

— Kabataslaktır her yaşam, her sevi böyledir. Kalın çizgilerle anlatılınca her şey birbirine benzer, tekdüzeleşir, anlamsızlaşır.

Kalın çizgilerden nasıl kurtulmalı?

Dışardaki ilişkilerimizde olsun, evin içinde olsun hep kalın kalın çizgilerle yaşıyoruz. Onları şöyle bir itip ayrıntılara ulaşamıyoruz.

Bana öyle geliyor ki içtenlik (ayrıntılarda yaşamaktan başkası değildir bu) insanoğlunun dünyadaki süreci boyunca, bir iki kez yakalanırsa, yakalanır. Öteki zamanlarımızda hep yapmacıklara, hep yağlıboyalara bürünerek çıkıyoruz tanıdıklarımızın, dostlarımızın, eşimizin karşısına.

Dahası, kendi karşımızda da aynı çehizlerle gerdan kırıyoruz.

23 Aralık

"Aynalar"ı bitirdim. 13 sayfa. Denemelerimi, daha çok da uzunlarını, parça parça yazar, onları sonradan birbirine eklerim. Nedir, bu parçalar kafamda önceden belirlenmiştir. Yalnız kurguya, yani birbirlerine eklemeye geçerken parçaların yerini değiştirdiğim, ya da onları böldüğüm çok olur.

"Aynalar"ı yazarken de ilkin Jean-Paul Clebert'in Paris'i anlatan bölümünü yazdım. Sonra Kömürcüyan'ın İstanbul'una geldim. Evliya Çelebi'de bir süre dolaştıktan sonra da İncicyan'a el attım. En son da aynalarla ilgili kendi izlenimlerimi yazdım.

Bunları bitirdikten sonra denemeyi baştan başlayarak yeniden yazmaya koyuldum. Bu kez yazının sonuna Oktay Akbal'ın "Berber Aynası" adlı öyküsüne değin düşüncelerimi de oturttum. Giderek, Ataç'ın berber aynaları karşısındaki durumuna uzandım.

Şu var ki, bu parçaların hazırlığı çok önceden ya-

pılmıştır. Onlarla ilgili kitaplar okunarak bir sürü fiş çıkarılmıştır.

Yazarken bu fişlerden çoğunu elemeye de büyük bir özen gösteririm.

"Aynalar"ın bittiğini söyledim ya, bu, doğru değildir. Asıl iş bundan sonra başlayacak. Denemeyi yeniden yeniden okuyacak, kimi yerlerini atacak, kimi yerlerine eklemeler yapacağım.

Bunun için hiç acele etmem. Hiçbir şeyi zorlamadan, bir kaplumbağa yürüyüşüyle ilerlemeye çalışırım. Ama bir karınca gibi de sağa, sola saldırırım.

Diyeceğim, tümcelerin kalemime, daktiloma takılması için bıkmadan, usanmadan beklerim. Kimi zaman, bir tek tümce için, 12 saat çabaladığım olur. Çünkü yazıyı bırakmış yan okumalara geçmişimdir.

Ah, o yan okumalar, onlar beni iyiden iyiye yorar, pestilimi çıkartır. Nedir, kafamda çakan şimşekleri çokluk onlar ateşler.

Yan okumalar, kimi zaman da hiçbir işime yaramaz. Bütün bir gün, bir şeyler bulabilmek umuduyle yaptığım çalışmalardan, günbatımında elim boş olarak döndüğüm olur. Kimi zaman da bunlardan yeni bir denemede yararlanabileceğim ipuçları bulurum.

Çokluk da gündüzleri çalışırım. Geceleri televizyonda ilginç bir film yoksa yeni bir deneme için okumalara girişirim.

TV'deki açık oturum ve forumları kesinlikle izlemem. Başkalarının, başkaları önündeki düşüncelerinin işe yarayacağına inanmam.

24 Aralık

"Aynalar" denemesine yeni bir ad buldum.

"Yazarlar ve Aynalar", "Aynalara Yolculuk", "Ataç, Akbal ve Ayna", "Ben, Ataç ve Akbal", "Aynalar Üstüne" adları arasında bir süre dolaştıktan sonra kararımı verdim "Akbal ve Aynalar".

Benim yerimde Ataç olsaydı belki, belki değil yüzdeyüz, buna "Akbal ile Aynalar" derdi.

"Ve" sözcüğüne karşı olduğu için.

Ben, her işimize koşan, boyuna da bizden azar işiten o boynu bükük "ve"den iğrenmem. Hem burada "ile" sözcüğü pek uygun düşmüyor.

"Leyla ile Mecnun", "Kerem ile Aslı" derken oluyor. Onlarda bir beraberlik, bir eşitlik var.

Benim denememde ise Akbal'ın aynalarla bir eşitliği yoktur. O sadece aynaların karşısına getirtilip oturtulmuştur. Bunu "ve" ile daha iyi anlattığımı sanıyorum.

Bu denemeye "Ataç Aynalara Karşı" da diyebilirdim. Ama başka bir denememin (Okumak Okumaya Karşı) adını anımsatacağı için, bu düşünceye yanaşmadım. Kendimi yinelemek istemem.

"Ve"ye Cemal Süreya da karşı değildir. Onun "ve" sözcüğü ile yapılmış tek sözcüklük bir dizesi bile var.

"Ve"ye Servetifünuncular da pek düşkündür. Denilebilir ki o, edebiyat alanına Servetifünuncularla girmiştir. Ahmet Rasim'e bakarsanız, Edebiyatı Cedideciler onu Muallim Naci'ye kızdıkları için kullanmışlardır. Naci onun Türkçede bulunmadığını söyler, kullanmaktan kaçınırmış.

Nedir, Hacı İbrahim Efendi de, *Tarik* gazetesinde yazdığı yazılarla "ve"nin varlığını onlaylatmak için Kur'an'dan, hadislerden örnekler verirmiş. Hacı, bu işe kendisini öyle adamış ki, ve'leri (vav'ları) çoğul olarak kullanmak gerektiğinde "vavat" dermiş.

Ahmet Rasim'e göre, Servetifünuncular "ve"yi dizelerin ya da makalelerin ilk sözcüğü olarak da kullanırlar.

"Ve"ye Fecriâticiler de düşman değildir. Yakup Kadri tümcelerine "Ve lâkin" diye başlamayı pek sever. Cumhuriyet çağı ozanlarına gelince, onların da "ve"ye güleryüz gösterdiği bir gerçektir. "Ve" sözcüğü Dağ-

larca'mn şiirinde de, hiç değilse *Çocuk ve Allah*'ta da pek bol görünür:

Ve hayatın eşyalar gibi duruşu
Ve anlamak ve sevmek hayatı, arkasından.

□

Akşam beşte ışıklar söndü. Elektrik kısıtlamasının üçüncü günü. Düne karşılık, bugün hava, elle tutulur derecede daha aydınlık. Günler uzamaya başladı. Ama bir günde böyle büyük bir aşama olabileceğini düşünemezdim.

Yarım saat sonra Jale geldi:

— Bugün hava çok erken karardı. Işıklar da sönünce ne yapacağımı şaşırdım.

25 Aralık

15 gün önce İstanbul'da Ferit Edgü ile görüştüm. Edgü yeni kurduğu "Ada Yayınları" için günlüğümü istedi:

— Hemen getir basayım.

Birkaç gündür, günlüğümü gözden geçiriyorum. Yılın bu son günlerinde de defterimi boyuna dolduruyorum. Sağol Edgü! Sen olmasaydın, belki şu satırları yazmayacaktım.

Bir sanatçı ısmarlama yazı yazar mı?

Yazar. Hem de asıl o zaman yazar. Üstelik daha da iyi yazar. Çünkü ısmarlanan yazı, yazarın yapıtına değer verildiği anlamına gelir ki, bu sanatçıyı kamçılamaktan başka bir şey yapmaz. Gerçi, gerçek yazarlar, bu gibi kamçı şakırtılarına pek kulak asmaz ama, bir yerde bunlar da yararlıdır. Eskiler: "Marifet iltifata bağlıdır." demiş. Buna gönülden katılırım. Bizim kuşak, yıllarca horlanmıştır. Horlanan yazarların yazacağı da ancak bu kadar oluyor.

Günlüğümü gözden geçirirken, onun istediğim gibi bir özel günlük olmadığını gördüm. Artık bu işi başka yıllara, daha yaşlanacağım yıllara bırakmalı.

Herder 1769 yılında yazdığı yolculuk günlüğünde bile —Fransa'ya yapılmıştır bu yolculuk— gittiği, gördüğü yerleri değil, kendini anlatır. Ah, ben de onun gibi olabilsem. Neme gerek, filanın ya da falanın yazdıkları, söyledikleri. Ben kendimi gözlemlemeliyim, daha önce bu deftere yazdığım gibi kendisini gözlemleyen kendimi gözlemlemeliyim.

26 Aralık

Bütün gün günlüğüme çalıştım. Tümcelere çeki düzen verdim. Yazdıklarımın kimisi hoşuma gitti. Kimisi içimi kararttı. Birkaçını dehledim. Ama daha çoğunu atmaya elim varmadı.

İnsan, günlüğüne geçirdiği şeylerin çok önemli olduğunu sanıyor. Roman, deneme yazarken yazdıklarımızın çoğunu budamaktan çekinmiyoruz da, aynı şeyi günlük üzerinde yapamıyoruz. Bir gerçek, bir tarih ortadan silinecek sanıyoruz.

□

Şiir ve Cinayet yayınlandı. Bugünkü *Cumhuriyet*'te ilanı var.

Nefes kesen dakikalar.

Ama, geçen günkü coşkumdan küçük bir esinti var sadece.

□

Bugün hava daha erken kararda. Anlaşılan gündüzle geceyi ayarlayan tanrı daha dengeyi sağlayamadı. Bir iki gündür, lambanın fitilini fazla açmış olmalı ki, bu akşam yine kısmış.

Yoksa sapıtıyor muyum?

Bereket, elektrik kısıntısı dün sona erdi. Işıklar sönmedi.

Akşam yemeğinden sonra, Bertan Onaran'ın Dr. Paul Chauchard'dan çevirdiği ve *Soyut* dergisinin Temmuz 1975 sayısında yayınladığı yazıyı okudum: "İnsan Beyni Nasıl Çalışıyor?". İlginç bir yazı. Ama anladığımı pek söyleyemeyeceğim. Onu, dinlenmiş bir kafayla bir daha okumalıyım.

Soyut'un aynı sayısında Ragıp Gelincik'in "Türkçe'de Ve" adlı bir yazısı da var. Yazar bir yerde şöyle diyor:

— Ve'yi kullanmamak Türkçeseverliğin belirtisi değildir ve olamaz.

Geçen gün buraya ben de "ve" üzerine düşündüklerimi yazmıştım. Bu, bende çok olur.

Bir konu ile ilgilendim mi, o konu ile ilgili bir kitap, bir yazı çıkıverir karşıma.

27 Aralık

Dün gece başlayan kar sabaha değin sürdü.

Her yer camgöbeği. Yer yer de çingene pembesi.

İşin en güzel yanı: çıt yok. Stanley Kramer'in Nevil Shute'un romanından çıkardığı o *Kumsalda* filminde olduğu gibi evler, sokaklar, ağaçlar, köpek havhavları donmuş sanki.

Her gün şehrin gürültüsünden neler çektiğimizi daha iyi anlıyorum. Nedir, yağmurlu, karlı, imbatlı, güneşli havaları seçmek bizim elimizde değil.

Biz seçiyorsak kendi yolumuzu seçiyoruz. Onu da ne yaptığımızı bilmeden. Çokluk da şöyle tümceler sıralayarak büyük bir gerçeğe değindiğimizi sanıyoruz:

— Ben İstanbul'a gelip yerleşmeseydim, seni tanımayacaktım.

(Almyazısına çokça bel bağlamaktır bu.)

Evet, İstanbul'a gelmek bizi mutluluğa kavuşturmuş olabilir. Ama daha başka seçmeler yapsaydık, belki da-

ha mutlu olacaktık. Yapılan seçme bir rastlantıdan, saniyenin milyonda birinde usumuzun bir an gözünü kırpmasından başkası değildir. İnsanoğlu, iskambil kâğıdının önünde bile usunu daha çok kullanır.

Kerouac, bir arkadaşının getirdiği iki şişe şaraptan birini devirdiği vakit şöyle düşünür:

— Neden bu şişeyi diktim de ötekini dikmedim. Bu seçme neye dayanıyor?

Ben bir kez Urfa-Diyarbakır yolunda, 54 yılının ilkyazında, bir "uçan puro" görmüştüm.

Evet uçan puro.

Mutlu da oldum. Ama Urfa'da bir gün daha kalsaydım, onu görmeyecektim. Ne diyeyim? Belki o zaman daha da mutlu olurdum.

Diyeceğim, yapılan bir seçme, öteki seçmeleri ortadan kaldırıyor.

Bu ise yaşamın en acı yanı.

28 Aralık

Dünkü *Günaydın*'ın başlığı şöyleydi:

— İstanbul Yanıyor.

Bu, üç dört gündür, başta Aksaray Geçiti olmak üzere, bir sürü evin, bir sürü hanın, bir sürü pejmürdenin yanıp kül olmasıdır.

(Dize: *Yanar hangi saat o pejmürdeler)*

İlhan Selçuk *Cumhuriyet*'teki köşesinde bugün şöyle yazıyor:

— Yazık oldu yitirdiğimiz ulusal değerlere... Yıkılan ocaklara, çöken insanlara, içimiz kan ağlıyor. Çürük düzenin felâketleridir bunlar... Şimdi kalkıp "Bu yangınları da solcular çıkardı" diye sıkıyönetim ilan edip birkaç genci asarsak rahatlar mıyız dersiniz? Eski kabileler, felâketleri Tanrıların gazabına bağlayıp içlerinden bazılarını kurban ederlerdi. O gelenek bizde hâlâ süregeliyor.

Ben kaç kez günlüğüme, memleketimizde kaynatılmak istenen cadı kazanlarıyle ilgili bir şeyler yazmak istedim, olmadı.

Korktum mu? Sanmıyorum. Kimi şiirlerim bunun böyle olmadığını açıkça ortaya koyar. Şu var ki, insan güncel acılara bir kez elini attı mı, onlardan bir daha kendini kolay kolay çekemez. O zaman da yaptığı iş, Musevi tarihçi Emmanuel Ringelblum'un günlüğünden öteye geçemez. Gerçi bu günlük, 1939 Ekiminden sonra, Almanların Varşova'da Polonyalı Musevilere karşı giriştikleri kırımı en ayrıntılı bir biçimde dile getirir ama ortaya konan yapıt, edebiyattan çok, tarih alanını ilgilendirir.

Şu var ki, belli bir toplum içinde yaşarken o toplumun acılarına, gözlerini ve kulaklarını kapamak da olanaksızdır. Bu gibi günlerde belki edebiyatçıların, edebiyatı rafa kaldırıp, sokağa çıkması gerekir.

Samipaşazade bunu yapmıştır.

Küçük Şeyler'le *Rümuzü'l-Edeb*'i yayınladıktan sonra Paris'e göç ederek, yedi yıl *Şûra-yı Ümmet* gazetesinde Abdülhamit'le savaşmıştır. Bu yazılar, Samipaşazade'nin demesine göre birkaç cilt dolduracak kadar çoktur. Ama sonradan kimse, bu kavgalarından ötürü, onun büyük bir romancı olduğuna parmak basmamıştır.

Doğrusu, XX. yüzyıl yazarları, hangi memlekette olursa olsun, şaşırmış durumdadır. Güncel konulara mı yanaşsın, yoksa edebiyat kuralları içinde mi kalsın?

Bunun üzerine çok şeyler söylenebilir. Ama sokakta birileri keyif bulmak için öldürülüyorsa buna hiçbir yazar seyirci kalamaz. Sonradan Samipaşazade gibi kaçırdığı büyük romanlar için saçını başını yolacak olsa da.

30 Aralık

Dün akşam yine saat ikide yattım. Sabah da sekizde uyandım.

6 saat uyku. Neyime yetmez? Ataç 59 yaşında —ölümünden altı gün önce— günlüğüne şunu yazar:

— Bunca yıl yaşadım, yeter bana.

Nedir bu yaşam karşısındaki tokgözlülük?

Dün okumaya başladığım *Big Sur ve Jérome Bosch'un Portakalları* adlı kitabında Henry Miller hemen hemen her insanın, yaşamın belli bir anında: "Evet, şimdi artık ölebilirim" diye bağırdığını yazıyor.

Miller'e göre bu, yaşamakla ölmenin aynı şey sayılmasından ve bir gün yaşamakla, bin yıl yaşamak arasında bir ayrılık görülmemesinden doğmaktadır.

Miller sözünü doğrulamak için Konfüçyüs'ün bir sözünü de tanık olarak çağırmış:

— Bir insan sabahleyin Gerçeği görmüşse, akşama üzülmeden ölebilir.

31 Aralık

Ben Tanrının günü aletli beden eğitimi yaparım.

Yalnız benim aletlerim sözcüklerimdir.

Birkaç saat sonra yeni yıl. Patırtı ve sevinç.

Oysa, yeni dediğimiz şey, sessiz ve derinden giden zamanın küçük bir dilimi. Biz, sürüp giden zamanın bir parçasını durdurup noktalamaya çalışıyoruz. Onunsa hiç aldırdığı yok. Bizi, çığlıklar atıp, şampanyalar patlattığımız noktada ekip, her an yeni anlar yaratarak, bir yıldızdan ötekine, bütün evreni vapur yolu ediyor.

□

Geceyarısından (yeni yıldan) bir saat önce "Akbal ve Aynalar" adlı denememin adını yeniden değiştirdim. İlk çıkış noktasına döndüm: "Aynalar".

Benim yeni yıl eğlencem de budur: yeni bir deneme.

İÇİNDEKİLER

HACİVAT YILLARI 5

KUŞLARI ÖRTÜNMEK 111

Bu kitap
1932 yılı Nisan ayında
İstanbul'da
Hilâl Matbaasında
dizilip basılmıştır.

Hacivat Günlüğü, gerçek bir edebiyat günlüğüdür.

Bu niteliğiyle de, bu türün dilimizdeki ilk örneğidir. 1949-1956 ve 1972-1975 yıllarını kapsayan bu Günlük, daha önce Günlük ve Kuşları Örtünmek adlarıyla yayımlanmıştı.

Hacivat Günlüğü, çoktan tükenmiş olan bu kitapları bir arada (ilk kez yayımlanan 1958 günlüğüyle birlikte) sunuyor.

Birsel'in dünyası (tiryakilerinin bildiği gibi) kitaplardır. Bu nedenle, bu günlüğün baş köşesine, yerli-yabancı yüzlerce şairin, yazarın kurulmuş olmasına şaşmamak gerekir.

